

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**IHLARA VADİSİ KÜLTÜREL PEYZAJ ALANINDA
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM**

Doktora Tezi

Funda VARNACI UZUN

ANKARA – 2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI**

**IHLARA VADİSİ KÜLTÜREL PEYZAJ ALANINDA
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM**

Doktora Tezi

Funda VARNACI UZUN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

ANKARA – 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

**IHLARA VADİSİ KÜLTÜREL PEYZAJ ALANINDA
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Prof. Dr. Nevin AKPINAR

Yrd. Doç. Dr. Mutlu YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Nuri YAVAN

Yrd. Doç. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

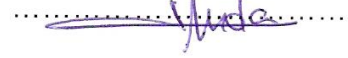
Tez Sınavı Tarihi: 31.10.2012

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (05/11/2012).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Funda VARNACI UZUN

İmzası

.....

*Hayatın zorluklarını da güzelliklerini de, benimle paylaşan;
birlikte yürüdüğümüz hayat yolunda elimi hiç bırakmayan Eşim Naim UZUN'a*

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında, değerli birikim ve deneyimlerini benimle paylaşan, tezin daha nitelikli olması için emek sarfeden, yön veren ve zamanını hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışmanım *Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU*'ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışması süresince, her zaman yapıcı önerileri ile tezin gelişmesini sağlayan, analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile ilgili bilgilerini paylaşarak tez çalışmasına farklı bir yaklaşım sağlayan değerli tez izleme komitesi hocam *Prof. Dr. Nevin AKPINAR*'a şükranlarımı sunarım.

Yurt dışında görevli olduğu süre içinde bile tezle ilgili görüş ve önerilerini paylaşan diğer tez izleme komitesi değerli hocam *Yrd. Doç. Dr. Mutlu YILMAZ*'a, teşekkür ederim.

Ayrıca, tezin son aşamasındaki katkıları için değerli hocalarım *Yrd. Doç. Dr. Nuri YAVAN* ve *Yrd. Doç. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL*'a teşekkür ederim.

Haritaların oluşturulma aşamasında, her takıldığım noktada telefon ve e-posta yolu ile desteğini esirgemeyen değerli hocam *Doç.Dr. Şermin TAĞIL*'a; turist anketinin İngilizce kontrollerini yapan *Okt. Evrim TUĞLUOĞLU*'na; anket için görüşlerini paylaşan, *Doç. Dr. Gülay EKİCİ*'ye; tezin veri toplama ve analiz aşamalarında pek çok defa görüşlerini ve önerilerini paylaşan arkadaşım *Yrd. Doç. Dr. Özgül KELEŞ*'e; analitik hiyerarşi süreci toplantısına katılarak görüşlerini paylaşan *Dr. Ömer Lütfi GÜLKAL*'a, *Yrd.Doç.Dr. Işıl ÇAKCI*ya ve *Arş.Gör. Ceyda KURTAR*'a teşekkür ederim.

Turistlere anketin uygulanması aşamasındaki emekleri için arkadaşım *Arş.Gör. Özlem ERYILMAZ* ile *Ali YALÇIN*, *Begüm ERYILMAZ*, *Selvi GÖR* ve *Nilgün ÖZER*'e teşekkür ederim.

Ihlara Vadisi ziyaretleri sırasında zamanlarını ayırarak ankete katılan yerli ve yabancı turistler ile görüşmelere katılan yerel halka teşekkür ederim. Ayrıca, görüşme taleplerimi geri çevirmeyen ve değerli zamanlarını ayıran yöneticilere teşekkür ederim.

Beni yetiştiren, her an bana destek olan ve her zaman inanan *Annem'e* ve *Babam'a* sonsuz teşekkürler...

Doktora eğitim sürecimin başından itibaren yılmadan çalışmamı sağlayan; nicel verilerin analizinde yardımcı olan ve arazi çalışmalarında her zaman benimle birlikte olan sevgili eşim *Doç. Dr. Naim UZUN*'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Alanı ve Konumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırma Soruları	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6. Araştırma Alanının Temel Coğrafi Özellikleri ve Turizm İlişkisi	8
1.6.1. Araştırma Alanının Fiziki Özellikleri ile Turizm İlişkisi.....	8
1.6.2. İhlara Vadisi'nin Beşeri Coğrafya Özellikleri ile Turizm İlişkisi.....	18
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	24
2.1. Kültürel Peyzaj Kavramının Gelişimi	24
2.2. Dünya Mirası Alanları.....	28
2.3. Kültürel Peyzaj Alanları.....	36
2.4. Sürdürülebilir Kalkınma.....	46
2.5. Sürdürülebilir Turizm.....	49
2.5.1. Sürdürülebilir Turizm Kriterleri	54
2.5.2. Sürdürülebilir Turizmde Planlama	61
2.5.3. Sürdürülebilir Turizmde Paydaşlar	65
2.5.4. Korunan Alanlar ve Kültürel Peyzaj Alanlarında Turizm	74
3. YÖNTEM	79
3.1. Araştırma Süreci.....	79
3.2. Kültürel Peyzaj Değerlerinin ve Diğer Turistik Çekiciliklerin Tespiti	81
3.3. Turistler: Veri Toplama Araçları ve Analizi	82
3.4. Yerel Halk: Veri Toplama Aracı ve Analizi	97
3.5. Yerel Yöneticiler: Veri Toplama ve Analizi	98
3.6. Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine Göre Değerlendirme	99
3.7. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS)	100

4. IHLARA VADİSİ KÜLTÜREL PEYZAJ ALANINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	107
4.1. Ihlara Vadisi'ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Özellikleri.....	107
4.1.1. <i>Ihlara Vadisi'ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Tarihi Gelişimi ...</i>	108
4.1.2. <i>Ihlara Vadisi'ndeki Kültürel Peyzaj Değerleri</i>	110
4.1.2.1. Tescilli kaya kiliseleri, katedral ve freskler	111
4.1.2.2. Tescilli olmayan kaya kiliseleri ve mağaralar	135
4.1.2.3. Eski evler	147
4.1.2.4. Yeraltı mağaraları ve diğer kültürel peyzaj değerleri	154
4.1.3. <i>Ihlara Vadisi'ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunması</i>	160
<i>Ara Sonuç.....</i>	167
4.2. Ihlara Vadisi'ndeki Turizm Faaliyetleri	170
4.2.1. <i>Ihlara Vadisi'nde Turizmin Gelişimi</i>	170
4.2.2. <i>Ihlara Vadisi'ndeki Turistik Alt Yapı Durumu.....</i>	173
4.2.3. <i>Ihlara Vadisi'nin Turistik Talep Durumu</i>	179
4.2.4. <i>Kapadokya Bölgesi ve Ihlara Vadisi'nde turizm ve koruma amaçlı planlama çalışmaları</i>	182
<i>Ara Sonuç.....</i>	190
4.3. Ihlara Vadisi'ni Ziyaret Eden Turistlere Uygulanan Anketlere İlişkin Bulgular	192
4.3.1. <i>Ankete Katılan Turistler ile İlgili Demografik Bilgiler.....</i>	193
4.3.2. <i>Ankete Katılan Turistlerin Alan Ziyaretlerine İlişkin Veriler</i>	197
4.3.3. <i>Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....</i>	201
4.3.4. <i>Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi</i>	203
4.3.5. <i>Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi</i>	206
4.3.6. <i>Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'nin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen Verilere Ait Bulgular.....</i>	209
4.3.7. <i>Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği'nin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen Verilere Ait Bulgular</i>	226
<i>Ara sonuç</i>	250
4.4. Ihlara Vadisi'ndeki Yerel Halk İle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular .	255
4.4.1. <i>Turizmin Ekonomik Etkisine İlişkin Yerel Halk Görüşlerinin Değerlendirilmesi</i>	257

4.4.2. Turizmin Sosyal Yapıya Etkisine İlişkin Yerel Halk Görüşlerinin Değerlendirilmesi	264
4.4.3. Yerel Halkın Alandaki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunmasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi.....	267
Ara Sonuç.....	271
4.5. Yerel Yöneticiler İle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular	272
Ara Sonuç	285
4.6. Ihlara Vadisi'ndeki Turizm Faaliyetlerinin Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi	287
4.7. Ihlara Vadisi'nde Sürdürülebilir Turizm İçin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) İle Değerlendirme	297
4.7.1. Değerlendirme Faktörlerinin Birbirleriyle ve Alternatiflere Göre Karşılaştırılması	301
4.7.1.1. Temel Faktörlerin Karşılaştırılması	301
4.7.1.2. Kültürel Peyzaj Değerleri Faktörlerinin Karşılaştırılması	302
4.7.1.3. Turist Beklentileri Faktörlerinin Karşılaştırılması.....	305
4.7.1.4. Yerel Halk Beklentileri Faktörlerinin Karşılaştırılması.....	308
4.7.1.5. Tüm faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesi	311
Ara Sonuç.....	313
5. SONUÇ ve TARTIŞMA.....	316
6. IHLARA VADİSİ'NDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME YÖNELİK ÖNERİLER	326
KAYNAKLAR	336
EKLER.....	365
Ek 1. Anket Uygulama İzin Belgesi.....	366
Ek 2. Ziyaretçi Anketi	367
Ek 3. Visitor Questionnaire.....	370
Ek 4. Yerel Halk Görüşme Formu	373
Ek 5. Yerel Yönetici Görüşme Formu	374
ÖZET.....	375
ABSTRACT	378
ÖZGEÇMİŞ	381

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Ihlara Vadisi'ndeki yerleşmelerin nüfusu.....	18
Tablo 2. Güzelyurt ve Ürgüp ilçelerinin Türkiye'deki ilçeler içindeki gelişmişlik sıralaması.....	22
Tablo 3. Tür ve ilan yıllarına göre Türkiye'deki Dünya Mirası Alanları	34
Tablo 4. Türkiye'nin UNESCO Geçici Dünya Mirası Listesi'nde yer alan alanları .	35
Tablo 5. Dünya'daki kültürel peyzaj alanları (2012).....	42
Tablo 6. Toplumsal refah temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler	57
Tablo 7. Doğal ve kültürel çevrenin korunması temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler	58
Tablo 8. Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler.....	59
Tablo 9. Yönetim ve izleme temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler	60
Tablo 10. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi sonuçları	84
Tablo 11. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları	85
Tablo 12. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler	87
Tablo 13. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi sonuçları	88
Tablo 14. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları	89
Tablo 15. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler.....	91
Tablo 16. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi sonuçları	91
Tablo 17. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları	92
Tablo 18. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler.....	94
Tablo 19. Ölçeklerin puanlarına ait betimsel istatistikler	95
Tablo 20. Saaty (1983) Tarafından Geliştirilen Ölçüm Skalası.....	102
Tablo 21. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde araştırma izleme ve koruma faaliyetleri	160
Tablo 22. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde planlama ve proje hizmetleri....	161
Tablo 23. Ihlara Vadisi çevresindeki konaklama tesisleri	173
Tablo 24. Ankete katılan turistlerin uyruklarına göre dağılımı (%).....	193
Tablo 25. Ankete katılan turistlerin cinsiyetlerine göre dağılımı (%)	193
Tablo 26. Ankete katılan turistlerin yaş gruplarına göre dağılımı (%)	194
Tablo 27. Ankete katılan turistlerin öğrenim düzeylerine göre dağılımı (%)	194
Tablo 28. Ankete katılan turistlerin medeni durumlarına göre dağılımı (%).....	194
Tablo 29. Ankete katılan turistlerin mesleklerine göre dağılımı (%).....	195
Tablo 30. Ankete katılan turistlerin gelir durumlarına göre dağılımı (%)	195
Tablo 31. Ankete katılan yerli turistlerin yaşadıkları illere göre dağılımı (%).....	196
Tablo 32. Ankete katılan yabancı turistlerin yaşadıkları ülkelere göre dağılımı (%)	197
Tablo 33. Ankete katılan turistlerin alanı ziyaret sayılarının dağılımı (%).....	198

Tablo 34. Ankete katılan turistlerin ziyaret alanlarına göre dağılımı (%)	198
Tablo 35. Ankete katılan turistlerin İhlara Vadisi çevresini ziyaret durumlarına göre dağılımı (%)	199
Tablo 36. Ankete katılan turistlerin seyahatlerinin organizasyon tipine göre dağılımı (%).....	199
Tablo 37. Ankete katılan turistlerin konaklama durumuna göre dağılımı (%)	199
Tablo 38. Ankete katılan turistlerin konaklama yerlerine göre dağılımı (%)	200
Tablo 39. Ankete katılan turistlerin konaklama tesislerine göre dağılımı (%)	200
Tablo 40. Ankete katılan turistlerin konakladıkları gün sayılarına göre dağılımı (%)	200
Tablo 41. Ankete katılanların İhlara Vadisi'ni tercih etmelerinde etkili bilgi kaynağına göre dağılımları (%).....	201
Tablo 42. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler	202
Tablo 43. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler.....	204
Tablo 44. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler.....	207
Tablo 45. Turistlerin cinsiyetine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	209
Tablo 46. Cinsiyete göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	210
Tablo 47. Turistlerin uyruğuna göre alan ile ilgili tatmin düzeyleri arasındaki farklılığın anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları.....	210
Tablo 48. Turistlerin yaş gruplarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	212
Tablo 49. Yaş gruplarına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	212
Tablo 50. Turistlerin medeni durumlarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	213
Tablo 51. Medeni duruma göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	214
Tablo 52. Turistlerin eğitim durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	214
Tablo 53. Turistlerin eğitim durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeyleri arasındaki farklılığın anlamlılığına ilişkin ANOVA sonuçları.....	215
Tablo 54. Eğitim durumuna ait Turizm Alt Yapısı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları	216
Tablo 55. Turistlerin mesleklerine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	217
Tablo 56. Meslek gruplarına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	218
Tablo 57. Turistlerin gelir düzeylerine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	219
Tablo 58. Gelir düzeylerine göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	220
Tablo 59. Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	220

Tablo 60. Ziyaret sayısına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	221
Tablo 61. Ziyaret sayısına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları ...	222
Tablo 62. Turistlerin İhlara Vadisi'ni ziyaretlerinin kapsamına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler.....	223
Tablo 63. Ziyaret kapsamına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	223
Tablo 64. Ziyaret kapsamına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları	224
Tablo 65. Turistlerin konaklama durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler	225
Tablo 66. Konaklama durumuna göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	225
Tablo 67. Konaklama durumuna göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları	226
Tablo 68. Turistlerin uyruklarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	227
Tablo 69. Uyuşa göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları.....	228
Tablo 70. Uyuşa göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları.....	228
Tablo 71. Turistlerin cinsiyetlerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	229
Tablo 72. Cinsiyete göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları..	230
Tablo 73. Turistlerin yaş gruplarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	231
Tablo 74. Yaş gruplarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	232
Tablo 75. Yaş gruplarına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları	232
Tablo 76. Yaş gruplarına ait mevcut duruma ilişkin tutum puanlarının Dunnett C analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları	233
Tablo 77. Yaş gruplarına ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları	234
Tablo 78. Turistlerin eğitim düzeylerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	235
Tablo 79. Eğitim düzeylerine göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	236
Tablo 80. Eğitim düzeylerine göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları	237
Tablo 81. Eğitim düzeylerine ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları	238
Tablo 82. Turistlerin medeni durumlarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.	238
Tablo 83. Medeni duruma göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	239

Tablo 84. Turistlerin meslek gruplarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	240
Tablo 85. Meslek gruplarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	241
Tablo 86. Meslek gruplarına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları	241
Tablo 87. Meslek gruplarına ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları	242
Tablo 88. Turistlerin gelir düzeylerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.....	243
Tablo 89. Gelir düzeylerine göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	244
Tablo 90. Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.	245
Tablo 91. Ziyaret sayılarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	246
Tablo 92. Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler	247
Tablo 93. Ziyaret kapsamına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları	247
Tablo 94. Turistlerin konaklama durumlarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler.	248
Tablo 95. Konaklama göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları..	249
Tablo 96. Araştırma alanında görüşme yapılan bireylerin demografik özellikleri ..	256
Tablo 97. Toplumsal refah temel kriterinin değerlendirilmesi	288
Tablo 98. Doğal ve kültürel çevrenin korunması temel kriterinin değerlendirilmesi	291
Tablo 99. Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti temel kriterinin değerlendirilmesi..	292
Tablo 100. Yönetim ve izleme temel kriterinin değerlendirilmesi	295
Tablo 101. AHS için turist beklentileri faktörüne ait alt faktörlerin içerikleri	298

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma alanının konumu	2
Şekil 2. Aksaray’ın aylık ortalama yağış-sıcaklık grafiği.....	12
Şekil 3. Melendiz Çayı uzun yıllar aylık ortalama akım değerleri grafiği.....	14
Şekil 4. Güzelyurt ilçesinde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı	19
Şekil 5. Güzelyurt İlçesi’nde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı.....	20
Şekil 6. Güzelyurt ve Ürgüp ilçelerinde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı.....	23
Şekil 7. Türkiye’deki Dünya Mirası Alanları’nın türlerine göre dağılışı.....	34
Şekil 8. Dünya’daki kültürel peyzaj alanlarının dağılışı 2012.....	45
Şekil 9. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği.....	86
Şekil 10. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği.....	89
Şekil 11. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği	93
Şekil 12. Örnek Fuzzy Set.....	103
Şekil 13. Araştırma alanındaki tescilli kaya kiliseleri.....	114
Şekil 14. Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerlerinin turistik durumları	134
Şekil 15. Ihlara- Belisırma arasındaki tescilli olmayan kiliseler ve mağaralar	138
Şekil 16. Belisırma- Selime arasındaki kilise ve mağaralar.....	139
Şekil 17. Ihlara – Belisırma arasındaki eski evler.....	149
Şekil 18. Yaprakhisar – Selime arasındaki eski evler	153
Şekil 19. Ihlara Vadisi’ndeki yeraltı mağaraları ve diğer kültürel peyzaj değerleri	156
Şekil 20. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı	162
Şekil 21. Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerlerinin korunma durumları	164
Şekil 22. Ihlara Vadisi ve çevresinin Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı’na göre konumu.....	166
Şekil 23. Ihlara Vadisi’ni ziyaret eden turist sayıları (2006-2011).....	179
Şekil 24. Ihlara Vadisi’ni ziyaret eden turistlerin aylara göre dağılımı (2008-2011)	180
Şekil 25. Yıllara göre Ihlara Vadisi’nden elde edilen ziyaretçi geliri (2004-2011). 181	
Şekil 26. Turizmin ekonomik etkisine ilişkin model	257
Şekil 27. “Yarar” kelimesine ait kelime ağacı	259
Şekil 28. “Fayda” kelimesine ait kelime ağacı.....	259
Şekil 29. Turizmin sosyal etkilerine ilişkin model.....	264
Şekil 30. Kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin model.....	267
Şekil 31. Kültürel peyzaj alanlarında sürdürülebilir turizm için oluşturulmuş fuzzy set.....	300

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Belısırma Köyü'nde Melendiz Çayı kıyısındaki tarım alanları	21
Foto 2. Ağaçalı Kilisesi'nden görünümler	111
Foto 3. Kokar Kilisesi'nden görünümler	113
Foto 4. Pürenliseki Kilisesi'nden görünümler	115
Foto 5. Karanlıkale Kilisesi'nden görünümler	116
Foto 6. Eğritaş Kilisesi fresklerinden örnekler	117
Foto 7. Eğritaş Kilisesi'nden görünümler	118
Foto 8. Sümbüllü Kilisesi'nden görünümler	119
Foto 9. Yılanlı Kilisesi'nden görünümler	121
Foto 10. Kırkdamaltı Kilisesi'nden görünümler	122
Foto 11. Karagedik Kilisesi kuzey görünüşü (Çelebioğlu, 2008)	124
Foto 12. Karagedik Kilisesi kuzeybatı köşe mekanı duvarındaki fresko (Çelebioğlu, 2008)	125
Foto 13. Bahattin Samanlığı Kilisesi'nden görünümler	126
Foto 14. Direkli Kilisesi'nden görünümler	127
Foto 15. Ala Kilisesi'nden görünümler	128
Foto 16. Selime Katedrali'nin dıştan görünümü	129
Foto 17. Selime Katedrali'nin dıştan görünümü ve içindeki tünel sistemi	130
Foto 18. Selime Katedrali'nin ikinci avlu girişi ve yan yüzeyinden görünümler	131
Foto 19. Selime Katedrali giriş kontrol noktası ve bilgi levhası	133
Foto 20. Ihlara Vadisi'ndeki kaya düşmelerinden görünüm	136
Foto 21. Ihlara Vadisi'ndeki kaya düşmelerinden görünüm-2	136
Foto 22. Ihlara- Belısırma arasındaki tescilsiz kilise ve mağaralardan görünüm	137
Foto 23. Belısırma-Selime arasında bulunan tescilli olmayan kilise (Harita no 1-2)	140
Foto 24. Belısırma-Selime arasında peribacasına oyulmuş tescilli olmayan kilise .	141
Foto 25. Belısırma-Selime arasında peribacalarına oyulmuş tescilli olmayan kilise	142
Foto 26. Aleydinbaşı Mevkiinde peribacalarına oyulmuş şapeller (Harita no 5-6-7)	143
Foto 27. Güllükkaya Mevkiinde peribacalarına oyulmuş yapılar (Harita no 8)	144
Foto 28. Yaprakhisar'da peribacasına oyulmuş yapı (Harita no 9)	145
Foto 29. Yaprakhisar'da peribacalarına oyulmuş cepheler (Harita no 10-11-12) ...	146
Foto 30. Ihlara Kasabası'ndaki eski evlerden örnekler	150
Foto 31. Ihlara Kasabası'ndaki eski evlerden örnekler-2	150
Foto 32. Selime Beldesi'ndeki eski evlerden örnekler	151
Foto 33. Yaprakhisar Köyü'ndeki eski evlerden örnekler	151
Foto 34. Belısırma Köyü'ndeki eski evlerden örnekler	152
Foto 35. Yeraltı mağaralarının girişlerinden örnekler	155
Foto 36. Ihlara Kasabası'ndaki bezirhane	157
Foto 37. Belısırma Köyü'ndeki bezirhane	158
Foto 38. Selime Sultan Türbesi	158
Foto 39. Ihlara Kasabası'ndaki yunak	159
Foto 40. Belısırma'da Melendiz Irmağı kıyısındaki restaurantlardan bir görünüm.	174
Foto 41. Hediyeelik eşya satış noktaları (solda: Ihlara Vadisi girişi, sağda: Selime Katedrali)	175
Foto 42. Yerel halkın Ihlara Vadisi girişindeki satış alanları	175

Foto 43. Ihlara Vadisi giriş noktaları	176
Foto 44. Vadiye iniş için kullanılan merdiven ve dinlenme alanı.....	177
Foto 45. Vadi içi ve girişindeki oturaklar	177
Foto 46. Vadi içindeki levhalardan örnekler.....	178
Foto 47. Vadi içindeki çöp kutularından örnekler	178
Foto 48. Vadi içindeki köprüler	178

KISALTMALAR LİSTESİ

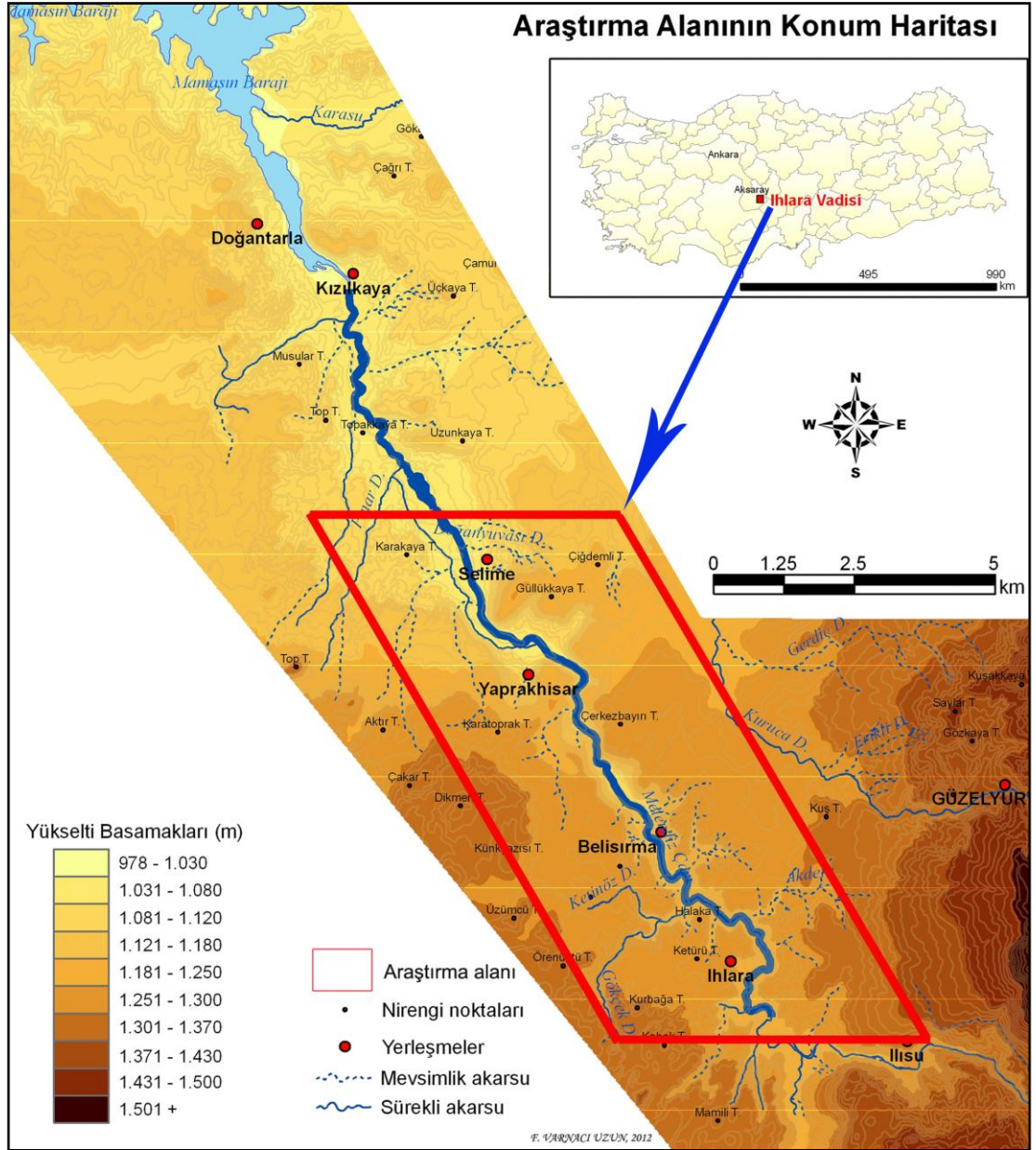
- ABD-MPS:** Amerika Birleşik Devletleri Milli Park Servisi
- AHS:** Analitik hiyerarşi süreci
- DPT:** Devlet Planlama Teşkilatı
- GEF:** Global Environment Facility
- GSTC:** Partnership for Global Sustainable Tourism Criteria (Sürdürülebilir Turizm Kriterleri İçin Küresel Ortaklık)
- ICCROM:** International Centre for the Study of Preservation and Restoration of Cultural Property
- ICOM:** International Council of Museums
- IUCN:** International Union for Conservation of Nature
- ÖÇKB:** Özel Çevre Koruma Bölgesi
- ÖÇKK:** Özel Çevre Koruma Kurumu
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- UNEP:** United Nations Environment Programme
- UNESCO:** United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization),
- ICOMOS:** International Council on Monuments and Sites
- WTO:** World Tourism Organization

1. GİRİŞ

1.1. Araştırma Alanı ve Konumu

Araştırmanın konusunu oluşturan kültürel peyzaj değerleri; Hasan Dağı ve Melendiz Dağı'nın volkanik faaliyetleri sonucunda oluşan volkanik arazinin Hıristiyanlığın ilk zamanlarından itibaren insanlar tarafından oyularak, barınma ve ibadet amaçlı kullanılmasıyla oluşmuştur. Hasan Dağı volkanizması sonucunda şekillenen alanlardan Aksaray İli'ne bağlı Güzelyurt İlçesi çevresi, Manastır Vadisi, Ihlara Vadisi ve Gülağaç İlçesi Sofular Vadisi'nde kültürel peyzaj değerleri bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar da dikkate alınarak Ihlara Kasabası, Belisırma Köyü, Yaprakhisar Köyü ve Selime Beldesi'ni içine alacak şekilde 14 km boyunca uzanan Ihlara Vadisi jeomorfolojik birimi araştırma alanının sınırı kabul edilmiştir (Şekil 1).

Ihlara Vadisi, İç Anadolu'da Aksaray İli sınırları içinde, ilin 45 km güneydoğusunda bulunmaktadır. Vadinin kuzeydoğusunda Doğanlar ve Kızılkaya köyleri ile Mamasın Baraj Gölü bulunmaktadır. Vadinin doğusunda Güzelyurt ilçe merkezi, güneydoğusunda ise, Iısu Kasabası yer almaktadır. Vadi içindeki Ihlara, Selime, Yaprakhisar ve Belisırma yerleşmeleri idari olarak Güzelyurt ilçesine bağlıdır. Ihlara Vadisi, Hasan Dağı (3268 m) ve Melendiz Dağı'nın (2963 m) kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Melendiz Dağı'ndan kaynağını alan Melendiz Çayı, Ihlara Vadisi boyunca aktıktan sonra güney-kuzey yönünde akışına devam ederek Mamasın Barajı'na ulaşmaktadır.

Şekil 1. Araştırma alanının konumu

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; öncelikli olarak araştırma alanındaki kültürel peyzaj değerlerinin tespitinin yapılması ve özelliklerinin belirlenerek sürdürülebilir turizm yönünden irdelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunma durumu ve alanın Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık

Sitleri Dünya Mirası Alanı'na göre hem koruma hem de konum bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca, alandaki paydaşlardan turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerin alandaki turizm faaliyetleri konusundaki görüşlerini ve alandaki kültürel peyzaj değerlerini sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla değerlendirerek alanda sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Turizm coğrafi bir olgudur. Turizm, insanlar ve ziyaret ettikleri yerler arasında küresel bir ilişki meydana getirmektedir (Williams, 2009). Turizmin, gelişimi için doğal ve kültürel kaynaklar bakımından zengin bir mekana ihtiyaç duyması, coğrafyanın da turizmin geliştiği mekanlardaki faktörleri, neden-sonuç ilişkilerini incelemesi bakımından coğrafya ile turizm işbirliği içindedir (Emekli vd., 2006). Bunun yanında, turizmin mekan üzerindeki ekonomik, sosyal ve çevresel ilişkileri ve coğrafyanın da mekansal yaklaşıma sahip olması nedeniyle turizm, coğrafyanın konusu olmaktadır (Hall and Page, 2002). Turizm coğrafyası çalışmalarında, mekansal yaklaşım, turizmin coğrafi bileşenleri ve turizmin bileşenleri arasındaki mekansal ilişki şeklinde üç temel nokta dikkati çekmektedir (Boniface et al., 2009). Coğrafya, mekansal bakış açısıyla, turistlerin çıkış mekanı ile varış mekanı arasındaki ilişkileri değerlendirmektedir (Burton, 1995).

Turizm, mekanı ve kültürü etkilemekte, aynı zamanda kültürden ve mekandan etkilenererek tüm dünyaya yayılan bir hareket olarak önem kazanmaktadır. Son yıllarda fiziki ve beşeri coğrafyayı; turizmin çeşitli yönleriyle (turizm, çevre- kültür ve dağılış ilişkileri) birleştiren turizm coğrafyası beşeri coğrafya içinde kendine

önemli bir yer edinmeye başlamıştır (Emekli, 2006). Ülkemizde coğrafyacıların turizm ile ilgilenmeleri oldukça yenidir. Turizm coğrafyası ile ilgili yayınlar, araştırmalar, tezler son otuz yılda artmaya başlamıştır (Alaeddinoğlu, 2007; Bekdemir ve Özdemir, 2002; Doğaner, 1992; Doğaner, 1993; Doğaner, 1995; Doğaner, 1998; Doğaner, 2001; Doğanay, 2001; Emekli, 2001; Emekli, 2003; Gönençgil, 1998; Gürbüz ve Korkmaz, 2001; Kervankıran, 2011; Köse, 1997; Kurt, 2009; Okuyucu, 2011; Özgüç, 1998; Sarı, 2007; Sayılan, 2006; Somuncu, 1997; Somuncu, 2004; Soykan, 2000; Varnacı, 2005; Varnacı, 2006; Yazıcı ve Cin, 1997; Yazıcı, 2000).

Bu araştırmada da, turizm mekanı olarak seçilen Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerleri, alanda gelişen turistik faaliyetler ve alandaki paydaşların turizm ile ilgili görüşleri sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla turizm coğrafyası kapsamında incelenmiştir.

Araştırma konusu olan sürdürülebilir turizm ile ilgili çalışmalar bağlamında; Türkiye'nin çeşitli turizm alanlarında, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, ekoturizm ve koruma-kullanma dengesi çerçevesinde alanlardaki turistik potansiyelin ve taleplerin değerlendirildiği ve öneriler geliştirildiği çeşitli çalışmalar mevcuttur (Akten, 2009; Altanlar ve Akıncı Kesim, 2009; Ayaş, 2007; Başoğlu, 2010; Çıracı vd., 2008; Güçlü, 2007; Gündüz, 2004; Güvenç, 2007; İncekara, 2001; İzgi, 2007; Karaman, 1998; Kuter ve Ünal, 2009; Nayir, 2009; Öztürk, 2005; Polat, 2006; Sezgin ve Karaman, 2008; Üstüner, 2008). Ancak, Ihlara Vadisi ile ilgili bu yönde yapılmış tek çalışma Ihlara Vadisi Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde koruma-kullanma dengeli planlamalar için kriterlerin saptanmasına yöneliktir (Gülkal, 1999). Türkiye'de yapılan çalışmalar arasında, kültürel peyzaj değerlerinin UNESCO

Dünya Miras Alanları kategorisinde değerlendirildiği çalışma oldukça azdır (Özsüle, 2005). Buna karşılık çeşitli çalışmalarda doğal ve kültürel peyzajın değerlendirilmesi ve turizm amaçlı kullanımı ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır (Kemer, 2009; Kiper, 2006; Kuter ve Erdoğan, 2006; Özdemir, 2009; Sarı, 2001).

Araştırma alanı olan Ihlara Vadisi ile ilgili diğer literatür incelendiğinde; Ihlara Vadisi ve çevresinin doğal ve kültürel özellikleri ile bu özelliklerin koruma amaçlı değerlendirilmesini konu edinen çalışmalar bulunmakla birlikte (Yazgan, 1992; Gülkal, 1999, Sarı vd., 2005), bu alanda yapılan çalışmalar daha çok alanın jeolojik özellikleri, jeolojik yapı üzerindeki etkiler ve jeolojik yapıda görülen sorunlar ile Melendiz Çayı'nın fiziki coğrafya özellikleri konularındadır (Baylak, 2006; Beekman, 1966; Özcan, 2009; Özdemir, 2007; Şimşek, 1993; Yılmaz vd., 2006; Yılmaz vd., 2007). Bunun yanında bölgenin faunası, içme suyu kaynakları ve sıcak su kaynaklarını konu edinen çalışmalar da bulunmaktadır (Alaş ve Çil, 2002; Burçak, 2006; Burçak vd., 2005; Elhatip, 2002; Göçmez ve Güzel, 1994; Göçmez, 1997; Sıkı, 1993; Şimşek, 1997). Ayrıca bazı çalışmalarda, bölgedeki kiliselerin özellikleri sanatsal yönden incelenmiştir (Çelebioğlu, 2001; Çelebioğlu, 2008; Kalas, 2000; Kalas, 2005; Kalas, 2006; Ötüken, 1983; Pekak, 2009; Ulusoy, 1994). Araştırma alanının yakın çevresinde bulunan ve vadinin doğal yapısının şekillenmesinde etken olan Hasan Dağı ile ilgili bazı çalışmalar mevcuttur. Hasan Dağı'ndaki yayla ve ağılların dağılışı ile ilgili çalışma bunlardan biridir (Altın, 2010).

Literatürde alan ile ilgili çeşitli çalışmalar olmasına rağmen, alanın sahip olduğu kültürel peyzaj değerlerini ve alandaki turizm faaliyetlerini, paydaş görüşlerini de dikkate alarak değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırmada; Ihlara Vadisi'nde bulunan değerler UNESCO'nun "Kültürel Peyzaj" kategorisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırma, Ihlara Vadisi'nin, Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı ile hem mekânsal olarak hem de kültürel peyzaj özellikleri bakımından yakınlık gösterdiğini ve vadinin de benzer statüde korunmasının gerekliliğini dile getirmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, araştırma kapsamında kullanılan yöntemler araştırmanın özgün değerini artırmaktadır. Araştırma alanında bulunan kültürel peyzaj değerlerinin tespitinin yapılarak haritalanması ve özelliklerinin ortaya konulması araştırma alanıyla ilgili envanter eksikliğini gidermeye yöneliktir. Ayrıca, bu araştırma ile alandaki paydaşlardan turistlerin, yerel halkın ve yerel yöneticilerin görüşleri farklı yöntemlerle alınmış ve alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizme uygunluğu değerlendirilmiştir. Son olarak da; alandaki kültürel peyzaj değerlerinin, turist ve yerel halk görüşlerinin analitik hiyerarşi süreciyle birlikte değerlendirilmesi ile alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizme uygun hale getirilmesi için önerilerin geliştirilmesi bu araştırmanın literatüre önemli katkısı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca; bu özelliğiyle araştırmanın yerel ve ulusal yöneticiler gibi karar vericiler ve uygulayıcılar açısından uygulamaya da katkısı olacağı düşünölmektedir.

1.4. Araştırma Soruları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

- 1) Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri ve korunma durumları nasıldır?
- 2) Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerleri Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı ile bütünleşik midir?
- 3) Ihlara Vadisi, mekansal olarak Kapadokya ile bütünleşmenin neresindedir?
- 4) Ihlara Vadisi'nin Kapadokya Bölgesi'ne göre turizm bakımından yeri ve önemi nedir?
- 5) Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili tutumları nasıldır?
- 6) Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin memnuniyet düzeyleri nasıldır?
- 7) Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ile ilgili önerilere ilişkin tutumları nasıldır?
- 8) Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili görüşleri, memnuniyet düzeyleri ve alan ile ilgili önerileri çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
- 9) Ihlara Vadisi'ndeki yerel halkın bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzajın korunması ile ilgili görüşleri nasıldır?
- 10) Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri ile ilgili görüşleri nasıldır?
- 11) Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri sürdürülebilir nitelikte midir?
- 12) Ihlara Vadisi'nde geliştirilecek sürdürülebilir turizmde; kısa, orta ve uzun vadeli uygulamalarda hangi uygulamalara öncelik verilmelidir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Ihlara Vadisi ve vadinin başlangıcında bulunan Ihlara Kasabası, vadi içindeki Belisırma ve Yaprakhisar köyleri ile vadinin sonunda yer alan Selime Beldesi ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma, bir turizm alanında turizm faaliyetlerinden etkilenen en önemli paydaş gruplarından turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerin görüşleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma kapsamında, yabancı turistlere uygulanan anket sadece İngilizce olarak uygulanmıştır. Anketin, İngilizce dışındaki dillere çevrilmemiş olması nedeniyle, anket uygulaması sadece İngilizce bilen turistlerle sınırlı kalmıştır.

Ihlara Vadisi içindeki kültürel peyzaj değerlerinin GPS ile tespiti yapılırken, vadinin bazı bölümlerindeki kaya düşmeleri sebebiyle, bazı kilise ve mağaralara ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu değerlerin GPS ile tespitinde ulaşılabilen en yakın nokta esas alınmıştır.

1.6. Araştırma Alanının Temel Coğrafi Özellikleri ve Turizm İlişkisi

Araştırmanın bu bölümünde, Ihlara Vadisi'nin fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri ile alandaki turizmin gelişimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

1.6.1. Araştırma Alanının Fiziki Özellikleri ile Turizm İlişkisi

Jeolojik-Jeomorfolojik Özellikleri ile Turizm İlişkisi

Türkiye'nin önemli bir bölümü Miyosen'de başlayan ve Kuaterner'de devam eden şiddetli bir volkanizma dönemi geçirmiştir. Volkanizmanın sonucunda Anadolu kalın volkanik ürünlerle örtülmüştür (Göçmez, 1997; Özcan, 2009). Araştırma

alanını oluşturan Ihlara Vadisi de, İç Anadolu Volkanik Bölgesi içinde yer almaktadır.

Derin vadinin ve bu vadideki jeolojik birimlerin oluşumu binlerce yıllık bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir (Emre, 1991). Melendiz suyu ve kollarının oluşturduğu ana su hattı ile diğer iklim koşulları altında meydana gelen aşınmalar Ihlara Vadisi ve yakın çevresine bugünkü görünümünü kazandırmıştır. Ihlara Vadisi çevresinde incelenen formasyonlar alttan itibaren sırasıyla Göstük İgnimbiritleri, Karakaya Volkanitleri, Selime Tüfleri, Kızılkaya İgnimbiritleri, Hasandağı Külleri, yamaç molozu, traverten ve alüvyonlardır (Beekman, 1966; Gülkal, 1999).

Doğuda Erciyes Dağı (3916 m), güneyde Hasan Dağı (3253 m) volkanik dağlarıyla sınırlı bölgede yer alan Ihlara Vadisi; Selime, Yaprahisar, Belısırma ve Ihlara Kasabası'nı içine alan, 14 km uzunluğunda, epijenik ve kanyon bir vadi özelliği taşır. Ortalama 80 m derinliğe sahip, yer yer 100 veya 120 m derinliktedir. Ihlara Vadisi'nin oluşmasında bölgesel yükselme hareketleri ve bununla beraber mevcut alan kırık hatları ve sistemleri etkili olmuştur (Baylak, 2006).

Vadinin yakınındaki, Hasan Dağı'ndan çıkan bazalt ve andezit yoğunluklu lavlar geniş sahaları kaplamıştır (Özdemir, 2007). Neojen ve Kuaterner'de meydana gelen çökmeler sonucunda sahada çatlaklar meydana gelmiştir (Burçak, 2006). Hasan Dağı ve Melendiz Dağı'ndan çıkan ve ilk çağlarda Kapadokya Irmağı anlamına gelen Peristremma adı verilen Melendiz Çayı'nın da bu çatlaklarda kendine bir yatak oluşturarak derinleştirmesi neticesinde Ihlara Vadisi ortaya çıkmıştır. Vadi tabanı, deniz seviyesinden 1220 m yüksekte yer alır.

Pliyosen’de gelişmiş olan volkanik etkinlik sonunda Selime Tüfleri oluşmuştur. Bunu takiben izleyen yeni dönemde soğuma çatlaklı kül akıntısı olarak Kızılkaya İgnimbiritleri yer almıştır (Baylak, 2006). Ihlara Vadisi’ne de tipik görünümünü kazandıran bu ignimbiritler vadideki her iki yamaçta 80-110 m yüksekliğinde ve aynı seviyede olmak üzere 14 km boyunca görülmektedir. Dış etkenlerle pembemsi-kırmızımsı renk kazanan Kızılkaya İgnimbiriti sütunsal bir dış görünüme sahiptir. Soğuma sırasında oluşmuş düşey yöndeki çatlaklar ile sıralanmış kolonlu yapılar ve kırılmalar bölgedeki doğal peyzajın karakterini ortaya koyan özelliklerdir (Gülkal, 1999).

Pliyosen’de oluşan Selime Tüfleri, alanda badlands topoğrafyasının özel aşınım biçimi olan peribacalarının da yer almasına neden olmuştur (Baylak, 2006; Gürler, 2007). Selime tüfleri, rüzgâr, erozyon ve diğer doğal etkenler ile aşınmış, Selime ve Yaprakhisar’da değişik görünüm ve renklerde peribacalarını oluşturmuştur. Selime ve Yaprakhisar’da 100 m’yi bulan kalın tuf örtüsü kuzey ve batıya doğru incelerek, Göstük yakınlarında en ince halini alır (Beekman, 1966). Sahadaki peribacalarının oluşumu Kuaterner’deki yağışlı devre içinde oluşmuştur. Yağışlı devrede tüflerle örtülü olan yamaçlar kolayca aşınımına uğrayarak peribacalarının oluşumuna imkan vermiştir (Yılmaz vd., 2006; Yılmaz vd., 2007).

Bölgesel yükselme hareketleri, kırık hatları ve kırık sistemlerinin bulunuşu da, alanın şekillenmesini sağlamıştır. Tuz gölü fayına paralel olarak kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu olarak gelişen Ziga fay hattı bu sisteme uygun iyi bir örnek oluşturmaktadır (Burçak vd., 2005; Gülkal, 1999). Yeni oluşan kırıklar boyunca, Hasan Dağı ile ilgili olarak gelişen derin ve sığ dolaşımli termal sular yüzeye ulaşmış ve Ziga yöresinde travertenleri oluşturmuştur (Şimşek, 1997; Karabacak, 2007).

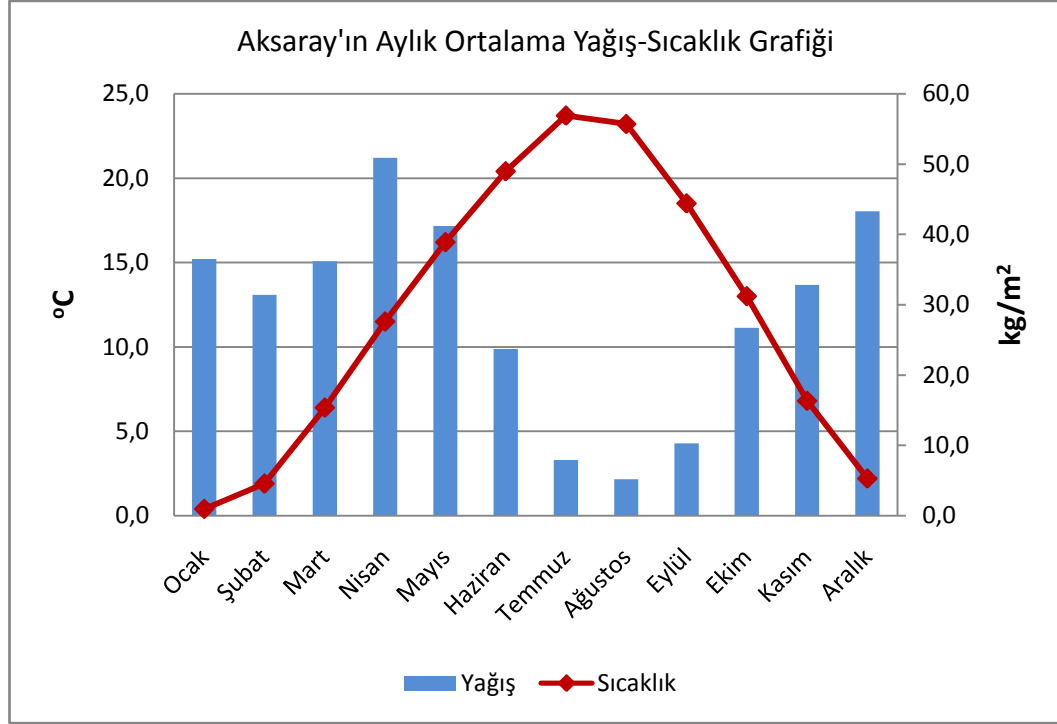
Ihlara Vadisi'nin volkanizma, akarsu ve yağış etkisiyle şekillenen görünümü, alanı ziyaret eden turistler için önemli bir turistik çekicilik olarak kabul edilmektedir. Her yıl yaklaşık iki yüz bin turist bu farklı jeomorfolojik görünüme sahip vadiyi ve içindeki kültürel peyzaj değerlerini ziyaret etmek amacıyla vadiye gelmektedir. Araştırma kapsamında turistlere uygulanan anket çalışmasında da, turistlerin kanyon vadi ile ilgili memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İklim Özellikleri ile Turizm İlişkisi

Ihlara Vadisi'nin iklim özelliklerini belirleyebilmek için vadiye en yakın meteoroloji istasyonu olan Aksaray Meteoroloji İstasyonunun verileri kullanılmıştır.

Karasal iklimin özelliklerini taşıyan bölgede yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı geçmektedir (Arıbaş, 1995). Biyo-iklimsel yönden bakıldığında ise bölgenin yarı kurak, alt ve çok soğuk Akdeniz iklimin etkisi altında olduğu söylenebilmektedir (Gülkal, 1999).

Aksaray'a ait aylık ortalama sıcaklık değerlerine göre, en soğuk ay 0,4 °C ile ocak ayı iken, en sıcak ay 23,7 °c ile temmuz ayıdır. Ocak ayından itibaren temmuza kadar sıcaklıklarda artış gözlenirken, temmuzdan itibaren sıcaklıklar düşme eğilimindedir (Şekil 2).

Şekil 2. Aksaray'ın aylık ortalama yağış-sıcaklık grafiği

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2011

Aksaray'ın yağış değerleri incelendiğinde ise; en yağışlı ayın 50,9 kg/m² ile Nisan olduğu görülmektedir. Buna karşılık, en düşük yağış değerleri ise ağustos (5,2 kg/m²) ayında görülmektedir. Ağustos ayından itibaren yükselmeye başlayan yağış değerleri kış aylarında da yüksek seviyededir (Şekil 2). Kış aylarında yağışlar sıcaklığın düşük olması sebebiyle genelde kar yağışı şeklindedir. Aksaray'da genel olarak, İç Anadolu karasal ikliminin etkisi ile kış ve ilkbahar mevsimleri yağışlı, yaz ayları ise kuraktır.

Aksaray'ın karasal iklim etkisi altındaki sıcaklık ve yağış verilerine karşılık, Ihlara Vadisi'nin jeomorfolojik yapısı itibariyle mikroklima iklim özellikleri gösterdiği bilinmekte ancak vadi içinde meteoroloji istasyonu olmaması sebebiyle elde veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, vadi içinde Ihlara-Yaprakhisar arasında yaşamını sürdüren Antep fıstığı (*Pistacia vera*), *Rhamnus hirtellus* ve *Centaurea*

kotschy gibi endemik türler vadi içinde mikroklima alanının varlığını kanıtlamaktadır. Vadi içinde saptanan diğer bitki türlerinin çoğunu da vadi dışındaki platolarda görmek mümkün değildir (Gülkal, 1999).

Ihlara Vadisi'nde kış aylarındaki gece-gündüz arasındaki sıcaklık farkları vadi duvarındaki çatlakların buzlanması ve buzun çözülmesi etkisi ile genişlemeye neden olmaktadır. Yaz aylarında ise, sıcaklık farkı etkisi ile kaya kopmaları artmaktadır (Gülkal, 1999).

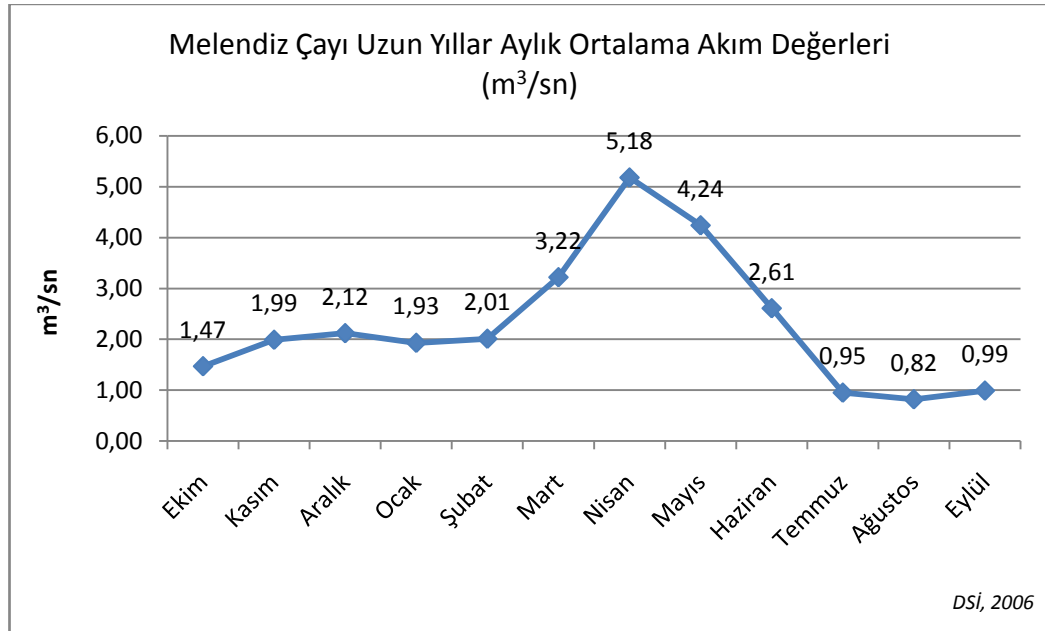
Ihlara Vadisi çevresinde, sıcaklık değerlerinin nisan ayından itibaren artmaya başlaması ve ekim sonuna kadar sıcaklıkların yüksek değerlerde olması, bölgedeki turizm faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayıları da, hava sıcaklıklarının artışına paralel olarak nisan ayından itibaren artmaya başlamaktadır. Ihlara Vadisi, yerli turistler tarafından özellikle nisan-mayıs aylarında ziyaret edilmekte, yabancı turistler tarafından ise; nisandan kasıma kadar süren periyotta ziyaret edilmektedir. Ayrıca, vadinin yapısı sebebiyle, sıcaklığın yüksek olduğu temmuz- ağustos aylarında da vadi içinin nispeten serin olması turistlerin ziyaretine imkân vermektedir.

Hidrografik Özellikler ile Turizm İlişkisi

Ihlara Vadisi, Tuz Gölü Kapalı Havzası içinde yer almaktadır. Vadinin en önemli su kaynağını Melendiz Çayı oluşturmaktadır. Vadinin güneyindeki Melendiz Dağı andezitlerinden çıkan küçük debili birçok dere ve kaynak ile oluşan akarsu, Ihlara Kasabası'ndan başlayıp güneydoğu-kuzeybatı yönünde kıvrılarak Selime'ye doğru akar. Melendiz Çayı, Ihlara Kasabası, Belisırma, Ziga, Yaprakhisar ve Selime köylerini geçerek Aksaray ve çevresinin içme ve sulama suyu gereksinimlerini

karşıl原因 Mamasın Baraj Gölü'ne ulaşır (Alaş ve Çil, 2002; Baylak, 2006; Gülkal, 1999).

Melendiz Çayı üzerinde, Selime Köyü'nde akım gözlem istasyonu bulunmaktadır. 1129 m kotunda bulunan ve 1973'ten beri ölçüm alınan istasyonun verilerine göre; Melendiz Çayı en yüksek akım değerlerine 5,18 m³/sn ile nisan ayında ulaşmaktadır. En düşük akım değerleri ise, 0,82 m³/sn ile temmuz ayında görülmektedir (Şekil 3). Nisan ayında, akım değerlerinin artmasında, yağışların yüksek olması yanında, kar erimeleri de etkilidir.

Şekil 3. Melendiz Çayı uzun yıllar aylık ortalama akım değerleri grafiği

Kaynak: Devlet Su İşleri, 2006

Ihlara Vadisi'nde bulunan Ziga sıcak su kaynağı Ziga fay hattı üzerindedir. Bölgede yer alan en önemli sıcak ve mineralli su kaynağını oluşturan Ziga, Yaprakhisar köyünün 2 km güneyinde yer alır. Sıcak sular, kuzeybatı doğrultulu yaklaşık 2 km uzunluğundaki fay hattı boyunca birçok gözden yüze çıkmaktadır (Göçmez ve Güzel, 1994; Şimşek, 1997). Ziga kaplıcalarının, sıcaklığı 47 °C iken;

kimyasal bileşim olarak, termomineral kükürtlü sodyum, bikarbonatlı, karışık formda su olarak tanımlanmıştır. İçinde çözülmüş H₂S miktarı 41.2 mg/lt. dir. Ayrıca, çeşitli hastalıkların tedavisine uygun özellikler taşımaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Vadide ayrıca, Belisırma Köyü'nün güneyinde ve Ihlara Kasabası'nda hamam ve çamaşır yıkama amaçlı kullanılan sıcak su kaynakları bulunmaktadır (Elhatip, 2002)

Ihlara Vadisi'nin oluşumuna da neden olan Melendiz Çayı, bölgedeki turistik faaliyetler için en önemli doğal turistik çekiciliklerden biri konumundadır. Ihlara Vadisi içinde yer alan, az sayıdaki yeme-içme mekanları Melendiz Çayı kıyısında kurulmuştur. Ayrıca, Ihlara Giriş Noktası'ndan başlayarak Belisırma Köyü'ne kadar devam eden yürüyüş patikası Melendiz Çayı'na paraleldir.

Ziga Kaplıcaları ise, Ihlara Vadisi içinde kaplıca turizmine hizmet edebilecek konumdadır. Kaplıcada Mayıs-Eylül ayları arasında hizmet veren 48 oda kapasiteli bir tesis bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Ancak, tesisin alt yapı olanaklarının yetersiz olması nedeniyle, tesis yabancı turistler tarafından tercih edilmemekte, sadece Aksaray ve yakın çevre illerinden gelen yerli turistlere hizmet verebilmektedir.

Bitki Örtüsü ile Turizm İlişkisi

Ihlara Vadisi, bulunduğu konum itibariyle bitki örtüsü bakımından İç Anadolu step alanı içinde yer almaktadır. Ancak, Ihlara Vadisi'nin derin ve dar yapısı sebebiyle, vadinin içi İç Anadolu'nun soğuk ve kurak ikliminden daha az etkilenmekte ve mikroklima alanı oluşturmaktadır. Mikroklima özellikleri sebebiyle vadi içindeki bitki örtüsü çok farklılaşmaktadır.

Anadolu'nun mezofitik ve Avrupa-Sibirya fitocoğrafik türleri vadi boyunca görülmektedir. Kurt otu (*Lycopus europeus*), yatık boya kökü (*Asperugo procumbens*), sıtma otu (*Eupatorium cannabinum*), köygöçüren (*Cirsium canum*), ısırgan otu (*Urtica dioica*), akkök (*Pastinaca sativa*) bu türlere örnek olarak verilebilir. Akdeniz bitkilerinin tipik örneklerinden foster kardeleni (*Galanthus fosteri*) daha çok Sümbüllü ve Yılanlı kiliselerin çevresinde bulunmaktadır (Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2012).

Melendiz Çayı boyunca gelişmiş baskın ağaç türleri söğüt (*Salix alba*), Anadolu kavağı (*Populus thevestina*) ve servi kavağıdır (*Populus nigra italica*). Akarsu kıyısı boyunca yer yer uzanan dar ve küçük yeşil alanlarda ise hasır otu (*Juncus spp.*), çayır salkım otu (*Poa pratensis*), düğün çiçeği (*Ranunculus repens*), gazel boynuzu (*Lotus corniculatus*), uzun yapraklı nane (*Mentha longifolia*), ak üçgül (*Trifolium repens*), sinir otu (*Plantago major*), dar yapraklı sinir otu (*Plantago lanceolata*) gibi türlerin varlığı bilinmektedir (Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2012). Melendiz Çayı kıyısında ise, su düğün çiçeği (*Ranunculus sphaerospermus*), su çoban değneği (*Polygonum amphibium*) ve karga otu (*Lysimachia vulgaris*) gibi su ihtiyacı fazla olan türler yetişmektedir. Vadinin dik kaya yarıklarında yetişen yarı çalı yoğurt otu (*Galium incanum*), *Rhamnus hirtella*, *Scrophularia libanotica*, *S. nevshehirensis* gibi bazı kaya bitkileri bölgenin doğal türleri içerisinde yer almaktadır (Gülkal, 1999).

Ayrıca, menengiç (*Pistacia terebinthus*), iğde (*Eleagnus angustifolia*), yabani gül (*Rosa canina*), alıç (*Crateagus monogyna*) ve böğürtlen (*Rubus sanctus*) gibi küçük ağaç ve çalılar daha çok vadinin Belısırma Köyü ile Ihlara Kasabası arasındaki kısmında görülmektedir. Ihlara Vadisi'nin yakın çevresinde görülmeyen, sakız ağacı

(*Pistacia lentiscus*) ile kültür yoluyla geliştirilmiş, Antep fıstığı (*Pistacia vera*) ve ceviz (*Juglans regia*) gibi daha fazla sıcaklık isteyen bitkilerin vadi içinde yetişmiş olması, Ihlara Vadisi'nin yakın çevresine oranla daha ılıman bir iklime sahip olduğunu göstermektedir (Gülkal, 1999).

Vadi fazla engebeli bir yapıya sahip olmadığı gibi, çok farklı habitatlara da sahip değildir. Dar ve derin olarak yarılmış alanlar kuvvetli izolasyon şartları meydana getirdiğinden, bitkilerin aktif ya da pasif yayılışla mekanlarını genişletmeleri genelde mümkün olamamaktadır. Bu nedenle benzeri alanlarda ilk olarak ortama dahil olan bitkiler çevre koşullarından soyutlanmakta (neoendemik) ve yayılışları olmadığından buldukları sahada endemik olarak kalmaktadır (Gülkal, 1999). Ihlara Vadisi'nde, Tanyolaç (1995) tarafından yapılan araştırmalarda 54 familya ve 218 cinsten oluşan 364 takson tespit edilmiştir. Vadi içinin yoğun otlatma altında olmaması ve gölge alanların fazla olması, tür sayısının yüksek olmasını sağlamıştır. Bu türlerden 43 'nün endemik bitki türü olması, bölgenin doğal bitki örtüsünün önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Gülkal, 1999).

Ihlara Vadisi'nin sahip olduğu mikroklimatik yapı ve buna bağlı olarak vadi içinde yetişen türlerin çeşitliliği turizm için önemli bir çekiciliktir. Ancak, vadideki bitki örtüsü turizm amaçlı kullanılamamaktadır. Arazi çalışmalarında yapılan gözlemlerde, sadece yabancı turist gruplarına vadi boyunca Ihlara girişinden Belisırma Köyü'ne kadar yürüyüş yaptırıldığı görülmüştür. Ancak, bu yürüyüşlerde tur rehberleri vadinin bitki türlerinden, vadinin mikroklimatik iklim özelliklerinden bahsetmemektedir. Bu durumda da, vadinin eşsiz bitki örtüsü turistler için sadece yeşil alan olarak kalmaktadır.

1.6.2. Ihlara Vadisi'nin Beşeri Coğrafya Özellikleri ile Turizm İlişkisi Nüfus Özellikleri ile Turizm İlişkisi

Ihlara Vadisi başlangıç noktasında yer alan Ihlara Kasabası, vadi içindeki Belisırma ve Yaprahisar köyleri ile vadinin bitişindeki Selime Beldesi idari olarak Aksaray'ın Güzelyurt ilçesine bağlıdır.

Vadideki yerleşmelerin 2011 yılı nüfusları incelendiğinde, Ihlara'nın 2645 kişi ile en fazla nüfusa sahip olduğu, Ihlara'yı 2245 kişi ile Selime'nin takip ettiği görülmektedir. Belisırma'nın 499 ve Yaprahisar'ın ise 438 kişilik nüfusları bulunmaktadır. Vadi içindeki yerleşmelerde yaşayan 5827 kişilik toplam nüfusun 2863'ünü erkek, 2964'ünü kadın nüfusu oluşturmaktadır. Bu dört yerleşim yerinde yaşamakta olan nüfus, yerleşmelerin bağlı buldukları Güzelyurt ilçesinin toplam nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Ihlara Vadisi'ndeki yerleşmelerin nüfusu (2011)

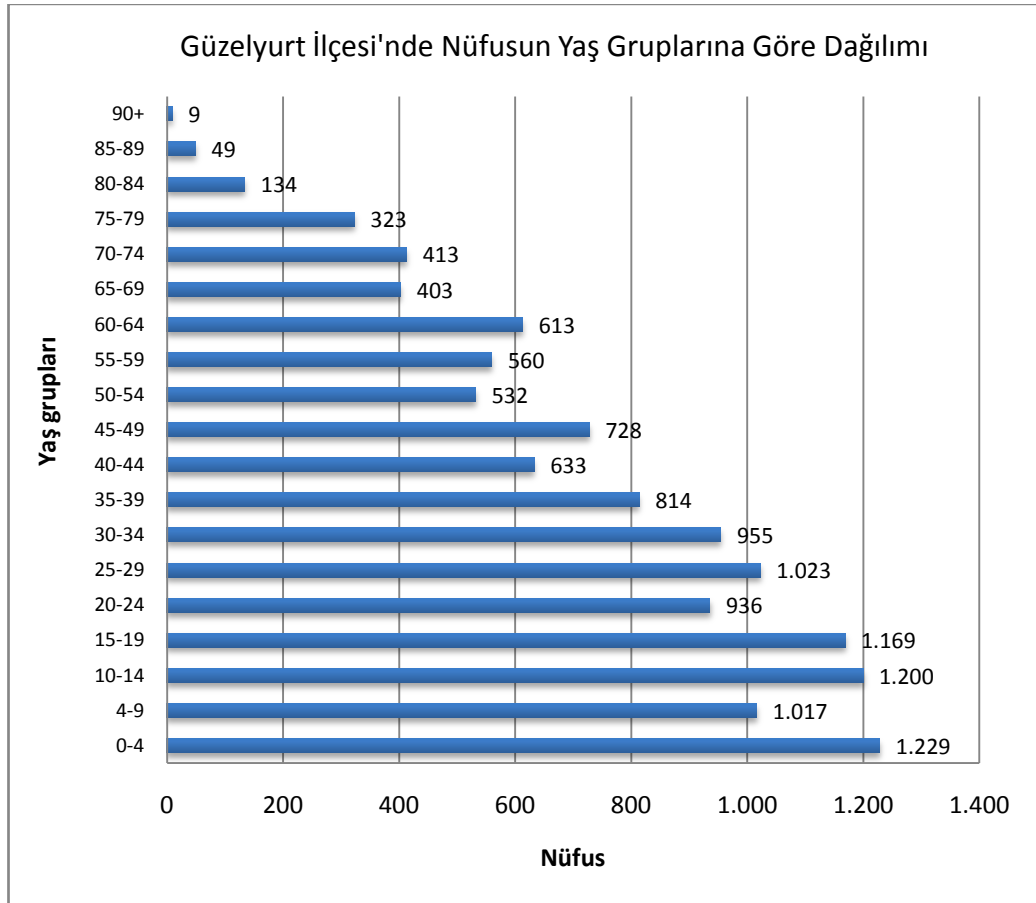
Yerleşme	Toplam	Erkek	Kadın
Belisırma	499	241	258
Ihlara	2.645	1.264	1.381
Selime	2.245	1.135	1.110
Yaprahisar	438	223	215
Toplam	5.827	2.863	2.964
Güzelyurt ilçesi toplamı	12.740	6.270	6.470

Kaynak: TÜİK, 2011

Ihlara Vadisi yerleşmelerinde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelenirken, TÜİK'te köyler bazında veri bulunmadığı için, yerleşmelerin bağlı bulunduğu Güzelyurt ilçesi dikkate alınmıştır. Şekil 4'e göre, Güzelyurt'ta doğum oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. 20-24 yaş aralığındaki azalma ise, bölgeden dışarıya göçlerin yaşandığını göstermektedir. Güzelyurt'ta nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde; 0-14 yaş grubu nüfusun toplam nüfus

içindeki payının %27, 65 yaş üzeri nüfusun payının ise, %10,5 olduğu görülmektedir. 15-64 yaş arası aktif nüfusun toplam nüfus içindeki payı, %62,5'tir.

Gençlerin turizme daha fazla ilgi gösterdiği, yaşlıların ise genelde turizmi istemediği bilinmektedir (Emekli, 2001). Güzelyurt'ta turizm faaliyetlerine en fazla ilginin olduğu 15-39 yaş aralığındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı %38,5'tir. Turizme ilgisi olabilecek genç nüfusun ilçede fazla olmasına rağmen ilçedeki aktif nüfusun %77,16'sı tarım sektöründe, %2,28'i sanayi ve ancak %20,56'sı turizm sektörünün de içinde olduğu hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.

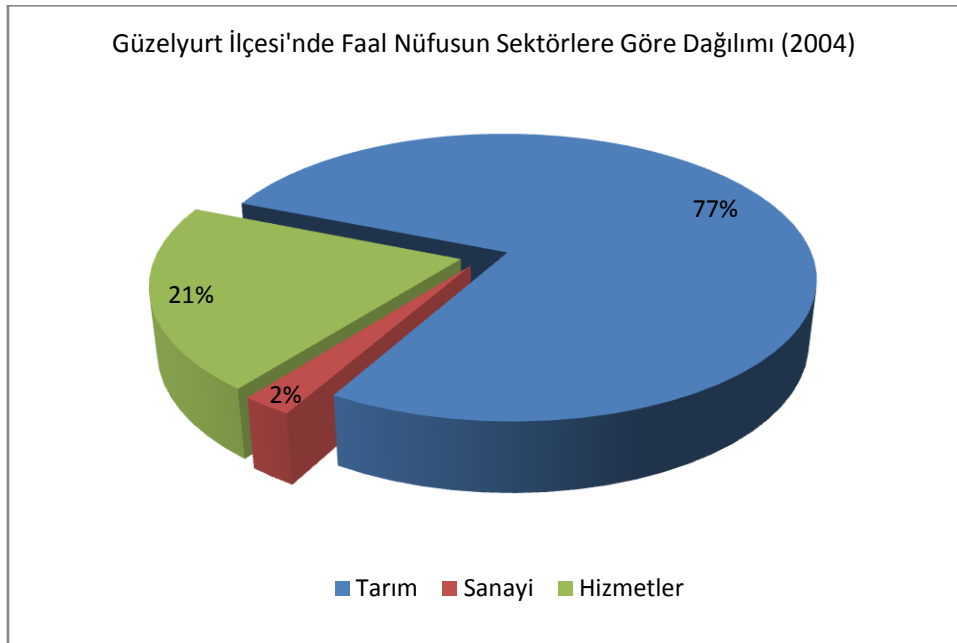

Şekil 4. Güzelyurt ilçesinde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı
Kaynak: TÜİK, 2011

Ihlara Vadisi'ndeki yerleşmelerde nüfusun genç olması bölgedeki turizmin gelişimi için avantaj durumundadır. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi aktif nüfus içinde turizmde istihdam oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Arazi çalışmaları kapsamında bölgedeki yerel halk ile yapılan görüşmelerde yerel halkın bölgede turizmin gelişimine karşı olumlu tutuma sahip olduğu ancak turizm faaliyetlerine katılmadıkları ama turizme katılım konusunda oldukça istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla ilgili bilgiler Bölüm 4.4'te ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Ekonomik Faaliyetler ile Turizm İlişkisi

Ihlara Vadisi içinde bulunan köylerde yerel halkın temel geçim kaynağını geleneksel yöntemle yapılan tarım oluşturmaktadır. Vadideki yerleşmelerin bağlı bulunduğu Güzelyurt ilçesinde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, tarımın %77 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Hizmetler sektöründe çalışan nüfus %21, sanayide çalışan nüfus ise %2 oranındadır (DPT, 2004; Şekil 5).

Şekil 5. Güzelyurt İlçesi'nde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı
Kaynak: DPT, 2004

Ihlara Vadisi'ndeki yerleşmelerin kuru tarım yapılan alanlarında genelde buğday, arpa ve yulaf yetiştirilmektedir. Ayrıca son zamanlarda çekirdeği çerezlik olarak tüketilen kabak ekimi de bölgede yaygınlaşmıştır. Araştırma alanındaki yerleşmelerin sulu tarım alanları ise, vadi içinde Melendiz Çayı kıyısındadır (Foto 1). Melendiz Çayı kıyısında patates, soğan, mısır, taze fasulye, domates, biber, patlıcan gibi sebzeler ile elma, armut, kayısı gibi meyveler yetiştirilmektedir. Üzüm bağları ise daha çok Yaprakhisar ile Selime arasındadır (Gülkal, 1999).

Araştırma kapsamında yerel halk ile yapılan görüşmelerde, halk tarım faaliyetlerinin geçimlik düzeyde gerçekleştirildiğini dile getirmektedir. Her aile kendisine yetecek kadar tarım yapmaktadır. Yerel halk, il merkezine ürünleri taşımanın maliyetli olması sebebiyle ticari amaçlı tarım yapamadıklarını vurgulamaktadır.

Foto 1. Belisırma Köyü'nde Melendiz Çayı kıyısındaki tarım alanları

Ihlara Vadisi içindeki yerleşmelerde yerel halkın temel geçim kaynağının tarım olması, yerel halkın turizm faaliyetlerine yeterince katılamaması ve turizmden yeterince pay alamamasından kaynaklanmaktadır. Ihlara Vadisi'nin de içinde bulunduğu Kapadokya Bölgesi'nde konaklama ve yeme-içme gibi turizm faaliyetleri Ürgüp ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Tablo 2'de turizm faaliyetlerinin en fazla geliştiği Ürgüp ilçesi ile çalışma alanını oluşturan köylerin bağlı bulunduğu Güzelyurt ilçesi ilçe gelişmişlik düzeylerine göre karşılaştırılmıştır.

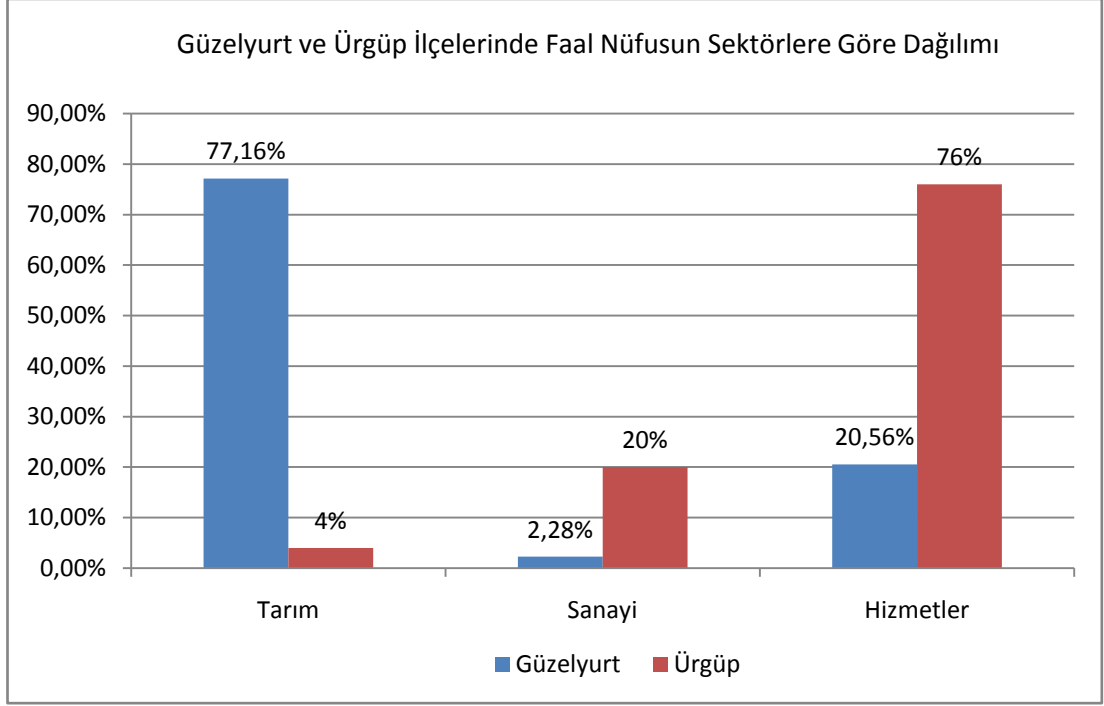
Tablo 2. Güzelyurt ve Ürgüp ilçelerinin Türkiye'deki ilçeler içindeki gelişmişlik sıralaması

İl	İlçe	872 İlçe içindeki gelişmişlik sıralaması	Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi	Gelişmişlik grubu
Aksaray	Güzelyurt	571	-0,45812	4
Nevşehir	Ürgüp	192	0,46644	3

Kaynak: DPT, 2004

Tabloda da görüldüğü gibi turizmden oldukça yüksek oranda pay alan Ürgüp ilçesinin Türkiye'deki 872 ilçe içerisinde gelişmişlik sıralaması 192 iken, Güzelyurt 571. sırada yer almaktadır (DPT, 2004). Bununla birlikte; Güzelyurt'un sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi negatif değerdedir.

Şekil 6'da ise Güzelyurt ve Ürgüp ilçelerinde faal nüfusun sektörlere dağılımı verilmiştir. Grafik incelendiğinde iki ilçenin turizmden aldığı pay açıkça görülmektedir.

Şekil 6. Güzelyurt ve Ürgüp ilçelerinde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı (2000)
Kaynak: DPT, 2004

Ürgüp ilçesinde, faal nüfusun %76'sı içinde turizmin de bulunduğu hizmetler sektöründe çalışırken, Güzelyurt ilçesinde durum bunun tam tersidir. Güzelyurt ilçesinde nüfusun %77,16'sı tarım sektöründe, sadece %20,56'lık bölümü hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir (DPT, 2004; Şekil 6).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırmada, Ihlara Vadisi'nde bulunan değerler, UNESCO tarafından Dünya Mirası Alanları kategorisinde kabul edilen kültürel peyzaj yaklaşımıyla ve sürdürülebilir turizm bağlamında değerlendirildiği için kavramsal çerçeve bölümünde kültürel peyzaj ve sürdürülebilir turizm ana temaları üzerinde durulacaktır.

Kültürel peyzaj kavramına açıklık getirmek için öncelikle, kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra; kültürel peyzajın bir Dünya Mirası Alanı kategorisi olmasından hareketle, UNESCO Dünya Mirası Alanları'ndan genel hatlarıyla bahsedilmiş, Dünya'da ve Türkiye'deki Dünya Mirası Alanlarına değinilmiştir. Son olarak da; kültürel peyzaj alanlarının koruma alanları ve dünya mirası alanları içindeki yeri ele alınmış ve Dünya genelindeki kültürel peyzaj alanları ile Türkiye'de aday durumda olan alanlar ele alınmıştır.

Sürdürülebilir turizm ana temasına açıklık getirmek için de, öncelikle sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerinde durulmuştur. Daha sonra sürdürülebilir turizmin ortaya çıkışı, ilkeleri, paydaşları ve kriterlerine yer verilmiştir.

2.1. Kültürel Peyzaj Kavramının Gelişimi

Kültürel peyzajın incelenmesi, coğrafyanın başlıca geleneklerinden biridir. "Landscape" ekolü, beşeri coğrafyayı, daima yeryüzündeki gözle görünür biçimler ile bunların bileşim ve ilişkilerini ifade eden kültürle birlikte ele almıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2006).

Kültürel peyzaj kavramının temelinden, yaklaşımlarından ve coğrafya ile ilişkisinden bahsetmeden önce peyzaj (Landscape) kavramına açıklık getirmekte yarar vardır.

Bazı medeniyetler ve kültürlerde “peyzaj” kelimesini karşılayacak kelime bulunmamaktadır. Hindistan, Antik Roma ve Avustralya Aborjinleri’nde çevreleriyle fiziksel olarak özel bir ilişki bulunmaktadır fakat bu ilişki peyzaj kelimesi ile açıklanamamaktadır. Peyzaj teriminin ilk kullanımı, çevreyi resim gibi izlemenin bir yolu olarak MS 4. Yüzyılda Çin’de kullanılmıştır (Lennon, 2006). Mikesell (1977)’ye göre; *landscape* sözcüğü eski İngilizce’de (*landscipe*) bir lordun sahip olduğu ya da belirli bir grup halkın yerleştiği sınırları belirli bir alanı ifade etmede kullanılan, şekilsel anlamı ağır basan bir sözcüktü. Modern kullanımının kökleri ise; (*landskip, landscape*) on altıncı ya da on yedinci yüzyıllara gitmektedir. Bu dönemde Hollandalı *landschap* ressamlarının kırsal bir manzarayı ifade etmek üzere sözcüğü yeniden geliştirmeleriyle yayılmış, genelde ve özelde bir manzarayı ifade etmede kullanılmaya başlanmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2006).

Kelime anlamı manzara veya görünüm anlamına gelen peyzaj, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’ne göre; “*insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan*” anlamına gelmektedir (Türkiye Çevre Vakfı, 2012).

Peyzaj teriminin tanımı zaman içinde evrimleşmiş ve farklı disiplinler kendi özel tanımlarını tercih etmeye başlamıştır. Coğrafyacılar, sanat tarihçileri, antropologlar ve arkeologlara göre peyzaj; bir bölgenin topoğrafyası, bir noktadan görünen arazi, insanların yaşamakta olduğu arazi, bir öge, bir deneyim ya da bir şeyin sunumu olabilmektedir (Lennon, 2006). Aynı zamanda peyzaj, farklı sosyal

gruplar için farklı anlamlar taşıyabilmekte, çok çeşitli yollarda deneyimlenebilmekte ve anlaşılabilir. Günümüzde peyzaj kavramına farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ekolojik yaklaşım, arazilerin özelliklerini belirleyen doğal süreçler ile bu süreçler ile ilişki kuran insan etkinlikleri arasındaki karmaşık ilişkiye odaklanmaktadır. Kültürel yaklaşım ise, insan zihninde doğanın anlamının algılanması sonucu semboller, işaretler ve dil ile ortaya çıkan kapsam ve süreçlere dikkati çekmektedir (Lennon, 2006).

Kültürel peyzaj yaklaşımı ise, coğrafyacılar için 1890'larda Almanya'da beşeri coğrafyacı Friedrich Ratzel'in *Kulturlandschaft* terimini, ilkel doğal peyzaja karşı, insan etkinlikleri ile değiştirilmiş alan olarak, tanımlamasından beri temel yaklaşım olarak benimsenmiştir (Lennon, 2006).

Coğrafyacılar, kültürel peyzajda yollar, tarlalar, binalar ve insan faaliyetlerinin gözle görünür delilleri olan tüm unsurları maddi kültür; bir yerin sesleri, kokusu, gelenekleri gibi gözle görünmeyen ama ona karakterini veren özelliklerini maddi olmayan kültür olarak ayırmayı uygun bulmaktadırlar (Tümertekin ve Özgüç, 2006). Ancak, Ratzel'in Alman Okulu, kültürün gelenekleri gibi maddi olmayan öğelerinden çok binalar gibi kültürün peyzajda görünen maddi yönlerine dikkat çekmektedir. Alman Okulu ile aynı dönemde, Fransız Beşeri Coğrafya Okulu, insanların yaşam şekilleri ve çevrelerinin kırsal görünümü belirlemesini sorgulamaktaydı. Fransız coğrafyacı Vidal de la Blanche, farklı bölgelerin ve ülkelerin insan etkileri sonucu kendi karakteristik özellikleri olduğunu kabul etmektedir (Lennon, 2006). Blanche'e göre, bir alanın fiziki özelliklerinin geniş imkanları arasından insanlar için pek çok seçenek vardır. İnsan doğadan aldığı ip uçları yardımıyla, insan yaşamı ile doğal peyzaj arasında uyum bir başka ifade ile

adaptasyon meydana getirir. Ancak, bunlar doğa tarafından insana dayatılmakta değil, kaynağını insan aklından alan kültürel ifadelerdir (Arı, 2005a).

Kültürel peyzaj kavramının Amerikan coğrafyasına tanıtılması ve sonrasında fikrin yayılması ise, Amerikan coğrafyacı Carl Orwin Sauer'in, 1925 yılındaki çalışması ile gerçekleşmiştir (Arı, 2005b; Lennon, 2006). Sauer'in "The Morphology of Landscape" adlı çalışmasına göre, kültürel peyzaj, doğal peyzajın bir kültürel grup tarafından şekillendirilmesidir (Lennon, 2006). Sauer'a göre, sosyal bir topluluğun kültürel yaşantısı ile şekillendirdiği doğal bir coğrafi alanda, kültür etken, doğa araç, kültürel peyzaj ise sonuçtur (Arı, 2005a). Sauer (1925)'in yaklaşımıyla, kendisi de zaman içinde değişen belirli bir kültürün etkisi altında peyzaj da gelişime uğrar. Doğal peyzaj, kültürel peyzajın şekillenmesi için malzeme sağlaması bakımından temel öneme sahiptir (Lennon, 2006). Başka deyişle, insan toplulukları ve doğa, peyzajın şekillenmesinde en önemli iki unsurdur (Farina, 2000).

Kültürel peyzaj yaklaşımı, kültür ve çevresi arasındaki bağları analiz etmek için iki yöntem kullanmaktadır. Birinci yöntem; binalar ve tarım alanları desenleri gibi peyzajdaki görsel öğeleri incelemektir. İkinci yöntem ise; kültürel algılamaları ve görsel tercihleri incelemektir. Kültürel peyzajlar tarihin, ortak ve özel anıların deposu gibi görülmektedir (Lennon, 2006).

Kültürel peyzajların korunan alanlar içinde yer alma süreci ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir ancak burada kültürel peyzajı korunan alanlar kategorisinde kabul eden kuruluşların tanımlarına da yer vermekte yarar vardır.

1981 yılında kültürel peyzajları özel kaynaklar olarak tanıyan Amerika Birleşik Devletleri Milli Park Servisi (ABD-MPS) kültürel peyzajları; "*kültürel ve*

doğal kaynakları içeren, vahşi ya da evcil hayvanların bulunduğu, tarihi bir olay ya da kişi ile bütünleşmiş veya kültürel ve estetik değerleri sergileyen coğrafi bir alan” olarak tanımlamaktadır (O’Donnell, 1995).

1992 yılında Dünya Mirası Alanları’na yeni bir kategori olarak eklenen kültürel peyzajlar, UNESCO Dünya Kültürel Mirası Komitesi tarafından doğa ve insanoğlunun ortak çalışmasının yansıtılması şeklinde ifade edilmekte ve şöyle tanımlanmaktadır:

“Kültürel peyzaj; insanoğlunun doğal çevresi ve sosyal, ekonomik, kültürel iç ve dış güçlerin etkisiyle oluşmuş insan toplumu ve yerleşimlerinin evrimidir” (UNESCO, 2008a).

Bu tanıma göre kültürel peyzajlar, fiziksel çevreye zaman içinde şekil veren ve bugünün peyzajlarını oluşturan kültür ve doğanın karşılıklı etkileşimleri sonucunda oluşmuştur.

IUCN ise koruma alanı kategorilerine Kategori V Deniz/Kara Peyzaj Koruma Alanı adıyla eklediği kültürel peyzaj alanlarını; *“insan etkileri sonucu değiştirilmiş ama aynı zamanda doğanın insanların yaşam şekillerini, yerleşim kalıplarını etkilediği alanlar”* olarak tanımlamaktadır (Phillips, 2002).

2.2. Dünya Mirası Alanları

Kültürel miras yüzyıllardır insanlığa ait tüm işaretleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, çevrede bulunan somut kanıtları içermektedir. Bununla birlikte kültürel miras, kültürün dil, dans, müzik, folklor ve el sanatları gibi somut olmayan öğelerini de kapsamaktadır. Somut olmayan miras genellikle yerleşim alanlarına anlam ve farklılık vermektedir (Lennon, 2006).

Avrupa’da kültürel mirasın korunması Rönesans sonrasında başlamıştır. Bu dönemde anıtlar ve sanat çalışmalarına önem verilmiş, bir anlamda kültürel miras müzelerle özdeşleşmiştir. Erken sanayi döneminde insanların yapıları daha çok çevresel kaynaklara bağımlıydı. 1950’lerden itibaren sanayileşmede hızlı gelişim kaynakların kitlesel yıkımına yol açmıştır. Sonrasında insanlar, çevrelerinin kültürel kimliklerinin kaynağı olduğunu ve sürdürülebilir yaşam için değerli olduğunu fark etmeye başladılar. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra pek çok Avrupa ülkesi tarihi şehir ve kasabaları korumak için yasalar çıkarmaya başlamışlardır. Avrupa ülkelerindeki yasal ve idari gelişimler Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini de etkilemiştir (Lennon, 2006).

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), ICOM (International Council of Museums) ve ICCROM (International Centre for the Study of Preservation and Restoration of Cultural Property) gibi kuruluşların etkisi ile kültürel miras olgusu dünyada gelişim göstermeye başlamıştır.

Kültürel miras için ilk sözleşme 1954’te imzalanan Hague Sözleşmesi’dir. Bunu 1970’te Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property takip etmiştir (Lennon, 2006). Dünya genelinde savaşlar, plansız kentleşme, aşırı kullanım gibi insani etkilerle doğal ve kültürel mirasa yönelik tehditlerin yarattığı endişe artmaya başlamıştır. Artan endişe ve bu değerlerin sadece buldukları ülkeye değil, tüm insanlığa ait olduğunun kabul edilmesi ve uluslararası olarak korunması isteği ile 16 Kasım 1972’de UNESCO Genel Konferansı’nda “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Korumaya İlişkin Sözleşme” 175’ten fazla ülke tarafından kabul edilmiştir. Dünya

Kültürel ve Doğal Mirasını Korumaya İlişkin Sözleşmesi'ne göre; küresel ölçekte önemli doğal ve kültürel varlıkların ülkeler tarafından insanlık adına korunduğu, geliştirildiği ve yönetildiği yerler *Dünya Mirası Alanı* olarak belirlenmektedir (Somuncu ve Yiğit, 2009).

Sözleşmeyi imzalayan ülkeler; insanlık adına korumayı garanti ettikleri alanları belirleyerek, sözleşmeye taraf olan ülkeler arasından her iki yılda bir seçilen ve 21 ülkeden oluşan Dünya Mirası Komitesi'ne sunmaktadırlar. Dünya Miras Komitesi, ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) ve IUCN (International Union for Conservation of Nature) aday gösterilen değerler arasından seçim yapar ve listeyi oluşturur. Bir bölgenin dünya mirası listesinde yer alabilmesi için kriterler belirlenmiştir ve alanların bu kriterlerden en az birine uyması ve özgün olması gerekmektedir. Kriterler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (UNESCO, 2008a):

Kültürel miraslar için;

i: yaratıcı insan dehasının ürünü olması

ii: belli bir zaman diliminde veya kültürel mekânda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi

iii: kültürel bir gelenek veya yaşayan ya da kayıp bir uygarlığın tek veya en azından istisnai tanıklığını yapması

iv: insanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması

v: bir veya daha fazla kültürü temsil eden geleneksel insan yerleşimine veya toprağın kullanımına ilişkin önemli bir örnek sunması ve özellikle bu örneğin, geri dönüşü olmayan değişimlerin etkisiyle dayanıklılığını yitirmesi

vi: istisnai düzeyde evrensel bir anlam taşıyan olaylar veya yaşayan gelenekler, fikirler, inançlar veya sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya maddeten bağlantılı olması

Doğal miraslar için;

vii: doğanın bir harikasına veya eşsiz bir güzelliğe ve estetik öneme sahip doğal alanlar olması

viii: yaşamış canlıların kalıntıları, devam eden jeolojik olaylar ve yer şekillerinin gelişimi gibi dünyanın doğal tarihine ilişkin eşsiz önemde bilgilere sahip olması

ix: ekolojik ve biyolojik olarak hâlâ bozulmamış bir karasal, denizel veya tatlı su ekosistemine veya önemli hayvan ve bitki topluluklarına ev sahipliği yapması

x: özellikle tehlikedeki veya bilim açısından önemli bir biyolojik çeşitlilik için en önemli ve en belirgin doğal habitatlara ev sahipliği yapmasıdır.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Korumaya İlişkin Sözleşmesi'ne göre kültürel miraslar:

Anıtlar: mimari çalışmalar, anıtsal heykel ve tablo çalışmaları, yazıtlar, mağara yerleşimleri gibi seçkin evrensel değeri olan tarih, sanat ve bilim eserleri;

Yapı grupları: mimari özelliği, tek olması ya da bulunduğu alandaki önemli tarih, sanat ve bilim anlamında evrensel değeri olan ayrı ya da bütünlük yapılar.

Sitler: insanın eseri, ya da insan ve doğanın birlikte çalışmasının eseri olan, evrensel değer taşıyan arkeolojik sitler

şeklinde sınıflandırılmaktaydı (UNESCO, 2008a). Ancak, dünya mirası alanları yaklaşımında, 1992 yılında kültürel peyzaj kategorisinin koruma altındaki yerler kategorisine eklenmesi, 2003'te Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi ile kültürel mirasın tanımının genişlemesi gibi değişiklikler de olmuştur (UNESCO, 1996). Somut olmayan kültürel mirasın tanınması, özellikle mimari eser oluşturmayan ve hiçbir somut kanıt bırakamayan ancak peyzaj özellikleri ve mevsimsel ritüellerle bütünleşik inançları olan kültürler için önemlidir (Lennon, 2006).

Dünya mirası alanlarının ilanı Dünya Mirası Alanları Merkezi tarafından gerçekleştirilirken; ilan edilen alanların yönetim ve izleme süreci miras alanına sahip ülkelerin, değerlendirme ise yine Dünya Miras Alanları Merkezi'nin kontrolündedir. Dünya Miras Alanları Merkezi ve ülkeler tarafından dönemsel olarak hazırlanan raporlara dayalı olarak; bir miras alanının yönetim ve koruma konusundaki başarısı takip edilir. Alanın yönetim ve koruma politikalarında eksiklik halinde; alan Tehlike Altında Dünya Mirası Alanı listesine alınırken; alanın ilan edildiği dönemdeki özelliklerini çeşitli sebeplerle kaybetmeye başlaması sonucu dünya miras alanları listesinden çıkarılmaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2009).

Bir ülkede dünya mirası alanının ilan edilmesi, o ülkenin insanlık için önemli kültürel ve doğal zenginliğe sahip olduğunu somutlaştırması sebebi ile diğer ülkeler tarafından fark edilmesini sağlamaktadır. Dünya Miras Alanları Sözleşmesi'ne taraf olmanın getirdiği prestij yanında; dünya mirası fonundan pay almak da ülkelere ekonomik fayda sağlamaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2009; UNESCO, 2008b). Dünya

Miras Listesinde yer alan bölgeler insanlığın ilgisini çekmekte ve bölgedeki turistik faaliyetlerin de artmasına sebep olmaktadır. Bu alanlar, sürdürülebilir turizm prensipleri doğrultusunda iyi bir planlama ile yönetildiği takdirde miras alanına ve yerel ekonomiye önemli ekonomik kaynak sağlamaktadırlar (UNESCO, 2008a).

UNESCO tarafından ilan edilen dünya mirası alanları kültürel, doğal ya da karışık (doğal+kültürel) kategorilerinde bulunmaktadır. İlk olarak 1978 yılında 12 alan dünya mirası alanı ilan edilirken; Temmuz 2012 itibariyle 157 ülke adına tescil edilmiş toplam 962 dünya mirası alanı bulunmaktadır. Bu alanların; 745'i kültürel, 188'i doğal ve 29'u karışık (doğal+kültürel) alanlar olarak tespit edilmiştir (UNESCO, 2012a). Bu alanların yarıya yakını Avrupa kıtasında bulunurken, Avrupa kıtasındaki alanların büyük kısmı da kültürel kategorisinde korunan alanlardır.

Türkiye'deki Dünya Mirası Alanları:

Türkiye'de Dünya Mirası Alanları ile ilgili olarak; 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla katılmamız uygun bulunan Dünya Mirası Sözleşmesi, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012a). Bu tarihten itibaren Türkiye'de tespit edilmiş 11 Dünya Mirası Alanı bulunmaktadır (Şekil 7). Türkiye'de alanların 9'u kültürel kategoride iken, 2'si karışık (doğal+kültürel) olarak koruma altında olan alanlardır (Tablo 3).

Şekil 7. Türkiye'deki Dünya Mirası Alanları'nın türlerine göre dağılışı

Türkiye'deki Dünya Mirası Alanlarının 7'si 1985-1988 yılları arasında ilan edilirken, Safranbolu Şehri 1994, Truva Antik Kenti 1998, Selimiye Camii ve Külliyesi 2011 ve Çatalhöyük Neolitik Kenti 2012 yılında Dünya Mirası Alanı olarak ilan edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Tür ve ilan yıllarına göre Türkiye'deki Dünya Mirası Alanları

Dünya Mirası Alanı	Yılı	Kategorisi	İli
Kapadokya Kayalık Sitleri ve Göreme Tarihi Milli Parkı	1985	Karışık	Nevşehir-Kayseri
Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	1985	Kültürel	Sivas
İstanbul'un Tarihi Alanları	1985	Kültürel	İstanbul
Hattuşaş: Hitit Başkenti	1986	Kültürel	Çorum
Nemrut Dağı	1987	Kültürel	Adıyaman
Hierapolis-Pamukkale	1988	Karışık	Denizli
Xanthos-Letoon	1988	Kültürel	Antalya-Muğla
Safranbolu Şehri	1994	Kültürel	Karabük
Truva Antik Kenti	1998	Kültürel	Çanakkale
Selimiye Camii ve Külliyesi	2011	Kültürel	Edirne
Çatalhöyük Neolitik Kenti	2012	Kültürel	Konya

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012a

2012 yılı itibarıyla Türkiye'deki 37 alan ise UNESCO'nun geçici miras listesinde yer almaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye'nin UNESCO Geçici Dünya Mirası Listesi'nde yer alan alanları

Kültürel Kategorisi	
Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (Bitlis)	Beyşehir, Eşrefoğlu Camii (Konya)
Alahan Manastırı (Mersin)	Hatay, St. Pierre Kilisesi (Hatay)
Alanya (Antalya)	Bergama (İzmir)
Afrodias Antik Kenti (Aydın)	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa)
Bursa ve Cumalıkızık Erken Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri (Bursa)	Ani Tarihi Kenti (Kars)
Diyarbakır Kalesi ve Surları (Diyarbakır)	Aizanoi Antik Kenti (Kütahya)
Efes (İzmir)	Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla)
Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (Şanlıurfa)	Birgi Tarihi Kenti (İzmir)
İshakpaşa Sarayı (Ağrı)	Gordion (Ankara)
Karain Mağarası (Antalya)	Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir)
Konya Selçuklu Başkenti (Konya)	Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla)
Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla)	Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde)
Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (Mardin)	Mamure Kalesi (Mersin)
Perge Antik Kenti (Antalya)	Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir)
Sagalassos Antik Kenti (Burdur)	Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep)
Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı	Zeugma Arkeolojik Siti (Gaziantep)
St. Nicholas Kilisesi (Antalya)	Sümela Manastırı (Trabzon)
St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi (Mersin)	
Karışık Kategorisi	
Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya)	
Kekova (Antalya)	

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012b

UNESCO Geçici Miras Listesi'nde yer alan alanlardan Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı ve Kekova karışık kategorisinde değerlendirilirken, diğerleri kültürel kategorisindedir. Ancak; Mardin Kültürel Peyzaj Alanı, kültürel kategorisinde yer almasına rağmen, kültürel peyzajlar kategorisinde de değerlendirilmektedir (Fowler, 2003; Tablo 4).

Türkiye'deki dünya mirası alanlarının, dünyanın çeşitli alanlarında olduğu gibi çeşitli sorunları da bulunmaktadır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'deki alanlarda da yönetim ve güncel arazi kullanımlarından kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2010; Somuncu ve Khan, 2010).

Yetersiz tanıtım, finansman eksikliği, sınırlı sayıda yabancı yatırım, alan yönetimi ve diğer paydaşlar arasında koordinasyon eksikliği genel olarak bu alanların problemleri arasındadır (Somuncu ve Yiğit, 2010).

Türkiye'deki alanlar ile ilgili en önemli problem yönetim planlarının yeterli olmamasıdır. Yönetim planıyla birlikte ziyaretçi yönetim planları da miras alanları için bir eksikliklerdir. Dünya Miras Alanları'nın çevresinde yaşayan yerel halkın miras alanı ile ilgili bilinç ve farkındalık düzeyleri düşüktür. Türkiye'deki miras alanları çok önemli kültürel ve doğal değerleri barındıran her yıl binlerce yerli ve yabancı turisti çeken alanlardır. Bu alanların UNESCO tarafından dünya mirası listesine dahil edilmiş olması prestijlerini artırmaktadır. Bu nedenle, bu alanların tanıtımını artırmak ve dikkati çekmek için yazılı, görsel ve video materyallerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, bu alanların turizm gelirlerinin en az yarısı da bu alanların korunmasına ayrılmalıdır (Somuncu ve Yiğit, 2010).

2.3. Kültürel Peyzaj Alanları

Kültürel Peyzajın, Koruma Alanları ve UNESCO Dünya Mirası Alanları içindeki yeri:

Kültürel peyzaj kavramının koruma literatüründeki yerini alması ve uluslararası koruma politikalarının bir parçası haline gelmesi günümüze yakın dönemlerde, insan ve çevrenin ayrılmaz bir bütün olduğuna dair bilincin önem kazanmasına paralel olarak gerçekleşmiştir (Özsüle, 2005). Çevre koruma hareketinin temeli olarak 19. yüzyılda Amerika'da oluşturulan milli park kavramı ile doğal ve görsel kaliteleri göz önünde tutularak kent nüfusu için rekreasyon olanakları sağlayan özellikli peyzajların koruma çalışmaları gösterilebilir (Özsüle, 2005).

Peyzaj, insan ve arazinin uyumlu ilişkilerinin sürdürüldüğü böylece bugün de değişim ve dönüşüm içinde olan yerlerdir (ICOMOS, 2009). Peyzajdaki bu dinamik dönüşüm kültürel peyzaj yaklaşımıyla açıklanmaktadır (Droste et al., 1995). Amerika Birleşik Devletleri Milli Park Servisi kültürel peyzaj koruma hareketini başlatmış ve 1981’de kültürel peyzajları özel kaynaklar olarak tanımıştır. 1984’te Melnick tarafından kültürel peyzajları tanımlamak ve belirlemek için kriterleri düzenleyen *Cultural Landscapes: Rural Historic Districts in the National Park Systems* adlı çalışma yayımlanmıştır. Bundan sonra, ABD Milli Park Servisi, korunan alanlar sistemi içinde kültürel peyzaj alanlarının işleyişi, zihinsel ve pratik anlamda yönetimine ilişkin bülten ve yayınları ile bu tür korumacılığa önderlik sağlamıştır (Lennon, 2006).

ABD Milli Park Servisi, kültürel peyzajları dört sınıfta değerlendirmektedir (Özsüle, 2005). Watt (2001)’e göre; bunlardan ilki, bir peyzaj mimarı, mimar, mühendis veya uzman bahçıvan tarafından bilinçli bir biçimde tasarım ilkelerine veya bir bahçe sanatı stili ve geleneğine dayandırılarak tasarlanmış, tanınmış stilleri ve sanat akımlarını yansıtan, sanatsal yaratıcılık sonucunda oluşmuş alanlar olan *Tarihi Tasarlanmış Peyzajlar*’dır. İkincisi; insanların bir alanda yerleşimleri ve aktiviteleri sonucunda şekillenen *Tarihi yöresel peyzajlar*’dır. Üçüncüsü, önemli bir olay, etkinlik ve kişi ile ilişki nedeniyle önem kazanan peyzajlar olan *Tarihi alanlar*’dır. Dördüncü sınıfta yer alan *Etnografik peyzajlar* ise; miras coğrafyalar olarak tanımlanan ve çeşitli insan topluluklarının ardındaki kültürlere miras olarak bıraktığı doğal ve kültürel kaynakları içeren, aynı zamanda yaşamış olan insan gruplarının geleneksel değerlerine göre biçimlendirdiği peyzajlardır (Özsüle, 2005).

IUCN, kültürel peyzajların korunmasının gerekliliğini kabul eden bir başka kuruluştur (Rössler, 2000). IUCN'in koruma yaklaşımlarında korumacılığın ilk başladığı döneme göre oldukça büyük farklılıklar görülmektedir (Locke and Dearden, 2005). İlk korumacılık anlayışına göre; insansız, merkezden yönetilen bir anlayış hakimken daha sonra doğa ve insanın ayrılmaz ilişkisi benimsenmeye ve kültürel peyzaj koruma anlayışına dönmeye başlamıştır. Doğa ve kültür arasında, sağlıklı peyzajların insan aktiviteleri sonucu şekillendiği ve biyolojik çeşitliliğin genellikle kültürel çeşitlilikle örtüştüğü şeklinde, yeni bir anlayış bulunmaktadır. Bu yeni paradigma korunan peyzajlar için, IUCN tarafından 1992'deki 4. Milli Parklar Konferansı'nda desteklenmiştir. Bu kongrede, tüm korunan alan sistemlerinin kültür temelli yaklaşımla korunması önerilmiştir. Peyzaj koruma yaklaşımı en fazla Avrupa'da kabul görmüştür. Fakat daha sonra, Pasifik ve Karayip adalarında, And Dağları'nda, Orta Amerika'nın geleneksel kahve yetiştirme alanlarında ve Filipinlerin pirinç teraslarında da, bu koruma yaklaşımı genişlemiştir. Bu alanların pek çoğu aynı zamanda Dünya Mirası Alanlarının kültürel peyzaj kategorisinde de korunmaktadır (Lennon, 2006).

IUCN'in koruma alanları kategorilerinden, Kategori V'te yer alan *Deniz/Kara Peyzaj Koruma Alanları*; doğal ve kültürel değerlerin birlikte korunduğu alanlardır. Bu alanlar, insan etkileri sonucu değiştirilmiş ama aynı zamanda doğanın insanların yaşam şekillerini, yerleşim kalıplarını etkilediği alanlardır (Hepcan ve Güney, 1996). Bu alanlar, sürdürülebilir yaşama ilişkin önemli bilgileri içermektedir. Genellikle, görsel kalitenin, biyoçeşitlilikteki zenginliğin ve kültürel değerlerin anlaşıldığı alanlardır (Phillips, 2002).

Deniz/Kara Peyzaj Koruma Alanları ile Dünya Mirası Alanları'nın kültürel peyzaj kategorisi yakın özelliklere sahiptir. IUCN bu alanları korunmasının yararlarını doğa ve biyoçeşitliliğin korunması, insan tarihi ve arazi kullanım kalıplarının korunması, geleneksel yaşamın devamlılığının sağlanması, rekreasyon alanı sağlanması, eğitim imkanı sağlanması, şekilde sıralamaktadır (Lennon, 2006).

UNESCO'nun *Kültürel Peyzajları* Dünya Mirası Alanları içinde bir kategori olarak kabul etmesi de kültürel mirası koruma yaklaşımında değişen anlayışın sonucudur (Droste et al., 1995; UNESCO, 2002). UNESCO tarafından sunulan ve Dünya'da pek çok ülke tarafından imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Alanlarını Korumaya İlişkin Sözleşme'nin kültürün dar anlamda yorumlanmasını ve kültürel süreklilik kavramını ele almaktaki başarısızlığı değişen anlayış çerçevesinde eleştirilmiştir (UNESCO, 2003). Örneğin; Avustralya Dünya Mirası alanlarından kültürel kriterlerle korunan Kakadu Milli Parkı, kaybolan bir medeniyeti kapsamaktaydı (Lennon, 2006). Kakadu Milli Parkı'nın farkı, sadece Kakadu'nun kutsal alanlarına sahip olması değil aynı zamanda Aborjinlerin kontrolünde olan ve onların politik, sosyal ve dini yaşamlarını sağlayan ve alanda kültürel izlerini bıraktıkları bir yer olmasıydı (Western and Wright, 1994). Bu alanın sadece kültürel kriterle korunması, bu alanın Aborjin kültürünün yaşadığı ve izlerinin devam etmesini dikkate almamaktaydı (Lennon, 2006).

Avustralya dünya mirası Alanlarında fark edilen bu durum, birbiri ile uyumlu disiplinler olan antropoloji, arkeoloji ve miras yönetimi aracılığıyla, kültürel peyzaj yaklaşımında yeni bakış açıları geliştirmek için Dünya ile paylaşıldı. Dünya mirası alanlarının kültürel kriterlerindeki değişimler; avcı ve toplayıcı toplumların peyzajın yönetim ve devamlılığında, geçmişte ve şu anda devam eden rolü ve peyzajın yerel

halka sağladığı değerler arasındaki ilişki bağlamında tartışıldı (UNESCO, 2005). Kültürel kriterlerin, tarih öncesi çağlardan günümüze kadar yaşayan geleneksel kültürlerin sürekliliği konusunda, başarısız olduğu kabul edildi. 1992’de değiştirilen kriterlerden birinde “yaşayan ya da yok olmuş bir medeniyet” ifadesine yer verildi. Kültürel miras kriterindeki düzeltmeler sonrası, peyzaj düzenlemesi, peyzaj ve arazi kullanımı ifadelerine sırasıyla kriterlerde yer verilmiştir. Ayrıca, kültürel gelenek, insan tarihinin önemli aşamaları ve yaşayan gelenekler temaları da, kültürel miras kriterlerinde yerel halkın devam eden geleneklerini tanımlamak için yer almıştır (Lennon, 2006).

Sözleşmenin kriterlerinde yapılan değişikliklerle birlikte, 1992 yılından itibaren Dünya Mirası Komitesi’nce *kültürel peyzajlar*, olağanüstü dünya değerleri kriterlerine uygun olduğu konusundaki ortak karar ile dünya mirası kategorilerine eklenmiştir (Fowler, 2003).

Dünya Mirası Komitesi tarafından yapılan kültürel peyzaj tanımı, kültürel peyzajlara karşı bir bilincin oluşmasına ve bu peyzajların tanınması ve korunmasına yönelik talebin artmasına yol açmıştır. Dünya Mirası Komitesinin 1992 yılında Santa Fe (ABD)’deki toplantısında kültürel peyzajla ilgili üç kategori oluşturulmuştur. Ekim 1993’de Templin/Schorfhei (Almanya)’de toplanan ikinci uzman toplantısında ise dünya üzerindeki kültürel peyzajlara yönelik görsel medya ve örneklere yer verilmiştir. Bu uzman toplantısı Dünya Mirası Merkezi tarafından Dünya Mirası Komitesinin isteğiyle ve Dünya Koruma Örgütü (IUCN), Uluslararası Anıtlar Konseyi (ICOMOS) ve Alman Çevre Kurumu (Deutsche Bundesstiftung Umwelt) tarafından desteklenmiştir. Toplantı sonucunda Yeni Zelanda’daki Tongariro Milli Parkı Dünya Mirası Listesindeki ilk kültürel peyzaj olarak Aralık 1993’te ilan

edilmiştir. Aynı listede ikinci sırada Avustralya'daki Uluru Kata Tjuta Milli Parkı 1994 yılında kültürel peyzaj alanı olarak belirlenmiştir (Fowler, 2003; Esposito ve Cavelzani, 2006). 2012 yılı itibari ile Dünya Miras Komitesi tarafından tespit edilmiş 97 kültürel peyzaj alanı bulunmaktadır (UNESCO, 2012b).

UNESCO, Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen kültürel peyzajları 3 ana kategoriye ayırmaktadır. Bu gruplardan ilki ve en kolay tanımlanabilir olanı, insanlar tarafından tasarlanarak oluşturulan kültürel peyzaj alanlarıdır. Estetik kaygılar göz önünde bulundurularak oluşturulan bu alanlar, genellikle anıtsal ve dini bir yapı veya yapı kompleksi ile ilişkili olan park ve bahçeleri kapsamaktadır (Fowler, 2003).

Kültürel peyzaj alanlarının ikinci türü, zaman içerisinde organik olarak gelişen alanlardır. Bu alanların oluşumunda sosyal, ekonomik, yönetsel ve bazen de dini faktörler rol oynarken, doğal çevrenin özellikleri alanın biçimsel ve işlevsel niteliğinin ana belirleyicisidir. Bu tür alanlar için, evrimi belirli bir zamanda sona ermiş fosil (relikt) peyzajlar ve gelişim süreci hala devam eden, dinamik kültürel peyzaj alanları olmak üzere iki alt grup tanımlanmıştır (Fowler, 2003).

Üçüncü grup ise dini, sanatsal veya kültürel bir gerçeklikle özdeşleştirilmeleri nedeniyle kültürel mirasın parçası kabul edilen kültürel peyzaj alanlarını kapsamaktadır. Bu alanların dünya mirası listesine girmesi, özdeşleştirildikleri olay ya da kavram ile doğrudan bağlantılı olup, somut kültürel kanıtların varlığı ikincil derecede önem taşımaktadır (Fowler, 2003).

Operational Guidelines for the Implementation World Heritage Convention kültürel peyzajların doğal değerlerini ise şöyle özetlemektedir:

“Kültürel peyzajlar genellikle sürdürülebilir arazi kullanımı için, insanların içinde yaşadıkları çevrenin sınırları ve doğa ile manevi ilişkiyi dikkate alan özel teknikler içermektedir. Kültürel peyzajların korunması, sürdürülebilir arazi kullanımının modern tekniklerine katkıda bulunabilmekte ve peyzajdaki doğal değerleri koruyabilmekte veya artırabilmektedir. Arazi kullanımında geleneksel formların var olması dünyanın pek çok bölgesinde biyolojik çeşitliliği desteklemektedir. Geleneksel kültürel peyzajların korunması biyolojik çeşitliliğin artışına yardımcıdır” (Mitchell et al., 2009).

Dünya Kültür Mirası listesinde 2012 yılı itibariyle 97 alan kültürel peyzaj alanı olarak belirlenmiştir (UNESCO, 2012b; Tablo 5).

Tablo 5. Dünya’daki kültürel peyzaj alanları (2012)

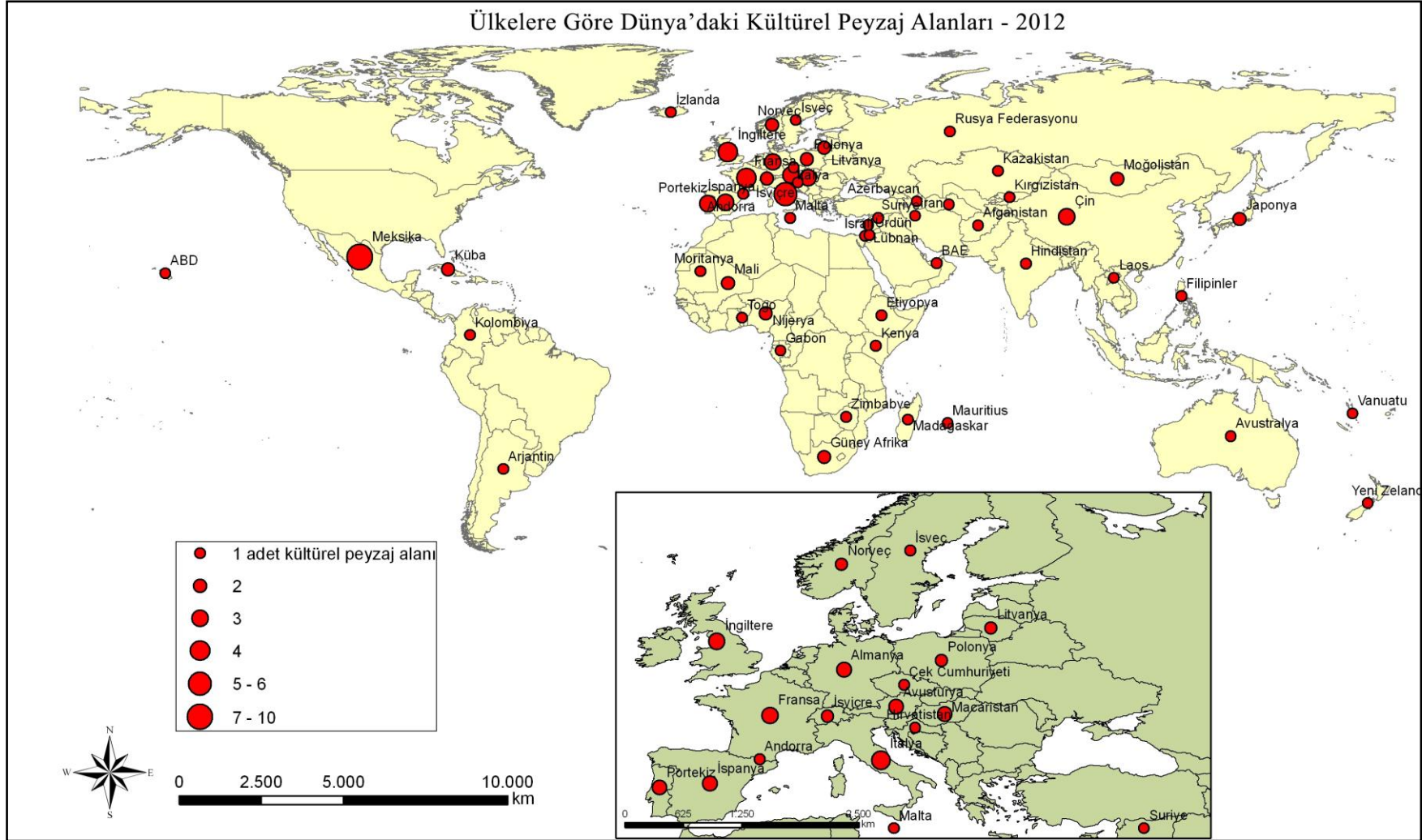
Ülke	Kültürel Peyzaj Alanı
Afganistan	• Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley
Almanya	• Garden Kingdom of Dessau-Wörlitz • Muskauer Park / Park Mużakowski • Upper Middle Rhine Valley
ABD	• Papahānaumokuākea
Andorra	• Madriu-Perafita-Claror Valley
Arjantin	• Quebrada de Humahuaca
Avustralya	• Uluru-Kata Tjuta National Park
Avusturya	• Fertö / Neusiedlersee Cultural Landscape • Hallstatt-Dachstein / Salzkammergut Cultural Landscape • Wachau Cultural Landscape
Azerbaycan	• Gobustan Rock Art Cultural Landscape
Birleşik Arap Emirlikleri	• Cultural Sites of Al Ain (Hafit, Hili, Bidaa Bint Saud and Oases Areas)
Çek Cumhuriyeti	• Lednice-Valtice Cultural Landscape
Çin	• Lushan National Park • Mount Wutai • West Lake Cultural Landscape of Hangzhou
Etiyopya	• Konso Cultural Landscape
Filipinler	• Rice Terraces of the Philippine Cordilleras
Fransa	• Jurisdiction of Saint-Emilion • Pyrénées - Mont Perdu • The Causses and the Cévennes, Mediterranean agro-pastoral Cultural Landscape

	<ul style="list-style-type: none"> • The Loire Valley between Sully-sur-Loire and Chalonnes
Gabon	<ul style="list-style-type: none"> • Ecosystem and Relict Cultural Landscape of Lopé-Okanda
Güney Afrika Cumhuriyeti	<ul style="list-style-type: none"> • Mapungubwe Cultural Landscape • Richtersveld Cultural and Botanical Landscape
Hırvatistan	<ul style="list-style-type: none"> • Stari Grad Plain
Hindistan	<ul style="list-style-type: none"> • Rock Shelters of Bhimbetka
İngiltere	<ul style="list-style-type: none"> • Blaenavon Industrial Landscape • Cornwall and West Devon Mining Landscape • Royal Botanic Gardens, Kew • St Kilda
İran	<ul style="list-style-type: none"> • Bam and its Cultural Landscape
İspanya	<ul style="list-style-type: none"> • Aranjuez Cultural Landscape • Cultural Landscape of the Serra de Tramuntana • Pyrénées - Mont Perdu
İsrail	<ul style="list-style-type: none"> • Incense Route - Desert Cities in the Negev
İsveç	<ul style="list-style-type: none"> • Agricultural Landscape of Southern Öland
İsviçre	<ul style="list-style-type: none"> • Lavaux, Vineyard Terraces • Rhaetian Railway in the Albula / Bernina Landscapes
İtalya	<ul style="list-style-type: none"> • Sacri Monti of Piedmont and Lombardy • Cilento and Vallo di Diano National Park with the Archeological sites of Paestum and Velia, and the Certosa di Padula • Costiera Amalfitana • Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto) • Rhaetian Railway in the Albula / Bernina Landscapes • Val d'Orcia
İzlanda	<ul style="list-style-type: none"> • Þingvellir National Park
Japonya	<ul style="list-style-type: none"> • Iwami Ginzan Silver Mine and its Cultural Landscape • Sacred Sites and Pilgrimage Routes in the Kii Mountain Range
Kazakistan	<ul style="list-style-type: none"> • Petroglyphs within the Archaeological Landscape of Tamgaly
Kenya	<ul style="list-style-type: none"> • Sacred Mijikenda Kaya Forests
Kırgızistan	<ul style="list-style-type: none"> • Sulaiman-Too Sacred Mountain
Kolombiya	<ul style="list-style-type: none"> • Coffee Cultural Landscape of Colombia
Küba	<ul style="list-style-type: none"> • Archaeological Landscape of the First Coffee Plantations in the South-East of Cuba • Viñales Valley
Laos	<ul style="list-style-type: none"> • Vat Phou and Associated Ancient Settlements within the Champasak Cultural Landscape
Litvanya	<ul style="list-style-type: none"> • Curonian Spit • Kernavė Archaeological Site (Cultural Reserve of Kernavė)
Lübnan	<ul style="list-style-type: none"> • Ouadi Qadisha (the Holy Valley) and the Forest of the Cedars of God (Horsh Arz el-Rab)
Macaristan	<ul style="list-style-type: none"> • Fertö / Neusiedlersee Cultural Landscape • Hortobágy National Park - the Puszta • Tokaj Wine Region Historic Cultural Landscape
Madagaskar	<ul style="list-style-type: none"> • Royal Hill of Ambohimanga
Mali	<ul style="list-style-type: none"> • Old Towns of Djenné • Timbuktu

Malta	• City of Valletta
Mauritius	• Le Morne Cultural Landscape
Meksika	• Agave Landscape and Ancient Industrial Facilities of Tequila • Historic Centre of Mexico City and Xochimilco • Historic Centre of Morelia • Historic Centre of Oaxaca and Archaeological Site of Monte Albán • Historic Centre of Puebla • Historic Centre of Zacatecas • Historic Monuments Zone of Querétaro • Historic Monuments Zone of Tlacotalpan • Historic Town of Guanajuato and Adjacent Mines • Prehistoric Caves of Yagul and Mitla in the Central Valley of Oaxaca
Moğolistan	• Orkhon Valley Cultural Landscape • Petroglyphic Complexes of the Mongolian Altai
Moritanya	• Ancient Ksour of Ouadane, Chinguetti, Tichitt and Oualata
Nijerya	• Osun-Osogbo Sacred Grove • Sukur Cultural Landscape
Norveç	• Røros Mining Town and the Circumference • Vegaøyen -- The Vega Archipelago
Polonya	• Kalwaria Zebrzydowska: the Mannerist Architectural and Park Landscape Complex and Pilgrimage Park • Muskauer Park / Park Mużakowski
Portekiz	• Alto Douro Wine Region • Cultural Landscape of Sintra • Landscape of the Pico Island Vineyard Culture
Rusya Federasyonu	• Curonian Spit
Suriye	• Ancient Villages of Northern Syria
Togo	• Koutammakou, the Land of the Batammariba
Türkmenistan	• Parthian Fortresses of Nisa
Ürdün	• Wadi Rum Protected Area
Vanuatu	• Chief Roi Mata's Domain
Yeni Zelanda	• Tongariro National Park
Zimbabve	• Matobo Hills

Kaynak: UNESCO, 2012b

Kültürel peyzaj alanlarının Dünya'daki dağılışı incelendiğinde, bu alanların daha çok Avrupa kıtasında yoğunlaştığı görülmektedir. Avrupa'da Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde kültürel peyzaj alanı sayısı, üç ve dört arasında değişmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Ükelere göre Dünya'daki kültürel peyzaj alanları 2012 (UNESCO, 2012b)

Avrupa kıtasını, Asya kıtasındaki kültürel peyzaj alanları ve son dönemde artan oranda Afrika kıtasındaki alanlar izlemektedir. Bu iki kıtada ülkeler bazında düşünüldüğünde genellikle ülkelerin birer adet kültürel peyzaj alanı olduğu, görülmektedir. Buna karşılık, Orta Amerika ülkesi Meksika'nın ilan edilmiş 10 adet kültürel peyzaj alanı bulunmaktadır (Şekil 8).

Dünya genelinde, miras listesinde henüz kültürel peyzaj kategorisine alınmamış ama özellikleri sebebiyle bu kategoriye alınabilecek çeşitli alanlar bulunmaktadır (Mitchell et al., 2009).

Türkiye'de, henüz ilan edilmiş bir kültürel peyzaj alanı bulunmamaktadır. Ancak, 1985 yılında Dünya Mirası Alanı olarak kabul edilen Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı, Dünya Mirası Komitesi'nin hazırladığı geçici listede kültürel peyzaj alanlarının sosyal, ekonomik ve dini faktörler ile birlikte fosil peyzajın etkili olduğu 2a alt kategorisinde değerlendirilmektedir (Fowler, 2003). Bununla birlikte; Mardin Kültürel Peyzaj Alanı da, yine UNESCO'nun geçici kültürel peyzaj listesinde bulunan potansiyel kültürel peyzaj alanlarından biridir (Fowler, 2003). Ayrıca, karışık tipte Dünya Mirası Alanı olarak korunan Hierapolis-Pamukkale'nin sahip olduğu özellikler sebebiyle kültürel peyzaj olarak da değerlendirilebileceği vurgulanmaktadır (Mitchell vd, 2009).

2.4. Sürdürülebilir Kalkınma

1990'lı yılların fenomeni olan sürdürülebilir turizm olgusunu anlayabilmek için, bu olgunun kökenini oluşturan ve uzun zamandır gündemde olan sürdürülebilir kalkınma kavramını ele almak gereklidir (Swarbrooke, 1999).

Terim olarak sürdürülebilirlik son 20-30 yıldır kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik ile gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeden şimdiki kuşakların ihtiyaçlarının karşılanması ifade edilmektedir (Swarbrooke, 1999). Sürdürülebilirlik, çevre, insan ve ekonomik sistemler üzerine kuruludur (Keleş, 2007).

Sürdürülebilirliğin ilk örnekleri ise Romalıların şehir düzenlerinde görülmektedir. Öte yandan, pek çok geleneksel tarım yöntemleri sürdürülebilirlik prensipleri üzerine kuruludur. Geleneksel yöntemlerle üretim kapasitesi korunduğu için bu alanlar hala ürün vermeye devam etmektedir. Ancak, zaman içinde teknolojideki gelişmeler, hızlı nüfus artışı, sosyo-ekonomik değişim, sanayileşme ve şehirleşme daha fazla üretimi ve kalkınmayı zorunlu hale getirmiştir. Kalkınmanın ölçütü geleneksel yaklaşımla ekonomik girdilerde yaşanan iyileşmedir. Ancak sadece ekonomik olarak artışı hedefleyen, dünyanın en gelişmiş %20'lik nüfusunu oluşturan ülkeler geçtiğimiz yüzyılda dünya kaynaklarının %80'ini kullanmışlardır (Fennell, 2003). Ekonomik ve sosyal çevredeki değişim fiziki çevreyi tahrip etmiştir. Ortaya çıkan bu yok olma ve gelişmiş ülkelerin kaynaklar üzerindeki baskısı bir süre sonra fark edilmeye başlamıştır. Kaynakların hızla azalması karşısında ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulmak istenen dengeyi ifade etmek için sürdürülebilirlik kavramı ortaya atılmıştır (Butler, 1999).

İlk olarak Vance Packard 1960 yılında The Waste Makers adlı yayınında kullan-at şeklinde yaşayan toplumlardan bahsetmiştir (Swarbrooke, 1999). Daha sonra 1972'de Danella ve Dennis Meadows Büyümenin Sınırları adlı raporu yayımlamıştır. Bu raporda, ekonomik gelişmenin dünyanın geleceği üzerindeki etkisini yazmışlardır. Başka çeşitli kaynaklar da, dünyanın geleceğinin tehdit altında

olduğu, unkü nüfus artışının çok hızlı ancak kaynakların sürdürülebilir olmadığı konusunda uyarılarda bulunmuşlardır (Swarbrooke, 1999:4).

İlk defa sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını açıkça dile getiren rapor IUCN tarafından 1980’de yayımlanan World Convention Strategy’dir. Sonra da 1987’de World Commission on Environment and Development, Our Common Future ya da diğer adıyla Brundtland Raporunu yayımlamıştır (Swarbrooke, 1999). Sürdürülebilir kalkınma bu raporun merkezinde yer almış ve dünyanın kurtuluşu için bir araç olarak gösterilmiştir. Murphy (1995)’e göre; bu rapor ile “*dünyayı atalarımızdan miras almadık, çocuklarımızdan ödünç aldık*” fikri benimsenmiştir (Swarbrooke, 1999:4). Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma kavramının tüm dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanması da bu rapor ile olmuştur (Keleş ve Hamamcı, 2005). Sürdürülebilir kalkınmaya yükselen ilgi 1992 Rio Zirvesi ve Gündem 21 ile artmıştır (Swarbrooke, 1999:6).

Sürdürülebilir kalkınmanın tanımları farklı şekillerde yapılmıştır:

Brundtland Raporu’nun, II. Bölümünde “*Sürdürülebilir kalkınma, günümüzün ihtiyaçlarının gerektirdiği kalkınmanın, gelecek kuşakların gereksinmelerini karşılama kabiliyetlerini ortadan kaldırmayacak şekilde gerçekleşmesidir*” şeklinde tanımlanmıştır (World Commission on Environment and Development, 1987). Bu yaklaşım toplum, evre ve ekonomi arasındaki ilişkilerin ikili bir etik varsayımla yeniden gözden geçirilmesini öngörmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), Birleşmiş Milletler evre Programı (UNEP) ile evre ve Kalkınma Üzerine Dünya Komisyonu

tarafından yapılan ikinci sürdürülebilir kalkınma tanımı, “yaşam kalitesinin, çevredeki yaşamı destekleyici doğal sistemlerin taşıma kapasitesi içerisinde kalacak şekilde iyileştirilmesidir” şeklindedir. Bu tanıma göre ekonomik faaliyetler, toplum tarafından gerçekleştirilir. Topluma yaşama mekanı oluşturan da çevredir (Bailey, 2008).

Bir başka açıklamaya göre de sürdürülebilir kalkınma;

Ekonomik açıdan; dünya piyasalarıyla rekabet edebilen, insanların temel ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılandığı, refah düzeyini yükseltici,

Toplumsal açıdan; hakkaniyetçi, eşitlikçi; dezavantajlı grupları kapsayıcı ve yaşam kalitesini yükseltici,

Çevre ve doğal sistemler açısından; önleyici / koruyucu / iyileştirici / destekleyici olacak şekilde birbirini destekleyici ve bütünleyici; nesiller içi ve nesiller arasında dengeli olarak planlanması ve yönetilmesi sürecidir (Smith, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma ekolojik olarak mümkün olan ve herkesin mantıksal olarak umabileceği sınırlar içindeki tüketim standartlarını teşvik edecek değerleri işlemeyi, yaymayı gerektirir. Toplumların insani ihtiyaçlarının, hem üretim potansiyelini artırarak hem de herkese eşit fırsat tanınmasını garanti altına alarak karşılanmasını gerektirir (Kaya, 1997).

2.5. Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıktığı dönemden itibaren farklı disiplinlere yayılması birkaç on yıl almıştır (Swarbrooke, 1999). Turizm, sahip olduğu gelişme potansiyeli ile dünyada petrolden sonra ikinci büyük endüstri olarak ekonomik gelişmenin motoru şeklinde nitelendirilebilir ve bu durum turizmi

sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası haline getirmektedir (Fennell, 2003; Hunt, 2009).

Turizm ekonomik gelişim ve hayat kalitesinin gelişimi anlamında büyük bir potansiyel taşımaktadır. İş olanaklarının çeşitlenmesi, turistik mekanların açılması, gelir düzeyinin artışı turizmin taşıdığı potansiyellerden bazılarıdır (Connell et al., 2009). Ancak turizm ile birlikte yerel halkın yaşamında bazı olumsuz değişimler de olur. Kalabalık, suç oranının artması, yaşamın pahalılaşması, turistler ile çatışma bunlardan bazılarıdır (Andereck et al., 2005). Turizm faaliyetlerinin hem sosyal yapı hem de doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizmin kendi geleceğini de tehlikeye attığının anlaşılmaya başlaması ile sürdürülebilirlik anlayışı turizme yansımıştır (Forsyth, 1997; Kocaboyun, 2009; Duffy, 2009).

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, 1980'lerin sonlarından itibaren, akademisyenler ve turizmcilerin Brundtland Raporu'nu kendi sektörlerine uyarlamasıyla kullanılmaya başlamıştır (Hall and Law, 1998). Aynı dönemde yeşil turizm de yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Yeşil turizm, turizmin çevresel etkilerini en aza indirmeyi faydalarını en yükseğe çıkarmayı hedeflemekteydi. 1990'lardan itibaren ise, sürdürülebilir turizm daha fazla tercih edilen bir terim olmuştur. Sürdürülebilir turizm yerel halkın önemini ve turizmin ekonomik faydalarını yerel halk için en yükseğe çıkarmanın önemli olduğunu da vurgulamaktadır (Swarbrooke, 1999).

Sürdürülebilir turizm kavramını açıklamaya yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmıştır:

Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilirliğin Brundtland Raporu'na uygun olarak turizme uyarlanması olarak düşünüldüğünde “*turistlerin ve yerel halkın ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamasını engellemeden karşılayan turizm türüdür*” (Swarbrooke, 1999).

Diğer tanımlara göre;

“*Sürdürülebilir turizm, fırsatları koruyarak artırırken, mevcut turistlerin ve yöre halkının da ihtiyaçlarını karşılamaktır*” (Pamela, 2006).

“*Sürdürülebilir turizm, çevresel ve kültürel bozulmayı en aza indirmeyi, turist tatminini çoğaltmayı ve yöre için uzun vadeli ekonomik gelişimi en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan bir yaklaşımdır*” (Duffy, 2009).

“*Sürdürülebilir turizm, yaşam destek sistemlerini, biyolojik çeşitlendirmeyi, gerekli ekolojik süreci ve kültürel entegrasyonu korurken; ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların tam olarak karşılanabileceği şekilde tüm kaynakların yönetimidir*” (Gordon, 2007).

Son tanımlama dünya üzerinde giderek azalan kaynakların doğru kullanımını öngörmesi bakımından önemlidir. Ancak sürdürülebilir turizm konusunda en yaygın olarak kullanılan kısa tanımlama; “*Sürdürülebilir turizm, bugünkü turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçları karşılanırken gelecek için fırsatların geliştirilmesi ve korunmasıdır*”, şeklindeki Dünya Turizm Örgütü'nün tanımıdır (WTO, 2010).

Dünya Turizm Örgütü'nün yaklaşımına göre; sürdürülebilir turizm, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser. Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi, kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik

çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır. Sürdürülebilir turizm ürünleri, turistik kalkınma ile zarar görmek yerine yararlı olan yerel çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen ürünlerdir (Barre, 2009).

Dünya Turizm Örgütü'nün tanımından da anlaşılabilir gibi, sürdürülebilir kalkınma ile turizm arasındaki ilişkiler çevresel değerler üzerinde odaklanmaktadır (Hall and Law, 1998). Çevre; hava, su, toprak, yer altı, yerüstü zenginlikleri, bitki-hayvan çeşitliliği ve insanlar arasındaki ilişkiler olduğuna göre, turizm ile doğa ve kültürel çevre arasındaki ilişkiler, çevresel faktörlerin turizm üzerindeki ve turizmin de çevresel faktörler üzerindeki etkileri, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ile turizm endüstrisi arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır (Kocapınar, 2009).

Sürdürülebilir turizm, turizm sisteminin ekonomik, çevresel ve sosyal elemanlarına dikkat çekmelidir. Buna göre sürdürülebilir turizm; *“gelecekteki turizmin bağlı olduğu ekonomik kaynakları yok etmeden, ekonomik gelişme sağlayan ve yerel halkın sosyal ve fiziki çevresini de dikkate alan turizm türüdür”* (Swarbrooke, 1999).

Bramwell et al., (1996)'ya göre; sürdürülebilir turizm, *“mevcut konaklama kapasitesini, yerel halkı ve çevreyi göz önünde bulundurarak mümkün olduğunca çabuk gelişen bir turizm türüdür.”* Turizmin ve yeni yatırımların gelişimi çevre ile entegre olmalıdır (Swarbrooke, 1999).

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı genel olarak üç bileşen şeklinde açıklanmaktadır: Ekonomik, sosyal ve çevresel (Butler, 2000). Ekonomik açıdan sürdürülebilirlik bazı prensipleri içermektedir. Bu prensipler, turizmden kaynaklanan

zarar ve maliyetleri en düşük duruma getirirken, faydanın en yüksek ve en iyi durumda olması, yerel halkın, özellikle düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip toplumlarda, turizmin yararlarından eşit düzeyde yararlanması, yerel toplumdaki yerel ekonomilerin desteklenmesi şeklinde özetlenebilir (Butler, 1999). Çevresel sürdürülebilirlik genel olarak sadece turizmin sürdürülebilirliği için değil aynı zamanda yaşamın devamlılığı için gerekli olan çevrenin korunmasını içermektedir (Hall and Law, 1998). Sosyal bileşenler sürdürülebilir turizm tartışmalarında en az dikkati çeken bölümdür. Sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel etkileri çoğunlukla soyuttur ve daha yavaş hızda gerçekleşmektedir. Sosyo-kültürel sürdürülebilirlik genel olarak toplumun kültür fabrikası konumundaki yerel halkı kapsamaktadır (Pineda and Brebbia, 2004). Sürdürülebilir turizmin gelişiminde, bu üç sürdürülebilirlik önerisinin karışımı çevresel olarak duyarlı, ekonomik olarak geçerli ve sosyal olarak eşitlikçi olmalıdır. Bunlar arasındaki temel hedef, birliktelik enerjisi oluşturabilmek için aralarında bir denge kurmaktır (Nicholas et al., 2009).

Sürdürülebilirlik ve turizm üzerine ilk eylem stratejileri British Columbia, Kanada'da düzenlenen Globe '90 konferansında belirlenmiştir. Konferansta, turizm endüstrisinden, hükümetlerden, sivil toplum kuruluşlarından ve akademisyenlerden temsilciler biraraya gelmiş ve turizmde sürdürülebilirlik için çevrenin önemini tartışmışlardır. Konferans sonucunda sürdürülebilir turizmin amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Turizmin çevre ve ekonomiye önemli katkıları konusunda yüksek bilinç ve anlayış geliştirmek,
- Eşitlik ve kalkınmayı desteklemek,
- Ev sahibi toplumun yaşam kalitesini yükseltmek,
- Ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sunmak,

- Çevrenin kalitesini devam ettirmek (Fennell, 2003).

Yapılan tanımlardan hareketle, sürdürülebilir turizmin ilkeleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Fennell, 2003; Barre, 2009; Kaya, 1997):

- Kaynakları sürdürülebilir kullanmak
- Fazla tüketim ve atıkları azaltmak
- Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliği sürdürmek
- Turizmi planlı hale getirmek
- Yerel ekonomileri desteklemek
- Yerel halkı turizme dahil etmek
- Tüm paydaşlar ve toplum ile işbirliği içinde olmak
- Personel eğitimi sağlamak
- Araştırma projelerini desteklemek.

Globe 90'dan sonra Globe '92 düzenlenmiştir. Bu konferanstan sonra sürdürülebilir turizm ile ilgili ilkeler sürdürülebilirliğin ölçülmesi ile ilgili uygulamalara dönüşmüştür. Turizmde sürdürülebilirliğin ölçülmesi ile ilgili farklı araçlar ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Gordon (2007)'ye göre, sürdürülebilirliğin ölçülmesinde kullanılan başlıca araçlar, taşıma kapasitesi, çevresel etki değerlendirmesi, izleme ve ziyaretçi etki yönetimidir.

2.5.1. Sürdürülebilir Turizm Kriterleri

Bir alanda turizmin sürdürülebilirliğini ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiş çeşitli çalışmalar olmakla birlikte geçerliliği kesin olarak kabul edilmiş kriterler bulunmamaktadır. Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (Global Sustainable Tourism Council (GSTC), kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarından 27 organizasyon bir araya gelerek; sürdürülebilir turizm kriterleri konusunda dünyanın her yerinde kabul edilebilir genel bir çerçeve oluşturabilmek amacıyla en iyi sürdürülebilir turizm uygulamalarını incelemişlerdir. Sonuçta; sürdürülebilir turizm

planlamalarında kullanılabilecek kriterleri dört ana başlık altında ortaya koymuşlardır (Somuncu ve Yiğit, 2009). Bu başlıkların içerikleri; sürdürülebilir alan yönetiminin sağlanması; yerel halk için sosyal ve ekonomik yararları en üst seviyeye çıkarmak, olumsuz etkileri en düşük seviyeye indirmek; toplum, ziyaretçiler ve kültürel miras için yararları en üst seviyeye çıkarmak, olumsuz etkileri en düşük seviyeye indirmek; çevre için yararları en üst seviyeye çıkarmak, olumsuz etkileri en düşük seviyeye indirmek şeklindedir. Bu dört ana başlığın altında toplamda 45 maddeden oluşan alt kriterler bulunmaktadır. GSTC tarafından hazırlanan sürdürülebilir turizm kriterleri turizm alanları ve oteller için ayrı uygulama esasları içermektedir (Global Sustainable Tourism Council, 2012).

Gebhard et al., (2008), tarafından yapılan çalışmada, bir alanda turizmin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi; toplumsal refah, doğal ve kültürel çevrenin korunması, ürün kalitesi ve turist memnuniyeti ile yönetim ve izleme kriterlerine göre yapılmaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2009). Bu kriterlerde, sürdürülebilir turizm ile başarmak istenen amaç ve hedefler ele alınmaktadır. Bir alanda bu kriterler yerine getirilmiş ya da gerçekleşmişse o alanda turizmin sürdürülebilir nitelikte olduğu söylenebilmektedir (Gebhard et al., 2008; Somuncu ve Yiğit, 2009). Bir kriterin değerlendirilmesinde çeşitli göstergeler kullanılabilir. Göstergeler bilimsel olarak geçerli ve tercihen nesnel olarak ölçülebilmelidir. Örneğin, turist memnuniyetini ölçmek için turistlerin görüşlerinin alınacağı anketler kullanılabilir. Turistik ürün gelişimine yönelik planlamalar yapılırken, turistlerin beklentilerini, ihtiyaçlarını ve ürün beklentilerini değerlendirebilmek için uyruk, yaş, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi, seyahat şeklini içeren bilgilerin edinilmesi yardımcı olacaktır (Gebhard et al., 2008).

Sürdürülebilir turizm ile ulaşılmak istenen dört kriterin özellikleri şu şekilde verilmektedir (Gebhard et al., 2008; Somuncu ve Yiğit, 2009):

Toplumsal refah: Sürdürülebilir turizmin gelişimi, turizmin bulunduğu alandaki yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel olarak gelişimini destekler. Bu temel kritere ait alt kriterler, gelir düzeyinin artışından yerel geleneklerin gelişimine kadar bir dizi süreci kapsamaktadır.

Doğal ve kültürel çevrenin korunması: Sürdürülebilir turizm ekonomik kazanç için doğal ve kültürel kaynakların kullanımına izin verirken aynı zamanda bu kaynakların bozulmaması ve yok edilmemesini de garanti etmektedir.

Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti: Bir bölgede sunulan ürün kalitesi turizmin ekonomik başarısı için anahtar faktör konumundadır. Bu kalite sadece ulaşımın kalitesi, konaklama ve yeme-içme gibi somut kriterlerle değil aynı zamanda yerel halkın misafirperverliği ve turist deneyiminin kalitesi gibi soyut kriterlerle de değerlendirilmektedir.

Yönetim ve izleme: Bir alanda, diğer üç kriterin yerine getirilebilmesi yönetim ve izleme sisteminin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Yönetim ve izleme sistemi olmadan da sürdürülebilir turizmin başarılabileceği düşünülse de uygulamada bu imkansızdır. Bu sebeple, yönetim ve izleme sistemi diğer hedeflere ulaşmaktan da sorumlu araçtır. Bu kriter diğer kriterlerin de yerine getirilmesinin değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.

Gebhard et al., (2008) tarafından hazırlanan sürdürülebilir turizm kriterleri ve bu kriterlerin değerlendirilmesinde kullanılabilecek göstergeler ise aşağıdaki tablolarda sunulmuştur (Tablo 6-7-8-9):

Tablo 6. Toplumsal refah temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler

1. TOPLUMSAL REFAH	
Kriterler	Göstergeler
Kazanç ve gelirler	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumun turizmden gelir oranı • Turizmden gelir elde eden aile sayısı • Gelir tipi (Mal-hizmet, istihdam vs.)
İstihdam	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm ile ilgili işlerde çalışanların oranı • Turizm dışı sezonda işsizlik oranı • Turizmde yarı ve tam zamanlı çalışanların oranı • Turizm ile ilgili işlerde halk ile halk dışından çalışanların oranı • İş amaçlı eğitim fırsatları
Yerel ekonominin güçlenmesi ve uzun vadeli olma durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Alanda, turizm ile ilgili küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısı • Turizm sektöründe faaliyet gösteren yerel halkın oranı • Yerel kaynaklardan gelen malların oranı • Küçük işletme teşvikleri, kredi programları gibi yerel ekonomiye maksimum fayda sağlayacak önlemler • Turizmin mevsimsellik göstergeleri (turist/ay sayısı) • Yıl boyunca alt yapının sağlanması
Yaşam koşullarının iyileşmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm tarafından teşvik edilen altyapı geliştirme faaliyetleri • Yerel halkın turizm altyapısından faydalanma oranı • Kamu kuruluşları tarafından yeniden kullanılan turizm gelirlerinin oranı • Yaşam koşullarının iyileştirilmesi için turizm işletmelerinin doğrudan katıldığı programlar
Katılım ve yerel kontrol	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmin gelişimi konusunda bilgi içeren alanların sayısı • Bu bilgilere ulaşabilen insan sayısı • Sürdürülebilir turizmin rolünü algılayabilmiş kişilerin oranı • Planlamalara katılan kişi sayısı • Planlama ve uygulamalara paydaş katılımı • Planlama sürecine katılım olanaklarından halkın memnuniyet düzeyi
Turizmden memnuniyet	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmin yeni hizmet ve altyapı olanakları getirdiğine inanan kişilerin oranı • Turizmin gelişiminden memnun olan kişilerin oranı • Turistlere karşı tutum
Sosyal ve kültürel kalıpların güçlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel değerlere ilişkin bilinç düzeyi • Toplum ve kültüründen gurur duyan yerel halkın oranı • Yerel yaşam şekillerinde genel değişim • Kültürel aktivite ve geleneksel etkinliklerin azalması-artması

Kaynak: Gebhard et al., 2008

Tablo 7. Doğal ve kültürel çevrenin korunması temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler

2. DOĞAL VE KÜLTÜREL ÇEVRENİN KORUNMASI	
Kriterler	Göstergeler
Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Uygun kaynak yönetimine sahip işletmelerin oranı • Turist başına günlük atık ve tüketilen su • Turizm altyapısının yarattığı etkiler (erozyon, toprak kaybı vs.) • Turistlerin ulaşım tipinin oranları (toplu taşıma ve özel araç olması)
Doğal mirasın korunması	<ul style="list-style-type: none"> • Korumaya turizmin finansal katkısı • Korunan alanların ve çevrenin kullanım seviyesi ve yoğunluğu • Ekosistemin kalitesi (biyolojik çeşitlik, habitat) • Bölgedeki korunan alanların türü • Koruma önlemleri ile ilgili harcamalar • Koruma alanlarında yerel halkın istihdam oranı
Kültürel mirasın korunması	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel öğelerin korunmasında turizmin katkısı • Kültürel ve tarihi özellikleri koruma amaçlı yapılan harcamalar • Kültürel değerlerin tanıtımının sayısı, tür ve kalite anlamında değerlendirilmesi • Yerel kültür ile ilgili yerel işletmelerin sayısı (el sanatları, müzik, yemek vs.) • Geleneksel etkinliklerin varlığı ve katılım oranı
Çevre bilincinin artması	<ul style="list-style-type: none"> • Koruma faaliyetlerine yerel halkın katılımını sağlamak için yapılan girişimlerin türü ve sayısı (toplantılar, eğitim programları ve harcamalar)

Kaynak: Gebhard et al., 2008

Tablo 8. Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler

3. ÜRÜN KALİTESİ VE TURİST MEMNUNİYETİ	
Kriterler	Göstergeler
Hizmetler ve deneyimin kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Turistik ürünler, çekicilikler ve altyapının türü ve sayısı • Konaklama, yeme-içme, ulaşım ve diğer hizmetlerin kalitesi • Misafirperverliğin değerlendirilmesi • Güvenliğin değerlendirilmesi • Engelli ve yaşlılar için önlemlerin alınmış olması
Turist memnuniyeti	<ul style="list-style-type: none"> • Alandan memnun olan turistlerin oranı • Ziyaret beklentilerinin karşılanma oranı • Yeniden gelen ziyaretçilerin oranı
Turizm ürün kalitesi ve ekonomik uygulanabilirlik	<ul style="list-style-type: none"> • Ürün kalite yönetiminin varlığı ve başarısının değerlendirilmesi • Yeniden gelen ziyaretçilerin oranı • Toplam turist sayısında artış • Ziyaretçi harcamalarında artış • Turizm sezonunun süresi
Turistlerle sürdürülebilir iletişim	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim ve bilgilendirmenin varlığı ve kalitesinin değerlendirilmesi • Turist davranışlarının değerlendirilmesi • Turist bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi
Barış için kültürel değişimi güç olarak kullanmak	<ul style="list-style-type: none"> • Turist deneyimlerinin değerlendirilmesi • Yerel halkın turizme ilişkin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi • Tur rehberlerinin ve turistlerin yerel halka karşı tutumu

Kaynak: Gebhard et al., 2008

Tablo 9. Yönetim ve izleme temel kriterine ait alt kriterler ve göstergeler

4. YÖNETİM VE İZLEME	
Kriterler	Göstergeler
Planlama ve yönetim	<ul style="list-style-type: none"> • İzleme ve yönetim planlarının varlığı • Turistik kullanım ile ilgili zonlamanın varlığı • Yönetim ve ziyaretçi hizmetlerinde personel sayısı (personel başına düşen turist miktarı) • Eğitim düzeyi (korumalar, rehberler) • Temel ziyaretçi tesisleri (WC, ikram, otopark vb.) • Ziyaretçi bilgilendirme merkezlerinin varlığı ve kalitesi, açıklama ürünleri (broşür, harita vb.), yollar, bisiklet yolları, rehberli turlar ve işaret tabelaları (dil çeşitliği ve sayısı)
Taşıma kapasitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tanımlanmış bir taşıma kapasitesi varlığı • Ziyaretçi kayıt sisteminin varlığı • Turizmi de içeren, arazi kullanım ve gelişim planı süreçlerinin varlığı • Turizm için belirlenmiş alanın oranı • Planlamalarda turizmin gelişimini kontrol altına almak için belirlenmiş kriterlerin varlığı: en yüksek yatak/otel sayısı, yoğunluk kriterleri vb. • Ziyaretçi sayılarının düzenlemesine ilişkin kurallar

Kaynak: Gebhard et al., 2008

Sürdürülebilir turizmin amaç ve ilkeleri ışığında düşünüldüğünde, turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini anlamaya yardımcı olduğu açıktır (Font and Harris, 2004; Schianetz and Kavanagh, 2008). Ayrıca; sürdürülebilir turizm, turizmin yarar ve bedelleri konusunda dürüst yaklaşıma sahiptir. Sürdürülebilir turizmin çeşitli faydaları da bulunmaktadır (Swarbrooke, 1999): Yerel halka iş imkanları sağlar (Pineda and Brebbia, 2004). Yerel halk konaklama, yemek ve rehberlik hizmetleri ile yöresel ürünleri aracılığıyla gelirini artırır. Yerel kültür öğeleri, yerli ve yabancı turistler için sergilenir. Farklı kültürleri ve davranış farklılıklarını anlamayı sağlar. Yerel halk, doğal ve kültürel kaynakların yerel ekonomik ve sosyal gelişim için önemini fark eder ve toplumun koruma anlayışı gelişir (Swarbrooke, 1999).

2.5.2. Sürdürülebilir Turizmde Planlama

Bir alanda sürdürülebilir turizmin gelişimi ancak doğru planlama ile mümkündür (Kocaboyun, 2009). Sürdürülebilir turizm planlaması için gerekenlerin başında politik ve ekonomik istikrar gelmektedir. Yörenin, bölgenin veya ülkenin mirasını (kültür ve tarih) ve kaynaklarının verimliliğini korumak ve sürdürmek, kaynaklar üzerinde oluşan problemleri uygun planlama, politika ve yönetim yaklaşımları ile çözümlenmelidir (Kılıç Benzer, 2006).

Turizmin potansiyel yararları; yerel halk için gelir ve iş imkanları yaratması, döviz getirisi sağlaması ve yaşam standartlarını yükseltmesi gibi ekonomik anlamda olduğu gibi doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlaması gibi çevresel anlamda da olmaktadır (Pineda and Brebbia, 2004). Ayrıca; kültürlerarası anlayışı geliştirmesi, yöresel ürün, el sanatları gibi kültürel öğelerin devamlılığını sağlaması, turistlerden yabancı dil ve kültürleri öğrenmek, yerel halkın kendi çevresel ve kültürel değerlerinin farkına varması gibi sosyal faydaları da bulunmaktadır (Eagles et al., 2002).

Turizmin tüm ekonomik katkılarına rağmen, toplum üzerinde sosyal, kültürel olarak ve çevre üzerinde yıkıcı etkileri bulunmaktadır (Aronsson, 2000; Bestard et al., 2007). Planlanmamış turizm gelişimi pek çok bölgede sosyo-kültürel ve doğal çevreyi yok etmiştir. Bu olumsuz etkileri turizmcilerin doğal ve kültürel kaynakları koruma ve yerel halka uzun süreli ekonomik katkı sağlama konusunda daha duyarlı olmaya teşvik etmiştir (Pineda and Brebbia, 2004). Kitle turizmine karşı alternatif turizm planlama ve gelişimlerine yönelmişlerdir. Bu da turizmde sürdürülebilirlik yaklaşımının ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Choi and Sırakaya, 2006). Turizm alanlarında, turizm planlayıcılarının ana hedefi turizmin olumsuz etkilerini en aza

indirgerken yararlarını en yükseğe çıkarmak olmalıdır (Ayeni, 2006; Briassoulis, 2002; Kuter ve Ünal, 2009; Pineda and Brebbia, 2004).

Yönetim planı, turizm alanlarında varolan biyolojik çeşitlilik ile doğal kaynakların korunmasını ve aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan insan gereksinimlerinin sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda karşılanmasını sağlayan üst düzey bir planlama aracıdır. Yönetim planlamasının kapsamında doğa koruma, ziyaretçi akışının düzenlenmesi ve yerel ölçekte sürdürülebilir gelir getirici faaliyetler yer almalıdır. Planlar, kapsam açısından fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutları içermelidir (Demirayak, 2006).

Turizmde planlama bir dizi süreçler bütünüdür. Sorunun belirlenmesi, sorunun analiz edilmesi, amaç ve hedefler için en iyi çözüm seçeneklerinin ortaya konması, ortak akıl ve ortak eylemin ve kararın eyleme dönüşmesi için stratejilerin belirlenmesi ve geri bildirimlerle bu süreçlerin tekrar edilmesi planlama süreçlerini oluşturmaktadır (Uğurlar, 2006). Turizm planlamalarında en akılcı yaklaşım, turizm ile birlikte diğer sektörlerin de dikkate alındığı bütüncül yaklaşımdır. Diğer sektörlerle birleştirilmeyen planlamalarda, turizmin zararına sonuçlar meydana gelebilir (Kalem, 2001). Tüm etkenlerin dikkate alındığı multidisipliner bir yaklaşımla, toplumun kalkınmasını da ön planda tutacak şekilde planlamaya gidilmelidir (Jeong, 2008).

Planlama yaklaşımlarında bir sürdürülebilir turizm planının başarılı olabilmesi için, turistlerin çevreyi nasıl gördüğü ve değerlendirdiği, halkın turizm ile nasıl daha iyi koşullara gelebileceği ve turizmin sosyal-ekolojik etkilerinin tanımlanmış ve dikkate alınmış olması gereklidir (Hodur, 2010; Smith, 2008, Settachai, 2008). Bununla birlikte, sürdürülebilir turizmin küresel ilkelerinden biri,

yerel halkın kendi bölgelerinde gelişecek planlama ve yönetim çalışmalarına katılmasıdır (Godfrey, 1998). Bu şekilde turizmin olumsuz sosyal etkileri de en aza indirilebilmektedir (Banerjee, 2007; Wozniczka, 2008). Ayrıca turizm planlarının başarılı olabilmesi için alanda turizmden etkilenen tüm paydaşlar ile işbirliği içinde olunmalıdır (Bramwell and Sharman, 1999; Yüksel et al., 1999; Vanderwerf, 2008).

Sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşılabilmesi için, farklı bileşenlerin turizm gelişimine yaklaşımlarını ve beklentilerini değerlendirmek ve bu beklentiler arasında uzlaşma sağlamak gerekmektedir (Pineda and Brebbia, 2004). Bu uzlaşma sonucunda; turistler, turizm girişimcileri ile yerel halkın daha iyi bir çevre ve yaşama ulaşma isteklerini bütünleştirme ve bu hedefler için çevrenin garanti altına alınmasına dayanan sürdürülebilir turizm gelişimi sağlanacaktır (Kaya, 1997; Pineda and Brebbia, 2004; Torrent, 2008). Sürdürülebilir turizm yaklaşımında, planlama ve taşıma kapasitesinin belirlenmesi olumsuz çevresel ve sosyo-ekonomik etkileri azaltmak için en önemli araçlardır (Cater, 1995; Catibog-Sinha, 2008). Genellikle planlamalarda; ziyaretçi etkilerini azaltmak için, turist akışı kontrollü sağlanır ya da alanın kullanımında zonlama yaklaşımına gidilir (Catibog-Sinha and Wen, 2008; Hutchings, 2010; Pamela, 2006). Sürdürülebilir turizm anlayışıyla hazırlanan planlamada amaç, en kısa sürede en fazla turistin ağırlanması demek değil, yerel halkın kimliğini kaybetmeksizin hayat standardının yükseltilmesi ve mutluluk düzeyinin artırılmasıdır (Soykan, 2003).

Bunlarla birlikte, sürdürülebilir turizm planlamalarında coğrafi bilgi sistemlerinden de yararlanılabilmektedir (Boers and Cottrell, 2005; Chang and Caneday, 2011; Erkuş-Öztürk ve Eraydın, 2010; Hasse and Milne, 2005).

Dünya Turizm Örgütü 2004 yılında karar organlarının veya katılımcıların değerlendirmelerine yardımcı olmak ve turizm planlamalarında yararlanılması amacıyla 140 adet sürdürülebilir turizm göstergesi yayınlamıştır. Bunlardan, 42 gösterge ekonomik sorunlarla, 45 gösterge sosyal sorunlarla ve 53 gösterge çevresel sorunlarla ilgilidir. Dünya Turizm Örgütü, göstergeleri de kullanarak oluşturulacak bir sürdürülebilir turizm modeli önerisi geliştirmiştir. Bu modelde dört asamadan oluşan bir yöntem önerilmektedir. Yönteme göre; planlama sürecinde öncelikle alan tanımlanır, daha sonra alandaki kaynakların ve alana ait temel problemlerin analizleri yapılır. Veri kaynaklarının toplanması, analiz edilmesi süreçlerinde sürdürülebilir turizm göstergelerinden yararlanır (Kaya, 1997).

Planlamalar, Türkiye'deki alanlar için koruma ve sürdürülebilir turizm bağlamında değerlendirildiğinde; karar verme ve planlama süreçlerinde, yerel toplulukları ile diğer paydaşları dışlayan yönetim sistemlerinin varlığının, planlamalardan beklenen sonuçlara ulaşamamasına neden olduğu görülmektedir. Geçmişten bugüne koruma alanlarına bakıldığı zaman hemen hiçbirinde etkin bir koruma gerçekleştirilemediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, Türkiye'de koruma kavramı ve statüleri ile yerel topluluklar arasında çatışmanın olmadığı bir koruma alanı göstermek zordur (Demirayak, 2006). Bunlar arasında, gerek merkezi yönetimin kurumları arasında gerekse merkezle yerel arasında işbirliği ve ortaklık yaklaşımının olmaması ve aynı alanda farklı koruma statülerinin üstüste binmesi sorunları başta gelenlerdir (Demirayak, 2006).

Ulusal ekonomik politikanın öncelikleri, toplumsal yönetimin yapısı, turizmin ticarileştirilmesi, çevresel problemlerin ortaya çıkışı, uluslar arası turizm sisteminin yapısı Türkiye'de sürdürülebilir turizmin gelişiminin önündeki sorunlar olarak

görülmektedir. Gelişmekte olan dünyada mevcut sosyo-ekonomik ve politik koşullar nedeniyle sürdürülebilir turizm planlamalarının uygulanmasını sağlamak oldukça güçtür (Tosun, 2001).

2.5.3. Sürdürülebilir Turizmde Paydaşlar

Turizmin gelişiminden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenen gruplara paydaş adı verilmektedir (Aas et al., 2005; Nicholas et al., 2009). Planlayıcı ve yöneticiler, ziyaretçiler, iş sahipleri, yerel halk, çevre bölgelerdeki arazi sahipleri ve yaşayanlar, ulusal yöneticiler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, çevresel gruplar, ekonomik kalkınma grupları, turizm endüstrisi, tur operatörleri, eğitim ve araştırma kurumları ve medya bir turizm alanı için paydaşlar olarak sıralanmaktadır (Eagles et al., 2002). Sürdürülebilir turizm yaklaşımında, bir bölgedeki turizm faaliyetlerinden etkilenen en önemli paydaşlar ise; yerel ve ulusal yöneticiler, turizm sektöründekiler, sivil toplum kuruluşları, yerel halk, medya ve turistlerdir. (Swarbrooke, 1999).

Bir turizm alanının sürdürülebilir turizm bağlamında planlanmasında esas olan paydaş katılımı pek çok çalışmada ele alınmaktadır (Currie, 2009; Devine and Devine, 2011; Landorf, 2009; Jamal and Stronza, 2009; Tkaczynski et al., 2009). Paydaşlardan, yerel turizm firmalarının turizm yönetim planı konusundaki görüşlerinin araştırıldığı çalışmalar da bulunmaktadır (Goodall, 1995; Haukeland, 2011).

Hem kamu hem de özel sektördeki tüm planlayıcı ve yöneticiler, iyi bir planlama için paydaşların alana yönelik tutumlarını anlamalıdır (Tosun, 2000). Her bir paydaş grubunun turizmin faydalarına yönelik psikolojik, sosyal, ekonomik ve

çevresel olmak üzere farklı ve kendilerine özgü motivasyon ve bakış açıları bulunmaktadır (Eagles et al., 2002).

Turistler turizmin kişisel deneyim kazanmak, benzer ilgilerdeki insanlarla bir arada olmak, sağlık imkanlarından faydalanmak, kaliteli zaman geçirmek, geçmişi ve kültürel değerleri keşfetmek ve mirası korumayı sağlamak gibi özelliklerini ön planda tutmaktadır (Eagles et al., 2002).

Yerel halkın turizme yönelik düşünceleri; turizmin gelir ve iyileşmeyi, yerel kaynaklar ile yerel iş imkânlarını, iş fırsatlarının artışı, yaşam kalitesinde yükselmeyi, döviz kazancını, toplum kalkınmasına yardımcı olmasını, doğal ve kültürel mirasın korunmasını, kültürel kimliğin devamlılığını, eğitim ve sağlık imkanlarının artışı sağlanması şeklinde sıralanmaktadır (Eagles et al., 2002).

Yöneticilerin turizme yönelik düşünceleri ise, turizmin mirası korumayı, iş imkanları ve gelir artışı, yerel halk ile işbirliğini, doğal kaynakların yönetimini sağlama şeklinde (Eagles et al., 2002).

Turistler:

Sürdürülebilir turizm planlamaları için, turizm planlamacılarının önündeki en büyük zorluk turistlerin beklentilerini belirleyebilmektir. Çoğu zaman turist beklentileri değişebilir olmaktadır. Ayrıca, bu planlamalardan hem turistler hem de yerel halkın yararlanılacağı düşünüldüğünde iyi düşünülmüş planlar olması gerekmektedir (Kelly et al., 2007).

Bir alanı ziyaret eden turistlerin farklı özellikleri bulunmaktadır (Öter ve Özdoğan, 2005). Bu özellikler; yaş, cinsiyet, meslek, geldiği yer, gelir durumu, eğitim seviyesi, etnik yapı, din gibi sosyo-demografik özellikler olabilir. Bunun

dışında; turistlerin yerel ya da uluslararası ziyaretçi olmaları, macera ya da yeşil turizme yönelik hizmet talepleri, bir alanı ziyaret sıklıkları ve doğal- kültürel alanlardan yararlanma isteği gibi farklı özellikleri bulunabilmektedir. Turistlerin farklı özelliklerine göre farklı isteklerinin bulunması planlayıcılar tarafından dikkate alınmalıdır. Bu amaçla, turistlerin bu özelliklerine yönelik olarak motivasyon, beklenti ve tutumları anketlerle öğrenilebilmektedir (Eagles et al., 2002). Turistlerin beklentilerinin sosyo-demografik bilgileriyle karşılaştırılması alanın planlanmasında yardımcı olacaktır (Prentice et al., 1998).

Turistlere ait çeşitli demografik özellikler turistlerin tercihlerini etkilemektedir. Cinsiyete göre turistlerin algılarını araştırmak sürdürülebilir turizm gelişiminde planlamacılara yardımcı olacaktır. Turizm alanının özelliklerinin cinsiyete göre önemi değişmektedir. Kadınların ekonomik kazancı arttıkça turistik destinasyon konusunda karar verme imkanları da artmıştır. Kadınlar ve erkekler arasında ilgi ve aktivite istekleri bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Erkekler daha çok fiziksel aktivitelere ilgi duyarken, kadınlar daha çok doğal ve kültürel değerlerin fazla olduğu alanları tercih ederler (Eagles et al., 2002). Kadınlar erkeklere göre bir yerin özelliklerine daha fazla önem vermektedirler. Ayrıca, doğal manzaranın güzelliği ve festivaller-müzeler, tarihi alanları ziyaret ve alışveriş gibi kültürel aktivitelere katılım kadınlar için daha önemlidir. Erkekler ise, kano, kayak, at biniciliği, avcılık ve balıkçılık gibi fiziksel aktivitelere yönelmektedir. Ayrıca, tenis ve golf gibi aktiviteler de ilgilerini çekmektedir (Meng and Uysal, 2008).

Turistlerin taleplerini etkileyen bir diğer önemli unsur yaştır. Turizm aktivitelere katılım isteği ve şekli yaşa göre değişmektedir (Nicolau and Ma's, 2005).

30 yaş altı ve 65 yaş üstü turistler farklı aktivitelere katılmak ister, beklentileri farklıdır. Nüfusun yaşlanıyor olması yaşlı insanların daha fazla korunan ve kültürel alanlara ziyaretini sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak; yaşlı ziyaretlerinin artışı, kolay ulaşılabilir tuvaletler, yaşlıların bazı engellerine karşı önlemler almayı da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle; planlayıcıların yaşlıların ihtiyaçlarını anlayarak plan geliştirmesi önerilmektedir (Eagles et al., 2002).

Gelir düzeyi ve meslek düzeyi de turizme katılımı etkilemektedir. Gelir düzeyi orta ya da yüksek olan gruplar turizme ilgi duymaktadır. Emekli turistler kültürel alanlara daha fazla ilgi duymaktadırlar (Eagles et al., 2002). Öğrenciler ise; daha aktif turizm faaliyetlerine katılmak istegindedir. Eğitim seviyesi ise; yabancı destinasyonların seçiminde etkilidir (Nicolau and Ma's, 2005). Bununla birlikte eğitim seviyesi artıka turistlerin daha kaliteli hizmet alma isteği artmaktadır (Eagles et al., 2002).

Turistlerin bir alandan duydukları memnuniyet düzeyi, o alanın performansını belirlemede önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir (Devesa et al., 2010; Young, 1999). Memnuniyet, destinasyon seçimi kararını, destinasyonda sunulan ürün ve hizmetlerin tüketimini ve destinasyonu tekrar ziyaret etme kararını etkilemektedir (Baysan, 2001; Kozak, 2001). Turistlerin destinasyondan duyduğu memnuniyet, o turistin destinasyonun nitelikleri ile ilgili değerlendirmesi ve algılamaları aracılığıyla anlaşılabilir (Hasegawa, 2010; Kozak, 2002). Turizm destinasyonlarından duyulan memnuniyetin ölçülmesinde destinasyonun her bir niteliğinden duyulan memnuniyetin belirlenmesi gerekmektedir (Aksu vd., 2008). Bir turizm alanındaki doğal ve kültürel çekicilikler, ulaşım sistemleri ve yapıları, konaklama, yiyecek-

içecek ve alışveriş imkanları, planlı turlar, aktiviteler turistlerin alana ilişkin memnuniyet düzeylerini etkilemektedir (akıcı ve Aksu, 2006; Emir ve Avan, 2010).

Turistlerin memnuniyet düzeylerini artırmak ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak için ziyaret yönetiminde çeşitli uygulamalar yapılabilir. Mevsimlik kullanım kısıtlaması, turist grubu büyüklüğü kısıtlaması, alan kullanım zonlaması, ziyaretçi merkezi ile n deneyim sağlanması, tehlikeli bölgelere erişim sınırlaması ve bilgilendirme bu uygulamalardan bazılarıdır (Eagles et al., 2002).

Turistlerin bilgilendirilmesi; alan ile ilgili kitap, web sitesi, ziyaretçi merkezi, işaret ve bilgi levhaları ve yüzyüze danışmanlık hizmetlerini kapsamaktadır. Bilgilendirme ziyaretçilerin alanda nerede, ne olduğunu anlamalarına yardımcı olur (Pyo, 2005). Ziyaretçilerin davranışlarını düzenler ve ziyaretlerinden daha memnun olmalarını sağlar. Bilgilendirme çeşitli dillerde ve farklı eğitim seviyelerine uygun olmalıdır. Bir turistik alana ilişkin bilgi ziyaretçilere sağlanmadığı zaman, ziyaretçilerin başkalarından yanlış ve yanılıtıcı bilgi edinilmesine yol açılmaktadır (Eagles et al., 2002).

Literatürde; turistlerin bir turistik destinasyona yönelik tutumları (Ağaoğlu vd., 2006; Huang et al., 2008; Lee, 2009; Pearce and Kang, 2009; Reichel et al., 2008), konaklama tercihlerinde etkili faktörler (Albacete-Sa'ez et al., 2007; Albaladejo-Pina and Diaz-Delfa, 2009; Sırakaya and Woodside, 2005), turistlerin tercihleri ve değerleri (Chaminuka, 2012; Crick-Furman and Prentice, 2000; Li, 2000), turistlerin turizm faaliyetlerindeki çevresel bilinç ve deneyimleri (Ballantyne et al., 2008; Ballantyne et al., 2009; Ballantyne et al., 2011), korunan alanlardaki turist davranışları (Brown et al., 2010), turistlerin turizm alanındaki güvenlik konusundaki görüşleri (Boakye, 2012; George, 2010), turizm deneyiminde çeşitli

değişkenlerin etkisi (Bojanic, 2011; Marques et al., 2010; McGeheea et al., 2007; Okazaki and Hirose, 2009; Thrane, 2012), turistlerin bir alan ile ilgili memnuniyet düzeylerini, tutumlarını, algılamaları (Bornhorst et al., 2010; Bosque and Martí'n, 2008; Chen and Chen, 2008; Chen et al., 2011; Chen and Chen, 2011; Goossens, 2000; Larsen et al., 2009; Lee et al., 2009; Mohsin, 2005; Okello and Yerian, 2009; Zabkar et al., 2010) ve turistlerin yerel halka karşı tutumlarını (Uriely and Reichel, 2000) araştıran çalışmalar bulunmaktadır.

Yerel halk:

Turizmin yerel halkla da ilişkili bir faaliyet olduğu ilk defa Peter Murphy'nin Turizm adlı kitabında dile getirilmiştir (Swarbrooke, 1999). Bir alan turistik destinasyon konumuna geldiğinde, o bölgede yaşayan yerel halkın yaşamında çeşitli değişiklikler olmaktadır (Gürsoy and Rutherford, 2004; Rosentraub and Joo, 2009). Bu nedenle çeşitli kaynaklarda; yerel halkın turizmin geliştiği alanlardaki en önemli paydaş konumunda olduğu savunulmaktadır (Aas et al., 2005; Swarbrooke, 1999; Byrd et al., 2009; Yoon, 2002).

Toplumun turizmin gelişiminden etkilenmesi genel olarak ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel şeklinde 3 kategoride incelenmektedir (Butler, 1999). Birincisi, iş olanaklarının ve gelirin artışı içerir ekonomik etkisidir (Andereck et al., 2005). Turizmin yerel halka ekonomik yararlarını artırmak için bazı yollar geliştirilebilir. Ziyaretçi sayısını artırma bu yollardan biridir ancak çevresel etki artacağı için risklidir. Bunun dışında, yerel ürün ve hizmet satışını artıracığı için konaklama süresini artırma, yerel yemek, içecek, el sanatları ürünlerinde artış sağlama, ilgi çekici pazarlama teknikleri kullanma, yerel rehberlik hizmetleri geliştirme, çeşitli

festivaller düzenleme yerel halkın kalkınmasına katkı sağlayacak diğer yollardır (Eagles et al., 2002).

İkincisi, geleneksel tören ve el sanatlarında canlanma, kültürlerarası iletişim ve sosyal hayatta değişim ve gelişimi içeren sosyal etkileridir (Andereck et al., 2005). Sosyo kültürel yararlar; öğrenme, farkındalık, aile bağları, gurur, başkalarını anlamada tolerans ve güçlü kültürel kimlik gelişimi şeklinde olmaktadır. Bu yararlar, hem turistler hem de yerel halk tarafından fark edilmektedir (Corrigan and Granziera, 2010). Bu ilişki de, ev sahibi toplum ve turistler arasında kültürlerarası iletişimin gelişimini teşvik etmektedir (Ghimere and Pimbert, 1997). Örneğin, yerel halk bulunduğu yerden ayrılmadan kendileri dışındaki dünya ve kültürler hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Turizm bir topluma girdiği zaman, toplumun geleneksel maddi kültür öğeleri, el sanatları gibi, turistik ürün haline gelmekte ve pazarlanmaktadır (Besculides et al., 2002).

Üçüncüsü ise; doğal yaşamın ya da kültürel öğelerin korunmasını içeren çevresel etkilerdir (Andereck et al., 2005). Turizmin gelişiminden yerel halk ekonomik gelir sağlamakla birlikte, bir süre sonra çevresel problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü turizm genellikle doğal ve kültürel anlamda hassas alanlarda gelişmektedir (Ghimere and Pimbert, 1997). Bu nedenle yerel halkın turizme karşı tutum ve düşüncelerinde çevresel değerler ile ekonomik gelişimin birbirine bağımlı olduğunu göz önünde bulundurmalıdır (Andereck et al., 2005; Bestard and Nadal, 2007).

Yerel halkı turizm gelişim sürecine dahil etmek, bu konudaki görüş ve önerilerini almak, fikir alışverişinde bulunmak ve gelecekteki turizm gelişmesini teşvik yönünde karşılıklı fikir alışverişi yapmak, yerel halkın karar merkezlerini

etkileyebilmesi ve kendilerini turizmin bir parçası olarak hissetmeleri açısından oldukça önemlidir (Avcıkurt, 2003). Yerel halkın algılaması veya tercihi turizm gelişim politika ve programlarını desteklemediği durumlarda, turizm gelişimine yönelik programlar uygulamada başarısız veya etkisiz olabilir (Tosun, 2006). Doğal ve kültürel kaynak değerlerine duyarlı sürdürülebilir turizmin geliştirilebilmesi için yerel halkın turizm konusundaki tutum ve algılarının değerlendirilmesi gerekmektedir (Akova, 2006; Choi and Murray, 2010). Ancak, bazı koruma-kullanma uygulamalarında yerel halkın istekleri dikkate alınmadığı için koruma anlayışı, turizmin gelişimi ile yerel halk arasında çatışmalar olabilmektedir (Berkes, 1998). Sürdürülebilir turizm uygulamalarında, yerel halk, turizm planlamaları ile ilgili kurumlarla işbirliği içinde olmalı ve yerel halkın turizme katılımına imkan sağlanmalıdır (Akşit, 2007; Feng, 2008). Bir turizm planının başarısı, yerel toplumun desteği olmadan gerçekleşemez (Weaver, 2009; West and Brechin, 1991). Yerel halk, turisti kabul ettiği ölçüde turist, bulunduğu mekândan memnuniyet hissedecektir (Gürsoy and Rutherford, 2004). Toplumun yapısı, turistlerin alanda kalış süreleri ve turizme ekonomik bağımlılık gibi bazı sosyal ve kültürel faktörler yerel halkın turizme karşı tutumunu etkilemektedir. Turizme ekonomik olarak bağımlılık, yerel halkın turizmi kabullenme seviyesini artırmaktadır. (Besculides et al., 2002).

Yerel halkı turizm sürecine dahil etmenin gerekliliği vurgulanmasına rağmen, Tosun (2000) çalışmasında; gelişmekte olan ülkelerde yerel toplumların sosyal ve ekonomik sınırlamaları ile mücadele edecek yerel ve ulusal düzeyde bilinçli stratejiler geliştirilmedikçe toplumun turizme katılımı gerçekçi olmayacağını savunmaktadır. Buna karşılık; Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te, yerel halkı da

turizm sürecine dahil eden sürdürülebilir turizm kriterlerine uygun planlamalar hedeflenmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Literatürde; yerel halkın turizm ve turizm etkileri konusundaki görüşlerini araştıran pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda; turizmin etkilerinin yerel halk tarafından algılanması (Akova, 2006; Alaeddinoğlu, 2007; Baykan, 2007; Diedrich et al., 2009; Miller et al., 2010), yerel halkın turizmin gelişimine yönelik tutumu (Choi et al., 2010; Lepp, 2007; Haley et al., 2005; Ritchie and Inkari, 2006; Teye et al., 2002; Ward and Berno, 2011; Zamani-Farahani and Musa, 2008), turizmin toplum üzerindeki etkileri konusunda yerel halk görüşleri (Andereck et al., 2005; Çetin, 2010; Emekli, 2001; Fredline and Faulkner, 2000; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Williams and Lawson, 2001), yerel halkın turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel bakımdan olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik tutumları (Besculides et al., 2002; Bestard, 2007; Dal ve Baysan, 2007; Deery et al., 2012; Dyre, 2010; Jimura, 2011; Kuvan ve Akan, 2005), yerel halkın turizmi desteklemesi ve turizme katılma isteğinde etkili olan faktörler (Dyer et al., 2007; Gürsoy et al., 2002; Gürsoy and Rutherford, 2004; Stone and Stone, 2010), korunan alanlarda turizmin toplum üzerindeki etkisi (Strickland-Munro et al., 2010); miras turizminin gelişiminde sosyal kimlik ve toplumun rolü (Ballesteros and Ramirez, 2007), turizmin gelişiminden yerel kimliklerin etkilenme durumu (Uslu ve Kiper, 2006), turizmin gelişiminde toplumun sahip olduğu engeller (Aref, 2011), turizmin etkileri ve turistik destinasyonun rekabet gücü konularında farklı paydaş görüşlerinin karşılaştırılması (Byrd et al., 2009; Yoon, 2002), yerel halk katılımının ve turizmin yerel ekonomik kalkınmaya etkisinin önemi (Buultjens et al., 2010; Hampton, 2005;

Okazaki, 2008) ve yerel halkı turizmin karar vericilerine dahil etme süreci (Aas et al., 2005; Joseph and Kavoori, 2001) gibi konular incelenmiştir.

2.5.4. Korunan Alanlar ve Kültürel Peyzaj Alanlarında Turizm

Günümüz dünyasında sosyal ve çevresel duyarlılık artmaya başlamıştır (Eagles, 2009). Bu nedenle turistler kültürel ve doğal kaynaklara daha az etki eden turizm tiplerini tercih etmeye başlamıştır (Eagles et al., 2002; Gebhard et al., 2007). Dünyadaki turizm anlayışı deniz, güneş ve kum üçlüsü şeklindeki kitle turizminden daha küçük grupların katılımı ile gerçekleşen turizm anlayışına doğru değişme göstermeye başlamıştır (Akın, 2006; Boyd, 2002). Bu değişim ile bozulmamış doğal alanlar, geçmiş kültürün izlerini yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam tarzı, inanç sistemleri turistik çekicilikler arasına girmiştir (Garrod and Fyall, 2000). Doğa ile bütünleşme, geçmiş kültürün izlerini yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam tarzı, inanç sistemleri, el sanatları alış-veriş ortamları, eğlence biçimleri ilgi çeker olmuştur (Emekli, 2006). Turizmde yeni eğilim, doğal kaynakların bozulmadan korunduğu ve topluma özgü kültürel kaynakların bulunduğu kültürel miras alanlarına yapılan ziyaretleri içermektedir (Chhabra, 2009; Savage, 1993; Turnock, 1999; Aguilera et al., 2004, Yihui et al., 2008). Doğal çevre, turizm alanları için en temel kaynakları sunmaktadır ve turistlerde bozulmamış doğal alanları ziyaret etme isteği artmaktadır. Buna bağlı olarak sürdürülebilir turizme yönelik planlamalarda artış görülmektedir (Dolnicar and Leisch, 2008).

Değişen turizm anlayışı ile turistlerin daha fazla tercih etmeye başladığı kültürel turizm; arkeolojik ve tarihi alanları ziyareti içerdiği gibi, yerel kültürlerin geleneksel yaşamını izlemek ve yerel kültür ürünlerinden satın almayı da kapsamaktadır (Besculides et al., 2002; Poria et al., 2003). Miras alanlarını ziyaret

etmek için çeşitli nedenler bulunmaktadır (Endresen, 1999). Bunların başında kutsal tarihi alanlardaki, özgün mimari sanat ürünleri gelmektedir (Poria et al., 2006).

Kültürel peyzaj da, yeni turizm anlayışının turistik ürünlerinden biridir (Leader-Elliott, 2005; Li et al., 2008). Kültürel peyzaj, yerel halkın üzerinde yaşadığı bölgenin geçmiş ve yaşayan geleneklerini barındırması bakımından önem taşımaktadır (ICOMOS, 1993; 1998). Ayrıca; hem doğal hem de kültürel süreçleri kapsayan peyzajın gelişiminde insan etkisi çok güçlüdür (Farina and Napoletano, 2010). İnsan etkisi ile değişime uğramış bu alanlardaki mozaığın korunması için yeni koruma politikalarının bulunması gerekmektedir (Farina, 1997).

Kültürel peyzaj öğeleri, bulunduğu alandaki en önemli turistik ürün olarak turizmin gelişmesini sağlarken, yerel halk da bu gelişimden ekonomik ve sosyal olarak etkilenmektedir (Kaya, 2002; UNESCO, 1999; UNESCO, 2006). Kültürel peyzajın sağladığı ekonomik fırsatlara karşın, peyzajın bozulması gibi bir tehdidi de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (Endresen, 1999). Bu tehditleri en aza indirmek ve koruma yaklaşımını geliştirmek için çeşitli paydaşlar arasında iletişim ve işbirliğine ihtiyaç vardır (Aas et al., 2005; Besculides et al., 2002).

Hem kültürel hem de doğal özellikleri sebebiyle korunan alanlar ve kültürel peyzaj alanlarında turizm, dünyada gittikçe artan bir turizm eğilimidir (Endresen, 1999). Bu yerel halkı etkileyen büyük bir potansiyeldir (Chaudhuri, 2009). Genellikle turizm ve korunan alanlar iç içedir ve yerel halk üzerindeki etkilerini ayırt etmek güçtür. Sürdürülebilirlik korunan alanların sosyal, ekonomik ve kültürel birlikteliğini devam ettirmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir. Korunan alanlarda turizm sistemi genellikle üç temel bileşenden meydana gelmektedir; korunan alan, turistler ve turizm organizasyonları ile yerel halk (Strickland-Munro et al., 2010).

Korunan alan ve yerel halk üzerinde turizmin etkileri doğrudan ya da dolaylı olarak turistlerin bu alana çekim kapasitesini etkilemektedir (Fokiali et al., 2006). Yerel halk bir turizm alanındaki anahtar paydaştır. Çünkü turistler ve korunan alan yöneticileri turizmin gelişiminden yerel halk kadar doğrudan etkilenmemektedir (Strickland-Munro et al., 2010).

Korumanın etkin olabilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için, bu alanların sahip oldukları kaynak değerlerin detaylı olarak bilinmesi ve bunun tanıtılması gerekmektedir. Korunan alanlara gelen ziyaretçilerin ve yerel halkın eğitilmesi, sahip olunan kaynak değerlerin tahrip edilmeden kullanımı ve tanıtımı ile halkın bilinçlendirilmesi konusunda en önemli araçlardan birisi de hiç şüphesiz ki ziyaretçi merkezi, bilgilendirme levhaları, yürüyüş patikaları ve gözlem kule ve kulübeleri ile diğer destekleyici hizmetleri kapsayan park yapılarıdır (Baykal, 2006).

Ziyaretçi merkezi, bir korunan alana gelen ziyaretçilerin karşılandığı, yönlendirildiği ve alanla ilgili ilk izlenimlerinin olduğu mekanlardır. Korunan alanlardaki tabelalar bir alana ait bilgilerin ve alanın geçmişinin ziyaretçilere aktarılması için kullanılan eğitim ve bilinçlendirme araçlarından biridir. Bilgilendirme, uyarı ve yönlendirme tabelaları, korunan alanın girişi, ziyaretçi merkezi içerisi ve çevresi, yürüyüş patikaları ve gözlem kule ve platformları gibi uygun olan her noktada ziyaretçilerin hizmetine sunulabilir. Bilgilendirme tabelaları daha çok bilgi ve grafik içerdiğinden bunların okunması ve algılanması için gereken zaman da işaret levhalarına kıyasla daha uzun olmaktadır. Bu nedenle, bilgilendirme tabelalarının bulunacağı yerler ziyaretçilerin durup zaman ayırabilecekleri yerler olmalıdır. Ziyaretçilerin güvenliği de dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. İyi tasarlanmış bir patika asla uçurum kenarı, yıldırım, çığ ve toprak kayması gibi

tehlike arz eden noktalardan geçmemelidir. Tehlike doğabilecek yerlerde ziyaretçilerin güvenliğinin sağlanması amacıyla patika kenarları halat veya çitlerle kapatılmalıdır. Gerekli uyarı ve korunma tedbirlerini içeren tabelalar uygun yerlere yerleştirilmelidir. Ziyaretçi merkezi, sergi ve müzeler ve tabela gibi araçlarla verilmesine imkân olmayan çok daha detaylı ve kapsamlı bilgilerin ziyaretçilere verilmesinde basılı materyaller kullanılır. Broşür, alan rehberi, alanın değerlerini anlatan kitaplar ziyaretçiler tarafından kolayca taşınabildikleri için ziyaret sonrasında da bilgi sunmaya devam ederler (Baykal, 2006).

Ayrıca internet kullanımı turizmin her alanında yaygınlaşmış, özellikle ülkeler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla internetin giderek daha fazla kullanımı, gidilecek yerin seçimini büyük ölçüde etkilemeye başlamıştır. Öte yandan günümüz turisti, daha bilinçli, kaliteyi sorgulayan ve tatilden beklentisi yüksek bir profil kazanmıştır (Emekli vd., 2006). Bu nedenle alan ile ilgili bilgilendirmelerde internet de önemli bir kaynak olarak kullanılmalıdır.

Çeşitli ülkelerdeki dünya mirası alanları ve peyzaj alanları için coğrafi bilgi sistemleri temelli izleme sistemleri ve haritalama teknikleri önerilmektedir (Brown, 2006; Chuanrong, 2004; Fletcher et al., 2007; Hosse and Schilcher, 2001; Jie, 2008; Hendriatiningsih et al., 2010). Türkiye’de de coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla kültürel mirasın değerlendirildiği, Türkiye’nin kültürel ve doğal değerler bakımından zengin çeşitli bölgelerinde sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi, Türkiye’deki bazı alanların kültür turizmi potansiyelini belirlenmesi üzerine çalışmalar bulunmaktadır (Sönmez, 2008; Var and Chon, 2003; Sayılan, 2007). Ayrıca bu çalışmalardan birinde Türkiye’de kültürel turizmde sorun oluşturan kültürel kaynak envanteri ve kültürel kaynak yönetimi konusunda çalışmaların yetersiz olduğu vurgulanmaktadır

(Emekli 2005). Kültürel kaynak envanteri konusunda yapılan çalışmalardan birinde Frig Vadisi'nde yer alan kültürel miras öğeleri tespit edilerek, coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla harita üzerine işlenmiştir. Ayrıca, kültürel miras varlıklarını SİMOS prosedürü ile önem derecelerine göre sınıflandırarak bölgeye ait önemli kültür mirası alanları ortaya çıkarılmıştır (Aşılıoğlu ve Memlk, 2010).

Kültürel miras, kültürel peyzaj, koruma ve turizm ile ilgili literatür incelendiğinde; miras alanlarında, kültürel miras değerleri, yerel halk ve turizm arasındaki ilişki, dünya mirası alanları bağlamında paydaşlar ve sürdürülebilir turizmin gelişimi arasındaki ilişkiyi inceleyen yayımlar bulunduğu görülmektedir (Apostolakis, 2003; Baci, 2007; Giraudo, 2011; Li, 2003; Hampton, 2005; Hawkins et al., 2009; Keitumetse, 2009a; Keitumetse, 2009b; Nicholas et al., 2009; McKerchera et al., 2005; Muangyai, 2008; Ryan et al., 2011). Bunun yanında kültürel peyzaj ve kültürel miras alanlarında turizm deneyimine ilişkin çalışmalar da bulunmaktadır (Biran et al., 2011; Buckley et al., 2008). Ayrıca, kültürel miras alanlarında turizm ve yerel halk ilişkisini araştıran çalışmalar da bulunmaktadır (Farrelly, 2011).

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmada kullanılan yöntem açıklanmaktadır. Bu çerçevede, ilk olarak araştırmanın süreci, aşamalarıyla birlikte ele alınmıştır. Daha sonra alandaki kültürel peyzaj değerlerinin tespitinde kullanılan teknikler açıklanmıştır. Sonraki aşamalarda, turistlerden, yerel halktan ve yerel yöneticilerden veri elde etmede kullanılan veri toplama araçları ile bunların analiz tekniklerine ve sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirme tekniğine yer verilmiştir. En son aşamada ise, elde edilen tüm bulguların birlikte değerlendirileceği analitik hiyerarşı süreci (AHS) açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Süreci

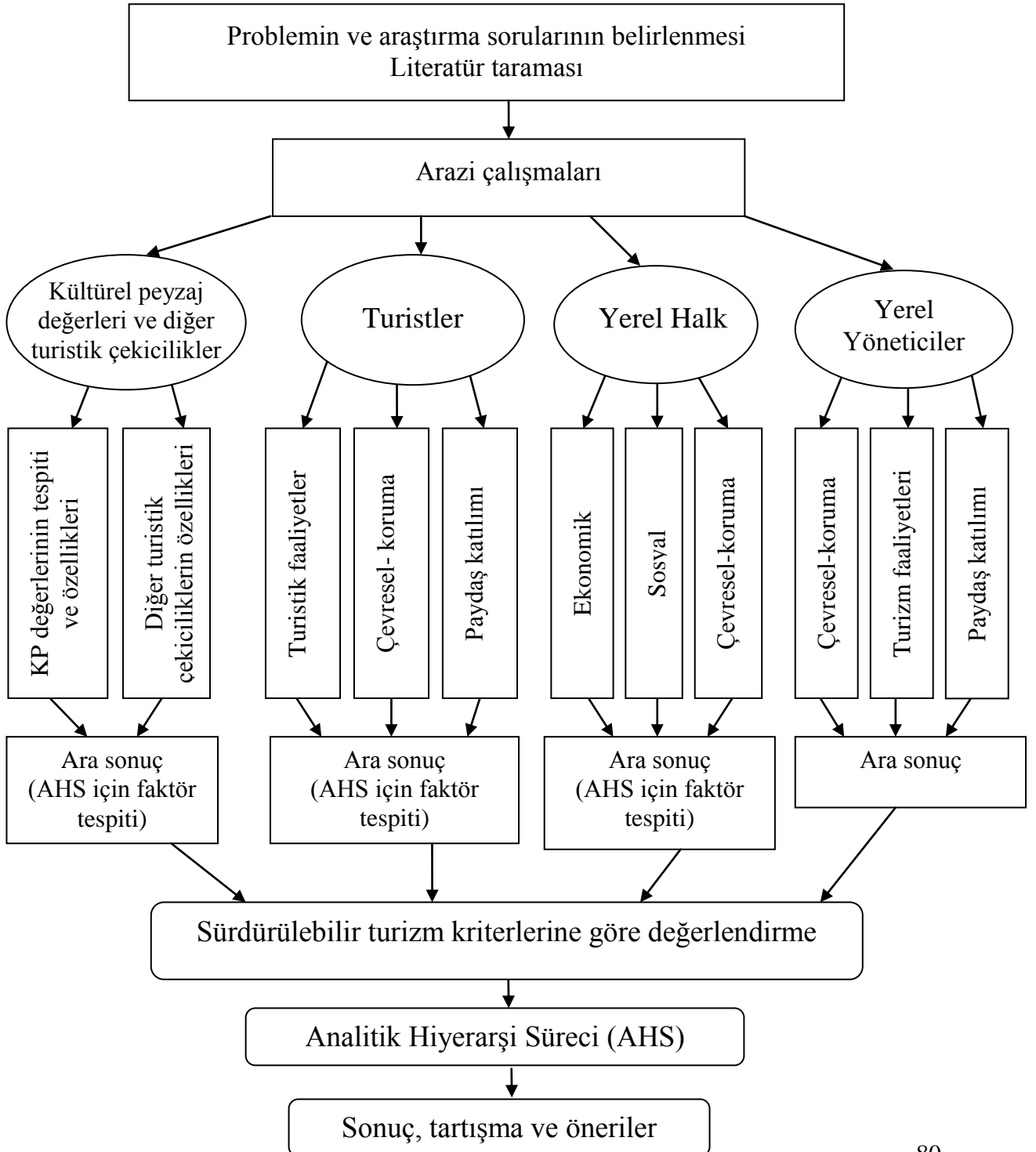
Bu araştırmada, öncelikle araştırma problemi belirlenmiştir. Daha sonra araştırma problemine ilişkin araştırma soruları oluşturulmuştur (Büyüköztürk vd., 2010; Karasar, 2004). Sonraki aşamada; araştırma alanı ve araştırma konusu ile ilgili literatür incelenmiştir.

İkinci aşamada alanda araştırma kapsamında veri toplanacak paydaş grupları belirlenmiştir. İhlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinden en fazla etkilenen paydaşlar olarak turistler, yerel halk ve yerel yöneticiler alandaki turizm faaliyetleri, kültürel peyzajın korunması ve sürdürülebilir turizm konusundaki düşünceleri değerlendirilmek üzere seçilen paydaş gruplarıdır.

Araştırma kapsamında, veri toplanacak alan ve paydaş grupları belirlendikten sonra arazi çalışmalarına başlanmıştır. Arazi çalışmaları; alandaki kültürel peyzaj değerlerinin tespiti, alanı ziyaret eden yerli-yabancı turistler ile anket çalışması, yerel halk ile görüşme ve yerel yöneticiler ile derinlemesine görüşme çalışmalarını

içermektedir. Kültürel peyzaj değerleri, turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerden elde edilen verilerin analizi sonucu ortaya çıkan bulgular sürdürülebilir turizm kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir. Son olarak da alanda sürdürülebilir turizme yönelik öneriler geliştirebilmek amacıyla analitik hiyerarşi süreci tekniği kullanılmıştır.

Araştırma Süreci

3.2. Kültürel Peyzaj Değerlerinin ve Diğer Turistik Çekiciliklerin Tespiti

Araştırma alanındaki değerlerin tespiti yapılmadan önce; araştırma alanını içeren 1/25.000 ölçekli “AKSARAY L32 – a2, L32 – a3, L32 – b3, L32 – b4, L32 – c1” paftalarına ait raster görüntüler temin edilmiştir. Bu paftalar, ArcGIS 9.2 ortamında koordinatlandırılarak, yükseklik, hidrografya, yerleşme katmanlarını içeren vektör verileri oluşturulmuştur.

Araştırma alanındaki, kültürel peyzaj değerlerinin tespitinin yapılması amacıyla 24 Temmuz 2011, 27 Temmuz 2011, 22 Eylül 2011 ve 02 Ekim 2011 tarihlerinde Ihlara Vadisi içinde ve yerleşim alanlarında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda; UNESCO tarafından kültürel peyzajların 2a kategorisinde kabul edilen fosil kültürel peyzaj tanımına uygun değerler ele alınmıştır. Alanda bulunan ve bu kategori içinde değerlendirilebilecek olan kaya kilisesi, mağara, yer altı mağarası, eski evler gibi değerlerin, GPS ile coğrafi koordinatları alınmış ve her bir değer fotoğraflanmıştır. GPS ile koordinatları belirlenen değerlerin hepsi ArcGIS 9.2 ortamında önceden oluşturulan harita üzerine aktarılmış ve araştırma alanındaki kültürel peyzaj değerlerine ait haritalar oluşturulmuştur.

Alandaki kültürel peyzaj değerlerinin ve diğer turistik çekiciliklerin özellikleri literatürdeki çalışmalardan ve arazi gözlemlerinden yararlanılarak derlenmiştir. Ayrıca, bu bölüm arazide çekilen fotoğraflarla da görsel açıdan zenginleştirilmiştir.

3.3. Turistler: Veri Toplama Araçları ve Analizi

Araştırmanın bu aşamasında Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerle ilgili veri elde etmek için kullanılan veri toplama araçları ve analizinin aşamalarına yer verilmiştir. Turistler ile ilgili veri toplanması ve analizinde nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde, nicel araştırma yöntemi içinde bulunan, tarama modellerinden “ilişkisel tarama” modeli kullanılmıştır. Çalışma evrenini Ihlara Vadisi'ni 2011 yılında ziyaret eden turistler oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise, Ihlara Vadisi ve çevresini 2011 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında ziyaret eden toplam 583 yerli ve yabancı turist oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde Büyüköztürk (2009) ve Bayram (2004)'te kullanılan örneklem büyüklüğü tablolarından yararlanılmıştır. Bu çalışmalara göre, 100.000 ile 500.000 kişi arasında evrene sahip olduğu durumlarda .05 sapma miktarıyla 321-383 kişi arasında örneklem seçimi uygundur. Bu çalışmada ise 262.677 kişilik evren için güvenirligi artırmak amacıyla 583 kişi örnekleme dahil edilmiştir. Turistler, her bireye eşit hak tanınabilmesi amacıyla rastgele yöntemle seçilmiştir (Bayram, 2004). Araştırma kapsamında Ihlara Vadisi girişi, Belısırma Köyü ve Selime Katedrali'nde anket çalışması yapılmıştır. Anket uygulaması için Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden izin alınmıştır (Ek 1).

Turistler: Veri Toplama Araçları ve Ön Uygulama

Araştırmada, veri toplamak amacıyla turistlere uygulanmak üzere bir “Anket”, “Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği” ve “Alandaki Turizme ve Korumaya İlişkin

Tutum ve Öneri Ölçeği” geliştirilmiştir. Bu ölçekler yerli turistlere Türkçe ve yabancı turistlere İngilizce olarak uygulanmıştır (Ek 2-3).

Ölçekler için güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmış ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ölçeklerin ön deneme çalışması 459 turist ile yürütülmüştür. Literatür taraması sonucunda, turistlerin görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanan madde havuzundan, uzman görüşleri doğrultusunda, “*Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği*” 5’li likert tipi 21, “*Alandaki Turizme ve Korumaya İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği*” için ise 36 maddelik bir test oluşturularak ön uygulaması yapılmıştır. Güvenirlik ve geçerlik kapsamında yapılan işlemler sonucunda, “*Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği*”nden madde-toplam korelasyon ve faktör yükü değeri .30’dan düşük bulunan 3 maddenin, “*Alandaki Turizme ve Korumaya İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği*”nden ise 8 maddenin testten çıkarılmasına karar verilmiş (Büyüköztürk, 2009) ve ölçekler 18 ve 28 maddelik formlar halinde asıl uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Anket

Anket, turistlerin özellikleri hakkında bilgi toplamak ve görüşlerini almak amacıyla hazırlanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde uyruk, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, gelir düzeyi vb. kişisel sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, alan ziyaretlerinin özelliklerini belirlemek için hazırlanan çeşitli sorular mevcuttur. Anketin geçerliği uzman görüşü doğrultusunda sağlanmıştır.

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği

“Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği” araştırmacı tarafından geliştirilen toplam 18 maddeden oluşan 5’li Likert tipi (Çok tatminkar, Tatminkar, Kısmen tatminkar, tatminkar değil, Hiç tatminkar değil) bir ölçektir. *Alan ile ilgili tatmin düzeyi ölçeğinden* alınabilecek puanlar 18 ile 90 arasında değişmektedir. Ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliği uzman görüşü doğrultusunda sağlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için ise faktör analizi yapılmıştır.

Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı .913 değerinde bulunmuştur. Büyüköztürk’e (2009) göre, .600’den yüksek KMO değerleri faktör analizi için yeterlidir. Bu bilgiye göre bulunan KMO değeri yüksek bir değerdir. Bunun yanında Bartlett testi anlamlı çıkmıştır ($p=.000$), (Tablo 10).

Tablo 10. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı		,913
Bartlett Sphericity Testi	Approx. Chi-Square	3536,731
	Sd	153
	p	,000

Tablo 11’de de görülebileceği gibi, analize dahil edilen 18 maddenin özdeğeri 2’den büyük olan iki faktör altında toplandığı görülmektedir. Birinci faktörün tek başına toplam varyansın %30.1’ini açıkladığı; bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyansın ise %59.6 olduğu görülmektedir. Maddelerle ilgili olarak tanımlanan iki faktörün ortak varyanslarının .401 ile .788 arasında değiştiği gözlenmektedir. Ölçekte yer alan ilk 8 maddenin birinci faktörü, sonraki 10 maddenin ikinci faktörü oluşturduğu görülmektedir. Birinci faktörde yer alan

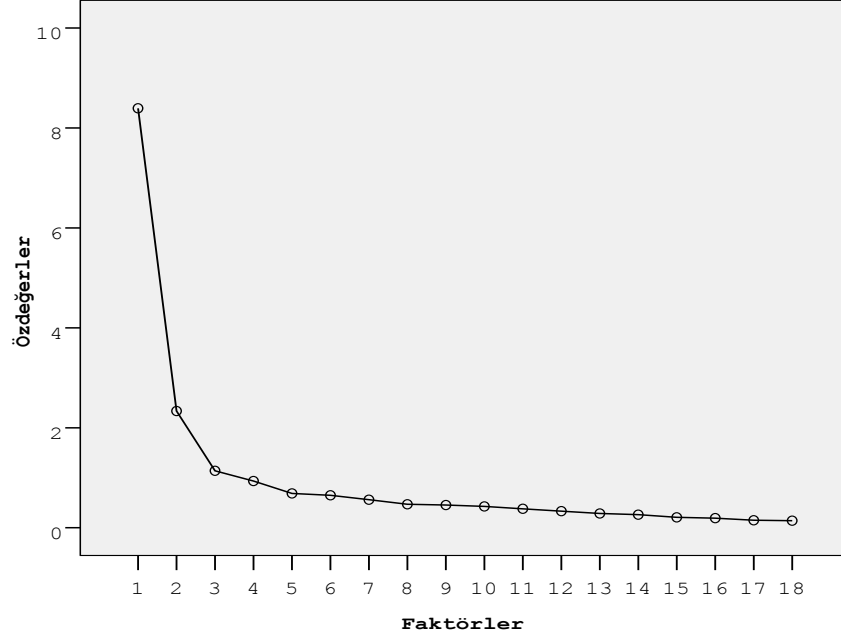
maddelerin faktördeki yük değerleri .597 ile .891, ikinci faktörde .535 ile .759 arasında değişmektedir

Maddelerin içeriklerine ve yapısına göre birinci faktöre “*Turizm Alt Yapısı*”, ikinci faktöre ise “*Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler*” isimleri verilmiştir.

Tablo 11. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları

Madde No	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Döndürme Sonrası Yük Değeri	
			Faktör 1	Faktör 2
1	,544	,644	,711	
2	,766	,735	,857	
3	,811	,725	,891	
4	,788	,729	,875	
5	,654	,681	,792	
6	,552	,736	,597	
7	,631	,789	,626	
8	,581	,713	,697	
9	,559	,720		,650
10	,567	,735		,632
11	,540	,611		,720
12	,489	,696		,535
13	,587	,607		,759
14	,561	,553		,748
15	,564	,695		,691
16	,546	,645		,710
17	,588	,659		,742
18	,401	,566		,599
Açıklanan Varyans		Toplam:	Faktör 1:	Faktör 2:
%59.609			%30.056	%29.553

Öz değerlere göre çizilen çizgi grafiğinde de, birinci faktörden sonra yüksek ivmeli bir düşüş gözlenmiştir. Bu durum ise, önemli faktör sayısının iki olduğunun göstergesidir. Üçüncü ve daha sonraki faktörlerde grafiğin genel gidişi yatay olup, önemli bir düşüş eğilimi gözlenmemiştir. Diğer bir deyişle, üçüncü ve sonraki faktörlerin varyansa olan katkıları birbirine yakındır (Şekil 9).

Şekil 9. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeğinin Güvenirliği

Alan ile ilgili tatmin düzeyi ölçeğinin güvenirligi iki yolla hesaplanmiştir. Birincisi ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve $\alpha=.93$ bulunmuştur. İkincisi ise test yarılama yöntemiyle ölçeğin güvenirligi hesaplanmış, testin Spearman Brown iki yarı test korelasyonu .77 değerinde bulunmuştur.

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği ile Faktörleri Arasındaki İlişki

Turistlerin alan ile ilgili tatmin düzeyi ölçeğinden aldıkları puanlar ile bu ölçeğin faktörleri arasında yüksek düzeyde pozitif ve doğrusal bir ilişki vardır (sırasıyla $r=.897$ ve $.892$; $p<.001$). Birinci ve ikinci faktörler arasında ise, orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir korelasyon mevcuttur ($r=.600$; $p<.001$). Bu sonuçlara göre, alt ölçekler arasında olumlu bir tutarlılığın olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler

Parametreler		Faktör 1	Faktör 2
Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği	r	,897(*)	,892(*)
	p	,000	,000
	N	291	291
Faktör 1	r	-	,600(*)
	p	-	,000
	N	-	291

* Korelasyon .001 düzeyinde anlamlı
p: anlamlılık

r: Pearson korelasyon katsayısı
N: Turist sayısı

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği

“Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği” araştırmacı tarafından geliştirilen toplam 28 maddelik 5’li Likert tipi sorulardan oluşan (Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç katılmıyorum) bir ölçektir. Bu ölçek içerik bakımından iki alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyut “Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği”, ikinci boyut ise “Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği” olarak isimlendirilmiştir. Birinci alt ölçek 13 sorudan oluşmuş olup bu ölçekten alınabilecek puanlar 13 ile 65 arasında değişmektedir. İkinci alt ölçek ise 15 sorudan oluşmuş, alınan puanlar 15 ile 75 arasında olabilmektedir. Ölçeklerin kapsam ve görünüş geçerliği uzman görüşü doğrultusunda sağlanmış, yapı geçerliği için de faktör analizi yapılmıştır.

a) Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği

Tablo 13'te de görülebileceği gibi, verilerin faktör analizi için uygunluğunu sınamak amacıyla yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı .865 olarak hesaplanmış ve Bartlett testi anlamlı çıkmıştır ($p=.000$). Bu iki değer de verilerin faktör analizine uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 13. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi sonuçları

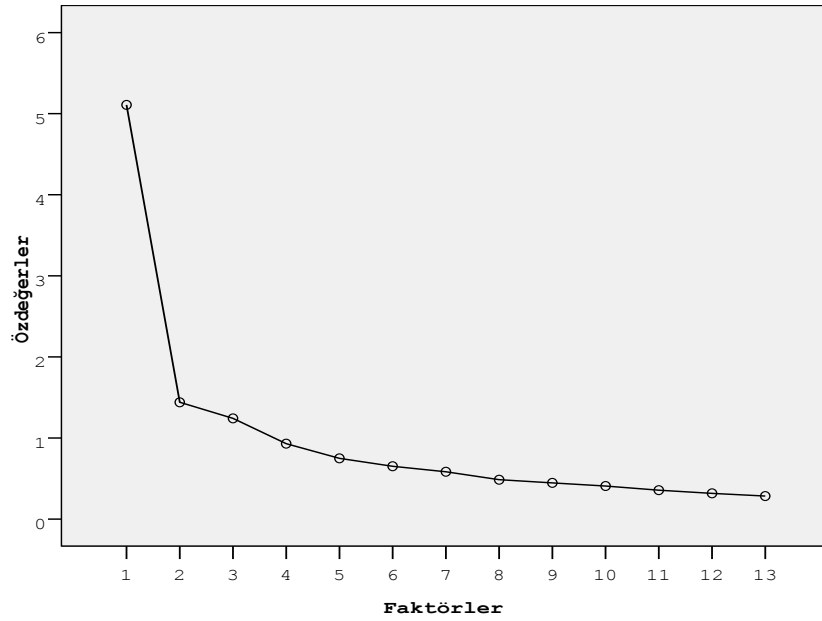
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı		,865
Bartlett Sphericity Testi	Approx. Chi-Square	1868,344
	Sd	78
	p	,000

Analiz edilen 13 madde, aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, özdeğeri 1'den büyük olan üç faktör altında toplanmıştır. Birinci faktörün tek başına toplam varyansın %21.4'ünü açıkladığı; bu üç faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyansın ise %59.9 olduğu görülmektedir. Maddelerle ilgili olarak tanımlanan üç faktörün ortak varyanslarının .342 ile .755 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçekteki ilk 5 maddenin birinci faktörü, sonraki 4 maddenin ikinci faktörü ve en sondaki 4 maddenin ise üçüncü faktörü oluşturduğu görülmektedir. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri .538 ile .796, ikinci faktörde .614 ile .813, üçüncü faktörde .555 ile .844 arasında değişmektedir (Tablo 14).

Maddelerin içeriklerine ve yapısına göre birinci faktör “*Turistik Ekipman ve Bilgilendirme*”, ikinci faktör “*Turistik Pazarlama ve Hizmetler*” ve üçüncü faktör ise “*Paydaşların Koruma Konusundaki Tutumlarına Yaklaşım*” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 14. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları

Madde No	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Döndürme Sonrası Yük Değeri		
			Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
1	,559	,717	,538		
2	,611	,669	,723		
3	,701	,696	,796		
4	,541	,655	,668		
5	,649	,602	,786		
6	,431	,488		,643	
7	,747	,719		,813	
8	,685	,646		,795	
9	,513	,657		,614	
10	,342	,414			,555
11	,650	,595			,769
12	,755	,605			,844
13	,607	,612			,726
Açıklanan Varyans Toplam: %59.922			Faktör 1: %21.444	Faktör 2: %20.072	Faktör 3: %18.406

Şekil 10. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği

Öz değerlere göre çizilen çizgi grafiğinde de, ikinci faktörden sonra yüksek ivmeli bir düşüş görülmüştür. Bu sonuç, önemli faktör sayısının üç olduğunun kanıtıdır. Dördüncü ve daha sonraki faktörlerde grafiğin genel gidişi yatay olup, önemli bir düşüş eğilimi gözlenmemiştir. Diğer bir deyişle, dördüncü ve sonraki faktörlerin varyansa olan katkıları birbirine yakındır (Şekil 10).

Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeğinin Güvenirliği

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum alt ölçeğinin güvenirliği birbirine paralel olarak iki yolla hesaplanmıştır. Öncelikle ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve $\alpha=.87$ bulunmuştur. İkincisi ise test yarılama yöntemiyle ölçeğin güvenirliği hesaplanmış, testin Spearman Brown iki yarı test korelasyonu $.75$ değerinde bulunmuştur.

Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği ile Faktörleri Arasındaki İlişki

Yapılan analizlerde turistlerin alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile bu ölçeğin faktörleri arasında yüksek düzeyde pozitif ve doğrusal bir ilişki vardır (sırasıyla $r=.871$, $.808$ ve $.745$; $p<.001$). Birinci, ikinci ve üçüncü faktörler arasında ise, orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır. (sırasıyla $r=.558$, $.435$ ve $.451$; $p<.001$). Elde edilen bu sonuçlardan, faktörler arasında olumlu bir tutarlılığın olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 15).

Tablo 15. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler

Parametreler		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Tutum Alt Ölçeği	r	,871(*)	,808(*)	,745(*)
	p	,000	,000	,000
	N	381	381	381
Faktör 1	r	-	,558(*)	,435(*)
	p	-	,000	,000
	N	-	412	402
Faktör 2	r	-	-	,451(*)
	p	-	-	,000
	N	-	-	401

* Korelasyon .001 düzeyinde anlamlı
p: anlamlılık

r: Pearson korelasyon katsayısı
N: Turist sayısı

b) Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri

Alt Ölçeği

Yapılan analiz sonuçlarında görülebileceği gibi, verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını tespit etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı hesaplanmış ve .828 değerinde bulunmuştur. Bunun yanında Bartlett testi sonuçları da anlamlı olarak değerlendirilmiştir (p=.000). Bu sonuçlar verilerin faktör analizine uygunluğunu ispatlamaktadır (Tablo 16).

Tablo 16. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı		,828
Bartlett Sphericity Testi	Approx. Chi-Square	2486,076
	Sd	105
	p	,000

Tablo 13 incelendiğinde, bu alt ölçekte yer alan 15 maddenin özdeğeri 1'den büyük olan 4 faktör altında toplandığı anlaşılmaktadır. Birinci faktörün tek başına toplam varyansın %19'unu açıkladığı; bu 4 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyansın ise %65.7 olduğu tespit edilmiştir. Maddelerle ilgili olarak

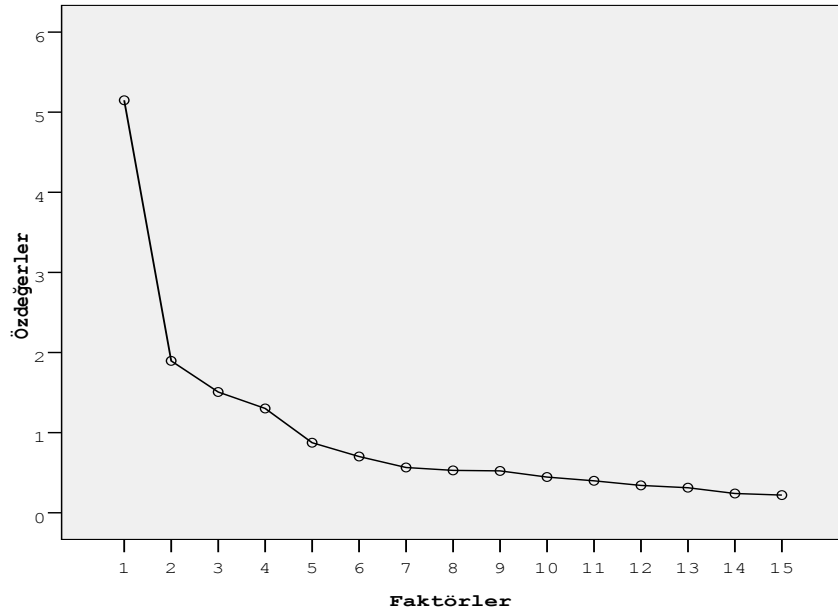
tanımlanan 4 faktörün ortak varyanslarının .452 ile .800 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçekte yer alan ilk 4 maddenin birinci faktörü, sonraki 4 maddenin ikinci faktörü, sonraki 4 maddenin üçüncü faktörü ve son 3 maddenin de dördüncü faktörü oluşturduğu görülmektedir. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri .567 ile .861, ikinci faktörde .594 ile .867, üçüncü faktörde .597 ile .829 ve dördüncü faktörde ise .704 ile .815 arasında değiştiği saptanmıştır (Tablo 17).

Maddelerin içeriklerine ve yapısına göre birinci faktör “*Koruma Olgusuna Yaklaşım*”, ikinci faktör “*Yerel Halkın Turizme Katılımına İlişkin Tutum*” ve üçüncü faktör “*Bölge Turizmi-Kapadokya İlişkisi*” ve dördüncü faktör ise “*Eski Evlerin Turizmde Kullanımı*” olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 17. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları

Madde No	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Döndürme Sonrası Yük Değeri			
			Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
1	,544	,558	,717			
2	,768	,636	,861			
3	,751	,674	,833			
4	,513	,683	,567			
5	,612	,689		,676		
6	,771	,599		,867		
7	,800	,690		,859		
8	,452	,592		,594		
9	,562	,584			,636	
10	,524	,548			,597	
11	,719	,377			,829	
12	,662	,358			,780	
13	,743	,620				,779
14	,732	,500				,815
15	,700	,552				,704
Açıklanan Varyans Toplam: %65.682			Faktör 1: %18.967	Faktör 2: %18.584	Faktör 3: %14.933	Faktör 4: %13.198

Öz değerlere göre çizilen çizgi grafiği incelendiğinde, üçüncü faktörden sonra yüksek ivmeli bir düşüş görülmüştür. Bu sonuç, önemli faktör sayısının dört olduğunu göstermektedir. Beşinci ve daha sonraki faktörlerde grafiğin genel gidişi yatay olup, önemli bir düşüş eğilimi gözlenmemiştir. Diğer bir ifadeyle, beşinci ve sonraki faktörlerin varyansa olan katkıları birbirine yakındır (Şekil 11).

Şekil 11. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğinin faktörlerine ait özdeğer grafiği

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeğinin Güvenirliği

Alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri alt ölçeğinin güvenirliliği iki ayrı güvenilirlik yöntemiyle ispatlanmıştır. Birincisi ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.85$ değerinde bulunmuştur. İkincisi ise test yarılama yöntemiyle ölçeğin güvenirliliği hesaplanmış, testin Spearman Brown iki yarı test korelasyonu $.77$ değerinde bulunmuştur.

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği ile Faktörleri Arasındaki İlişki

Tablo 18'den de anlaşılabilir olduğu gibi, yapılan analizlerde turistlerin alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile bu ölçeğin faktörleri arasında yüksek düzeyde pozitif ve doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir (sırasıyla $r=.718$, $.761$, $.710$ ve $.718$; $p<.001$). Birinci faktör ile üçüncü faktör arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=.290$; $p<.001$). Diğer faktörler arasında ise orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır (sırasıyla $r=.496$, $.369$, $.320$, $.390$ ve $.355$; $p<.001$). Bu sonuçlar, faktörler arasında olumlu bir tutarlılığın olduğunu göstermektedir (Tablo 18).

Tablo 18. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği ile faktörler arasındaki ilişkiler

Parametreler		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
Öneri Alt Ölçeği	r	,718(*)	,761(*)	,710(*)	,718(*)
	p	,000	,000	,000	,000
	N	401	401	401	401
Faktör 1	r	-	,496(*)	,290(*)	,369(*)
	p	-	,000	,000	,000
	N	-	442	433	459
Faktör 2	r	-	-	,320(*)	,390(*)
	p	-	-	,000	,000
	N	-	-	421	445
Faktör 3	r	-	-	-	,355(*)
	p	-	-	-	,000
	N	-	-	-	437

* Korelasyon .001 düzeyinde anlamlı
p: anlamlılık

r: Pearson korelasyon katsayısı
N: Turist sayısı

Ölçeklerin Puanlarına İlişkin Normal Dağılım Durumunun İncelenmesi

Normal dağılım durumunun incelenmesi amacıyla yapılan betimsel analizlere göre, alan ile ilgili tatmin düzeyi puanlarının çarpıklık katsayısı $-.438$, alandaki

turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanlarının çarpıklık katsayısı -.205 ve alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanlarının çarpıklık katsayısı ise -.323 değerindedir. Diğer yandan, söz konusu puanlara ait basıklık katsayıları ise sırasıyla .059, .082 ve -.456 olarak hesaplanmıştır. Büyüköztürk (2010)'a göre çarpıklık katsayısının -1 ile +1 sınırları içinde kalması, puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Elde edilen gerek çarpıklık katsayıları gerekse de basıklık katsayılarından, söz konusu puanların normal dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara paralel olarak, ortalama, ortanca ve mod değerleri alan ile ilgili tatmin düzeyi puanları için sırasıyla 71.36, 72.00 ve 72.00; alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları için 45.31, 46.00 ve 52.00; alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları için ise 62.13, 63.00 ve 60.00'tir. Ortalama, ortanca ve mod değerlerinin birbirine yakın olması normal dağılım durumunu işaret etmektedir. Elde edilen veriler her üç puan türünde de verilerin normal dağılım gösterdiğini destekler niteliktedir (Tablo 19).

Tablo 19. Ölçeklerin puanlarına ait betimsel istatistikler

	A	B	C
Ortalama	71,36	45,31	62,13
Ortanca	72,00	46,00	63,00
Mod	72,00	52,00	60,00
Standart Sapma	11,857	8,468	7,950
Varyans	140,612	71,715	63,207
Çarpıklık Katsayısı	-,438	-,205	-,323
Standart Hata	,143	,125	,122
Basıklık Katsayısı	,059	,082	-,456
Standart Hata	,285	,249	,243

A: Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanları

B: Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Puanları

C: Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Puanları

Turistler: Verilerin Analizi

Çalışmada, verilerin istatistiksel analizinde SPSS 15.0 programı kullanılmıştır. Beyanlarına göre turistlerin “Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği”, “Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği” ve Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği”nden aldıkları puanlar hesaplanmıştır. Alan ile ilgili tatmin puanları hesaplanırken, cevaplara göre 5 (Çok tatminkar) ile 1 (Hiç tatminkar değil) arasında değerler verilmiş ve her turiste ait bir tatmin puanı elde edilmiştir. Turistlerin tutum ve öneri puanları hesaplanırken cevaplara göre 5 (Tamamen katılıyorum) ile 1 (Hiç katılmıyorum) arasında değerler verilerek toplam puanlar elde edilmiştir.

Betimsel istatistikler kapsamında frekans, standart sapma ve ortalama değerleri verilerek yorumlanmıştır. Ayrıca, ölçeklerden alınabilecek puan aralığı üçe bölünerek elde edilen ortalamalar “düşük”, “orta” ve “yüksek” olarak ifade edilmiştir. Madde bazında yapılan değerlendirmeler ise, “Çok tatminkar / Tamamen katılıyorum”: 5 puan, “Tatminkar / Katılıyorum”: 4 puan, “Kısmen tatminkar / Kısmen katılıyorum”: 3 puan, “Tatminkar değil / Katılmıyorum”: 2 puan, “Hiç tatminkar değil / Hiç katılmıyorum”: 1 puan olarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen verilere dayanarak karşılaştırılacak grupların varyans homojenliğini kontrol etmek için Levene istatistiği, MANOVA testinde kovaryans eşitliği sayılısının kontrolü için ise Box’s M istatistiği kullanılmıştır. Grupların varyans ve kovaryanslarının eşit (homojen) olduğu sonucuna varılan testlerde ortalamaların uyruk, cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, medeni hali, meslek grubu, alanı ziyaret sayısı, konaklama durumu ve ziyaretin kapsamı bağımsız

değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ile kontrol edilmiştir. Kovaryansların homojen olmadığı durumlarda ise karşılaştırmalar, bağımsız gruplar için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Anlamlı farklılık belirlenen gruplarda, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için ise Post-Hoc testlerinden LSD testi ve Dunnett C sonuçları incelenmiştir.

3.4. Yerel Halk: Veri Toplama Aracı ve Analizi

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma alanında yaşayan yerel halktan veri toplama ve analiz teknikleri açıklanmıştır. Yerel halktan veri toplama ve analizinde nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır (Kuş Saillard, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Ihlara Vadisi'nde bulunan Ihlara Kasabası, Selime Beldesi, Belisırma Köyü ve Yaprakhisar Köyü'nde yaşamakta olan yerel halkın, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinden ekonomik olarak yararlanma durumu, turizmin sosyal katkısı ve alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin düşüncelerini değerlendirmek amacıyla, yerel halk ile görüşme yapılmıştır.

Araştırmada kapsamında, 11 (on bir) sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır (Ek 3). Görüşmeler, Ekim 2011 döneminde dört farklı arazi çalışmasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Ihlara Kasabası, Belisırma Köyü, Selime Beldesi ve Yaprakhisar Köyü'nden rastgele örneklem yöntemiyle seçilmiş toplam 44 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmelerin, 29'u yüz yüze görüşme tekniği ile yapılırken, 4'ü odak grup görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinde toplam 15 kişi ile görüşülmüştür.

Görüşmelerde, video ya da ses kayıt cihazı ile kayda izin verilmediği için görüşme süresince not alınarak görüşmeler tamamlanmıştır.

Görüşmeler sırasında alınan notlar, her bir görüşme için ayrı dosya oluşturacak şekilde MS Office Word yazılımı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Görüşmelerin analizi için NVivo 9.0 nitel veri analizi programı kullanılmıştır. Görüşme verileri, 29'u yüz yüze, 4'ü odak grup görüşmesi olacak şekilde toplam 33 veri dosyası üzerinden analiz edilmiştir.

Öncelikle dosyalar her bir görüşmeci için YH1, YH2 vb. olarak isimlendirilmiş ve NVivo 9.0 ortamına aktarılmıştır. Daha sonra, yapılan içerik analizi sonucunda katılımcıların görüşleri önceden belirlenen temalar altında toplanacak şekilde kodlanmıştır. Her bir görüşme dosyası içinde kodlara karşılık gelebilecek metinler belirlenmiştir. Kodlama işlemi sonucunda, her bir kodun işaretlenme frekanslarını içeren modeller oluşturulmuştur. Ayrıca, sayısal verileri desteklemek amacıyla, kelime ağaçları (word tree) ve doğrudan alıntılara yer verilerek bulgular yorumlanmıştır.

3.5. Yerel Yöneticiler: Veri Toplama ve Analizi

Araştırma kapsamında, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinden etkilenen paydaş gruplarından yerel yöneticiler ile yöneticilerin alandaki turizm faaliyetlerinin durumu, yerel halkın turizme katılımına ilişkin düşünceleri ve koruma olgusuna yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır (Ek 5). Görüşmeler; Aksaray Valiliği, Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Güzelyurt Kaymakamlığı, Ihlara Belediye Başkanlığı,

Selime Belediye Başkanlığı'nda görevli yetkililer ve Belısırma Köyü Muhtarı ile yapılmıştır. Görüşmeler, 3'ü Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkilileri olmak üzere toplam 8 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin her biri 45 dakika ile bir saat arası sürmüştür. Görüşmelerde, ses kaydı yapılmamış, not alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular doğrudan alıntılar yoluyla koruma olgusu, turizm faaliyetleri ve yerel halkın turizme katılımı başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.6. Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine Göre Değerlendirme

Araştırma kapsamında, alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir turizm kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir. Yapılan taramalarda, sürdürülebilir turizme ilişkin çeşitli ve benzer yaklaşımlar olmakla birlikte kesin olarak kabul edilmiş kriterlerin bulunmadığı görülmüştür (Choi and Sırakaya, 2006; Gebhard et al., 2008; Global Sustainable Tourism Council, 2012; WTO, 2004) .

Global Sustainable Tourism Council tarafından oluşturulan sürdürülebilir turizm kriterleri konaklama tesisleri ve destinasyonlar için ayrı ayrı kriterleri kapsamaktadır. Destinasyonlar için oluşturulan temel kriterler sürdürülebilir turizmin tanımına uygun olarak hazırlanmıştır (Global Sustainable Tourism Council, 2012). Ancak, temel kriterlere ait alt kriterlerin içerik bakımından Türkiye'deki alanlara uygulanabilirliğinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada, Gebhard et al., (2008) tarafından belirlenen sürdürülebilir turizm kriterleri kullanılmıştır. Bu kriterler, Aggtelek, Babia Góra and Šumava biyosfer rezervi alanlarının sürdürülebilir kullanımına yönelik olarak Global Environment Facility (GEF) ve UNESCO tarafından desteklenen proje kapsamında

hazırlanmıştır. Proje sonuçları incelendiğinde kriterlerin başarılı olduğu ve bu alanlara ilişkin sürdürülebilir yönetim planlarının hazırlandığı görülmektedir (Tourism for Nature, 2012). Ayrıca, hazırlanan kriterlerin her birini değerlendirebilmek için göstergelere de yer verilmiştir.

Bu araştırma kapsamında Gebhard et al., (2008) tarafından hazırlanan kriterlerin kullanılmasının sebepleri, hazırlanan kriterlerin koruma alanı kapsamındaki alanlar için değerlendirilmiş ve başarılı sonuç alınmış olması, kriterlerin ve göstergelerin net, anlaşılır ve Türkiye'deki alanlar için de uygulanabilir nitelikte olması şeklinde sıralanabilir.

Araştırma kapsamında, kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri ile turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerden toplanan verilerin irdelenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular sürdürülebilir turizm kriterleri bağlamında değerlendirilerek araştırma alanındaki turizmin sürdürülebilirlik durumu ortaya konulmuştur. Kriterler elde edilen bulgular ışığında düşük, orta ve yüksek şeklinde değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.7. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS)

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri için önerilen sürdürülebilir turizm yaklaşımı kapsamında kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin belirlenebilmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak analitik hiyerarşi süreci yöntemi uygulanmıştır.

Analitik hiyerarşi süreci (AHS), bir karar verme sürecidir (Saaty, 2008). AHS, çok kriterli karmaşık problemlerin analizi için bir hiyerarşi oluşturulmasına dayanmaktadır. AHS ile problemi oluşturan öğeleri daha küçük parçalara ayırarak daha anlaşılabilir hale getirmek ve daha sonra öncelikler geliştirmek için elemanlar

arasında ikili karşılaştırmaya giderek değerlendirme yapmak mümkündür (Aktaran: Akpınar, 1995). Bu teknik sosyal bilimlerde araştırmalarında ve özellikle alan kullanımı ile ilgili karar verme süreci ile turizm araştırmalarında son yıllarda sıklıkla kullanılmaktadır (Abed et al., 2011; Akten, 2008; Akten, 2009; Aminu, 2007; Bunruamkaew and Murayama, 2011; Cengiz, 2003; Cengiz ve Çelem, 2003; Chou et al., 2008; Güneş, 2002; Kuyler, 2006; Lai et al., 2011; Min, 2008; Özcan, A., 2009; Tazebay vd, 2010; Tsai et al., 2009).

AHS yönteminde bir problemin çözümünün, ayrıştırma, karşılaştırmalı değerlendirme ve önceliklerin sentezi olmak üzere üç temel ilkesi bulunmaktadır (Aktaran: Akpınar, 1995).

Ayrıştırma ilkesi: Bu ilkede, problemi oluşturan temel elemanların elde edilmesinde bir diziliş meydana getirilmektedir. Yukarıdan aşağıya doğru bir sıra izlenerek genelden özele doğru alt kriterler oluşturulmaktadır. Bu diziliş, problemin karmaşıklığının çözümünde kolaylık sağlamaktadır.

Karşılaştırmalı değerlendirme ilkesi: Çiftlerin karşılaştırılması tekniği sübjektif değerlendirmenin söz konusu olduğu her alana uygulanabilmektedir. Ayrıştırma ilkesine göre hazırlanan hiyerarşiye göre ikinci aşamada göreceli önemlerin ikili karşılaştırmanın öznel değerlendirmesinin yapılabilmesi için matrislerin oluşturulmasına gerek duyulmaktadır. Her matrisin değerlendirilmesinde oransal skalaya ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü, skalanın olması karmaşık elemanların arasında çiftlerin sayısal olarak karşılaştırılmasında kolaylık sağlayacaktır (Aktaran: Akpınar, 1995). Saaty (1990)'da kullanılan ve Akpınar (1995) tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçüm skalası Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Saaty (1990) Tarafından Kullanılan Ölçüm Skalası

Tanım	Önem Derecesi
Eşit derecede önemli	1
Zayıf derecede daha önemli	3
Kuvvetlice daha önemli	5
İspatlanmış derecede daha önemli	7
Kesinlikle daha önemli	9
Birbirine yakın iki değerlendirme arasındaki ara değerler	2, 4, 6, 8

Kaynak: Akpınar, 1995

Önceliklerin sentezi ilkesi: Değerlendirmeyi takiben, bir alt aşamadaki kriterlere göre hesaplanan öncelik, bulunulan hiyerarşi sırasındaki yerel önceliklerle çarpılarak önceliklerin sentezlenmesi gerekmektedir (Aktaran: Akpınar, 1995).

Analitik hiyerarşi sürecine dahil edilecek öğeler bir kurala göre özelliklerini paylaştıkları setlere ayrılırlar ve bazı elemanların bir set içinde diğerlerinden farklı ya da güçlü olduğuna karar verildiğinde “Fuzzy” olarak adlandırılmaktadır. Fuzzy Set tekniği, çok kriterli karar verme tekniği olarak bilinmektedir (Zadeh, 1965). Her alternatifin toplam etkisinin hesaplanmasında ve seçimine etki eden her faktörün göreceli değerinin analizinde kolaylık sağlamaktadır. Fuzzy Set tekniği alternatiflerin toplamları “1” olacak şekilde önem ağırlıklarını ortaya koymakta ve ağırlığı en yüksek olan alternatifi önem ağırlıkları düşük olanlara göre üstün kılmaktadır (Akpınar, 1995). Bir set içerisindeki her elemanın sıralamanın ölçülmesi için Saaty (1990) tarafından önerilen yöntemde, bir skala yardımıyla setin her elemanının diğeriyle karşılaştırılmasına dayalı bir karşılıklı matrisin oluşturulmasıyla başlanmaktadır (Özcan, 2009).

Matrisin tamamlanmasından sonra fuzzy set elemanının göreceli ağırlığı, karşılıklı matris için temel özvektörün hesaplanması ile belirlenmektedir (Akpınar, 1995). Hesaplama;

$$A * \mu = \check{U} * \mu \quad \text{eşitliğinden yararlanılır.}$$

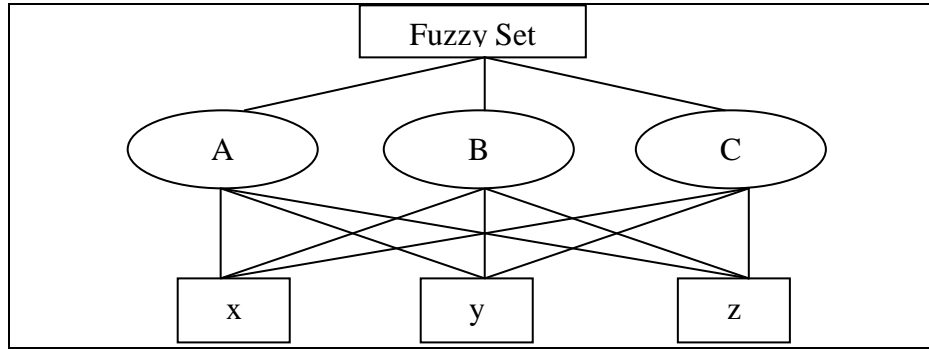
A: n x n'lik karşılıklı matris

μ : n x 1'lik temel özvektör

\check{U} : maksimum özdeğerdir.

Temel özvektör μ 'yü belirlemek için;

$(A - \check{U} \times I) \times \mu = 0$ ifadesinden yararlanılarak özdeğerler bulunur. bu eşitlikte I: birim matristir. Bu eşitlikten hesaplanacak olan $\check{U}_1, \check{U}_2, \dots, \check{U}_n$ 'den maksimum olan seçilip eşitlikte yerine konulduğunda (n x 1)'lik temel özvektör bulunur (Akpınar, 1995).

Şekil 12. Örnek Fuzzy Set

Fuzzy Set'de A, B ve C bir hedefe ulaşmakta ya da karar vermekte gerekli olacak, birbirinden çok farklı faktörler, x, y ve z olası alternatiflerdir (Şekil 12). A, B, C'nin göreceli etkisini ya da önemini belirlemek için çiftlerin karşılaştırılması yapılmaktadır (Akpınar, 1995).

	A	B	C
A	WaWa	WaWb	WaWc
B	WbWa	WbWb	WbWc
C	WcWa	WcWb	WcWc

Yukarıdaki matris sonucunda;

$$\mu = \begin{bmatrix} a \\ b \\ c \end{bmatrix} \text{ şeklinde temel özvektör hesaplanmaktadır.}$$

Bu sistem içerisinde en alt aşamasındaki her eleman A'dan C'ye kadar her faktör ya da özellik için karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma ile diğer matrisler elde edilmektedir (Aktaran: Akpınar, 1995).

Özellik A için:

	x	y	z
x	Wxa/Wxa	Wxa/Wya	Wxa/Wza
y	Wya/Wxa	Wya/Wya	Wya/Wza
z	Wza/Wxa	Wza/Wya	Wza/Wza

Bu matris sonucunda;

$$\mu_a = \begin{bmatrix} X_a \\ Y_a \\ Z_a \end{bmatrix} \text{ şeklinde A özelliği için özvektör hesaplamasına ulaşılmaktadır.}$$

Her matris için hesaplanan özvektörler A, B, C için x, y, z'nin önem ya da ağırlığını ifade etmektedir. Her bir özellik için yukarıdaki işlemler tekrar edilir ve sonunda en alt aşamadaki her eleman için özvektörler yeni bir matris içinde bir araya getirilerek

bir üst aşamanın özvektörü ile çarpılır. Sonuç; x, y, z alternatiflerinden her birini temsil eden n boyutlu bir vektördür (x^1, y^1, z^1).

$$\begin{bmatrix} X_a & X_b & X_c \\ Y_a & Y_b & Y_c \\ Z_a & X_b & Z_c \end{bmatrix} * \begin{bmatrix} a \\ b \\ c \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} X^1 \\ Y^1 \\ Z^1 \end{bmatrix}$$

Bu işlem hiyerarşiye eklenen her aşama için tekrar edilmektedir. Tüm faktörlerin bir arada değerlendirilmesi sonucu en uygun alternatif bulunmaktadır.

Bu araştırmada, sürdürülebilir turizm ana hedefi doğrultusunda; kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin belirlenebilmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak analitik hiyerarşi süreci uygulanmıştır. Sürdürülebilir turizmin bileşenleri alt hedefler ya da alternatifler olarak belirlenmiştir. Buna göre AHS için alternatifler şu şekilde sıralanmıştır:

Alternatif 1: Kültürel Peyzajı Koruma

Alternatif 2: Turist Memnuniyeti

Alternatif 3: Yerel Kalkınma

Belirlenen alternatiflere uygun olarak 3 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler belirlenirken yine sürdürülebilir turizmin bileşenleri dikkate alınmıştır. Her bir faktöre ait alt faktörler ise, alanda gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Kültürel peyzaj değerleri faktörüne ait alt faktörler; arazi çalışmaları ile alanda tespit edilen kültürel peyzaj değerlerinden oluşmaktadır.

Turist beklentileri faktörüne ait alt faktörler; alanı ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere uygulanan anket sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Yerel halk beklentileri faktörüne ait alt faktörler; alanda bulunan yerel halk ile yapılan görüşme sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Faktörler ve alt faktörler 3 alternatif için en üstten en alt aşamaya kadar bir hiyerarşi şeklinde dizilmiştir. Bu hiyerarşi, 4.7. Bölümün başında verilmiştir. Oluşturulan hiyerarşi kapsamında ikili karşılaştırmalar için matrisler oluşturulmuştur. İkili değerlerin birbirlerine göre önemlerinin belirlenmesinde 3 coğrafyacı, 3 peyzaj mimarı ve 1 sürdürülebilir kalkınma alanında uzman fen eğitimcisi olmak üzere toplam 7 uzmandan oluşan grup toplantısında görüşler alınarak değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmelerde Saaty (1990) tarafından geliştirilen ölçüm skalası kullanılmıştır (Tablo 20). Değerlendirme aşamasında uzmanların verdikleri puanların, aritmetik ortalamaları analiz için esas alınmıştır.

Analiz ve değerlendirme için gerekli olan özdeğer, özvektör, matris uyumluluk indeksi ve uyumluluk oranlarının hesaplanmasında, Karakaya (1995) ve Akpınar (1995)'in çalışmasında kullandıkları yazılım kullanılmıştır.

4. IHLARA VADİSİ KÜLTÜREL PEYZAJ ALANINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Araştırmanın bu bölümünde Ihlara Vadisi kültürel peyzaj alanındaki kültürel peyzaj değerleri, özellikleri, durumu ve alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir.

Kavramsal çerçeve bölümünde de açıklandığı üzere sürdürülebilir turizmin, toplumsal refah, doğal ve kültürel çevrenin korunması, ürün kalitesi ve turist memnuniyeti ile yönetim ve izleme başlıkları altında çeşitli kriterleri bulunmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, araştırma alanının sürdürülebilir turizm kriterleri bağlamında değerlendirilmesi amacıyla ilk olarak alandaki kültürel peyzaj değerlerinin durumu ile turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerin görüşleri ele alınmıştır. Sonraki aşamada, elde edilen bulgular sürdürülebilir turizm kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir. Son aşamada ise alan için önerilecek sürdürülebilir turizm gelişimi için önceliklerin belirlenmesine yönelik olarak analitik hiyerarşi süreci ile değerlendirme yapılmıştır.

4.1. Ihlara Vadisi'ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Özellikleri

Araştırmanın bu bölümünde, Ihlara Vadisi'nde bulunan kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri, dağılışı, korunma durumları ve Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı ile ilişkisi ele alınmıştır.

Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj öğeleri UNESCO'nun kriterlerine göre; oluşumlarında sosyal, ekonomik, yönetsel ve dini faktörler rol oynarken, doğal çevrenin özellikleri, alanın biçimsel ve işlevsel niteliğinin ana belirleyicisi konumunda olduğu fosil peyzaj özellikleri taşımaktadır (Fowler, 2003). Bu bölümde,

araştırma alanında bulunan, fosil peyzaj niteliğindeki kültürel peyzaj değerlerinden; insan yapımı mağaralar, mağara resimleri, evler, manastırlar–kiliseler ve sığınma alanları (yer altı mağaraları) değerlendirilmiştir.

4.1.1. Ihlara Vadisi’ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Tarihi Gelişimi

Kültürel peyzaj kavramında, insan ve çevresi arasındaki uzun süreli ilişki yerine insan ve doğanın ortaklaşa çalışması vurgulanmaktadır. Araştırma alanını oluşturan Ihlara Vadisi ve çevresi Neojen-Kuaterner yaşlı Hasan Dağı volkanizmasına bağlı olarak ortaya çıkan malzemenin, rüzgar, sellenme ve akarsu etkileriyle şekillenmesi ile oluşmuştur. Oluşan bu yüzey şekilleri özellikle Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren yerleşme ve ibadet yeri olarak kullanılmıştır (Gülkal, 1999). Yöre insanı ilk yerleşimlerden günümüze kadar çevresindeki kayaları oluşturan tüf malzemenin kolay oyulabilme özelliğinden sürekli olarak yararlanmıştır. Yüzyıllar boyu çevredeki yerleşim, jeolojik oluşum nedeniyle kaya içi yaşamı biçiminde devam etmiştir. Bölgede bol miktarda bulunan ve kolaylıkla işlenebilen yöresel taş, konut yapımında da ustaca kullanılmıştır (Gürler, 2007). Bölgedeki doğal yapı ile kültürün etkileşimi sonucu bugünkü kültürel peyzaj değerleri ortaya çıkmıştır.

Restle (1967)’ye göre; Ihlara Vadisi, bir yerleşim merkezinden ziyade daima bir dini merkez olmuştur. 4. yüzyılda vadinin doğusundaki Nazianz (Bekarlar Köyü)’da doğan, 374 yılında burada psikoposluk görevi yapan ünlü din adamı ve yazar Gregorios’un meslektaşı Kayserili Basileios’a yazdığı mektup vadinin bilinen en eski tasvirini içermektedir (Pehlivan, 2005).

Hıristiyanlığın ilk dönemleri olan M.S. IV. yüzyılda, Kapadokya Bölgesi'nde yetişen bazı mezhep kurucuları Mısır ve Suriye sisteminden farklı bir manastır yaşamının kurallarını ortaya koyarak Slav ve Yunan sisteminin doğmasına neden olmuşlardır (Özel Çevre Koruma Kurumu, 2005). Thierry (1968)'e göre; Hıristiyanlığın Kapadokya Bölgesi'ne yerleşmesiyle birlikte Ihlara Vadisi'nin, korunaklı yapısına bağlı olarak keşiş ve rahiplere çok uygun bir inziva ve ibadet yeri olarak kullanıldığı, savaş dönemlerinde ise gizlenmeye ve korunmaya uygun olduğu açıktır (Pehlivan, 2005). Sarp kayalara oyulmuş yüzlerce oda ve ibadet mekanları bunu doğrular niteliktedir (Pehlivan, 2005).

Ihlara Vadisi'ndeki manastır ve kiliselerden beşi, kuruluş tarihini aydınlatan kitabeler içermektedir. Bunlardan en eskisi Ihlara'daki Kuzey Ambar Kilisesi'ndeki kitabedir. Vadideki en değerli kitabe Belisırma'da Kırkdamaltı Kilisesi'ndeki duvar resminde bulunmaktadır. Baniler, muhtemelen bir Gürcü Prensesi olan Thamar ve kocası Amirarzes Basileios, yapının aziz patronu olan Georgios'la birlikte canlandırılmışlardır. Kitabede, dönemin iki büyük devlet adamı, Selçuklu Sultanı II. Mesut ve Bizans İmparatoru II. Andronikos'un ismi verilmektedir. 1283-95 yılları arasında dayanan bu kitabe, vadideki Hıristiyan toplumun karşılıklı hoşgörü ve saygıya dayanan bir Ortaçağ anlayışı içinde 13. yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdürdüğünü belgelemektedir. Kitabeler tarih açısından olduğu kadar, sosyal yapıyı da aydınlatıcı niteliktedir (Restle, 1967; Thierry, 1968; Pehlivan, 2005).

Vadiyle ilgili Bizans dönemi verileri bu kitabelerle sınırlı kalmakta, buna karşılık buradaki yerleşmelerin adları İslam kaynaklarıyla günümüze iletilmektedir. Aksaraylı Kerim-üddin Mahmut'un Selçuknamesi'nde "Bugdin oğlu Bedreddin ve kardeşlerinin Hilire'nin (Ihlara) sarp kayalıklara oyulmuş mağaralarına sığındıkları"

ve “eşkıyalık yaptıkları” anlatılmıştır. 15. ve 16. yüzyıla ait Osmanlı Vakıf Defterleri “Ihladere” ve “Belisırma”nın Aksaray’ın kazasına bağlı küçük köyler olduğunu belgelemiştir. Konya Metropoliti Kyrillos’un 1812 tarihli “Konya Beylerbeyliği ve Yedi Sancağı” haritasında vadi “Chlara” şeklinde işlenmiş, açıklayıcı notlarda “içinde kiliseler barındıran bir uçurum” olarak nitelendirilmiştir (Rodley, 1985; Pehlivan, 2005).

Doğu Roma’nın Hıristiyanlığı serbest bırakmasından sonra yörenin dini bir merkez olarak önemi daha da artmıştır. VII. ve VIII. yüzyıllarda İran ve Arap akınları kaya yerleşimlerinin artmasına sebep olmuştur. Daha sonra bu saldırılar Anadolu halkının birleşerek toplu savunma şekline geçmesini sağlamıştır. Savunmada halka büyük kolaylık sağlayan kaya mağaraları yeraltında birleştirilerek yeraltı sitelerini oluşturmuştur. Halk içe dönük yaşam tarzını yaşadıkları mekanlara özellikle kilise ve manastırların duvarlarına yansıtmış, Hıristiyanlık ve İncil’in içerdiği konuları işleyerek duvarları fresko tekniği ile resimlemiş ve süslemiştir (Özel Çevre Koruma Kurumu, 2005).

4.1.2. Ihlara Vadisi’ndeki Kültürel Peyzaj Değerleri

Bu bölümde, UNESCO’nun fosil peyzaj tanımına uygun olan kültürel peyzaj değerlerinden, kaya kiliseleri, mağara resimleri (freskler), mağaralar, yer altı mağaraları, katedraller, bezirhaneler, türbeler, evler ve köprü ele alınmıştır. Vadideki kültürel peyzaj değerleri arazide gerçekleştirilen gözlemler, haritalama çalışması ve literatür ışığında değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde, değerlerin sahip olduğu yapısal ve sanatsal özellik, korunma durumu ve turizm amaçlı kullanım durumuna yer verilmiştir. Araştırma alanındaki kiliselerin bazıları, Konya Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1. Derece arkeolojik sit olarak tescil edilmiştir. Bu bölümde, tescil edilmiş ve tescil edilmemiş değerler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.1.2.1. Tescilli kaya kiliseleri, katedral ve freskler

Ihlara Vadisi içindeki 12 kilise, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil edilmiş durumdadır.

Ağaçaltı Kilisesi: Ihlara Vadisi içinde, 9. ile 11. yüzyıllar arasında Bizans çağına tarihlenen, vadi duvarına oyulmuş kilise vadinin girişinde merdivenlerin bitiş noktasındadır (Foto 2; Şekil 13). Kilise, T tipi serbest haç planlı, kubbeli beşik tonozlu, üç apsisli bir kilisedir. Girişin tam karşısındaki duvarda yer alan St. Daniel tasvirinden dolayı St. Daniel Kilisesi denilmektedir. Kilisenin içinde freskler bulunmaktadır. Kilise İkonoklast dönem (İkona yasağı) öncesine tarihlenmektedir (Aksaray Valiliği, 2009).

Foto 2. Ağaçaltı Kilisesi'nden görünüm

Kilisenin kubbesinde, “*İsa’nın Göğe Yükselişi*” sahnesi tasvir edilmiştir. Sahne, kırmızı çerçeve içindedir. Kubbenin merkezinde İsa, etrafı geometrik desenlerle çevrili kırmızı, siyah ve sarı şeritli mandorla içerisinde ayakta durmaktadır. Gri kithon üzerine tuğla kırmızısı bir himatyon giymiştir. Uzun burunlu, badem gözlü, açık renk saç ve sakallıdır. Gri halesi haçlıdır. Sol elinde kitap tutarken sağ eli ile takdis işareti yapmaktadır. Başının arkasında resmedilen ışıklar mavi olup üzerlerinde yıldızlar tasvir edilmiştir (Pehlivan, 2005).

Kilisenin, güney haç kolu tonozunun doğu yarısında “*Meryem’e Müjde*” tasvir edilmiştir. Sahne kırmızı çerçeve içinde, Meryem ve Meryem’in solunda ona doğru yönelmiş Cebrail’den oluşmaktadır (Pehlivan, 2005).

Kuzey haç kolu batı duvarında Koimesis sahnesi tasvir edilmiştir. Sahne iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki bölüm yatakta uzanmış Meryem, İsa ve yatağın başında Jean’dan oluşur. Üstte ise, İsa ve Başmelek Mikail tasvir edilmiştir.

Kilisede ayrıca, “*Ziyaret*”, “*Doğum*”, “*Üç Münecimin Tapınması*”, “*Mısır’a Kaçış*”, “*Vaftiz*”, “*Meryem’in Ölümü*”, “*Daniel Aslanlar Arasında*” ve aziz tasvirleri yer almaktadır (Pehlivan, 2005).

Ağaçaltı Kilisesi, turist ziyaretine açıktır. Girişinde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Kilisenin tarihçesini ve içindeki freskleri anlatan açıklama levhası bulunmamaktadır. Sadece isminin yazılı olduğu bir levhası vardır. İçindeki fresklerin çoğu zarar görmüştür (Foto 2).

Kokar Kilisesi: İhlara Vadisi’nin güney duvarına oyulmuş olan kilise, 9. yüzyıl Bizans dönemine tarihlenmektedir (Şekil 13). Tek nefli beşik tonozlu bir kilisedir.

İhtiyaç nedeniyle kayanın iç kısımlarına doğru oyularak cenaze salonu nefe ilave edilmiştir.

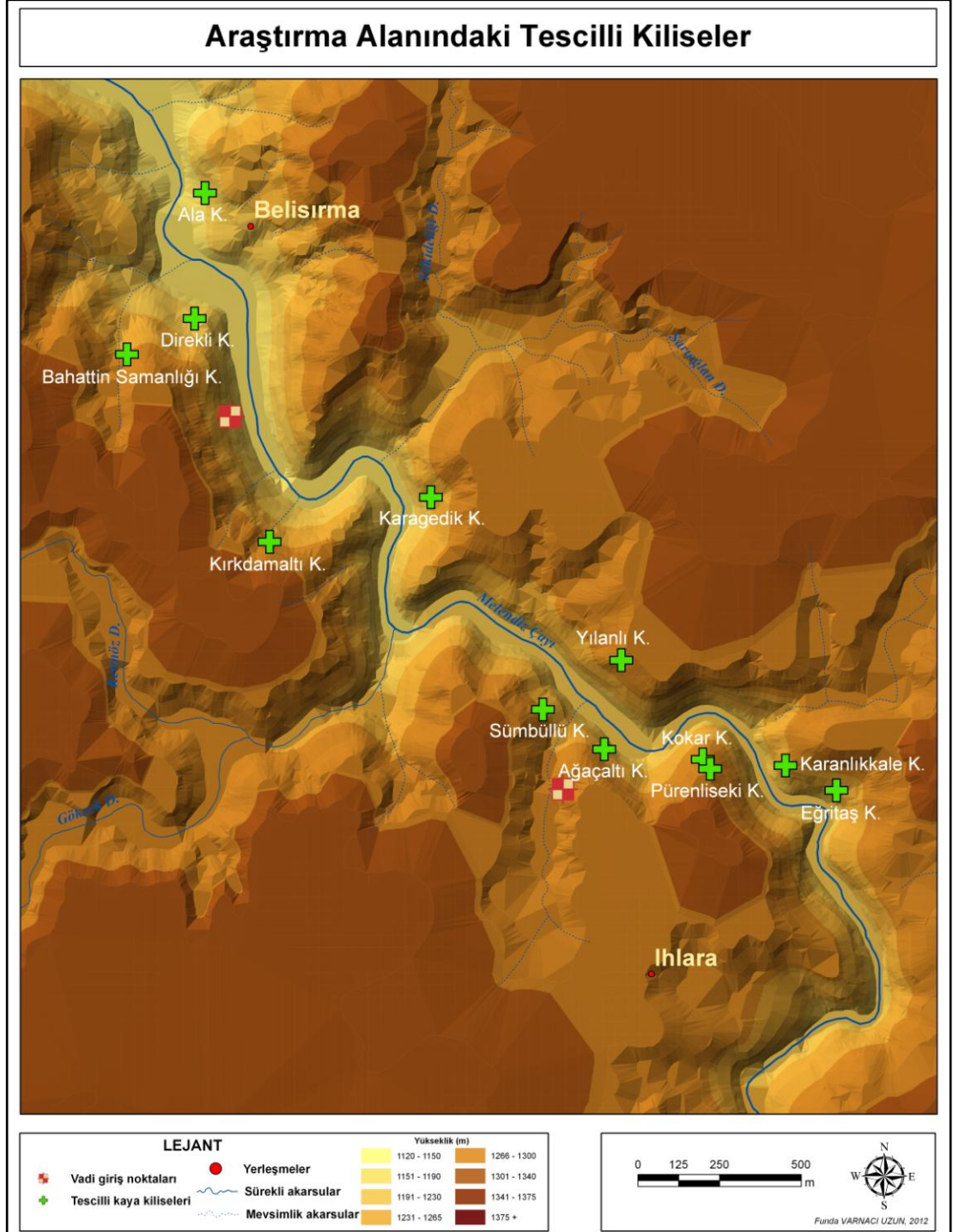
Gri ton renklerin hakim olduğu süslemeleri tonozda büyükçe bir motif ortasında yer alan kare çerçeve içinde el motifli üçlü kutsama tasviri yer almaktadır. Duvarlarda ise “*Deisis*”, “*Müjde*”, “*Ziyaret*”, “*Bakireliğin İspatı*”, “*Doğum*”, “*Üç Müneccimin Tapınması*”, “*Vaftiz*”, “*Üç Yahudi Gencin Fırında Yakılması*”, “*Mısır’a Kaçış*”, “*Son Yemek*”, “*İhanet*”, “*İsa Çarmıhta*”, “*Kadınlar Boş Mezar Başında*”, “*İsa’nın Göğe Yükselişi*”, “*İsa’nın Gömülmesi*”, “*Pantekost*” ve aziz tasvirleri yer almaktadır (Aksaray Valiliği, 2009). Kilisede, İsa yanında Meryem ve Vaftizci Yahya ile tasvir edildiği freskler bulunmaktadır (Pehlivan, 2005).

Foto 3. Kokar Kilisesi’nden görüntüler

Kokar Kilisesi, merdivenler ile vadiye inildikten sonra vadinin İhlara Kasabası’na doğru olan tarafında bulunmaktadır (Şekil 13). Kilisenin bulunduğu nokta vadi duvarının yüksek kesiminde ve kaya düşmelerinin yaşandığı noktadadır. Kiliseye ulaşım tehlikelidir ve herhangi bir önlem alınmamıştır. Kiliseye ulaşım için

levhalar bulunmaktadır ancak kilise önünde herhangi bir levha yoktur. Kilise içindeki freskler tahrip edilmiştir (Foto 3).

Şekil 13. Araştırma alanındaki tescilli kaya kiliseleri

Pürenliseki Kilisesi: Ihlara Vadisinin güney duvarında kayalara oyulmuş bir kilisedir. Bizans dönemine tarihlenmektedir. Kilise, Kokar Kilisesi ile yakın konumdadır (Şekil 13). Kilise, kayaya oyulmuş dört bölümden oluşmaktadır. Narteks zemininde mezarlar mevcuttur. Freskler X. yy. başı ile XII.yy. arasına tarihlenmektedir. “Peygamberlerin Kehaneti”, “Meryem ve Piskoposlar”, “Müjde”, “Ziyaret”, “Çobanların Tapınması” gibi, İsa’nın çocukluğu ve İncil’den çeşitli sahneleri konu alan tasvirleri önemlidir (Aksaray Valiliği, 2009).

Foto 4. Pürenliseki Kilisesi’nden görünümeler

Kilise turist ziyaretine açıktır. Ancak, kiliseye ulaşım için levha bulunmaktadır ancak önünde isim ve açıklama levhası olmadığı için Kokar Kilisesi’nden ayırt edilmesi güçtür. Kaya düşmeleri sebebiyle bu kiliseye de ulaşım sorunu vardır (Foto 4).

Karanlıkkale Kilisesi: Kilise, Ihlara Vadisi’nin kuzey duvarına oyulmuş, 10. yüzyıla tarihlenen bir kaya kilisedir. Kilisenin giriş kapısı kemerlidir ve içindeki odalar birbirinden kemerli sistemlerle ayrılmaktadır. Kemerler süslemelidir.

Kemerlerin üzerinde kiremit rengi işlemler bulunmaktadır. Ancak kilisede freske rastlanmamıştır. Tahrip edilmiş olması muhtemeldir. Giriş kapısı üzerinde haç işareti oyulmuştur. Kilisenin içyapısı iyi korunmuştur. Sütunları durmaktadır. Ancak tavanında içinde ateş yakılmasından dolayı siyahlıklar görülmüştür (Foto 5). Bu izlerin eski veya yeni olması konusunda bilgiye ulaşılamamıştır.

Foto 5. Karanlıkale Kilisesi'nden görünüm

Kilise, akarsu kıyısındaki patikadan oldukça yüksekte kalmaktadır. Kilise çevresinde kaya düşmeleri olmuştur ancak kiliseye ulaşım için herhangi bir güvenlik önlemi alınmamıştır. Levha sadece kilisenin aşağısında yön belirtme amaçlı kullanılmıştır.

Eğritaş Kilisesi: Kilise, İhlara Vadisi'nin kuzey duvarına oyulmuş, 9. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir kaya kilisedir (Şekil 13). Kilise yapısı uzunlamasına dikdörtgen planlı tek neflidir.

Kilisede farklı özelliklerde freskler bulunmaktadır (Foto 6). Kilisenin güney duvarının orta şeridinde; “*Kuyu Başında Müjde*” olarak isimlendirilen sahne üst

kısmı kırmızı, diğer tarafları kahverengi çerçeve içinde, yeşil zemin üzerinde solda Cebrail, ortada kuyu ve sağda Meryem şeklinde tasvir edilmiştir (Pehlivan, 2005).

Foto 6. Eğritaş Kilisesi fresklerinden örnekler

Kilisenin, güney duvarında tonozun kuzey yarısında üst şeritte, sembolik sahnelerden “Hodegetria Meryem ve Başmelekler” sahnesi tasvir edilmiştir. Sahne küçük karelerden oluşan turuncu şerit içinde yer almaktadır. Merkezde Meryem hükümdarlık tahtında oturmaktadır. İki yanında kırmızı kithon giymiş Başmelekler Cebrail ve Mikail yer alır. Arka fon koyu, zemin ise turuncu ve sarıdır (Pehlivan, 2005).

Kilisede bir başka freskte “Yusuf’un İkinci Rüyası” tasvir edilmiştir. Sahne sarı bir çerçeve içindedir. Sahne, Yusuf ve Başmelek Cebrail’den oluşur. Sahnenin zemini toprak rengi, yavruağzı ve siyahtan oluşmaktadır. Yusuf, yatar gibi arkaya yatay olarak uzanmıştır. Sağ eli göğüs hizasında, sol eli ise havaya doğrudur. Yusuf, beyaz kithon üzerine beyaz himayton giymiştir. Beyaz saç ve sakalı vardır. Gri halesi vardır (Pehlivan, 2005).

Eğritaş Kilisesi'nin güney odası doğu duvarında “Başmelek Mikail” tasvir edilmiştir. Sarı zemin üzerinde, Theotokos Meryem'in yanında Başmelek Mikail tasvir edilmiştir. Mikail uzun kıvıll tunik üzerine değerli taşlarla bezeli karelerden oluşan gri çapraz loros giymiştir. Karelerin etrafı incilerle çevrilidir. Giysinin alt kısmı haç şeklindedir. Sol elinde büyük inciye benzeyen globos tutar. Sağ elinde ise, kırmızı labarum taşımaktadır. Geniş kıvıllkanatlarının alt kısmı siyah çizgilerle belirginleştirilmiştir. Gri halesi vardır (Pehlivan, 2005).

Foto 7. Eğritaş Kilisesi'nden görünüm

Eğritaş Kilisesi turist ziyaretine açıktır. Kiliseye ulaşım için levha bulunmaktadır. Ancak, kilise önünde açıklama levhaları yoktur. Kilisenin içindeki freskleri tahrip edilmiştir. Kiliseye ulaşım için yer alan merdivenler bakımsız ve yetersizdir. Ayrıca, kilisenin önünde çok büyük kaya düşmeleri olduğu için kilisenin sadece bir bölümünün içine girilebilmektedir (Foto 7). Kilisede herhangi bir önlem alınmamış olması kilisenin ziyaretini tehlikeli kılmaktadır.

Sümbüllü Kilisesi: Ihlara Vadisi içinde, vadinin güney duvarına oyulmuş kilisedir (Şekil 13). Kilisenin kemerli yapıda, gösterişli bir girişi vardır (Aksaray Valiliği, 2009). Uzunlamasına dikdörtgen planlı tek neflidir. Manastır mekânları iki kat halinde kaya kütesine oyulmuştur. Altta kilise vardır. Kilise ve içindeki freskler 10. yüzyıl sonu ile 11. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir (Pehlivan, 2005).

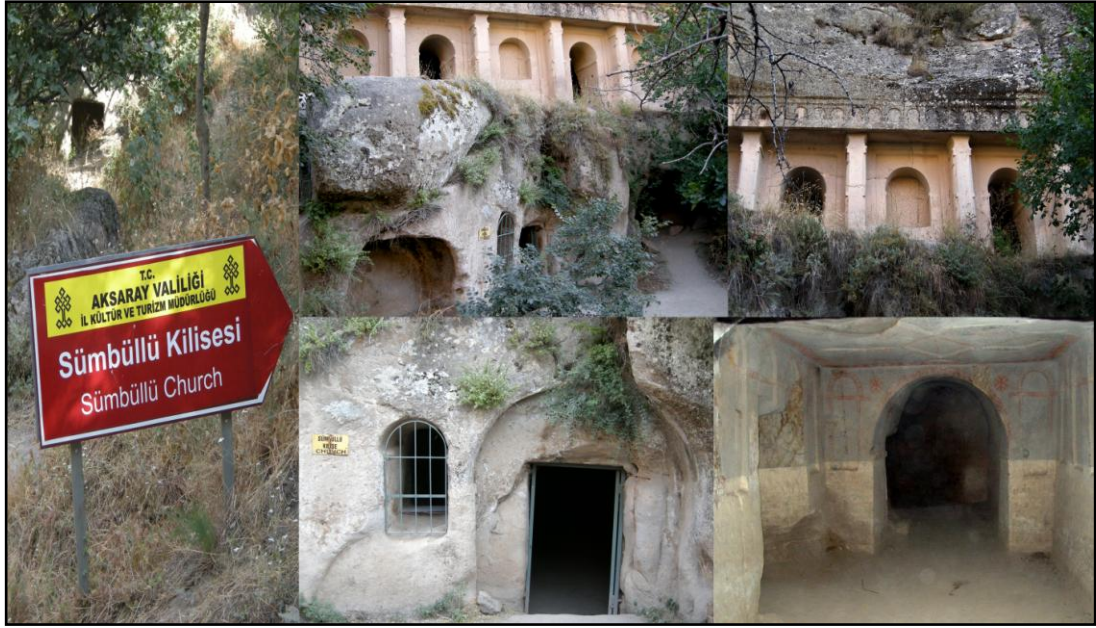

Foto 8. Sümbüllü Kilisesi'nden görünüm

Kilisenin güney oda apsisinde “*Koimesis*” sahnesi yer almaktadır. Sahne kırmızı şerit içinde yer alır. Ortada Meryem’in başı batıya gelir biçimde uzanmaktadır. Yatağın yanında ortada İsa, elinde Meryem’in ruhunu simgeleyen bebekle durur. Başının üzerinde bir melek yer alır. Havariler yatağın başında ve ayak kısmında sıralanmıştır. Sahnenin zemini gridir (Pehlivan, 2005).

Apsiste yer alan “*Nikopoia Meryem ve Başmelekler*” sahnesi kırmızı çerçevelidir. Ana apsisin ortasında Meryem, kucağında çocuk İsa ve iki yanında Başmelekler Cebrail ve Mikail tasvir edilmiştir (Pehlivan, 2005).

Apsis kuzey duvarında “*Başmelek Cebrail*” tasvir edilmiştir. Başmelek Cebrail, kırmızı şeritli bir çerçeve içinde yer alır. Arka fon gridir. Cebrail, pembe kithon üzerine kıızı çapraz loros giymiştir. Lorosun üzerinde beyaz dairelerden oluşan bezemeler vardır. Sol elinde beyaz globos taşır, sağ elinde ise kırmızı asa tutar. Geniş kanatlarının üst kısmı kırmızı altı beyazdır. Açık tenli, kısa sarı saçlı olarak tasvir edilmiştir. Bej halesinin etrafı siyah şeritle çevrilidir (Pehlivan, 2005).

Sümbüllü Kilise turist ziyaretine açıktır. Kiliseye ulaşım için merdivenler bulunmaktadır. Kiliseye ulaşım kolaydır, etrafında kaya düşmesi yoktur. Ancak kilisenin önünde sadece isim levhası bulunmakta, açıklama levhaları bulunmamaktadır. İçindeki freskler tahrip edilmiştir (Foto 8).

Yılanlı Kilisesi: Kilise vadinin kuzey duvarında, yüksek kesimde bulunmaktadır (Şekil 13). Kilise 9. Yüzyıl sonu Bizans dönemine tarihlenmektedir. Serbest Yunan haç planlı beşik tonozlu ve tek apsislidir. Batı duvarında bulunan sahnede yılanların saldırısına uğramış dört çıplak günahkâr kadından dolayı kiliseye bu ad verilmiştir.

Tavanda ve duvarlarda tamamen freskolarla bezeli kilisede, kuzey duvarında bulunan şapelin içinde keşiş mezarları bulunmaktadır (Aksaray Valiliği, 2009).

Kilisenin batı duvarı alt kısmında “*Son Mahkeme (Ruhların Terazide Tartılması)*” sahnesi bulunmaktadır. Sahne kırmızı şerit içinde Başmelek ve karşısında yer alan şeytan figüründen oluşmaktadır. Arka fon açık toprak, zemin hardal renklidir. Sahnede solda Başmelek Mikail’in kanatları omzundan yukarı doğru uzanır ve uçları aşağı doğru iner. Koyu renk saç etrafında sarı halesi bulunur. Yukarıdan asılı terazinin kefelelerinde insan başları yer almaktadır. Mikail bu teraziyi

tutmaktadır. Meleğin giysi kıvrımları ve dış çizgileri koyu tonlarla belirginleştirilmiştir (Pehlivan, 2005).

Kilisenin narteks güney duvarında “Başmelek Cebrail” tasvir edilmiştir. Sahne, kırmızı şeritli kare içinde yer alır. Cebrail’in kırmızı kithon üzerine değerli taşlarla süslenmiş yeşil loros imparatorluk giysisi vardır. Meleğin kanatları geniş, üst kısmı kahverengi, iç kısmı ise yeşildir. Kanatlarının etrafı ve tüyleri beyaz çizgilerle belirginleştirilmiştir. İki eli üst üstedir. Saçları kısa ve koyu renktir. Halesi ise incilerle çevrili ve turuncudur. Arka fon ise yeşildir (Pehlivan, 2005).

Foto 9. Yılanlı Kilisesi’nden görünüm

Kilisede bir diğer “Başmelek Cebrail” tasviri bema kemeri üzerindedir. Başmelek Cebrail figürü kırmızı şeritli çerçeve içinde tasvir edilmiştir. Arka zemin gri ve turuncu renklerinden oluşur. Başmelek Cebrail ayakta, sol elinde asa ve sağ elinde globos taşır. Cebrail, değerli taşlarla bezenmiş kırmızı renkte çapraz loros

giymiştir. Geniş kanatlarının üst kısmı kırmızı, alt kısmı ise gridir. Kanatlarının çizgileri belirginleştirilmiştir. Halesi sarı, kenarları ise siyah şeritle çevrelenmiştir (Pehlivan, 2005).

Kilise, vadi içinde tur rehberlerinin yönlendirmesiyle, turistler tarafından en fazla ziyaret edilen kilisedir. Kilise yüksekte bulunduğu için merdivenlerle ulaşılmaktadır. Kaya düşmesi yoktur, kiliseye ulaşım güvenlidir. Yön levhaları bulunmakta ancak açıklama levhaları bulunmamaktadır. Sadece kilise önünde ismini belirten levha bulunmaktadır. Kilise içindeki freskler muhtemelen fazla ziyaret edildiği için çok tahribe uğramıştır (Foto 9).

Kırkdamaltı Kilisesi: Kilise Ihlara Vadisi'nin güney duvarında, vadinin Belısırma girişine yakın kesimindedir (Şekil 13). 13. yüzyıl sonuna tarihlenen kilise, düzensiz altıgen planlı düz tavanlı yapıdadır. Apsis yıkılmıştır (Aksaray Valiliği, 2009).

Foto 10. Kırkdamaltı Kilisesi'nden görünüm

Kilisenin zemininde ve nişlerde mezarlar yer almaktadır. Kilise, Selçuklu Sultanı II. Mesud ve Bizans İmparatoru II. Andronikos'un adlarını içeren 13. yüzyıla ait bir fresk kitabe barındırmaktadır (Ötüken, 1983).

Duvarlarda ve tonozlarda apsiste “*Deisis*”, “*İsa Çarmıhta*”, “*İsa'nın Göğe Yükselişi*”, “*Meryem'im Ölümü*”, “*St. George'a Adak*” ve aziz tasvirleri yer almaktadır (Aksaray Valiliği, 2009).

Apsis kubbesinde yer alan Deesis sahnesinin doğu bölümü büyük oranda yıkılmıştır. (Deesis; Meryem ve Vaftizci Yahya'nın mahşer gününde, günahkar insanlık adına İsa'dan şefaath dilemelerini gösteren sahnedir.) Bu sahnede merkezde İsa, solda Yahya ve Cebrail yer alır. Büyük ihtimalle İsa'nın sağında Meryem ve Mikail tasvir edilmiştir. Sahne büyük oranda tahrip olmuştur. Sahnenin merkezinde yer alan İsa tahrip olmuştur. İsa'nın solunda Yahya, kahverengi bir kithon üzerine kenarları beyaz kürklü, koyu kahverengi bir giysiyle tasvir edilmiştir. Koyu, uzun saç ve sakallıdır. İki elini İsa'ya doğru uzatmaktadır. Kırmızı şeritli sarı halesi vardır (Pehlivan, 2005).

Kilise ziyaretçilere açıktır. Vadi duvarının yüksek kesiminde olduğu için merdivenle ulaşılmaktadır. Kilisenin büyük kısmı tahrip olmuştur. Kilisede sadece isim levhası bulunmaktadır (Foto 10). Ötüken (1983)'ün belirttiğine göre, kilisenin koruması yetersizdir, Selçuklu Sultanı'nı tasvir eden kitabe diğer freskolarla birlikte restore edilmediği takdirde, tamamen yok olacaktır.

Karagedik Kilisesi: Kilise vadinin güney duvarında yer almaktadır. Ötüken (1983)'e göre; kesme taştan inşa edilmiş büyük bir yapı oluşu açısından dikkati çeker. Gerek plan tipi, gerekse duvar tekniği başkent etkisini yansıtmaktadır. Kesme

taşın yanısıra Kapadokya için ender olan tuğla kullanımı, derz yüzeylerindeki yatay ve düşey doğrultulardaki baskı süslemeler, kilisenin özenle ve geniş maddi imkânlarla inşa ettirildiğine işarettir. 10.-11. yüzyıla tarihlenen kilise freskoları ve mimarisi ile onarıma muhtaçtır.

Kapalı yunan haçı plan semasına sahip kilisenin apsisi içeride atnalı biçimli, dışarıda yedigendir. Apsis, iki kademeli nişli, yarım daire kemerli üç pencere ile aydınlanır. Çokgenin diğer iki kenarında ise iki kademeli kör nişler yer alır. Yan apsisler de içeriden atnalı seklinde, ancak dışarıdan yuvarlaktır ve birer dar pencere açılmıştır. Kilisenin sadece kuzey ve doğu bölümler günümüze ulaşmıştır (Foto 11). Diğer bölümleri kaya düşmeleri sebebiyle yıkılmıştır (Çelebioğlu, 2008).

1983'te onarıma ihtiyacı olduğu belirtilen kiliseye günümüzde, kaya düşmeleri ve yoğun çalı toplulukları sebebiyle ulaşılamamaktadır. Ulaşım için herhangi bir levha ve yol düzenlemesi bulunmamaktadır.

Foto 11. Karagedik Kilisesi kuzey görünüşü (Çelebioğlu, 2008)

Foto 12. Karagedik Kilisesi kuzeybatı köşe mekanı duvarındaki fresko (Çelebioğlu, 2008)

Ancak, Çelebioğlu (2008)'e göre, kilisenin iç mekanı sıvalı ve freskoludur. Freskler vadideki diğer kiliselere göre iyi korunmuş durumdadır (Foto 12). Fresklerin iyi korunmasında ulaşımın sorunlu olmasının etken olduğu düşünülmektedir.

Bahattin Samanlığı Kilisesi: Ihlara Vadisi'nin güney duvarında, Belisırma Köyü'ne inen yol üzerinde yer almaktadır. Uzunlamasına dikdörtgen planlı tek nefli kilise, 10. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir. Kuzey ve batıda yan duvarlarına oyulmuş birer hücre ile güney duvara oyulmuş üç hücre kubbesi de beşik çatı şeklindedir. Kilisede freskler yer almaktadır.

Apsis kubbesinde “*Pantokrator İsa ve Başmelekler*” sahnesi tasvir edilmiştir. Sahne merkezde İsa, İsa'nı solunda Mikail, sağında Cebrail yer alır. Cebrail'in önündeki madalyonda Petrus, diğerinde ise Paulus tasvir edilmiştir. Sahne, siyah zemin ve koyu fon üzerinde yer alır. Sahnenin merkezinde İsa, değerli taşlarla ve zengin motiflerle işlenmiş kahverengi tahta oturmuş, mavi kithon üzerine beyaz himayton giymiştir. Sağ eli ile takdis işareti yapar. Sol elinde ise kitap tutmaktadır.

Sandalet giymiş ayaklarının altında podes yer almaktadır. İsa, koyu renk saç ve sakallı olarak tasvir edilmiştir. Kırmızı şeritli pembe halesine siyah haç tasvir edilmiştir (Pehlivan, 2005).

Foto 13. Bahattin Samanlığı Kilisesi'nden görünüm

Kilise, Ihlara Vadisi'nin Belısırma girişinden sonra yer almaktadır. Kiliseye ait sadece isim levhası bulunmaktadır. Kilisenin bulunduğu konum yoldan yüksek olmasına rağmen kiliseye ulaşım için merdiven bulunmamaktadır. Kaya düşmelerinin de görüldüğü alanda güvenlik önlemi alınmamıştır (Foto 13).

Direkli Kilise: Kilise vadinin güney duvarında, Belısırma girişinde bulunmaktadır (Şekil 13). Merkezi kubbe ve üç apsisten oluşan kilise, haç şeklinde olup, altı direk üstüne oturmaktadır. Kilisenin içindeki kapıdan keşişlerin türbelerine ve kilisedeki görevlilerin ikametgâhlarına gidilmektedir. Kilise üstündeki sütunlarda ikişer sıra halinde resimler vardır. Azizlerin ve Havarilerin iki taraflarında Yunanca kitabeler görülür. Bir manastır kilisesi olup, 11. ve 13. yüzyıllar arasında tarihlenmektedir (Aksaray Valiliği, 2009).

Foto 14. Direkli Kilisesi'nden görünüm

Ana apsis kubbesinde “*Deesis*” sahnesi bulunmaktadır. Sahne, kırmızı şerit içinde yer alır. Sahnenin merkezinde tahtta İsa, sağında Başmelek Mikail ve Meryem, solunda ise Cebrael ve Yahya tasvir edilmiştir. Sağdaki madalyon içinde Petrus ve soldakinde ise Paulus yer alır.

Kilise, Belısırma'ya inen yol üzerinde yer almaktadır. Kilise girişinde kilisenin ismini belirten küçük bir levha yer almaktadır. Ayrıca, yol üzerinde kaya düşmelerine karşı bir uyarı levhası bulunmaktadır (Foto 14).

Ala Kilise: Kilise, vadinin doğu yamacında, Belısırma Köyü içinde yer almaktadır. Hıristiyanlığın serbest bir hale gelmesinden sonra yapılan kilisenin ön yüzeyi gösterişlidir. Köşe duvarlı kapalı yunan haçı planlı kilise, 11. yüz yıla tarihlenmektedir.

Kiliseyi üç kubbe örter. Cephesinin üst kısmında Havarilerin ve azizlerin resimleri yer almaktadır.

Duvarları ve örtü sistemini kaplayan freskler kısmen harap olmuştur. Kilisede; “Doğum”, “Anastasis”, “Kudüs’e Giriş”, “Mısırlı Meryem’in Takdis Edilmesi” gibi tasvirler yer almaktadır (Aksaray Valiliği, 2009).

Kilisenin güneybatı köşe mekanı kuzey duvarında, Tevrat kaynaklı “Fırında Üç İbrani Genç” sahnesi bulunmaktadır. Sahne fırın üzerinde duran üç genç ve arkalarında yer alan Başmelek Mikail’den oluşmuştur. Arka fon gridir. Sahnede tasvir edilen gençler; Ananias, Michael ve Azarias’tır. Gençler dikdörtgen biçiminde tuğladan yapılmış, altında alevler çıkan üç adet ocağı olan bir fırın içinde cepheden betimlenmiştir. Üç genç figürün arkasında yer alan koruyucu melek Mikail ayakta, onları kolları ile çevrelemektedir (Pehlivan, 2005).

Foto 15. Ala Kilisesi’nden görünüm

Ala Kilisesi, Belisırma Köyü içinde olduğu için sadece Belisırma’ya kadar gelen turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Yerli turistler genellikle vadi girişinde bir iki saat zaman geçirdikleri için bu kiliseyi ziyaret etmemektedirler. Kiliseye ulaşım ve bilgilendirme amaçlı levha bulunmamaktadır. Kilisenin içi tahrip edilmiş olmasına rağmen diğer kiliselere göre freskler daha iyi durumdadır (Foto 15).

Selime Katedrali: Bazı kaynaklarda Selime Kalesi olarak da geçen Selime Katedrali, olağanüstü yapı kompleksiyle Kapadokya Bölgesi'nde Bizans Dönemine tarihlenen en büyük ve en ayrıntılı tasarım ve dekorasyona sahip katedraldir. Aynı zamanda Ihlara Vadisi'ndeki en anlamlı yapıdır (Kalas, 2005). Selime Katedrali, Selime Köyü'ndeki büyük peribacası içine oyularak oluşturulmuştur. Selime Katedrali kaya yüzeyi boyunca yaklaşık 80 metre yukarıya doğru uzanmakta ve 3000 m² alan kaplamaktadır (Kalas, 2000) (Foto 16).

Foto 16. Selime Katedrali'nin dıştan görünümü

Selime Katedrali'nde odalar iki avlu çevresinde düzenlenmiştir. Odaların en önemlileri mutfak, iki resmi oda, odaların arasındaki bir banyo ve yanında şapel ve mezarıyla bir kilisedir (Kalas, 2005). İki geniş avlusu tören salonları olarak kullanılmıştır. Bu salonlar, Orta Bizans mimarisinin dini olmayan en görkemli alanlarını oluşturmaktadır. Buna ek olarak, vadinin taban seviyesinde avluya açılan çok büyük bir mutfak bulunmaktadır. İki salon arasında ise, hamam bulunmaktadır. İkinci salonun hemen karşısında odalar bulunmaktadır. Son olarak, Selime Katedrali

Kapadokya Bölgesi'nin en büyük kiliselerinden birini içermektedir. Yapının ikinci avluya açılan bölümündeki bu kilise, farklı kolon destek sistemiyle dönemi için çok nadir bir bazilika kilise sistemi örneğidir (Kalas, 2000).

Selime Katedrali, sadece geniş boyutu ve karmaşık tasarımı ile değil aynı zamanda bulunduğu konumla da dikkat çekmektedir. Vadinin taban seviyesinden seksen metre üzerine tünemiş bu katedral, hem Selime-Yaprakhisar hem de Kapadokya yerleşimlerinde uzun ve dar bir tünelden yukarıya ulaşımın sağlandığı tek örnektir (Kalas, 2005), (Foto 17).

Foto 17. Selime Katedrali'nin dıştan görünümü ve içindeki tünel sistemi

Selime Katedrali, yüksek plato üzerinde tuf içine oyularak inşa edilmiş aristokrat sahiplerinin zaferini taçlandıran, karmaşık bölgesel bir statü sembolüdür. Belirgin ve ayırt edici mimari özellikleri sebebiyle, Selime Katedrali yerleşim bölgesinin en temel fonksiyonlarına sahiptir. Belki de, Selime Katedrali idari merkez olarak tüm yerleşimin yöneticisi ve ailesinin yaşadığı yerd. Yerleşimin geri kalanında ayırt etmek için, Selime Katedrali'nin bazı ek özellikleri bulunmaktadır.

Katedralde dekoratif bir cephe bulunmaktadır ve iki avlu da süslerle detaylandırılmıştır. Selime Katedrali'nin kayaların üzerine oyulmuş yüksek konumu hakimiyetini göstermektedir (Kalas, 2005), (Foto 18).

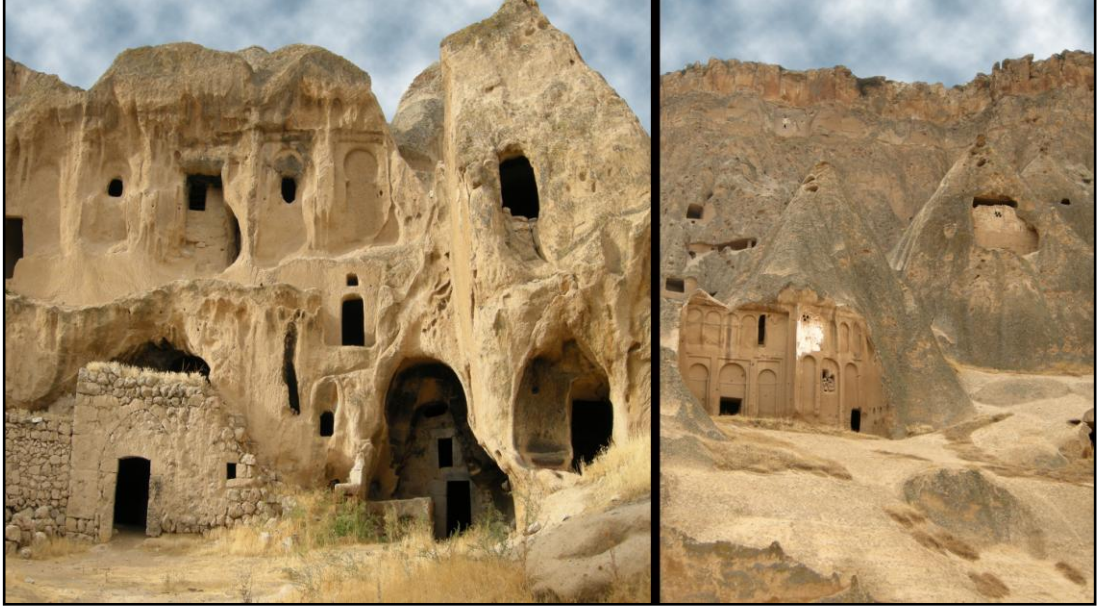

Foto 18. Selime Katedrali'nin ikinci avlu girişi ve yan yüzeyinden görünüm

Farklı özelliklerine rağmen, Selime Katedrali bugüne kadar yerleşim alanında bulunan diğer yapılardaki çeşitli mimari ilkelere uymaktadır. Öncelikle, Selime Katedrali işlevsel odalarının altta, tören alanlarının üstte bulunması ile hiyerarşik bir yapı göstermektedir. Bu özellik Selime Katedrali'nde yer alan iki avlunun fonksiyonlarına göre farklı düzeylere ayrılmış yapısı ile vurgulanmaktadır. İkinci olarak bütün odalar avlulara bağlantılıdır. Üçüncü olarak da, kilise eksenini ikinci avlunun kuzeydoğu eksenini boyunca geliştirmiştir. Böylece, Selime Katedrali yerleşimlerdeki diğer yapılarda belirlenen hane kimliğini korumaktadır. Burası diğer yapılara benzemektedir. Ancak, boyutları ve anlamlar taşıyan ayrıntıları yapının kendisine özgü mükemmel kategorisini oluşturmaktadır (Kalas, 2000).

Selime Katedrali'nin içinde yer alan kilise Kale Manastırı olarak adlandırılmaktadır. Bu kilise 8. yy'a tarihlenmektedir. Kilisenin içinde yer alan freskler ise 10. yy ile 11. yy'a tarihlenmektedir.

Kale Manastırı'nda, "*Meryem ve Başmelek Cebrail ile Mikail*" tasviri yer almaktadır. Kaynağı, Iaokobos'un Protoevangelion'u olan, Meryem'in melekler tarafından beslenmesi sahnesi, Selime Manastırı'nda bulunmaktadır. Bu sahnede, Anna evinin bahçesinde çocuğu olması için dua ederken, çocuğu olduğu takdirde, onu Tanrı'nın hizmetine adayacağına söz verir. Meryem, 5 yaşına gelince Anna, Meryem'i tapınağa götürür. Meryem orada melekler tarafından beslenir (Pehlivan, 2005).

Kapadokya Bölgesi fresklerinde sık görülmeyen "*Vaftizci Yahya'nın Görevlendirilmesi*" sahnesi de, Kale Manastırı'nda yer almaktadır (Pehlivan, 2005).

Fresklerde ayrıca; "*Hz. İsa'nın Göğe Çıkışı*", "*Müjde*", "*Doğum*", "*Üç Müneccimin Tapınması*", "*Çocukların Öldürülmesi*", "*Mısır'a Kaçış*", "*Elizabeth'in Takip Edilmesi*", "*Vaftiz*", "*Hz. Meryem'in İlk Yedi Adımı*", "*Hz. Meryem'in Mabede Takdimi*", "*Koimesis*" ve piskopos tasvirleri de yer almaktadır (Aksaray Valiliği, 2009).

Foto 19. Selime Katedrali giriş kontrol noktası ve bilgi levhası

Selime Katedrali, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla tescillenmiştir. Katedral şu anda Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak ziyarete açıktır. Katedral girişinde, kontrol noktası ile birlikte katedralin özelliklerini anlatan bir levha bulunmaktadır. Bunun dışında, herhangi bir turistik altyapı oluşturulmamıştır (Foto 19). Erozyon ve katedralin yamacında yaşanan kaya parçalanmaları katedralin korunmasında önemli tehdittir. Ancak, bu tehditlere karşı da herhangi bir önlem alınmış durumda değildir. Katedralin çok yüksek ve eğimli, aynı zamanda tabanının kum olması sebebiyle, turist grupları için ziyaret çeşitli riskler taşımaktadır.

Tescilli kültürel peyzaj değerlerinin turistik açıdan değerlendirilmesi:

Ihlara Vadisi içinde bulunan tescilli yapıların turistik durumları genel olarak değerlendirildiğinde, bu yapıların korunmasında ve turistlere sunumunda pek çok yetersizlikler görülmektedir. Karagedik Kilisesi dışındaki kiliselere ulaşım için merdiven bulunmakla birlikte merdivenler bakımsız ve tehlikelere karşı önlem

Ayrıca, kiliselerin turistlere sunumu açısından bakıldığında, kiliselere ulaşım için, Karagedik Kilisesi dışında, levhalama çalışması bulunmaktadır (Şekil 14). Ancak, levhalama sadece yön gösterme amaçlıdır ve belli bir standart düzeni yoktur. Bazı levhaların el yazısı ile olduğu tespit edilmiştir. Kiliselerin önlerinde yine standart düzenden uzak olarak kilisenin adını belirten yazı bulunmaktadır ancak hiçbir kilisede, kilisenin yapıldığı dönemi, kilisenin yapı düzenini belirten ve içindeki fresklerin özelliklerini anlatan herhangi bir bilgilendirme levhası bulunmamaktadır. Sadece, Selime Katedrali'nin girişinde manastırın yapı ve sanat özelliklerini anlatan Türkçe-İngilizce şeklinde düzenlenmiş bir bilgi levhası bulunmaktadır.

Vadi içinde ayrıca, yaşanan kaya düşmelerine karşı hiçbir önlem alınmamıştır. Ancak, birkaç noktada kaya düşmesine karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.

4.1.2.2. Tescilli olmayan kaya kiliseleri ve mağaralar

Ihlara Vadisi içinde tescil edilmiş 12 kilise ve 1 katedrale karşılık tescillenmemiş pek çok kilise ve mağara bulunmaktadır. Arazi çalışmalarında, Ihlara Vadisi içinde tescilli olmayan diğer kilise ve mağaralar GPS ile tespit edilmiş ve harita üzerine işlenmiştir. Vadi içindeki kaya düşmeleri sebebiyle pek çok yapıya ulaşamamaktadır. Bazı yapıların da tahribe uğramış olmaları sebebiyle kilise olup olmadıkları ayırt edilememektedir. Bu yapılar, vadi duvarına oyulmuş oldukları için mağara olarak nitelendirilmişlerdir (Şekil 15).

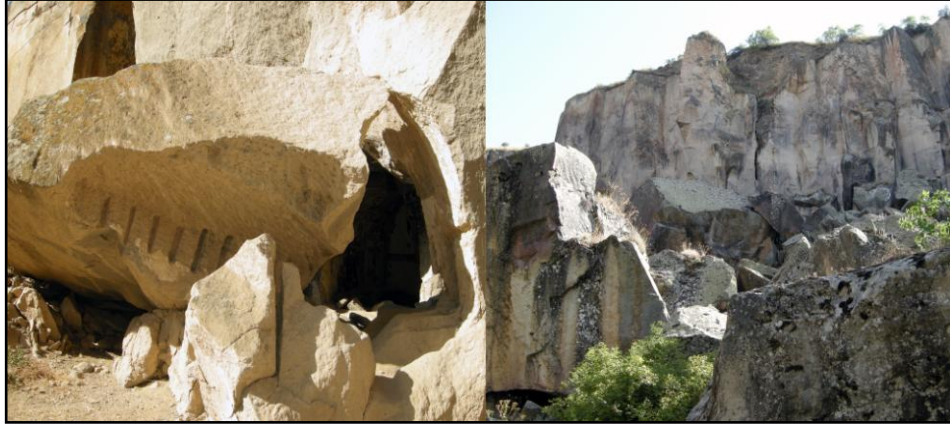

Foto 20. Ihlara Vadisi'ndeki kaya düşmelerinden görünüm

Ihlara Vadisi içinde, vadi duvarlarına oyulmuş 27 adet kaya kilisesi ve 8 adet peri bacasına oyulmuş kilise tespit edilmiştir. Kaya kiliselerinin yaklaşık 15 tanesi kaya düşmelerinden etkilenmiş durumdadır (Foto 20-21).

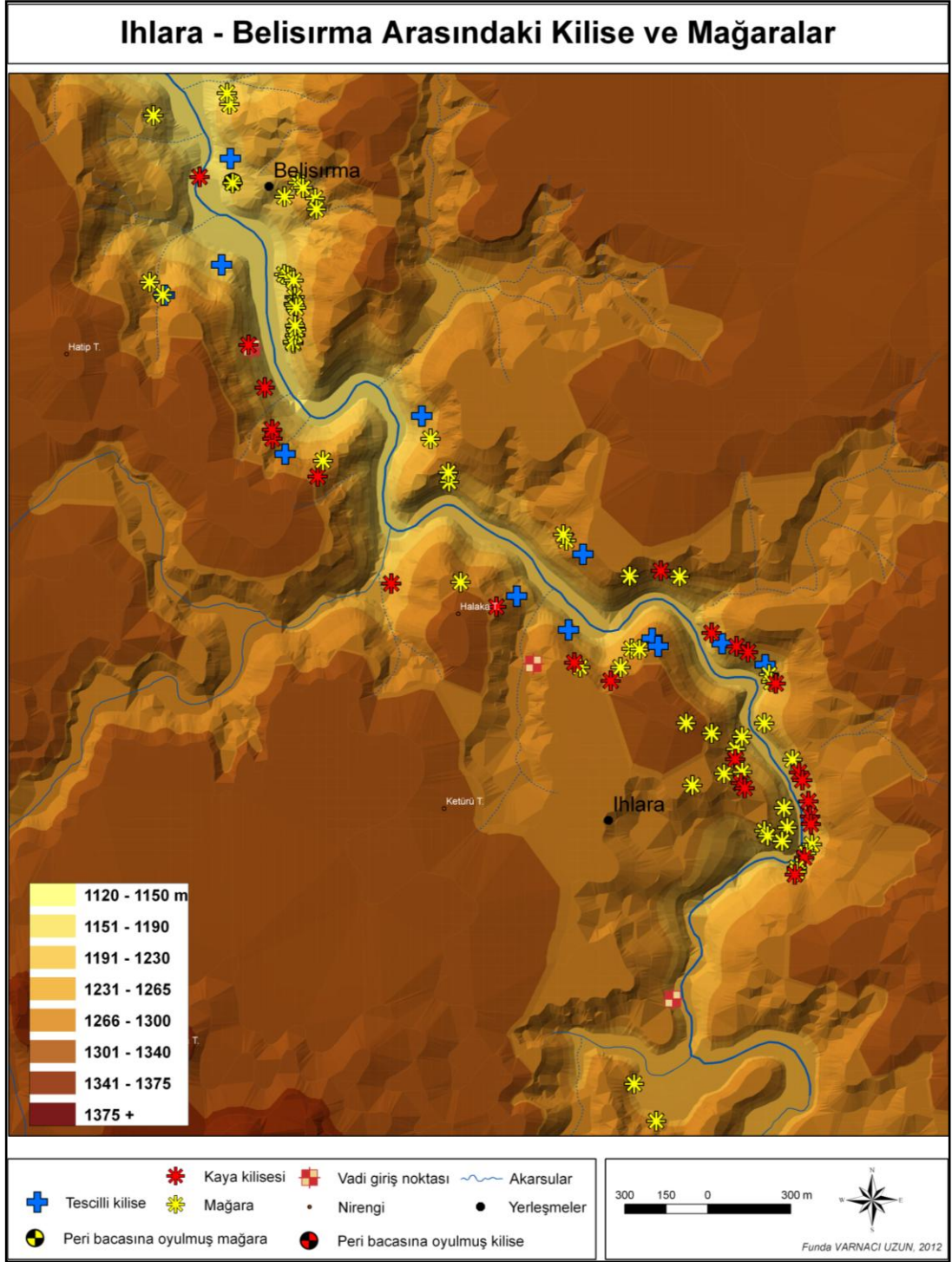
Foto 21. Ihlara Vadisi'ndeki kaya düşmelerinden görünüm-2

Vadi içinde vadi duvarına oyulmuş 68 adet mağara tespit edilmiştir. Vadi duvarında olan mağaraların bazılarında kaya düşmeleri sebebiyle ulaşılamadığı gibi yıkılmalar olduğu için bazı yapıların sadece pencereleri görülebilmektedir (Foto 22).

Foto 22. Ihlara- Belisırma arasındaki tescilsiz kilise ve mağaralardan görünüm

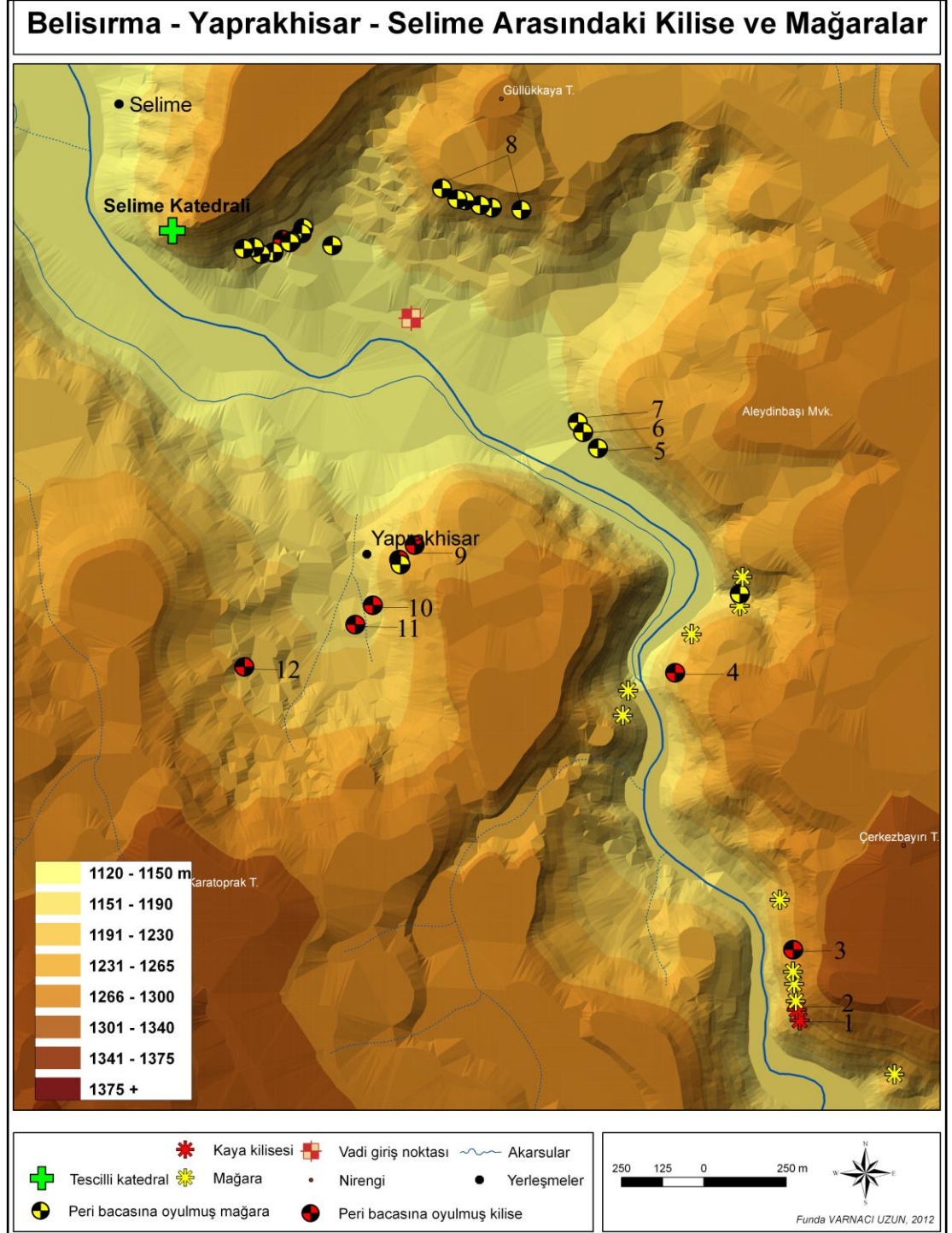
Tespiti yapılan mağara ve kiliseler vadinin Ihlara-Belisırma bölümünde yoğunlaşmaktadır. Vadinin, Ihlara-Belisırma arasında dar ve derin olması, dolayısıyla gizlenmeye daha uygun olması sebebiyle bu kesimde kiliselerin daha fazla olduğu düşünülmektedir (Şekil 15).

Şekil 15. Ihlara- Belisırma arasındaki tescilli olmayan kiliseler ve mağaralar

Ihlara Vadisi'nin Ihlara-Belisırma arasındaki derin ve dar kesiminde bulunan freskli kiliseler bilinmesine rağmen, vadinin Belisırma-Yaprakhisar-Selime

bölümündeki kültürel peyzaj değerleri yakın zamana kadar keşfedilmemiştir. Bu nedenle, Selime Katedrali dışında bu bölgedeki yapılar tescil edilmemiştir.

Şekil 16. Belısırma- Selime arasındaki kilise ve mağaralar

Vadinin Belisırma-Yaprakhisar-Selime kesiminde daha çok peri bacaları içine oyulmuş yapılar görülmektedir. Bu bölgede 22 adet peri bacasına oyulmuş mağara tespit edilmiştir. Tespit edilen yapılar arasında büyük oranda tahrip olmuş ve özelliklerini yitirmiş olanlar olmakla birlikte özellikleri korunarak günümüze ulaşabilmiş olanlar da bulunmaktadır. Bu yapılar haritada numaralar ile gösterilmiştir (Şekil 16).

1 ve 2 numara ile gösterilen yapılar, vadi duvarına oyulmuş birbirine bağlı kilise yapılarıdır. Kilisenin ön yüzünde kemerli yapılar bulunmaktadır (Foto 23).

Foto 23. Belisırma-Selime arasında bulunan tescilli olmayan kilise (Harita no 1-2)

Haritada 3 numara ile gösterilen peri bacasına oyulmuş kilisenin, bir kapı ve iki pencereden oluşan ön yüzeyi bulunmaktadır. Kilisenin ön yüzü kemerli oymalarla

süslenmiştir. Kilisenin yan yüzeyini oluşturan alanları da kemerlerle süslenmiştir (Foto 24).

Foto 24. Belisırma-Selime arasında peribacasına oyulmuş tescilli olmayan kilise (Harita no 3)

Haritada 4 numara ile gösterilen peri bacasına oyulmuş kilise, vadinin Belisırma-Selime arasındaki bölgesinde bulunmaktadır. Kilise, vadi duvarı boyunca devam eden peribacalarına oyulmuş birbirine bağlı bir kilise yapısıdır. Kilise, yapı ve büyüklük itibariyle Selime Katedrali'ne benzemektedir (Foto 25).

Belisırma'dan Selime'ye doğru giden patika üzerinde yer alan, özellikleri iyi korunmuş bu kiliseler tescil edilmediği için, herhangi bir isimlendirme ve levhalama bulunmamaktadır. Ayrıca, vadiye gelen turistlere tur organizasyonları tarafından sadece Ihlara girişi çevresi veya Ihlara-Belisırma arasındaki kesimde yürüyüş imkanı sağlandığı için Belisırma'dan sonraki kültürel peyzaj değerleri turistler tarafından bilinmemekte ve ziyaret edilmemektedir. Bununla birlikte bu yapıların korunması amaçlı bir çalışma da bulunmamaktadır.

Foto 25. Belısırma-Selime arasında peribacalarına oyulmuş tescilli olmayan kilise
(Harita no 4)

Haritada 5, 6 ve 7 numara ile gösterilen Aleydinbaşı Mevkiinde bulunan peribacasına oyulmuş mağaralar, Kalas (2006)'ya göre bu bölgedeki şapellerdir (Foto 26). Bu şapellerin ikisinde 1023 ve 1024 tarihli yazıtları olan mezarlar bulunmuştur (Kalas, 2006).

Foto 26. Aleydinbaşı Mevkiinde peribacalarına oyulmuş şapeller (Harita no 5-6-7)

Haritada 8 numara ile gösterilen, Güllükkaya Tepe mevkinde yer alan peribacasına oyulmuş mağaraların karakteristik özellikleri Kalas (2006) tarafından açıklanmaktadır. Bu alandaki tüm yapılar nehir ve çevresindeki tarım alanları ile karşı karşıyadır.

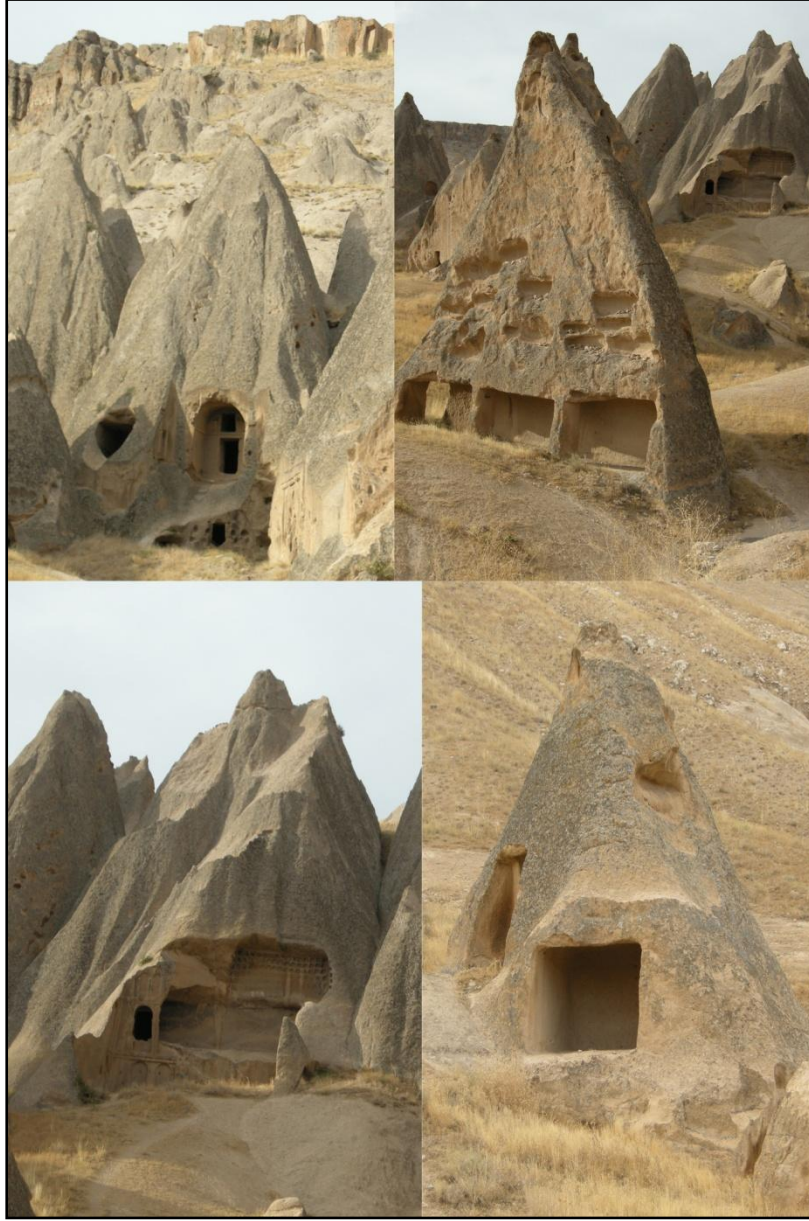

Foto 27. Güllükaya Mevkiinde peribacalarına oyulmuş yapılar (Harita no 8)

Peribacalarına oyulmuş yapılarda genellikle dört yüzü olan yapılar görülmektedir (Foto 27). Yapının başlıca duvarı ana oda duvarını oluşturmaktadır ve nişlerle süslenmiştir. Diğer taraftan doğal peyzaj üzerine oyulmuş odalar arasında kalan açıklıklar yapıların avlularını oluşturmaktadır. Bazı odalar avlulara açılmaktadır. Bu odalar, mutfak, hamam ya da ahır olarak kullanılabilir. Diğer odalar da depolama ve yaşam alanları olarak kullanılmaktadır. Bazı odalarda

oyma haç ve geometrik desenler görülmektedir. Bütün yapılara eklenti olarak bir kilise bulunmaktadır.

Aleydinbaşı ve Güllükkaya Mevkii'nde bulunan çok sayıda peribacasına oyulmuş yapı tescil edilmediği için kendi haline bırakılmış durumdadır. Bu yapılar turistler tarafından bilinmediği için ziyaret edilmediği gibi yapılar için koruma amaçlı bir çalışmada bulunmamaktadır.

Haritada 9, 10, 11 ve 12 numara ile gösterilen alanlar Ihlara Vadisi'nin Yaprakhisar Köyü sınırını oluşturan alanda peribacalarına oyulmuş kiliselerdir. Buradaki yapılar Kalas (2006)'ya göre, Yaprakhisar'da bulunan kayaya oyma cepheler Kapadokya'da şimdiye kadar keşfedilmiş en etkileyici yapılarıdır.

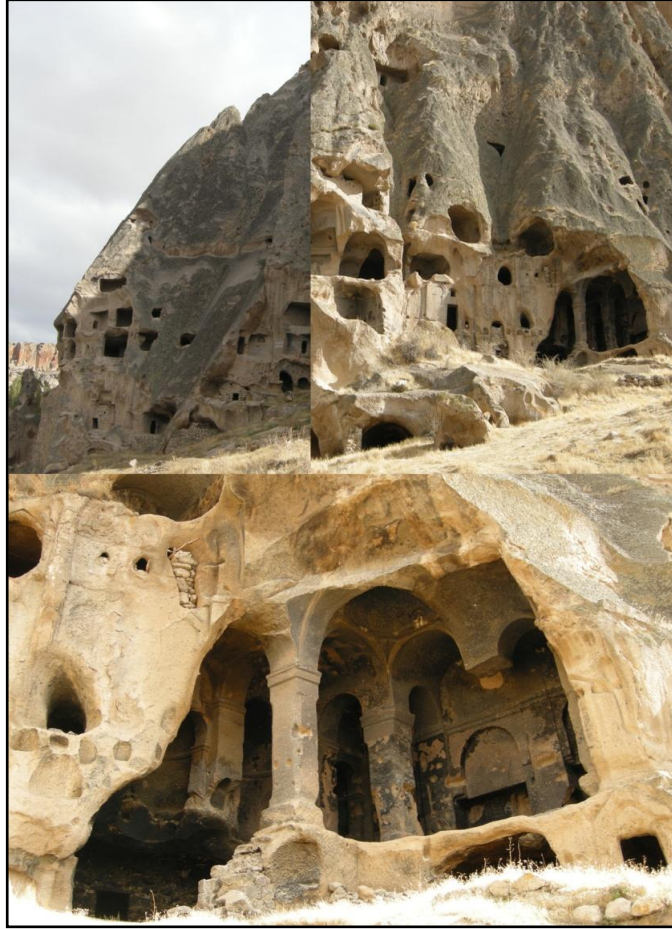

Foto 28. Yaprakhisar'da peribacasına oyulmuş yapı (Harita no 9)

9 numarada gösterilen yapı, Yaprakhisar Köyü'nün sırt yamacını oluşturan büyük peribacasına oyulmuş karmaşık bir yapıdır. Yapı birbirine bağlı odalar ve kiliseden oluşmaktadır. Kilise sütunlar üzerinde, kubbeli ve kemerli yapıya sahiptir (Foto 28).

10, 11 ve 12 numarada gösterilen yapılarda, ön cephelerin süslemeli şekilde yontulmuş olduğu görülmektedir. Alışılmışın dışında iyi korunmuş haldeki ön cepheler, orjinal uzunluk ve genişlikleri ile anıtsal özellik taşımaktadır. Yapıların cephelerinde simetrik olarak, dikey kemerli oymalar bulunmaktadır (Kalas, 2006), (Foto 29).

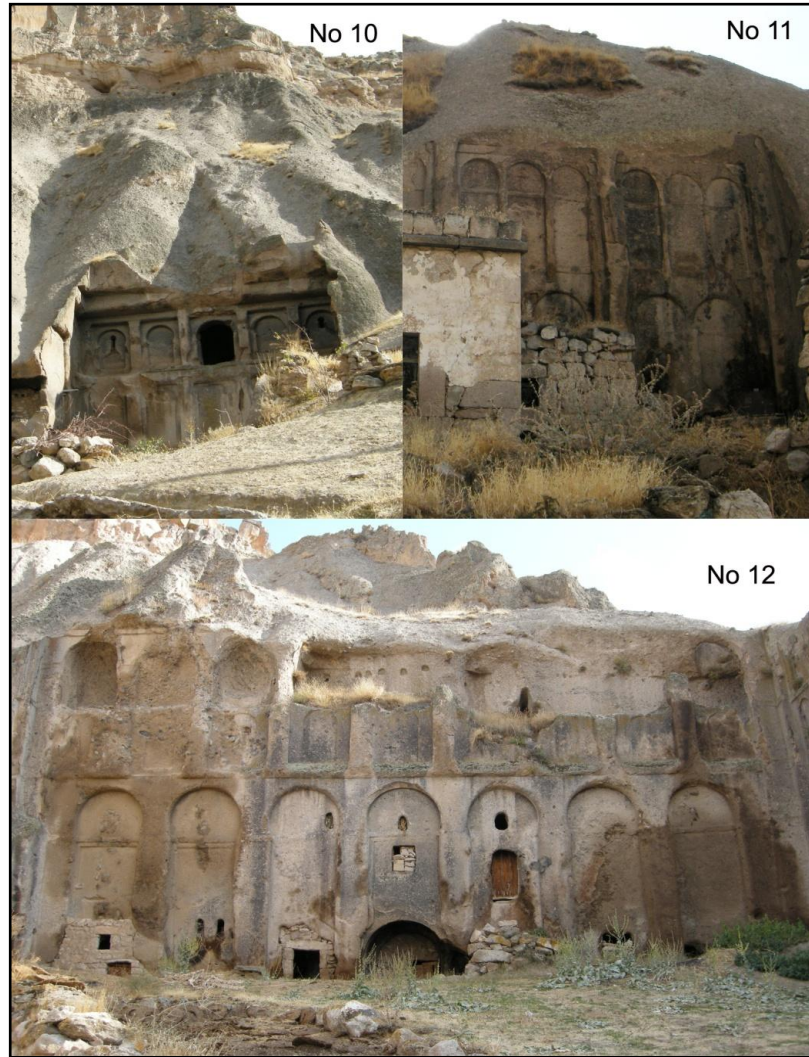

Foto 29. Yaprakhisar'da peribacalarına oyulmuş cepheler (Harita no 10-11-12)

Bu bölge dışında, Kapadokya'daki Bizans dönemine tarihlenen diğer yapıların cepheleri çökmüştür ve sadece iç kısımları kalmıştır. Yaprakhisar'da ise yıkılmadan kalan bu yapıları, yerel halk ürünlerini depolama amaçlı kullanmaktadır. Bu sebeple yapılara kapı yaptırmaktadırlar. Bu durum da yapıların, sadece doğal olarak değil yanlış kullanım sonucu da tahrip olmasını sağlamaktadır (Kalas, 2006).

Özellikle Yaprakhisar çevresindeki yapıların özellikleri iyi korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yapıların hepsi köy sınırları içinde kalmakta ve ulaşım açısından zorluk bulunmamaktadır (Şekil 14). Ancak, bu yapıların hiç birinin tescil edilmemiş olması sebebiyle, koruma amaçlı bir önlem bulunmamaktadır. Yerel halk tarafından depo olarak kullanılan bu yapılarda, turistik herhangi bir çalışma olmaması sebebiyle de, bu bölgeyi ziyaret eden turistler tarafından fark edilmemektedir.

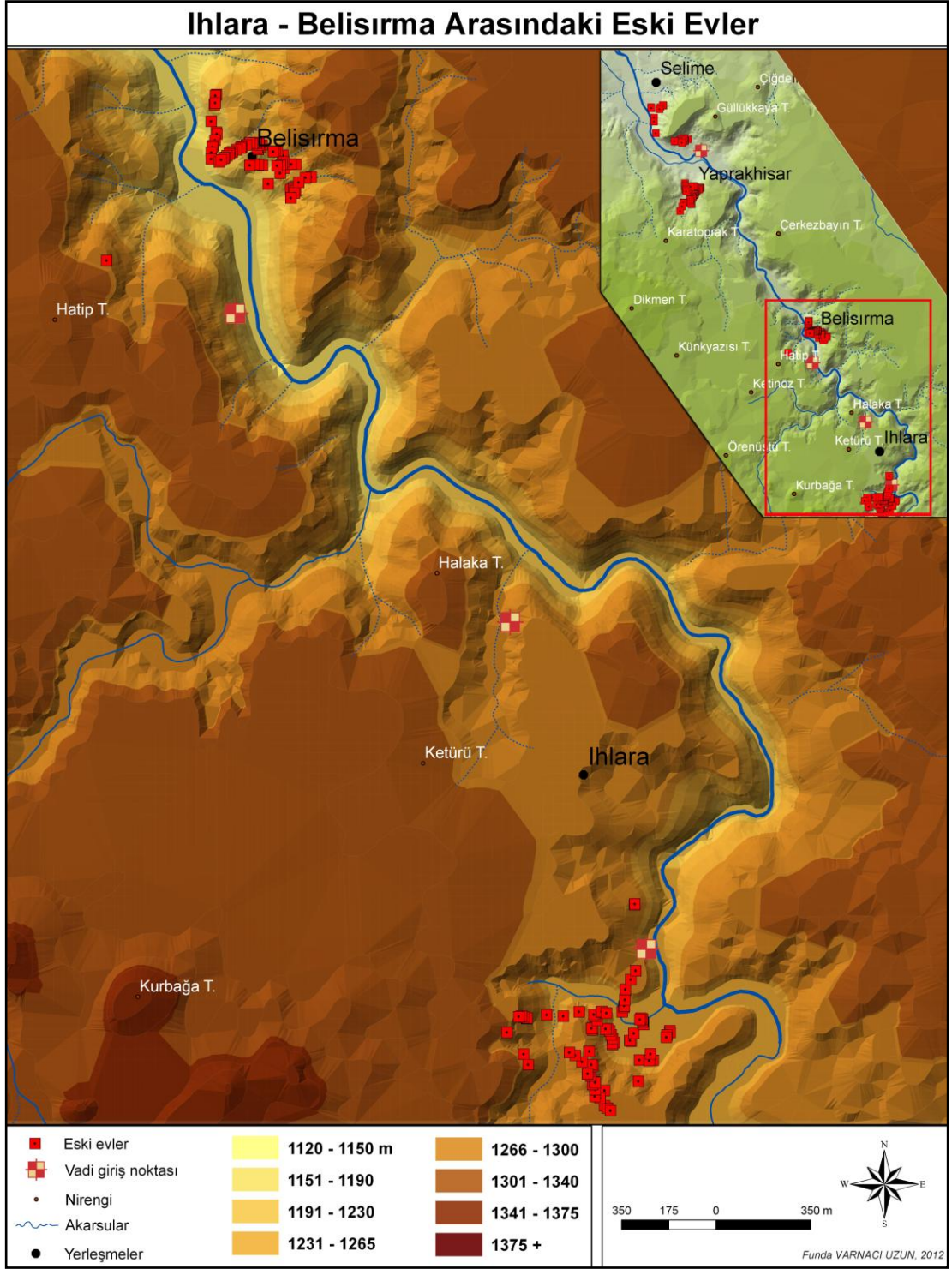
4.1.2.3. Eski evler

Araştırma alanını oluşturan Ihlara Vadisi'nin başlangıç noktasındaki Ihlara Kasabası, vadinin içinde yer alan Belısırma Köyü ve Yaprakhisar Köyü ile vadinin bitiş noktasında kurulmuş olan Selime Beldesi araştırma alanı içindeki yerleşmelerdir. Eğimli yamaçlar üzerinde kurulmuş olan bu yerleşmelerde, jeomorfolojik yapı ile uyumlu özgün mimari örnekler alanın diğer önemli kültürel peyzaj değerlerini meydana getirmektedir. Bu bölgedeki ilk yerleşmelerde, mesken olarak kullanılan mağaraların üzerine yöresel kesme taşlar kullanılarak evler inşa edilmiştir. Yerleşmelerde doğal peyzajla bütünleşmiş bir yapı görülmektedir.

Konutların iç mekânlarında kemerli tonozlardan yapılmış tavan sistemleri kullanılmıştır. Konut mimarisinin tasarım ilkeleri Anadolu insanının tarıma bağlı

ekonomik yapısına ve ailenin günlük yaşamına uygun şekilde iki ya da tek katlı olarak inşa edilmiştir. Düzgün şekilli veya bloklar halinde kullanılan yöresel kireç taşı ve ahşap yapı elemanları bölgedeki temel inşa malzemeleridir (Gülkal, 1999).

Araştırma alanında yer alan yerleşmeler Ihlara Özel Çevre Bölgesi sınırlarında kalmaktadır. Bununla birlikte, Ihlara Kasabası'nın eski mahalleleri olan Çarşıiçi, Kayaardı, Karşı ve Kayabaşı Mahalleleri ile Belisırma Köyü, Yaprakhisar Köyü ve Selime Beldesi; Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 10.10.1991-1150 sayılı kararıyla kentsel ve III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir (Aksaray Valiliği, 2009).

Şekil 17. Ihlara – Belisırma arasındaki eski evler

Ihlara Kasabası'nda 39, Belisırma Köyü'nde 23, Yaprakhisar Köyü'nde 13 ve Selime Kasabası'nda 15 konut tescil edilmiş durumdadır.

Foto 30. Ihlara Kasabası'ndaki eski evlerden örnekler

Foto 31. Ihlara Kasabası'ndaki eski evlerden örnekler-2

Ancak yapılan arazi çalışmalarında bu dört yerleşim biriminde tescil edilerek koruma altına alınması gerekli olan yaklaşık 100 konut daha tespit edilmiştir (Şekil 17-18).

Foto 32. Selime Beldesi'ndeki eski evlerden örnekler

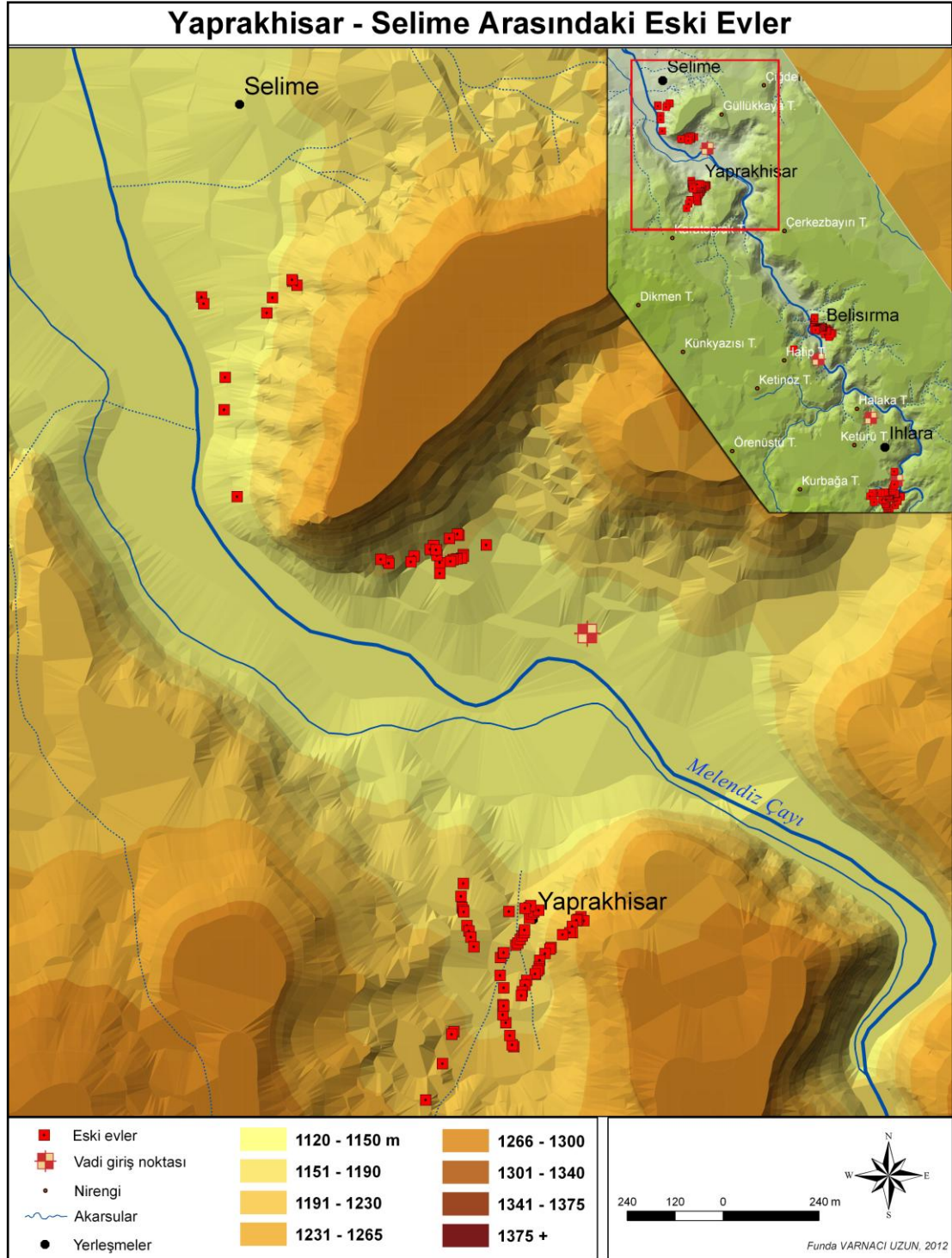
Foto 33. Yaprakhisar Köyü'ndeki eski evlerden örnekler

Foto 34. Belisırma Köyü'ndeki eski evlerden örnekler

Tüm yerleşmelerdeki konutların yapım tarihleri 1900'lerin başı ile 1950 arasında değişmektedir. Yerleşmelerde bulunan yapılar genellikle iki katlı, dikdörtgen yapılı ve düz damlıdır. İlk kat yığma taş iken ikinci kat kesme taştan yapılmıştır. Dış yüzeylerinde genellikle süslü taş konsollar bulunmaktadır. Bazılarının pencereleri, kemerli özellikteyken bazılarında pencereler dikdörtgen yapılıdır. Tek katlı yapılar ise yine dikdörtgen planlıdır ve kesme taştan yapılmıştır. Evlerde genellikle bir ön girişten sonra kesme taş döşemeli sofa gelmektedir. Ihlara'da bazı evler alttaki kayaya oyma mağara üzerine inşa edilmiştir. Alttaki mağara da evin eklentisi durumundadır. Selime'de ise, bazı evlerin dış kısmının bir bölümü doğal kayalar tarafından şekillenmiştir. Bu kayaların önünden veya arkasından farklı ölçülerde kesilmiş taşlar kullanılarak doğal yapı ile uyumlu mimari

tasarım oluşturulmaktadır. Ancak, bazı evlerde de izinsiz ve doğal yapı ile uyumlu olmayan eklemeler de yapılmıştır (Foto 30-31-32-33-34).

Şekil 18. Yaprakhisar – Selime arasındaki eski evler

Araştırma alanında bulunan eski evler koruma altında olmasına rağmen büyük bir kısmında yıkıntılar bulunmaktadır ve evler kullanılamaz durumdadır. Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkililerinin belirttiğine göre, evlerde aslına uygun olarak restorasyona izin verilmektedir. Bunun için evlerin sahiplerinin bir mimar tarafından çizilen proje, konutun krokisi, tapusu, restore gerekçesi, maliyeti ve fotoğrafları ile birlikte Konya Kültürel Varlıkları Koruma Kurulu'na başvuru yapması gerekmektedir. Ancak, evlerin tek sahipli olmaması, varislerinin birden fazla olması restorasyon yapmak için girişimleri engellemektedir. Evlerde çalışma yapılmadığı için konut olarak kullanılamayan çoğu ev, hayvan barınağı ya da ambar olarak kullanılmaktadır. Bölüm 4.4'te yerel halkın bu bölgedeki evlerin kullanımını ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

4.1.2.4. Yeraltı mağaraları ve diğer kültürel peyzaj değerleri

Yeraltı mağaraları:

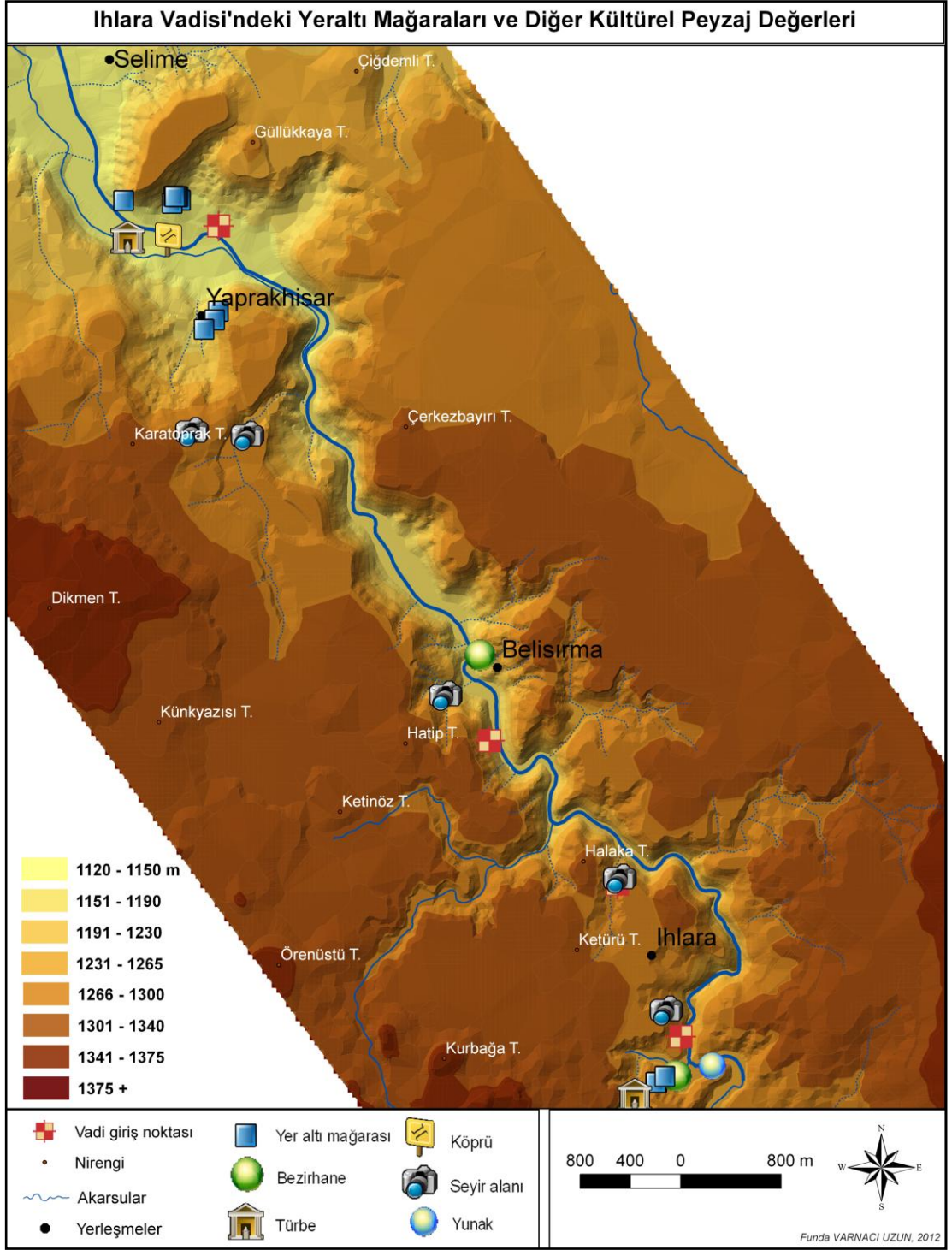
Yapılan arazi çalışmalarında Ihlara Vadisi'nde yer alan köylerde yeraltı mağaraları tespit edilmiştir. Bu yeraltı mağaraları Ihlara Kasabası, Yaprakhisar ve Selime köylerinde bulunmaktadır (Şekil 19). Mağaraların, eski dönemlerde insanların kayaların kolay oyulabilir yapısını kullanarak oluşturdukları barınma alanları olduğu kabul edilmektedir (Foto 35).

Foto 35. Yeraltı mağaralarının girişlerinden örnekler

Ihlara Kasabası'nda yaşlı bir köylünün belirttiğine göre, köy içinde bulunan yeraltı mağaraları evlerin altında ve birbirine bağlantılı durumda bulunmaktadır. Yine aynı kişi; bu yer altı mağaralarının temizlense ve tanıtımları yapılsa, turistlerin bu alanları da ziyaret edeceğini vurgulamıştır.

Ihlara yerleşimlerinde tespit edilmiş olan yer altı mağaralarının hiç biri turizm amaçlı kullanılmamaktadır. Mağaraların içleri ya çöp atma amaçlı ya da hayvan barınağı ve samanlık olarak kullanılmaktadır.

Şekil 19. Ihlara Vadisi'ndeki yeraltı mağaraları ve diğer kültürel peyzaj değerleri

Bezirhaneler:

Ihlara Vadisi'ndeki yerleşmelerde bulunan bir diğer kültürel peyzaj değeri bezirhanelerdir.

Alan içinde, biri Ihlara Kasabası biri Belisırma Köyü'nde olmak üzere iki adet bezirhane bulunmaktadır (Şekil 19). Ihlara Kasabası'nda bulunan bezirhane kayaya oyma yapıdadır. Bu bezirhane turizme kapalı durumdadır. Ancak; Aksaray İl Kültür Müdürlüğü (2009), kayıtlarına göre bezir yağı elde etmek için kullanılan ahşap mekanizması bulunmaktadır. Ayrıca elde edilen yağın biriktirildiği kayaya oyma bölüm de mevcuttur. Duvarları gaz yağından dolayı kararmıştır (Foto 36).

Foto 36. Ihlara Kasabası'ndaki bezirhane

Kaynak: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009

Belisırma Köyü'nde bulunan bezirhane yine kayaya oyma yapıdadır. Ala Kilise ile bitişik durumdadır (Şekil 21). Bezir yağı elde etmek için kullanılan ahşap yapısı durmaktadır (Foto 37). Bu bezirhane turist ziyaretlerine açıktır. Ancak, önünde yağ elde edilme sürecini anlatan herhangi bir bilgilendirme levhası bulunmamaktadır.

Foto 37. Belisırma Köyü'ndeki bezirhane

Türbeler:

Selime Beldesi'nde bulunan Yavuz Sultan Türbesi Selçuklu dönemi yapısıdır. Sekizgen temel üzerine oturmuş, sekizgen külahlı, kesme taştan yapılmış türbenin yedi yuvarlak kemerli duvarı işlemeli bir duvarında ise alınlığı yuvarlak kemerli kapısı vardır. Etrafı mezarlık olup duvarla çevrilidir (Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009), (Foto 38).

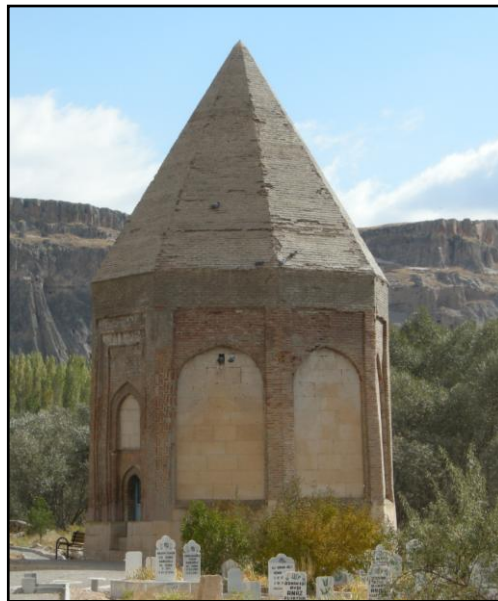

Foto 38. Selime Sultan Türbesi

Baydı Hatun Türbesi; Ihlara Kasabası'nda bulunan dört taş kemerli beşik örtülü bir yapıdır. Türbenin içten içe boyu 6, eni 3,5m.'dir. Kapı sövesi iki taştan oluşmaktadır. İçeride sol tarafta adi taştan yapılmış bir sanduka yer alır. Baş tarafına erkeklere mahsus serpuşlu bir taş dikilmiştir. Son yıllarda türbe ve çevresi yenilenmiştir. Türbenin dışı beton duvarla çevrilip sıvanmıştır (Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009).

Köprü:

Yaprakhisar Köyü Mevkii'nde bulunan yöreye özgü blok kesme taşlardan inşa edilmiş olan Osmanlı Dönemi'ne ait köprü, dört gözlü, hafif sivri kemerlidir. Köprü'nün en sağdaki gözü toprak altında kalarak kapanmıştır (Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009), (Şekil 19).

Yunak:

Ihlara Kasabası'nın meydanında bulunan yunak kabaca yontulmuş taşlardan inşa edilmiştir (Foto 39).

Foto 39. Ihlara Kasabası'ndaki yunak

Üst örtüsü yuvarlak kemerli olup bu sistemi sütunlar desteklemektedir. Eskiden kullanım amacı çamaşırhaneyken günümüzde atıl durumdadır.

4.1.3. Ihlara Vadisi’ndeki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunması

Ihlara Vadisi’ndeki koruma statüleri

Ihlara Vadisi, 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Ihlara Vadisi’ndeki doğal ve kültürel değerlerin korunması amaçlı olarak gerçekleştirilen bu statü uyarınca çeşitli koruma ve planlama faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Tablo 21). Ancak; örneğin Ihlara Vadisi’nde 1991 yılından beri kurum tarafından sürekli olarak verildiği belirtilen çevre eğitimi, belirli dönemlerde köy muhtarlarına Ankara’da verilen eğitimle sınırlı kalmaktadır.

Tablo 21. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi’nde araştırma izleme ve koruma faaliyetleri

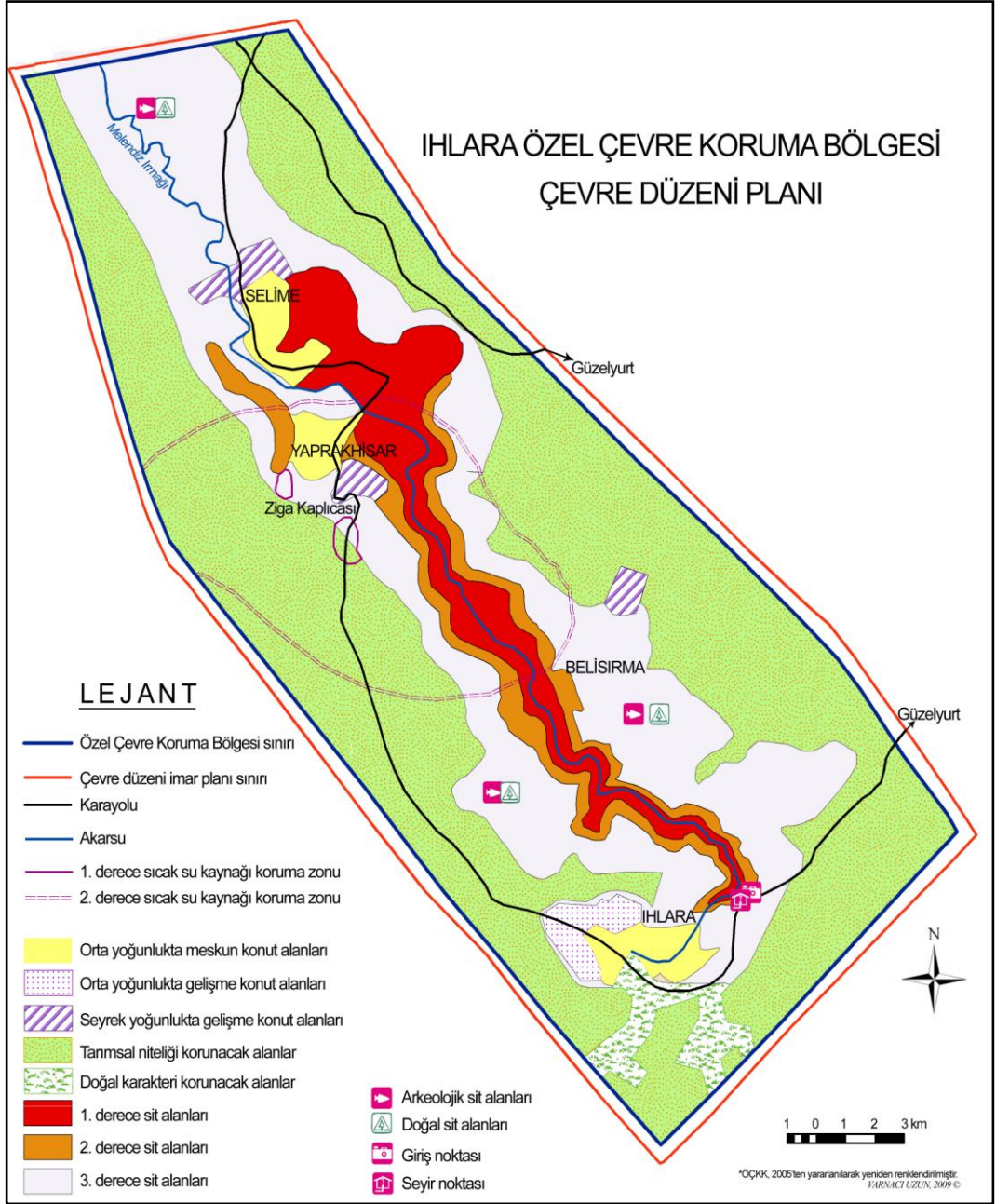
Proje Adı	Başlama T.	Bitiş T.	Yürüten Kuruluş
Çevre Eğitimi	1991	Sürekli	Özel Çevre Koruma Kurumu
Ihlara Ö.Ç.K Bölgesi Jeolojisi ve Bölgede Bulunan Termal Kaynakların Hidrojeolojik ve Hidrojeokimyasal Araştırması	1992	1993	Hacettepe Üniversitesi
Katı Atıkların Geri Kazanımı	1994	Sürekli	Özel Çevre Koruma Kurumu, ÇEVKO, Mahalli İdareler
Su Kalitesi İzleme Projesi	2007	Sürekli	Özel Kuruluşlar

Bölgede katı atıkları geri kazanım projesinin 1994 yılından beri sürekli uygulandığı belirtilmektedir. Ancak, bölgenin en önemli sorunlarından biri katı atıkların bertarafıdır. Bu amaçla çöp depolama alanı tespit edilmiş, bölge içindeki yerleşmelerin çöplerini buraya atması planlanmış ancak henüz uygulamaya geçmemiştir. Özel çevre koruma bölgesindeki planlama ve projeler ise Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde planlama ve proje hizmetleri

Proje Adı	Kuruluş	Tarih
1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	İlgili Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları	07.12.1993
Selime Nazım İmar Planı (1/5000)	Valilik, Muhtarlık	07.12.1995
Selime Uygulama İmar Planı (1/1000)	Valilik, Muhtarlık	07.12.1995
Ihlara Nazım İmar Planı (1/5000)	Ihlara Belediyesi	23.10.2000
Ihlara Uygulama İmar Planı (1/1000)	Ihlara Belediyesi	23.10.2000
Ihlara Nazım ve Uygulama İmar Planı Ihlara Vadisi içinin Revizyonu (1/5000-1/1000)	Ihlara Belediyesi	24.12.2007

Bu planlardan çevre düzeni planı incelendiğinde, Ihlara Vadisi içinin 1. derece sit alanı, vadinin yakın çevresinin 2. derece sit alanı olduğu görülmektedir. Vadinin uzak çevresi ise, 3. derece sit alanıdır. Bölge içinde yer alan yerleşmelerin çevreleri konut gelişme alanları olarak belirlenmiştir. Ziga kaplıcası çevresi ise sıcak su kaynağı koruma zonu olarak belirlenmiştir (Şekil 20).

Şekil 20. Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı

Ihlara Vadisi'nin özel çevre koruma bölgesi ve aynı zamanda vadi içinin 1. derece arkeolojik ve doğal sit alanı olması, kültürel peyzaj değerlerinin korunması bakımından önemli olmakla birlikte yeterli korumanın olmadığı gözlenmiştir.

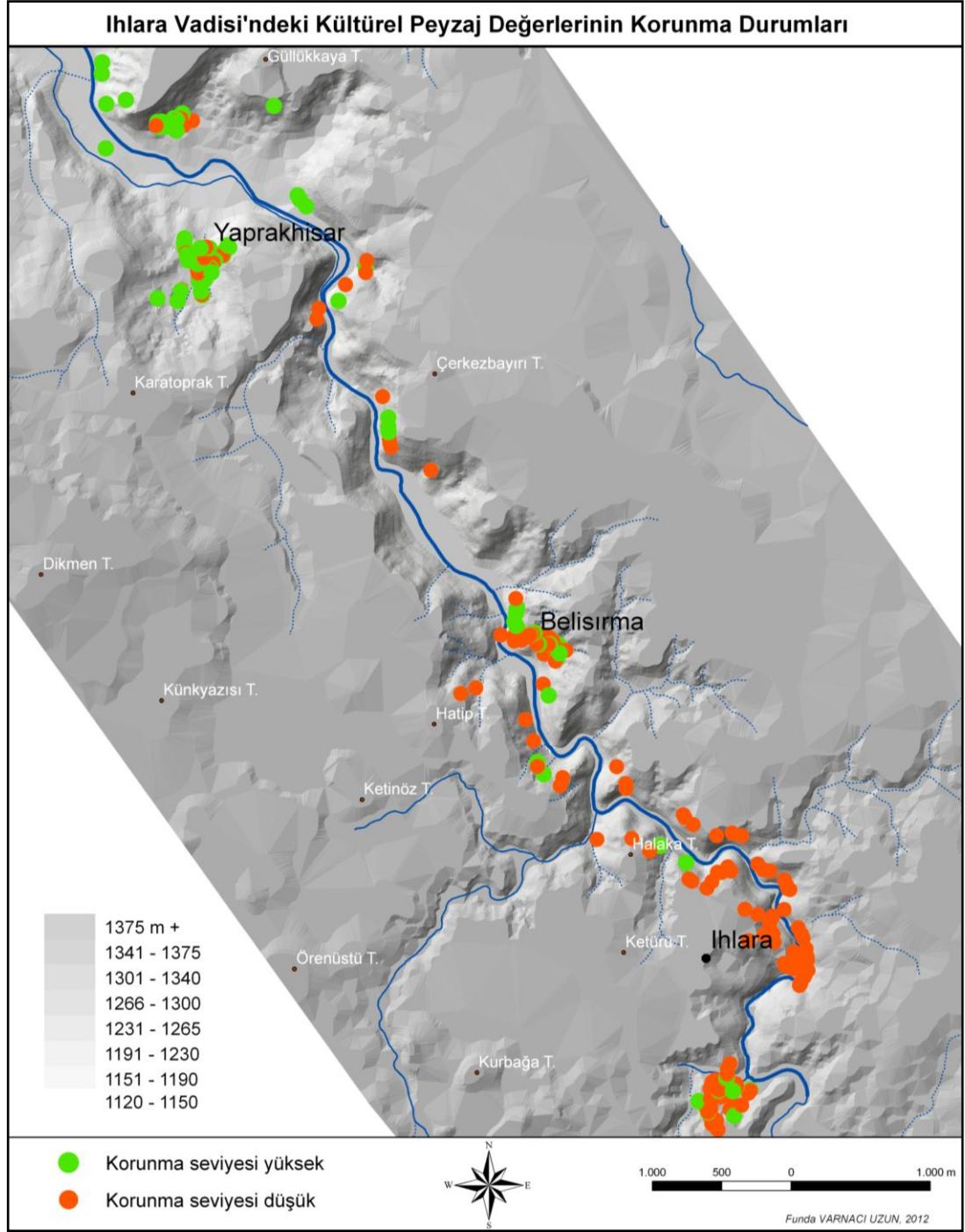
Alandaki kültürel peyzaj değerlerinin bir kısmının tescili yapılmış olmasına rağmen bu yapılar kendi hallerine terk edilmiş durumdadırlar. Vadideki kültürel

peyzaj değerlerinin korunma durumlarına gore değerlendirildiğinde, Selime Katedrali çevresindeki peri bacalarına oyulmuş mağaralar, Yaprahisar'daki yapılar ile yerleşmelerdeki bazı evlerin korunma seviyeyelerinin yuksek olduğu soylenebilir. Ancak, vadi içindeki birkaç tescilli kilise dışında diğer kilise ve mağaraların korunma seviyesi duşuktur. Tescilli durumdaki kiliselerin freskleri aşırı tahribe uğramıştır. Ayrıca, bir kısmı kaya duşmelerinden oldukça fazla etkilenmiş durumdadır. Bunun yanında, yerleşmelerdeki pek çok ev, mesken olarak kullanılamaz durumdadır (şekil 21).

Kiliselerin bakım, onarım, izleme ve turistik ürün olarak sunulmasına ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Ayrıca, vadi içindeki önemli sorunlardan biri olan kaya kopmalarına karşı herhangi bir önlem alınmamıştır.

Bölgede var olan koruma statüleri kapsamında, alanın turizm amaçlı kullanımına ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamaktadır. Alanın bir yönetim planının olmaması en önemli eksikliklerinden biridir.

Şekil 21. Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerlerinin korunma durumları

Ihlara Vadisi'nin Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya

Mirası Alanına göre durumu:

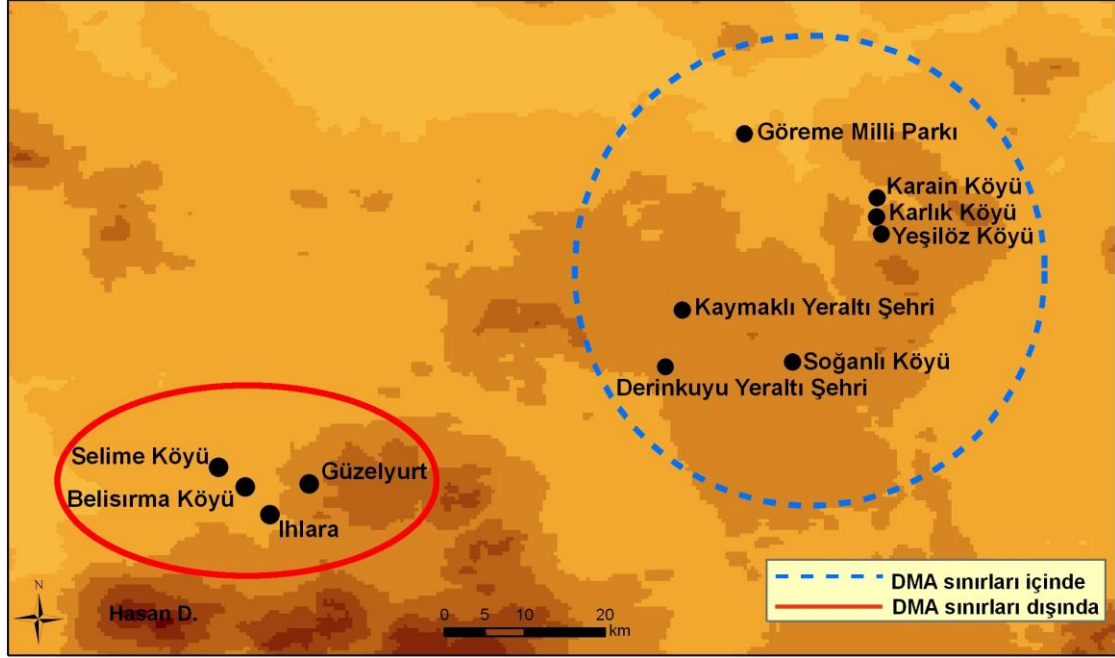
Kapadokya Bölgesi, Bizans İmparatorluğu döneminde idari bir yönetim bölgesine verilen isimdir. Sınırları yüzyıllar içinde birçok kez değişmiş olmasına

karşın, kabaca günümüzün Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri; kısmen Sivas, Kırşehir, Malatya illerini kapsayan alan olarak tanımlanabilmektedir (Pekak, 2009). Bu açıklamadan hareketle ilk olarak söylenebilecek olan, Ihlara Vadisi'nin de Kapadokya Bölgesi içinde bulunduğu. Ötüken (1983)'e göre; Ihlara Vadisi Kappadokya Bölgesi'ndeki Bizans dönemi dini yapılarının yoğunlaştığı merkezler arasında Göreme (48 kilise), ve Güzelyurt'tan (23 kilise) sonra 23 kilise ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Dünya'da bulunan 23 tane karışık tipteki dünya mirası alanı içinde bulunan Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı, potansiyel kültürel peyzaj alanı olarak değerlendirilmektedir (Fowler, 2003). 1985 yılında dünya mirası alanı ilan edilen Göreme, kayalara oyulmuş tapınakları ile Bizans sanatının İkonoklastik dönemine ait eşsiz kanıtları içeren tamamen erozyonla yontulmuş muhteşem bir peyzajdır. Konutlar, oyma köy ve yer altı şehirleri gibi 4. yüzyıla kadar uzanan geleneksel insan yaşam kalıntıları orada görülebilir (UNEP, 2007). UNESCO'nun Göreme'yi anlatmak için kullandığı ifadelerde görüldüğü gibi; Göreme ve çevresi Erciyes Dağı volkanizması etkisinde şekillenmiş ve sahip olduğu doğal peyzaj Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren insanlar tarafından barınma ve ibadet alanı şeklinde kullanılarak alanın kültürel peyzaj değerleri meydana getirilmiştir. Bu özellikleri ile Göreme, Erciyes Dağı volkanizması etkisinde şekillenen ve insanlar tarafından saklanma ve ibadet amaçlı kullanılan Ihlara Vadisi ile benzer kültürel peyzaj özelliklerine sahiptir.

Bununla birlikte, Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası alanı tek bir alandan oluşmayıp İç Anadolu'da Nevşehir ve Kayseri illeri içinde yer alan 7 farklı alandan oluşmaktadır. Göreme Milli Parkı, Derinkuyu ve

Kaymaklı yer altı şehirleri, Karain, Karlık, Yeşilöz ve Soğanlı köyleri dünya mirası alanı sınırları içinde bulunmaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2009), (Şekil 22).

Şekil 22. Ihlara Vadisi ve çevresinin Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'na göre konumu

Soğanlı Köyü, dünya mirası alanının merkezi konumunda bulunan Göreme Milli Parkı'na 70 km mesafededir. Bu mesafedeki bir köy yerleşimi dünya mirası alanı sınırları içinde bulunurken; miras alanı ile kültürel peyzaj özellikleri bakımından benzer özelliklere sahip ve mekansal olarak yine yaklaşık 70 km mesafedeki Ihlara Vadisi ve çevresi dünya mirası alanı sınırları içinde yer almamaktadır (Şekil 22).

Ihlara Vadisi, Kapadokya Bölgesi içinde yer almakta ve mekansal olarak Göreme'ye yakın konumda bulunmaktadır. Bunun yanında, kültürel peyzaj özellikleri bakımından da Göreme ile benzer özellikler taşımaktadır. Ancak, Ihlara Vadisi'nin sahip olduğu koruma statüleri uluslararası değildir ve yapılan çalışmalar vadideki değerleri korumak için yetersiz kalmaktadır. Bu nedenlerle, Ihlara

Vadisi'nin de, potansiyel Göreme Kültürel Peyzaj Alanı'na dahil edilerek dünya mirası alanları içinde korunması ya da ayrı bir kültürel peyzaj alanı olarak dünya mirası alanı kapsamında korunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ara Sonuç

➤ Ihlara Vadisi, vadinin sunduğu doğal yapı ile insan etkileşimi sonucu ortaya çıkan kültürel peyzaj değerleri bakımından zengindir.

➤ Vadide gerçekleştirilen arazi çalışmalarında, vadi içinde ve yerleşmelerinde UNESCO'nun kültürel peyzaj tanımına uygun olarak; kaya kiliseleri, mağaralar, peri bacasına oyulmuş mağara ve kiliseler, freskler, katedral, yer altı mağaraları, konutlar, bezirhaneler, türbe, köprü ve yunak tespit edilmiştir.

➤ Ihlara vadisi içinde yer alan 12 kilise, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil edilmiş durumdadır. Bu kiliseler, Ihlara ile Belisırma arasındaki bölgede bulunmaktadır. Kiliseler ve içlerindeki freskler tescilli olmasına rağmen, aşırı tahrip edilmiş ve bakımsızdırlar. Bu yapılarda, herhangi bir onarım ve koruma çalışması görülmemektedir. Ayrıca, turist ziyaretlerine açık olmasına rağmen hiçbiri turistlere hizmet edebilecek alt yapıya sahip değildir. Sadece tescilli kiliselere ulaşım için yön levhaları bulunmakta, bunun dışında bilgilendirme ve uyarı levhaları bulunmamaktadır.

➤ Vadinin bitiş noktasında yer alan Selime Katedrali tescilli bir yapıdır. Ancak, katedralle ilgili de herhangi bir düzenleme, onarım ve koruma çalışması görülmemektedir.

➤ Tescilli değerlerle ilgili koruma, onarım ve turistik hizmet çalışmasına rastlanmamış olmasına rağmen bu alanlara girişte ziyaretçilerden yüksek ücretler alınmaktadır.

➤ Ihlara Vadisi'nde tescil edilmemiş pek çok kilise veya mağara tespit edilmiştir. Vadi duvarlarına oyulmuş yapılar daha çok Ihlara-Belisırma arasında görülmektedir. Ancak bunların bir kısmına kaya düşmeleri sebebiyle ulaşılamamaktadır.

➤ Belisırma-Selime arasında ise, vadi duvarlarının birbirinden uzaklaşması ve peri bacası oluşumlarının da görülmesi sebebiyle, daha çok peri bacaları içine oyulmuş yapılar bulunmaktadır. Ancak bu yapıların hiç biri tescil edilmemiştir. Turistlere, Belisırma-Selime arasındaki güzergahta yürüyüş imkanı sağlanmadığı için turistler tarafından da bu alanlar görülememektedir. Özellikle Yaprahisar'da bulunan yapılar özellikleri iyi korunmuş ancak tescil edilmemiş ve turist ziyaretine açılmamış yapılardır.

➤ Araştırma alanı yerleşmelerinde doğal ortamın sağladığı malzeme yöreye özgü konut mimarisinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ihlara Vadisi yerleşmelerinde toplam 90 konut tescil edilmiştir. Bununla birlikte arazi çalışmalarında tescil edilmesi gerekli olan daha fazla konut da tespit edilmiştir. Konutlarda, 3. derece arkeolojik sit alanı kapsamında tescil edilmiş olmasına rağmen, özel mülk olmaları sebebiyle herhangi bir koruma ve onarım çalışması görülmemektedir. Konut sahipleri de, restorasyon yapabilecek güçte olmadığı için evlerin büyük kısmı boş, terk edilmiş ya da hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.

➤ Yerleşmelerde, tescil edilmemiş ve genellikle hayvan barınağı ve samanlık olarak kullanılan yer altı mağaraları bulunmaktadır. Bunun yanında, alanda, tescil edilmiş iki bezirhane, iki türbe ve bir yunak bulunmaktadır. Ancak bunların da koruma çalışmaları yetersizdir.

➤ Ihlara Vadisi, Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak koruma altındadır. Ayrıca, vadi içi 1. derece arkeolojik ve doğal sit alanı, vadi yerleşmeleri ise 3. derece kentsel sit alanı olarak koruma altındadır. Ancak, arazi çalışmalarında bu alandaki koruma statülerinin yetersiz olduğu ve iyi işleyemediği görülmüştür. Ayrıca, bölgenin en önemli faaliyeti olan turizm de, bu koruma statüleri kapsamında ele alınmamakta ve turizmin sürdürülebilirliği sağlanamamaktadır.

➤ Ihlara Vadisi, kendisine mekansal ve kültürel peyzaj değerleri anlamında çok yakın olan Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı sınırları içinde bulunmamaktadır. Ihlara Vadisi'ndeki koruma statülerinin yetersizliği, Ihlara Vadisi'nin de, potansiyel Göreme Kültürel Peyzaj Alanı'na dahil edilerek dünya mirası alanları içinde korunması ya da ayrı bir kültürel peyzaj alanı olarak dünya mirası alanı kapsamında korunması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

4.2. Ihlara Vadisi'ndeki Turizm Faaliyetleri

Araştırmanın bu bölümünde Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin gelişimi, vadi çevresindeki turistik alt yapı ve vadinin turistik talebi üzerinde durulmuştur.

4.2.1. Ihlara Vadisi'nde Turizmin Gelişimi

Pers dilinde Katpatuk; “Güzel Atlar Ülkesi” anlamına gelen Kapadokya Bölgesi, Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Kırşehir illerinin kapladığı alandır. Daha dar bir alan olan kayalık Kapadokya Bölgesi ise Uçhisar, Ürgüp, Avanos, Göreme, Derinkuyu, Kaymaklı, Ihlara Vadisi ve çevresinden oluşmaktadır. Ihlara Vadisi'nde turizmin gelişimi, Ürgüp merkezli olarak Kapadokya Bölgesi'ndeki turizmin gelişimini izlediği için bu bölümde Kapadokya'da turizmin gelişim aşamaları ele alınmıştır.

Kapadokya Bölgesi, çeşitli yönlerden turizmin ilgi alanına girmektedir. Jeomorfolojide peribacaları adı verilen volkanik aşınım şekilleri doğa turizmi konusuna girerken, yörede yamaçların, yeraltının ve peribacalarının oyularak yerleşim yeri olarak kullanılması kültür turizminin ve aynı şekilde yumuşak tüfler oyularak yapılmış olan kilise ve manastırlar da inanç turizminin konusu olmaktadır (Doğaner, 2001).

Tarih boyunca inziva yeri olarak kullanılan Kapadokya Bölgesi'nin Avrupalı turistler tarafından yeni bir destinasyon olarak belirlenmesi Avrupalı gezginlerin kitapları sayesinde olmuştur. 18. yüzyılda doğu ülkelerini inceleme gezisine çıkan Fransız Paul Lucas, ülkesine döndükten sonra yazdığı iki eserinde yöredeki koni şekillerden ve bunların içinde yaşayan insanlardan bahsetmiş ve yöreye ait gravürler

çizmiştir. Paul Lucas'tan sonra; W.J. Hamilton, W.F. Ainsworth, Charles Texier de yörenin yapısından çok etkilenmiş ve eserlerinde yer vermişlerdir. Yörenin kaya kiliselerinin geniş ölçüde tanınmasını sağlayan, 1907-1912 yılları arasında yörede çalışarak kilise, manastır gibi sanat eserlerini tespit edip, sınıflandıran Gilluame de Jerphanion olmuştur (Doğaner, 2001).

Yörenin araştırmacılar dışında kültürel turizme ilgi duyan turistler tarafından ziyaret edilmeye başlaması bölgede turizm hizmetlerinin gelişmesini gerektirmiştir. 1950 yılında Göreme Vadisi açık hava müzesi şeklinde ziyarete açılırken, Derinkuyu yer altı şehri de üst katları temizlenerek müze halinde ziyarete açılmıştır. Göreme ve Zelve vadileri 6 Aralık 1985'te UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine dâhil edilmiştir. Ayrıca bölgede 9.572 ha alan 1986 yılında Göreme Tarihi Milli Parkı olarak koruma altına alınmıştır.

Bölgede turizmin gelişmesi amacıyla ilk olarak ulaşım ve konaklama tesisleri yapımına öncelik verilmiş, 1970 yılından itibaren Nevşehir'e konaklama tesisleri yapılmaya başlamıştır. Nevşehir- Kayseri karayolu üzerinde bulunması sebebiyle ilk olarak Ürgüp turizm merkezi olmuştur. Ürgüp'ü, 1977 yılında Ankara-Kayseri karayolunun Avanos'tan geçmesi sonrası Kızılırmak'ın iki yakasında kurulmuş olan Avanos'un turizm alanında gelişimi takip etmiştir. Avanos turizme daha çok hediyelik eşya satışı (halı, kilim, mermer, çömlek) ve çömlek atölyeleri ile hizmet vermektedir.

Turizm hizmetlerinde en önemli gelişmelerden olan konaklama tesisleri Kapadokya Bölgesi'nde eski Rum konaklarının restore edilerek konaklama tesislerine dönüştürülmesi şeklinde olduğu gibi, 1980'li yılların sonlarından itibaren 4-5 yıldızlı oteller şeklinde de inşa edilmiştir. Ürgüp çevresindeki 4-5 yıldızlı oteller

Nevşehir-Kayseri karayolu yakınında kurulmuştur. Son yıllarda ise; Kapadokya çevresinde yumuşak tüfleri oyularak doğal ortamla uyumlu konaklama ve yeme-içme tesisleri faaliyete geçmektedir.

Kapadokya Bölgesi'nde Ürgüp merkezli olarak başlayan turizm faaliyetleri yıllar içinde alanını genişletmiş ve kuzeyde Avanos'a güneybatıda Ihlara Vadisi'ne doğru gelişmiştir. Bu bölgedeki turizm faaliyetleri genellikle vadiler ve yer altı şehirlerinde yoğunlaşmıştır.

Ihlara Vadisi'nin en önemli turistik çekiciliği binlerce yıllık süreçte oluşmuş olan jeomorfolojik görünümüdür. Vadinin ilgi çekici görünümünü oluşturan Kızılkaya ignimbiritleri sütunsal bir dış görünüme sahiptir. Ihlara Vadisi, Melendiz Irmağı ve kollarının oluşturduğu ana su hattı ile diğer iklim koşulları altında meydana gelen aşınmalar sonucu bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Ihlara Vadisi'nin yüzyıllar boyunca dini merkez olarak kullanılması ve vadi içindeki kayaların oyularak içlerine yapılmış olan kiliseler ile kilise duvarlarındaki freskler vadideki önemli kültürel peyzaj değerleri olarak vadinin bir diğer turistik çekiciliğini oluşturmaktadır.

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri Ürgüp ve çevresindeki turizm faaliyetlerini takiben gelişmeye başlamıştır. Kültürel peyzaj değerlerinin 14 km'lik vadi boyunca yayılmış olmasına rağmen turist ziyaretleri, Ihlara Kasabası'ndaki vadi giriş noktası ve yakın çevresi ile sınırlı kalmaktadır. Kapadokya Bölgesi'ni ziyaret eden turistler genellikle 3 günlük tur programı içinde Ihlara Vadisi'ni bir-iki saat ziyaret imkânı bulmaktadırlar.

4.2.2. Ihlara Vadisi'ndeki Turistik Alt Yapı Durumu

Bir bölgedeki konaklama tesisleri ve diğer turistik alt yapı hizmetleri turizmin gelişimi için önemlidir (Özgüç, 1998).

Ihlara Vadisi içindeki yerleşmelerde 2'si yatırım belgeli 5'i pansiyon olmak üzere toplam 7 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin toplam yatak kapasitesi 694'tür (Tablo 23).

Tablo 23. Ihlara Vadisi çevresindeki konaklama tesisleri

Tesisin Adı	Türü	Yeri	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Şifa Apart Otel	Yatırım belgeli	Yaprakhisar-Ziga	48	96
Ihlara Tatil Köyü	Yatırım belgeli	Yaprakhisar-Ziga	114	228
Akar Pansiyon	Pansiyon	Ihlara Kasabası	18	48
Bişkinler Pansiyon	Pansiyon	Ihlara Kasabası	12	36
Çatlak Pansiyon	Pansiyon	Selime Beldesi	17	45
Kayabaşı Pansiyon	Pansiyon	Yaprakhisar Köyü	8	18
Piri Pansiyon	Pansiyon	Selime Beldesi	6	14
Toplam			223	694

Kaynak: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012a

Yatırım belgeli tesisler, Ziga kaplıcalarında kurulmuş olan, Mayıs ve Eylül ayları arasında daha çok Aksaray ve yakın çevre illerden gelen yerli turistlere hizmet veren tesislerdir. Arazi çalışmalarında yapılan gözlemlerde, vadideki pansiyonların standartlarının yetersiz olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, Ihlara Kasabası'nda Kayaardı Mahallesi muhtarı ile yapılan görüşmede muhtar; vadideki pansiyon sahiplerinin çok nadiren Nevşehir'den gelen turist gruplarına, Nevşehir'deki tesislerin yarısından daha düşük fiyatlara hizmet verebildiğini belirtmiştir.

Ihlara Vadisi'ndeki yeme-içme tesisleri ise, Selime'de 2, Belısırma'da 4, Ihlara Kasabası girişinde 1 restaurant olmak üzere toplam 7 adettir (Foto 40). Bu tesislerde, Nevşehir'den günübirlik olarak vadiyi ziyaret etmek üzere getirilen yabancı turist grupları öğle yemeği ihtiyacını karşılamaktadır. Yerli turist grupları ise, bu tesislerden yabancı gruplara oranla daha az yararlanmaktadır.

Foto 40. Belısırma'da Melendiz Irmağı kıyısındaki restaurantlardan bir görünüm

Kapadokya Bölgesi'ndeki turizm faaliyetlerinin başlangıç noktası olan Nevşehir, 2010 yılı itibariyle; turizm yatırımı belgeli 10 tesis, 809 oda ve 1694 yatak kapasitesi, turizm işletmesi belgeli 45 tesis, 3928 oda ve 8424 yatak kapasitesine sahiptir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011). Alanda yerel halk ile yapılan görüşmelerde, yerel halk Nevşehir'deki turistik altyapının gelişmiş olmasının kendilerini olumsuz etkilediğini savunmaktadır. Yerel halka göre, Ürgüp, Göreme ve çevresinin Kapadokya Bölgesi'ndeki turizm faaliyetlerinde konaklama ve yeme-içme merkezi olarak da kullanılması ve turistlerin Ihlara Vadisi'ne sadece 1-2 saatliğine getirilmesi sebebiyle Ihlara Vadisi'ndeki alt yapı olanakları gelişmemektedir.

Ihlara Vadisi'ndeki diğer turistik alt yapı olanaklarından biri; vadi girişinde bulunan biri İl Kültür Müdürlüğü'ne bağlı biri özel işletme olmak üzere iki adet hediyelik eşya dükkânıdır. Selime Katedrali'nde bulunan hediyelik eşya satış noktası ise oldukça yetersiz durumdadır (Foto 41).

Foto 41. Hediyelik eşya satış noktaları (solda: Ihlara Vadisi girişi, sağda: Selime Katedrali)

Vadi girişinde yerel halkın satış yapabileceği tezgâhlar bulunmamaktadır. Yerel halk ürünlerini vadi girişinde yerde ve kaldırım kıyısında satmaktadır (Foto 42).

Foto 42. Yerel halkın Ihlara Vadisi girişindeki satış alanları

Yerel halk kendileri için tezgâhlar açılmasını isterken; Aksaray İl Kültür Müdürlüğü yetkilileri, yerel halkın yurt dışındaki yakınlarından gelen para ile geçindiğini ve bu sebeple de turizme yönelik bir girişimlerinin olmadığını dile getirmektedir. Ayrıca, yerel halkın bu konuda isteksiz olduğunu, isterlerse kendileri tezgâh açarak istedikleri ürünü satabileceklerini belirtmektedir.

Vadinin Ihlara, Belisırma, Ihlara Kasabası ve Ihlara ana giriş noktalarındaki güvenlik kontrol noktalarındaki yapılar yöresel mimariye uygun olarak kesme taştan yapılmıştır (Foto 43).

Foto 43. Ihlara Vadisi giriş noktaları

Vadi girişinde bulunan tuvalet, oturaklar, vadiye iniş için kullanılan merdiven bakımsız ve yetersiz durumdadır (Foto 44-45).

Foto 44. Vadiye iniş için kullanılan merdiven ve dinlenme alanı

Foto 45. Vadi içi ve girişindeki oturaklar

Vadi içindeki açıklama, uyarı ve yön levhaları standardize edilmemiştir (Foto 46). Vadinin Ihlara girişi ile Belısırma arasındaki sık aralıklarla yerleştirilmiş çöp kutuları alandaki yeterli durumda olan tek turistik hizmettir (Foto 47).

Vadi içinde akarsuyun karşı tarafına geçmeyi sağlayacak üç adet yeni durumda köprü bulunmaktadır (Foto 48). Vadi girişinde ziyaretçi merkezi bulunmamaktadır.

Foto 46. Vadi içindeki levhalardan örnekler

Foto 47. Vadi içindeki çöp kutularından örnekler

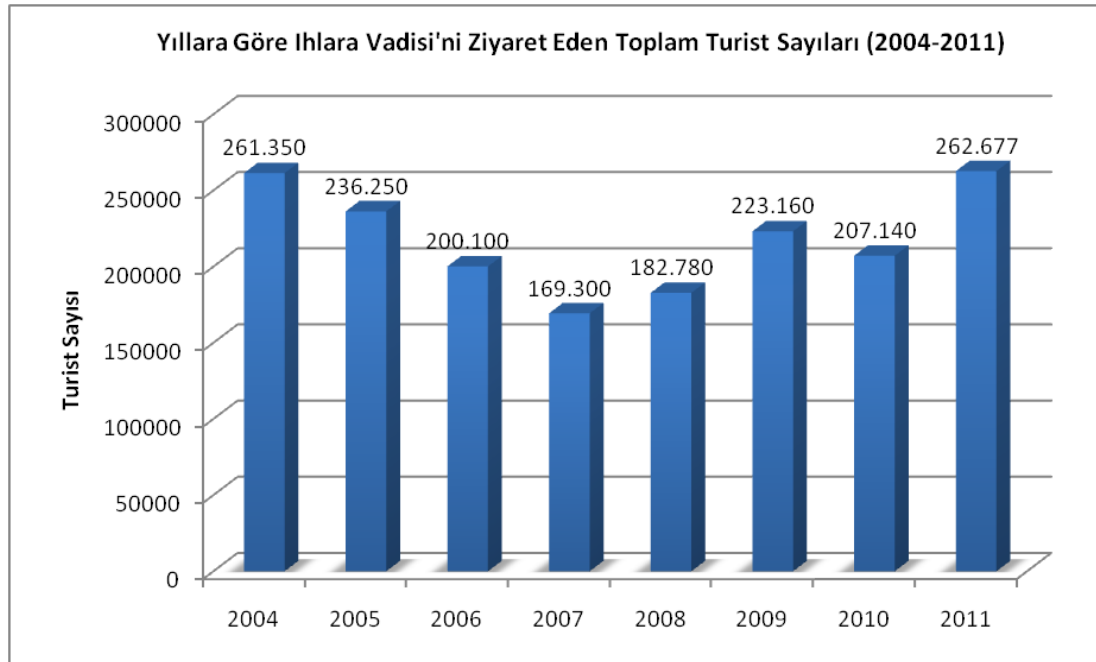

Foto 48. Vadi içindeki köprüler

4.2.3. Ihlara Vadisi'nin Turistik Talep Durumu

Bu bölümde, Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayıları, ziyaretlerin aylara göre değişimi ve ziyaretlerden elde edilen gelir incelenmiştir.

2004-2011 yılları arasında Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayılarına bakıldığında, yıllık ziyaretçi sayılarının 2007 ve 2008 yılları hariç, iki yüz bin kişinin üzerinde olduğu görülmektedir. 2004-2011 yılları arasında en az ziyaretçi sayısı 2007 yılında iken en fazla ziyaretçi sayısına 2011 yılında ulaşılmıştır (Şekil 23).

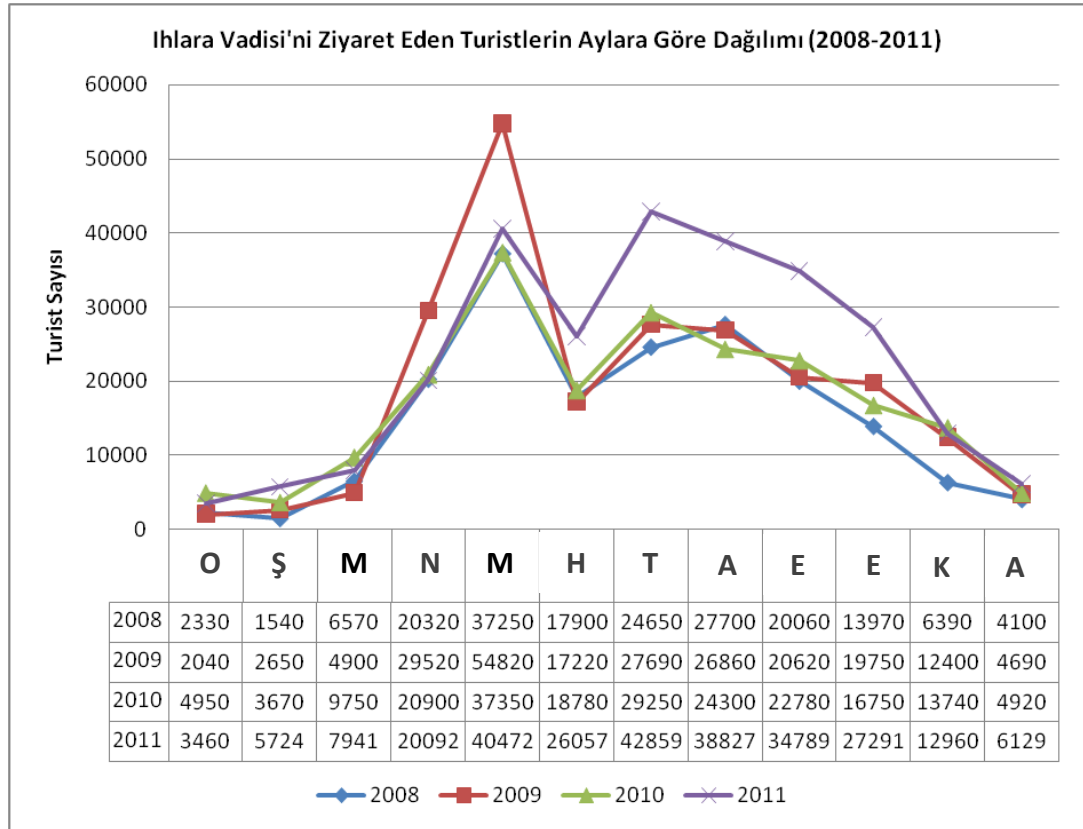

Şekil 23. Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayıları (2006-2011)

Kaynak: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012b

2007 ve 2008 yılında ziyaretçi sayılarındaki azalmanın yaşanan ekonomik krizle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ihlara Vadisi'nin 2011 yılında 262.677 olan ziyaretçi sayısına karşılık Göreme Milli Parkı'nın ziyaretçi sayısı 906.721 kişi olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012d).

Ihlara Vadisi'ni 2008-2011 yılları arasında ziyaret eden turistlerin aylara göre dağılımı incelendiğinde, ziyaretçi sayısının nisan ayından başlayarak arttığı ve en fazla ziyaretçinin Mayıs ayında olduğu görülmektedir. Sadece, 2011 yılında temmuz ayındaki ziyaretçi sayısı, mayıs ayındakinden fazladır. Ziyaretçi sayıları haziran ayında düşmekte ancak temmuz ayında tekrar yükselmektedir (Şekil 24).

Şekil 24. Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin aylara göre dağılımı (2008-2011)

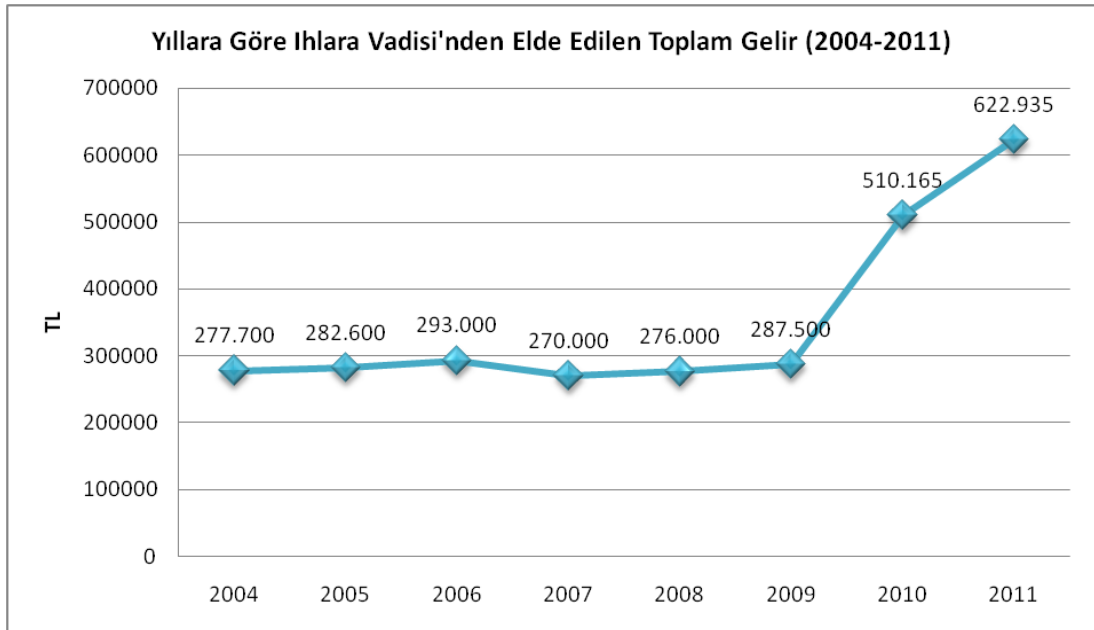
Kaynak: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012b

Ihlara Vadisi, sıcaklıkların yükselmesiyle birlikte nisan-mayıs ve haziran aylarında daha çok yerli turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Temmuz ayından itibaren ise, yabancı turistler vadiyi daha fazla ziyaret etmektedir. Ayrıca temmuz ayında ziyaretçi sayısındaki artışın sebebi, yurtdışında yaşamakta olan vatandaşlarımızın tatil amaçlı olarak Türkiye'ye geldiklerinde Ihlara Vadisi'ni de

ziyaretleri olabilmektedir. Ekim ayına kadar Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayısı yüksek düzeydedir (Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012b).

Vadiyi ziyaretlerin sadece gününbirlik olması, Kapadokya tur programlarının bazılarında dahil olması ve Göreme çevresinin tanıtımının daha iyi yapılmakta olması sebebiyle vadinin ziyaretçi sayıları Göreme Milli Parkı'na oranla düşük kalmaktadır.

Ihlara Vadisi'nden elde edilen ziyaretçi gelirin yıllara göre değişimi incelendiğinde ise; 2004-2009 yılları arasında gelirin 270.000 TL ile yaklaşık 300.000 TL arasında birbirine yakın değerlerde olduğu görülmektedir. Ancak, 2010 yılında gelir seviyesi sıçrama yaparak 510.165 TL'ye çıkmıştır. 2011 yılında ise; gelir 622.935 TL ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Şekil 25). Gelirlerdeki bu hızlı yükselmenin sebebi ziyaretçi sayılarındaki artış ile doğrudan bağlantılı değildir.

Şekil 25. Yıllara göre Ihlara Vadisi'nden elde edilen ziyaretçi geliri (2004-2011)
Kaynak: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012b

Gelirin yükselmesinin sebebi, 2010 yılı itibariyle müze ve ören yerlerinin işletmelerinde yaşanan değişimdir. Bu yıldan itibaren; müze ve ören yerlerinin işletmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi'ne devredilmiştir.

Ayrıca; ören yerine girişlerde Müze ve Ören Yerlerine Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge ile ücretsiz giriş hakkına sahip kişilerde kısıtlamaya gidilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012e). Bunun sonucu olarak, ücretsiz giriş azaldığı için Ihlara Vadisi'nin de ziyaretçi gelirleri yükselmiştir.

4.2.4. Kapadokya Bölgesi ve Ihlara Vadisi'nde turizm ve koruma amaçlı planlama çalışmaları

Araştırmanın bu bölümünde Kapadokya Bölgesi ve Ihlara Vadisi ile ilgili olarak turizm ve koruma amaçlı hazırlanan planlar değerlendirilmiştir.

Kapadokya Çevre Düzeni Planı:

Kapadokya'nın ilk Çevre Düzeni Planı (1/25.000) Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 10.07.1976 Tarih ve A-69 Sayılı Kararı ile onaylanmıştır. Bu Plan ile Kapadokya'daki yerleşim merkezleri, arkeolojik ve doğal sit alanları, tarihi sit alanları, tampon bölgeler ve turizme açılacak alanlar belirlenmiştir.

İmar ve İskân Bakanlığı tarafından 06.11.1981 tarihinde onaylanan 1/25 000 ölçekli Kapadokya Çevre Düzeni Planı mekânsal konum açısından iki tür turizm gelişmesi önermiştir:

1. Yerleşmelerin içinde geliştirilecek turizm tesisleri
2. Yerleşmelerin dışında Turizm Yerleşme Alanı olarak tanımlanan öneri alanlarda geliştirilecek turizm tesisleri.

Kapadokya Çevre Düzeni Planı kapsamında Kapadokya Bölgesini içine alan sit irdeleme ve tespit çalışmalarının Kültür Bakanlığının 23.2.2000 tarih ve 186 sayılı yazısı ile tamamlandığı belirtilmiştir. Ancak, Kültür Bakanlığının 7.6.1999 gün ve 02753 sayılı yazısı ile Kapadokya Çevre Düzeni Planının elde edilmesi konusunda

farklı bir yöntemin geliştirilmesi gerektiği ve böyle bir planın tek bir kurumca gerçekleştirilmesinin mümkün olmayacağı belirtilmiştir (TBMM, 2000).

Yapılan planlamalar konusunda bakanlıklar arasında koordinasyon eksikliğinin ve görev alanlarının net tanımlanmamış olması bölge ile ilgili plan çalışmalarının uygulama aşamasına geçememesine neden olmaktadır.

Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı:

Yörenin millî park olarak ilanından önce 1967 yılında uzun devreli gelişme planı hazırlanmış, 1971 yılında revize edilerek Devlet Planlama teşkilatı tarafından onaylanmıştır. Ancak o dönemde yürürlükte bulunan 6831 sayılı yasanın 25.maddesine göre yalnız orman rejimine giren alanlar Milli Park olarak ayrılabilirdiğinden bu plan uygulamaya konamamıştır (Orman ve Su İşleri 8. Bölge Müdürlüğü, 2012). 2873 sayılı yasanın 1983 yılında yayınlanması ile birlikte Göreme Tarihi Milli Parkı'nın kuruluş yolu da açılmış ve 30.10.1986 tarih 86/11135 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Milli Parkın ilanı gerçekleşmiştir (Orman ve Su İşleri 8. Bölge Müdürlüğü, 2012).

Milli parkın ilanından sonra planın milli park statüsü koşullarına göre revize edilmesi için Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı revizyon çalışmalarının ihale edilmesi planlanmış, ancak Başbakanlığın 1998/24 sayılı genelgesinin "Yatırım Harcamaları" başlıklı 2. bölümünde belirtilen "Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya tasarrufundaki diğer kaynaklardan yürüttükleri yatırım programında yer alan yıllık veya yıllara sari projeler, ihale ilanına çıkmış ve/veya dış kredi anlaşması yapılmış veyahut yapılacak olanlar hariç olmak üzere durdurulmuştur" hükmü gereği söz konusu iş ihale edilememiştir (TBMM, 1999).

2002 yılında ise Çevre ve Orman Bakanlığı, Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından “Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı” hazırlanmış ve onaya sunulmuştur. Ancak hala Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı onaylanmamış olup halihazırdaki 2002 yılında düzenlenen Uzun Devreli Gelişim Planı Onay Öncesi Hali çerçevesinde uygulamalar devam etmektedir (Orman ve Su İşleri 8. Bölge Müdürlüğü, 2012).

Kapadokya Koruma ve Geliştirme Teşkilâtı Kurulması, Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Tasarısı

Kültür Bakanlığı tarafından 1994 yılında, Aksaray, Kayseri, Nevşehir, Niğde illerini kapsayan Kapadokya Bölgesinin doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin kamu yararı gözetmek korumak, geliştirmek, tanıtmak, gelecek kuşaklara ulaşımını sağlamak, yörede sosyo-ekonomik kalkınmanın gereği olan yatırımlar için her türlü arazi kullanımı ve alt yapı tesisleri ile ilgili kararın, koruma ve kullanma dengesi ilkesinden hareketle, belli bir planlama süreci içinde disiplin altına alınmasını ve alınan kararlar için uygulama araçlarının belirlenmesini ve diğer hususlara ilişkin esasların tespit edilmesini sağlamak amacıyla "Kapadokya Koruma ve Geliştirme Teşkilâtı Kurulması, Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Tasarısı" hazırlanmıştır. Bu tasarıda, Kapadokya Bölgesi'nde doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, ekonomik gelişmenin sağlanması, sosyal ve teknik altyapının geliştirilmesi ve bölgenin tanıtılması yönünde ilkeler bulunmaktadır. Plan kapsamında kültürel mirasın korunması ve koruma bilincinin oluşturulması konularına önem verilmiştir.

Ancak, bu kanun taslağı Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 20.1.1995 gün ve 359 sayılı yazısı ekindeki Maliye Bakanlığı, Bütçe

ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğünün 13.1.1995 gün ve 755 sayılı yazısıyla; çeşitli genelgelerle teşkilât genişlemesine sebebiyet verecek ve tasarruf tedbirlerini zedeleyecek şekilde yeni kadro ihdası cihetine gidilmemesi ve zorunlu bulunmadıkça yeni birim kurulmaması gerektiği, yurdumuzda korunması gerekli her yöre için özel düzenlemeler yapılması, görev ve yetki karışıklığına neden olacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir (TBMM, 1999).

Kapadokya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi

Kapadokya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) Bakanlar Kurulunun 22/10/2004 tarihli ve 2004/8328 sayılı karar ile ilan edilmiş ve 06/01/2005 tarihli ve 25692 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, Resmi Gazete’de yayımlanan bölge sınırları haritasına göre Ihlara Vadisi gelişim bölgesi içinde bulunmamaktadır (Resmi Gazete, 2005).

Kapadokya KTKGB’de turizmin geliştirilmesi ve doğal çevrenin etkin kullanımının sağlanmasına yönelik olarak 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmaları yürütülmektedir. Bu planlama çalışması ile Kapadokya KTKGB içinde kalan yerleşmelerin turizm, tarım, konut, ulaşım gibi sektörlerle kentsel-kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesinin sağlanması, ülkesel ölçekte önem arz eden doğal, arkeolojik ve kentsel sit alanlarının bir bütün olarak değerlendirilerek korunması ve turizme kazandırılması, turizm potansiyeli arz eden mevcut yerleşimlerin, sağlıklı ve planlı gelişimlerin, koruma alanları, tarım alanları ve Göreme Tarihi Milli Parkı kapsamında Çevre ve Orman Bakanlığınca hazırlanan Uzun Devreli Gelişim Planı hükümleri de dikkate alınarak yönlendirici plan kararları geliştirilmesi hedeflenmektedir (TBMM, 2006).

Kapadokya Kùltür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ile ilgili yukarıda belirtilen hedeflerin yanında bölge 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde turizmin tüm yıla yayılması için hedeflenen projeler kapsamında belirlenen 9 tematik bölgeden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu stratejide bölge turizmi ile ilgili şu hedeflere yer verilmektedir (Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2007):

Kùltür turizmi ile ön plana çıkan Kapadokya Bölgesinde turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilebilmesi ve turizmin çeşitlendirilmesi için bölgenin golf alanları ile cazibesinin artırılması, alternatif turizm modellerinin geliştirilmesi ve böylelikle Kapadokya Bölgesini yeni bir turizm varış noktası haline getirilmesi amaçlanmaktadır (Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Kapadokya Kùltür ve Turizm Gelişim Bölgesi içerisinde yapılacak projelerle, bölgede 18 delikli 5 golf turizmi tesisi önerilmektedir. Ayrıca, Kapadokya'nın trekking için son derece uygun peyzaj ve parkurlar sunan coğrafyası, zengin el sanatları (çömlekçilik, kilimcilik-halıcılık), yöre mutfağı ve bölgesel şarapçılık, temel turizm faaliyetlerini oluşturacaktır. Kapadokya'nın mistik atmosferi üstünde yapılan 1–2 saatlik balon turları, tarihi ve doğal yapı içerisinde gelişmiş özgün kentsel dokular, el sanatları ve gurme turizmi gibi potansiyelin sürdürülebilir turizm gelişmesi anlayışı çerçevesinde pazarlanması yapılacaktır (Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Golf turizmi ve alternatif turizmin bölgedeki gelişimi ve bölgenin doğal ve karakteristik yapılarına uygun olarak yapılacak butik tarzı oteller ile turistlere daha kaliteli bir hizmet sunmak üzere konaklama kapasitesinin niteliğinin yükseltilecek yatak kapasitesi artırılabilecektir (Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Kapadokya Kùltür Turizmi Gelişim Bölgesi ile ilgili olarak çeşitli planlama çalışmaları bulunmaktadır ancak Ihlara Vadisi'nin bu bölge içinde değerlendirilmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Ihlara Vadisi'ndeki değerlerin korunması ve turizmin geliştirilmesi yönünde 2023 Turizm Stratejisi'nde herhangi bir hedef bulunmamaktadır (Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Aksaray Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı Çevresel Etki Değerlendirmesi Ve Planlama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Aksaray Planlama Bölgesi 1/100 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ile 2025 yılını hedef alınarak planlama bölgesinde sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde, yaşanabilir bir çevre yaratılması; sosyal, kültürel ve tarihsel kimliğin korunması, çevre ve kalkınma politikaları kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun olarak belirlenen planlama ilkeleri doğrultusunda sağlıklı gelişmenin ve büyümenin sağlanması amaçlanmaktadır.

Planlama alanı sınırı; Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi, Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi, Kapadokya Kùltür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi, Hirfanlı Baraj Gölü Turizm Bölgesi, Çiftahan Termal Turizm Merkezi, Narlıgöl Termal Turizm Merkezi ve Hasandağı Kış Sporları Turizm Merkezi hariç olmak üzere; Kızılırmak, Orta Anadolu ve Doğu Akdeniz havzalarının bir kısmını kapsayan Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Aksaray il sınırlarının tamamıdır.

Koruma-kullanma ilkesi çerçevesinde potansiyellerin harekete geçirilmesini sağlama hedefi doğrultusunda koruma-kullanma dengesi çerçevesinde aktif

korumanın sağlanması, bölge turizm değerlerinden optimum faydalanmak sureti ile turizmin bölge içindeki payının artırılması; turizm sektöründe gelişmenin sağlanması ve bölge ekonomisindeki payının arttırılması yönünde plan kararları oluşturulması ve bu alanlarda standart ve kalitenin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Plan çalışması, Aksaray ilini kapsamakla birlikte Ihlara Vadisi özelinde herhangi bir hedefe yer verilmemiştir.

Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi 1/25.000 Çevre Düzeni Planı

Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı ile bölge sınırları içinde kalan alanlardaki doğal ve tarihi değerlerin, ekolojik dengenin, kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında planda, Ihlara Vadisi'nin arkeolojik sit alanları ile birlikte sahip olduğu doğal, tarihi, jeolojik ve ekolojik özelliklerinin koruma kullanma dengelerinin kurulması hedeflenmektedir.

Bu plana göre, vadinin içi 1. Derece arkeolojik ve doğal sit alanıyken, yerleşim birimleri üçüncü derece kentsel sit alanı ve orta yoğunlukta meskun konut alanı olarak belirlenmiştir. Sit alanları içinde bulunan yapılarda onarım çalışmaları için çeşitli hükümler belirtilmiştir. Ayrıca, vadi içindeki sit alanlarında yapılacak düzenlemelerde (WC, işçi barakası, bekçi kulübesi, büfe, seyir terası vs.) Özel Çevre Koruma Kurulu'nun olumlu görüşü alınması gerektiği planda belirtilmektedir.

Planda yeni yapılaşma ve yapılarda onarım için gerekli koşullar belirtilmiş olmakla birlikte vadi içindeki kiliseler, mağaralar gibi kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve iyileştirilmesine yönelik olarak somut hükümler yer almamaktadır.

Ahiler Kalkınma Ajansı: TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde) Bölge Planı 2010-2013

TR71 Bölge Planı rekabetçi, girişimci, katılımcı ve sürdürülebilir bir anlayışla bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bölgenin rekabet edebilirlik gücünün artırılması, kalkınmaya ilişkin ihtiyaç ve sorunlara bölge içinden üretilecek daha gerçekçi çözümlere kılavuz olması ve bölgesel kalkınma için temel bir politika oluşturması amacıyla hazırlanmıştır (Ahiler Kalkınma Ajansı, 2010).

Plan kapsamında İhlara Vadisi ve Kapadokya Bölgesi'ndeki turizmin sorunları şu şekilde vurgulanmaktadır:

Turizmden elde edilen gelirin yetersiz oluşu ve turizmin getirilerinin bölge insanına ulaşamaması başta olmak üzere, turizmde eleman sorunu, bölgenin turizm master planının olmaması ve kullanılan termal yeraltı kaynak sularının doğaya geri kazandırılmaması bölgedeki temel sorunlar olarak belirmektedir. Bunun dışında turistlerin kalış sürelerinin kısalığının temel nedeni olan paket tur kavramı, Kapadokya turizmini olumsuz etkilemektedir. Paket turlarla gelen turistler, tur programının dışına çıkamadığından, yerel üretici ve esnafla buluşamamakta, dolayısıyla gelir bırakamamakta; bu da ortalama harcamaların düşük kalmasına ve gittikçe düşmesine yol açmaktadır. Turizmden istenen düzeyde gelirin elde edilememesi Kapadokya yöresinde turizme yönelik önyargıların ve turizm faaliyetlerini göz ardı etme gibi tepkiselliklerin oluşmasına ve bölgenin -özellikle Nevşehir ili- "içine kapanarak" gelişmeye kapalılık eğilimi göstermesine neden olmaktadır. Nevşehir ilinde görülen turizm faaliyetleri yoğunlaşmasının, tüm sorunlarına rağmen, bölgenin tamamına yayılması istenmektedir. Başta Aksaray

olmak üzere bölgenin tüm illeri turizmin geliştirilmesine açık potansiyellere sahiptir ancak bu potansiyeller yeterince değerlendirilememektedir. Örneğin Kapadokya'nın tarihsel sınırları içinde kalan Ihlara Vadisi ve Güzelyurt, Aksaray il sınırları içinde kalmakta ve yalnız günübürlük turizme hitap etmektedir. Bu merkezlerin ve diğer illerdeki turizm merkezlerinin, çeşitlendirme yoluyla varış noktası haline getirilmesi hedeflenmektedir (Ahiler Kalkınma Ajansı, 2010).

Bölge planının hedefleri içinde, konaklama tesislerinin artırılması, yerli girişimcilerin turizm faaliyetlerine katılımının sağlanması, bölge halkının ekonomik yönden kalkındırılması ve yerel halkın turizm faaliyetleriyle etkileşiminin artırılması bulunmaktadır. Bu hedefler uygulamaya geçilebildiği takdirde Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerine ilişkin tespit edilen problemlerin bir kısmı için çözüm sağlanacaktır.

Ara Sonuç

➤ Ihlara Vadisi'nde turizm faaliyetleri; 1970'li yıllarda Ürgüp merkezli olarak başlayan turizmi takiben başlamıştır.

➤ Ihlara Vadisi'nin en önemli turistik çekiciliği, sütunsal görünümüne sahip doğal vadi görünümü yanında; vadinin Hristiyanlığın ilk zamanlarında barınma ve ibadet amaçlı kullanılması için vadi duvarlarının oyulması ile oluşturulan, kültürel peyzaj değerleridir.

➤ Ihlara Vadisi yerleşmelerinde konaklama ve yeme-içme imkanları az ve yetersizdir. Bu nedenle, turistler daha çok Ürgüp ve çevresinde konaklamakta, Ihlara Vadisi'ni tur kapsamında birkaç saat ziyaret imkanı bulabilmektedir.

➤ Ihlara Vadisi'ni yıllık ortalama iki yüz bin kişi ziyaret etmektedir. Ancak bu sayı, Göreme Milli Parkı'nı ziyaret eden turist sayısının ancak beşte biri kadardır.

➤ Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turist sayısı, nisan ayında artmaya başlamakta ve en yüksek ziyaret mayıs ayında gerçekleşmektedir. Ziyaretçi sayıları haziranda düşerken temmuz ayında tekrar yükselmekte ve ekim ayına kadar ziyaret edilmektedir.

4.3. İhlara Vadisi'ni Ziyaret Eden Turistlere Uygulanan Anketlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, 2011 yılı mart-nisan-mayıs ve haziran aylarında İhlara Vadisi'ni ziyaret eden toplam 583 yerli ve yabancı turiste uygulanan anketlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde; “İhlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili görüşleri nasıldır?”, “İhlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin memnuniyet düzeyleri nasıldır?”, “İhlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ile ilgili önerilere ilişkin tutum düzeyleri nasıldır?” ve “İhlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili görüşleri, memnuniyet düzeyleri ve alan ile ilgili önerileri çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” araştırma sorularına yanıt aranmaktadır.

Bu bölümde öncelikle, anket uygulanan turistlerin demografik bilgileri ve alanı ziyaretlerinin özelliklerini gösteren frekans tabloları yorumlanmıştır. Ardından, anket uygulanan turistlerin memnuniyet düzeyleri, görüş ve önerilerini ölçen ölçeklere ilişkin betimsel istatistik sonuçları değerlendirilmiştir. Son olarak da; turistlerin memnuniyet düzeyleri, görüş ve önerilerinin; uyruk, cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, gelir durumu, meslek, alanı ziyaret sayısı, alanı ziyaretin kapsamı, konaklama durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

4.3.1. Ankete Katılan Turistler ile İlgili Demografik Bilgiler

Anketin ilk bölümünde turistlerin uyruk, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, yaşadıkları il/ülke gibi demografik bilgilerini belirlemek amacıyla 7 soru sorulmuştur. Ankete katılanların bu sorulara verdikleri cevapların frekans analizi yapılarak tablolaştırılmıştır.

Ankete katılan toplam 583 turistin %54'ünü yerli turistler oluştururken, %46'sını yabancı turistler oluşturmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24. Ankete katılan turistlerin uyruklarına göre dağılımı (%)

Uyruk	Turist Sayısı	%
Türk	315	54,0
Yabancı	268	46,0
Toplam	583	100,0

Tablo 25'te görüldüğü gibi ankete katılan turistlerin %48,7'sini erkekler, %51,3'ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 25. Ankete katılan turistlerin cinsiyetlerine göre dağılımı (%)

Cinsiyet	Turist Sayısı	%
Erkek	284	48,7
Kadın	299	51,3
Toplam	583	100,0

Ankete katılan turistlerin %18,9'u 18-24 yaş, %30'u 25-34 yaş, %18,9'u 35-44 yaş, %14,7'si 45-54 yaş, %9,7'si 55-64 yaş grupları arasında bulunurken, %7,8'i 65 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır (Tablo 26). Ankete katılan 6 turist bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 26. Ankete katılan turistlerin yaş gruplarına göre dağılımı (%)

Yaş grupları	Turist Sayısı	%
18-24	109	18,9
25-34	173	30,0
35-44	109	18,9
45-54	85	14,7
55-64	56	9,7
65+	45	7,8
Toplam	577	100,0

Ankete katılan turistlerin öğrenim durumlarına göre dağılımına bakıldığında, turistlerin %10,2'sinin ilköğretim ve daha düşük düzeyde eğitime sahip olduğu, %39,6'sının lise, %40,6'sının üniversite ve %9,7'sinin de lisansüstü eğitime sahip olduğu görülmektedir (Tablo 27). Ankete katılan 4 turist bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 27. Ankete katılan turistlerin öğrenim düzeylerine göre dağılımı (%)

Öğrenim düzeyi	Turist Sayısı	%
İlköğretim ve altı	59	10,2
Lise	229	39,6
Üniversite	235	40,6
Lisansüstü	56	9,7
Toplam	579	100,0

Ankete katılan turistlerin, %43,2'sini bekar, %50,3'ünü evli turistler oluştururken turistlerin 6'sı bu soruya cevap vermemiştir (Tablo 28).

Tablo 28. Ankete katılan turistlerin medeni durumlarına göre dağılımı (%)

Medeni durum	Turist Sayısı	%
Bekar	249	43,2
Evli	290	50,3
Boşanmış	21	3,6
Dul	17	2,9
Toplam	577	100,0

Ankete katılan turistlerin mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde, turistlerin %24,3'ünün kamuda çalıştığı, %34'ünün özel sektörde çalıştığı,

%10,6'sının emekli, %16,9'unun öğrenci ve %5,1'inin ev hanımı olduğu görülmektedir (Tablo 29). Turistlerin %9,1'i ise, subay, avukat vs olduklarını belirterek diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Ankete katılan 10 kişi bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 29. Ankete katılan turistlerin mesleklerine göre dağılımı (%)

Meslek	Turist Sayısı	%
Kamuda çalışan	139	24,3
Özel sektörde çalışan	195	34,0
Emekli	61	10,6
Öğrenci	97	16,9
Ev hanımı	29	5,1
Diğer	52	9,1
Toplam	573	100,0

Turistlerin gelir dağılımlarına ilişkin soru hazırlanırken Türkiye ve yabancı ülkelerin gelir düzeyleri dikkate alınarak sınıflandırma yapılmıştır. Ankete katılan turistlerin gelir durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %17,4'ünün 750 TL/500 Euro/750\$'dan az, %23,9'unun 750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$, %29,5'inin 1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$ ve %20,1'inin 3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$ arası gelire sahip oldukları, %9'unun ise 5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla gelire sahip olduğu görülmektedir (Tablo 30). Gelir durumu ile ilgili soruya 61 kişi cevap vermemiştir.

Tablo 30. Ankete katılan turistlerin gelir durumlarına göre dağılımı (%)

Gelir Durumu	Turist Sayısı	%
750 TL/500 Euro/750\$'dan az	91	17,4
750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$	125	23,9
1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$	154	29,5
3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$	105	20,1
5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla	47	9,0
Toplam	522	100,0

Ankete katılan turistlerin geldikleri yerler değerlendirilirken yerli turistler için yaşadıkları il, yabancı turistler için yaşadıkları ülke esas alınmıştır. Tablo 31'e göre, ankete katılan yerli turistlerin %31,4'ü İstanbul, %15,9'u Konya, %12,4'ü Ankara, %9,5'i Hatay'dan gelerek Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmişlerdir. Bunun yanında, Antalya (%2,5), Çanakkale (%1,9), Çorum (%1,9), Nevşehir (%1,6)'den Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmek üzere gelen yerli turistler bulunduğu gibi, diğer (%11,5) seçeneği altında, İzmir, Gaziantep, Edirne, Adana, Elazığ, Çorum, Muğla, Kayseri, Uşak gibi illerden ziyaretçi bulunmaktadır. Ankete katılan yerli turistlerin %11,4'ü ise, Aksaray merkezinden gelerek günöbirlik olarak Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmektedir.

Tablo 31. Ankete katılan yerli turistlerin yaşadıkları illere göre dağılımı (%)

Yerli turistlerin yaşadıkları il	Turist Sayısı	%
İstanbul	99	31,4
Konya	50	15,9
Ankara	39	12,4
Aksaray	36	11,4
Hatay	30	9,5
Antalya	8	2,5
Çanakkale	6	1,9
Çorum	6	1,9
Nevşehir	5	1,6
Diğer	36	11,5
Toplam	315	100,00

Ankete katılan yabancı turistlerin yaşadıkları ölkelere göre dağılımına bakıldığında, turistlerin %8,9'unun Kanada, %8,9'unun İngiltere, %8,9'unun Avustralya, %8,6'sının Amerika Birleşik Devletleri, %8,2'sinin Almanya ve %6,0'sının Güney Kore'den Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmek üzere geldikleri görölmektedir. Ayrıca, Brezilya (%5,7), Japonya (%4,9), Suriye (%4,5), İspanya (%3,7), Fransa (%3,7), İtalya (%2,6), Yunanistan (%2,6), Polonya (%2,6), Çin

(%2,6) Rusya (%2,2) ve Yeni Zelanda (%1,9)'dan gelen yabancı turistler olduğu gibi, Umman, Arjantin, Meksika, Belçika, Malezya, Hollanda, Bosna, Makedonya, Avusturya, İsviçre, Hindistan, Filipinler gibi “diğer” (%13,5) ülkelerden de gelen turistler bulunmaktadır (Tablo 32). Kapadokya Bölgesi araştırmalarında bu bölgeyi Japon turistlerin daha fazla tercih ettiği saptanmıştır (Akpınar vd., 2008). Bu araştırmada Japon turistlerin sayıca az olmasının sebebinin, 2011 yılında Japonya’da yaşanan büyük deprem ve tsunami sebebiyle, Japonların 2011’de turizm hareketine daha az katılması olduğu düşünülmektedir.

Tablo 32. Ankete katılan yabancı turistlerin yaşadıkları ülkelere göre dağılımı (%)

Yabancı turistlerin yaşadıkları ülke	Turist Sayısı	%
Kanada	24	8,9
İngiltere	24	8,9
Avustralya	24	8,9
Amerika Birleşik Devletleri	23	8,6
Almanya	22	8,2
Güney Kore	16	6,0
Brezilya	15	5,7
Japonya	13	4,9
Suriye	12	4,5
İspanya	10	3,7
Fransa	10	3,7
İtalya	7	2,6
Yunanistan	7	2,6
Polonya	7	2,6
Çin	7	2,6
Rusya	6	2,2
Yeni Zelanda	5	1,9
Diğer	36	13,5
Toplam	268	100,0

4.3.2. Ankete Katılan Turistlerin Alan Ziyaretlerine İlişkin Veriler

Anketin ikinci bölümünde turistlerin İhlara Vadisi’ni ziyaretlerine ilişkin alana geliş sayısı, konaklama durumu, organizasyon tipi, bilgi edinme yolları gibi

verilerini elde etmek amacıyla 9 soru sorulmuştur. Bu bölümdeki sorulara ilişkin veriler frekans analizi yapılarak tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Ankete katılan turistlerin %81,3'ünün Ihlara Vadisi'ni ilk ziyaretleridir. Sadece, turistlerin %18,7'si alanı iki veya daha fazla defa ziyaret etmişlerdir (Tablo 33).

Tablo 33. Ankete katılan turistlerin alanı ziyaret sayılarının dağılımı (%)

Geliş sayısı	Turist Sayısı	%
İlk ziyaret	470	81,3
Daha fazla	108	18,7
Toplam	578	100,0

Ankete katılan turistlere yöneltilen “Bu ziyaretiniz, sadece Ihlara Vadisi’ni ziyaret etmek için midir yoksa Kapadokya Bölgesi’ne yapılan ziyaretin bir bölümü müdür?” sorusuna turistlerin %10,8'i sadece Ihlara Vadisi'ni ziyaret ettiklerini belirtirken, %89,2 gibi çok büyük bir bölümü Kapadokya ziyaretinin bir bölümü olduğunu belirtmiştir (Tablo 34).

Tablo 34. Ankete katılan turistlerin ziyaret alanlarına göre dağılımı (%)

Ziyaret alanı	Turist Sayısı	%
Sadece Ihlara Vadisi	63	10,8
Kapadokya ziyaretinin bir bölümü	520	89,2
Toplam	583	100,0

Ankete katılan turistlerin Ihlara Vadisi'nin yakın çevresini ziyaret durumlarına bakıldığında, turistlerin %55,2'sinin yakın çevreyi ziyaret ettiği, %44,8'inin ise ziyaret etmediği görülmektedir (Tablo 35). Ziyaret ettiğini belirten turistlerin küçük bir kısmı, Selime, Belisırma gibi yerleri ziyaret etmişken, büyük bir kısmı ise, Ihlara Vadisi yakın çevresi olarak Göreme ve Ürgüp çevresindeki alanları ifade etmiştir.

Tablo 35. Ankete katılan turistlerin Ihlara Vadisi çevresini ziyaret durumlarına göre dağılımı (%)

Ihlara Vadisi çevresini ziyaret durumu	Turist Sayısı	%
Evet	312	55,2
Hayır	253	44,8
Toplam	565	100,0

Tablo 36 incelendiğinde, ankete katılan turistlerin %48,7'sinin Ihlara Vadisi'ni seyahat acentesi tarafından düzenlenen tur programı kapsamında ziyaret ettiği görülmektedir. %26,9'u okul/dernek gezisi kapsamında Ihlara Vadisi'ni ziyaret ederken %12,7'lik bölümü bireysel olarak ziyaret etmektedir.

Tablo 36. Ankete katılan turistlerin seyahatlerinin organizasyon tipine göre dağılımı (%)

Seyahatin organizasyon tipi	Turist Sayısı	%
Seyahat acentesi	281	48,7
Bireysel	73	12,7
Okul/dernek gezisi	155	26,9
Diğer	68	11,8
Toplam	577	100,0

Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin konaklama durumlarına bakıldığında, turistlerin %67,6'sının konaklama yaptıkları, %32,4'ünün ise konaklama yapmadığı görülmektedir (Tablo 37). 12 kişi ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 37. Ankete katılan turistlerin konaklama durumuna göre dağılımı (%)

Konaklama durumu	Turist Sayısı	%
Evet	386	67,6
Hayır	185	32,4
Toplam	571	100,0

Konaklama yapan turistlerin, konakladıkları yerler göre dağılımlarına bakıldığında %89,9'unun Nevşehir'de konakladıkları görülmektedir. Sadece, %7,5'lik kesim Ihlara Vadisi'nin yakın çevresinde yer alan Güzelyurt'ta konaklamıştır (Tablo 38).

Tablo 38. Ankete katılan turistlerin konaklama yerlerine göre dağılımı (%)

Konaklama yeri	Turist Sayısı	%
Ihlara Vadisi çevresi	7	1,8
Güzelyurt	29	7,5
Nevşehir	347	89,9
Aksaray	3	0,8
Toplam	386	100,0

Konaklama yapan turistlerin, konakladıkları tesislere göre dağılımlarına bakıldığında %84,2 oranında otel/pansiyon tipi tesiste konakladıkları görülmektedir (Tablo 39).

Tablo 39. Ankete katılan turistlerin konaklama tesislerine göre dağılımı (%)

Konaklama tesisi	Turist Sayısı	%
Otel/pansiyon	325	84,2
Kamu misafirhanesi	27	7,0
Arkadaş/Akraba yanı	11	2,8
Diğer	23	6,0
Toplam	386	100,0

Konaklama yapan turistlerin konaklama süreleri ise, %78,5 oranında 1-3 gün arasında değişirken, %15 oranında da 4-6 gün arasında konaklama yapıldığı görülmektedir (Tablo 40).

Tablo 40. Ankete katılan turistlerin konakladıkları gün sayılarına göre dağılımı (%)

Konaklanan gün sayısı	Turist Sayısı	%
1-3 gün	303	78,5
4-6 gün	58	15,0
7-10 gün	15	3,9
10 günden fazla	10	2,6
Toplam	386	100,0

Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin alanı tercih etmelerinde en etkili faktör %35,5 oranı ile arkadaş/akraba tavsiyesi olmuştur. Bunun yanında, internet (%16,9), televizyon programları (%4,9), bilimsel kaynaklar (%8,8) ve gazete, dergi haberleri (%7,7) alanın tercih edilmesinde etkili diğer bilgi kaynaklarıdır (Tablo 41).

Tablo 41. Ankete katılanların Ihlara Vadisi'ni tercih etmelerinde etkili bilgi kaynağına göre dağılımları (%)

Bilgi kaynağı	Turist Sayısı	%
Televizyon programları	28	4,9
İnternet	96	16,9
Gazete, dergi haberleri	44	7,7
Bilimsel kaynaklar	50	8,8
Arkadaş/akraba tavsiyesi	202	35,5
Diğer	149	26,2
Toplam	569	100,0

4.3.3. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Turistlere, Ihlara Vadisi'ndeki değerlerden memnun olma durumlarını ölçmek için yöneltilen 17 maddeye turistlerin verdikleri yanıtların ortalama değerleri şu şekilde incelenebilmektedir:

Aşağıdaki tabloda görülebileceği gibi turistlerin alan ile ilgili en yüksek tatmin düzeyi ortalaması, “Doğal güzellikler ve manzara” ($\bar{X}=4.39$), Kanyon vadi” ($\bar{X}=4.15$) ve Peri bacaları” ($\bar{X}=4.06$) maddelerine ait olup “Tatminkar” ile “Çok tatminkar” seçenekleri arasında denk gelmektedir.“Kaya kiliseleri” ($\bar{X}=3.97$), “Manastırlar” ($\bar{X}=3.46$), “Volkanik kayalar” ($\bar{X}=3.89$), “Kilise freskleri (resimleri)” ($\bar{X}=3.65$), “İnsanlar tarafından oyulmuş mağaralar” ($\bar{X}=3.98$), “Tarihi evler” ($\bar{X}=3.59$), “Yer altı şehirleri” ($\bar{X}=3.93$) maddelerine ait ortalamalar ise “Kısmen tatminkar” ile “Tatminkar” seçenekleri arasında değerler almışlardır (Tablo 42).

Tablo 42. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler

	Maddeler	N	\bar{X}	SS
1	Ihlara Vadisi'ne ulaşım olanakları	583	2,88	1,002
2	Ihlara Vadisi'ndeki yiyecek-içecek hizmetleri	583	1,78	,411
3	Ihlara Vadisi'ndeki konaklama hizmetleri	583	1,66	,473
4	Ihlara Vadisi'ndeki alışveriş hizmetleri	583	1,64	,479
5	El sanatları	583	2,44	1,021
6	Halkın misafirperverliği	583	2,91	,989
7	Yörenin geleneksel kültürü	583	2,83	,993
Faktör 1: Turizm Alt Yapısı (Genel)		583	16,14	4,107
8	Kaya kiliseleri	583	3,97	1,083
9	Manastırlar	583	3,46	1,376
10	Volkanik kayalar	583	3,89	1,245
11	Kilise freskleri (resimleri)	583	3,65	1,318
12	Peri bacaları	583	4,06	1,243
13	Kanyon vadi	583	4,15	1,163
14	İnsanlar tarafından oyulmuş mağaralar	583	3,98	1,189
15	Tarihi evler	583	3,59	1,397
16	Yer altı şehirleri	583	3,93	1,317
17	Doğal güzellikler ve manzara	583	4,39	,989
Faktör 2: Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler (Genel)		583	39,12	8,094

Turistlerin alan ile ilgili tatmin düzeylerinin “Kısmen tatminkar” ile “Tatminkar değil” seçenekleri arasına denk gelen maddeler ise, “Ihlara Vadisi'ne ulaşım olanakları” ($\bar{X}=288.$), “El sanatları” ($\bar{X}=2.44$), “Halkın misafirperverliği” ($\bar{X}=2.91$), “Yörenin geleneksel kültürü” ($\bar{X}=2.83$)’dür. “Ihlara Vadisi'ndeki yiyecek-içecek hizmetleri” ($\bar{X}=1.78$), “Ihlara Vadisi'ndeki konaklama hizmetleri” ($\bar{X}=1.66$), “Ihlara Vadisi'ndeki alışveriş hizmetleri” ($\bar{X}=1.64$) maddelerinin ortalamaları ise, “Tatminkar değil” ile “Hiç tatminkar değil” seçenekleri arasına denk gelmekte ve en düşük puan alan maddeleri oluşturmaktadır (Tablo 42).

Alan ile ilgili tatmin düzeyi ölçeğinin birinci faktörü olan “Turizm Alt Yapısı” değişkeninin ortalaması ($\bar{X}=16.14$) yapılan değerlendirmede “düşük”

düzeyde bulunmuştur (8.00–17.00 puan: düşük, 17.01–26.00 puan: orta ve 26.01–35.00 puan: yüksek). “Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler” faktörüne ait hesaplanan $\bar{X}=39.12$ düzeyindeki ortalama ise “yüksek” olarak değerlendirilmiştir (10.00–23.33 puan: düşük, 23.34–36.66 puan: orta ve 36.67–50.00 puan: yüksek).

4.3.4. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Turistlere, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin mevcut durumunu değerlendirebilecekleri 5'li Likert tipinde 13 soru yöneltilmiştir.

Tablo 43 incelendiğinde, “Turistler alanı gezerken kültürel ve doğal değerleri korumak için yeterince hassasiyet göstermektedirler.” ($\bar{X}=3.62$), “Bu bölgede yaşayan yerel halk alandaki kültürel değerlerin farkındadır ve alanı korumaya çalışmaktadır.” ($\bar{X}=3.32$), “Yerel yöneticilerin, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.” ($\bar{X}=3.28$) ve “Sivil toplum kuruluşlarının, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.” ($\bar{X}=3.08$) maddelerine ait turistlerin ortalaması en yüksek olup “Kısmen katılıyorum” ile “Katılıyorum” seçenekleri arasına denk geldiği görülmektedir (Tablo 43).

Tablo 43. Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler

		Maddeler	N	\bar{X}	SS
Faktör 1: Turistik ekipman ve bilgilendirme	1	Bu bölgede ziyaret ettiğim alanlar içinde, WC, çöp kutusu, oturak ve aydınlatma gibi ekipmanlar yeterlidir.	583	2,05	1,181
	2	Ihlara Vadisi'ne girişte, vadi ile ilgili yeterince broşür ve harita temin edebildim.	583	1,84	1,155
	3	Vadi içinde, kiliseler ve duvar resimleri ile ilgili bilgilendirme levhaları yeterli açıklama içermektedir.	583	2,05	1,187
	4	Vadiye inerken kullanılan merdiven oldukça güvenlidir.	583	2,31	1,195
	5	Vadi içinde bazı alanlarda kaya düşmesi vs. gibi tehlikelere karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.	583	2,04	1,194
	Faktör 1 Ortalama			583	10,31
Faktör 2: Turistik pazarlama ve hizmetler	6	Bu bölge ile ilgili internet ortamında yeterli bilgiye ulaşılabilmektedir.	583	2,06	,998
	7	Bu bölgedeki konaklama ve yeme-içme imkanları yeterlidir.	583	2,05	,999
	8	Bölgede, yerel ürünlerin satıldığı hediyelik eşya tezgahları/dükkanları yeterlidir.	583	2,06	,999
	9	Ihlara Vadisi seyir terasları yeterlidir.	583	2,17	,985
	Faktör 2 Ortalama			583	8,34
Faktör 3: Paydaşların koruma konusundaki tutumlarına yaklaşım	10	Turistler alanı gezerken kültürel ve doğal değerleri korumak için yeterince hassasiyet göstermektedirler.	583	3,62	,993
	11	Bu bölgede yaşayan yerel halk alandaki kültürel değerlerin farkındadır ve alanı korumaya çalışmaktadır.	583	3,32	1,100
	12	Yerel yöneticilerin, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.	583	3,28	1,192
	13	Sivil toplum kuruluşlarının, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.	583	3,08	1,219
	Faktör 3 Ortalama			583	13,32
Genel			583	31,98	8,647

“Bu bölgede ziyaret ettiğim alanlar içinde, WC, çöp kutusu, oturak ve aydınlatma gibi ekipmanlar yeterlidir.” ($\bar{X}=2.05$), “Vadi içinde, kiliseler ve duvar resimleri ile ilgili bilgilendirme levhaları yeterli açıklama içermektedir.” ($\bar{X}=2.05$), “Vadiye inerken kullanılan merdiven oldukça güvenlidir.” ($\bar{X}=2.31$), “Vadi içinde bazı alanlarda kaya düşmesi vs. gibi tehlikelere karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.” ($\bar{X}=2.04$), “Bu bölge ile ilgili internet ortamında yeterli bilgiye ulaşılabilir.” ($\bar{X}=2.06$), “Bu bölgedeki konaklama ve yeme-içme imkanları yeterlidir.” ($\bar{X}=2.05$), “Bölgede, yerel ürünlerin satıldığı hediyelik eşya tezgahları/dükkanları yeterlidir” ($\bar{X}=2.06$) ve “İhlara Vadisi seyir terasları yeterlidir.” ($\bar{X}=2.17$) maddelerine verdikleri cevaplara bakıldığında turistler “Katılmıyorum” ile “Kısmen katılıyorum” seçenekleri arasına denk gelen cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. “İhlara Vadisi’ne girişte, vadi ile ilgili yeterince broşür ve harita temin edebildim.” sorusuna verilen cevapların ortalamaları ($\bar{X}=1.84$) ise en düşük düzeyde olup “Katılmıyorum” ile “Hiç katılmıyorum” seçenekleri arasına denk gelmektedir (Tablo 43).

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum alt ölçeğinin faktörlerinin ortalamaları incelendiğinde; “turistik ekipman ve bilgilendirme” faktörüne ilişkin tutumun ($\bar{X}=10,31$) düşük düzeyde olduğu görülmektedir (5.00-11.66 puan: düşük, 11.67-18.33 puan: orta, 18.34-25.00 puan: yüksek). “Turistik pazarlama ve hizmetler” faktörüne ait tutum da ($\bar{X}=8,34$) düşük düzeydedir (4.00-9.33 puan: düşük, 9.34-14.67 puan: orta, 14.68-20.00 puan: yüksek). Buna karşılık, “paydaşların koruma konusundaki tutumlarına ilişkin yaklaşım” ($\bar{X}=13,32$) ise, orta düzeyde bulunmuştur (4.00-9.33 puan: düşük, 9.34-14.67 puan: orta, 14.68-20.00 puan: yüksek), (Tablo 39).

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum alt ölçeğine ait genel ortalama ise ($\bar{X}=31.98$), yapılan analizlerde “orta” düzeyde bulunmuştur (13.00–30.33 puan: düşük, 30.34–47.66 puan: orta ve 47.67–65.00 puan: yüksek).

4.3.5. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği’ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Turistlere, Ihlara Vadisi’ndeki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin önerilerini değerlendirmek amacıyla 5’li Likert tipi 15 madde yöneltilmiştir.

Tablo 44’e göre, turistlerin “Bu bölgeye, girişte ödediğim paranın buradaki kiliseler ve diğer eserlerin korunması için kullanılmasını isterim.” ($\bar{X}=4.42$), “Bu bölgedeki kültürel değerler korunmalıdır.” ($\bar{X}=4.60$), “Bu bölgedeki doğal değerler korunmalıdır.” ($\bar{X}=4.62$), “Ihlara Vadisi ve çevresinin uluslararası kriterlerle korunmasını isterim.” ($\bar{X}=4.52$), “Yerel halk, bu bölgede geleneksel el sanatlarını satabilir.” ($\bar{X}=4.28$), “Bu bölgedeki, konaklama ve yeme-içme mekanları yerel halk tarafından işletilmelidir.” ($\bar{X}=4.14$), “Yerel halk bu bölgede geleneksel yiyecek ve içeceklerini satabilir.” ($\bar{X}=4.31$), “Bu bölgeyi gezerken, yanımızda yöreden birisinin bize rehberlik etmesini isterdim.” ($\bar{X}=4.06$), “Bu bölgedeki turizm faaliyetleri geliştirilmelidir.” ($\bar{X}=4.16$), “Bu bölge, sahip olduğu kültürel ve doğal değerler bakımından, Göreme ve çevresinden ayrı düşünülemez.” ($\bar{X}=4.12$) ve “Bu bölgedeki eski evler restore edilmelidir.” ($\bar{X}=4.22$) maddelerine verdikleri cevapların ortalamaları “Tamamen katılıyorum” ile “Katılıyorum” seçenekleri arasına denk gelmektedir (Tablo 44).

Tablo 44. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler

Faktörler	No	Maddeler	N	\bar{X}	SS
Faktör 1: Koruma olgusuna yaklaşım	1	Bu bölgeye, girişte ödediğim paranın buradaki kiliseler ve diğer eserlerin korunması için kullanılmasını isterim.	583	4,42	,854
	2	Bu bölgedeki kültürel değerler korunmalıdır.	583	4,60	,668
	3	Bu bölgedeki doğal değerler korunmalıdır.	583	4,62	,660
	4	Ihlara Vadisi ve çevresinin uluslararası kriterlerle korunmasını isterim.	583	4,52	,774
	Faktör 1 Ortalama			583	18,18
Faktör 2: Yerel halkın turizme katılımına ilişkin tutum	5	Yerel halk, bu bölgede geleneksel el sanatlarını satabilir.	583	4,28	,839
	6	Bu bölgedeki, konaklama ve yeme-içme mekanları yerel halk tarafından işletilmelidir.	583	4,14	,964
	7	Yerel halk bu bölgede geleneksel yiyecek ve içeceklerini satabilir.	583	4,31	,808
	8	Bu bölgeyi gezerken, yanımızda yöreden birisinin bize rehberlik etmesini isterdim.	583	4,06	1,005
	Faktör 2 Ortalama			583	16,79
Faktör 3: Ihlara Turizmi-Kapadokya ilişkisi	9	Bu bölgedeki turizm faaliyetleri geliştirilmelidir.	583	4,16	,912
	10	Bu bölge, sahip olduğu kültürel ve doğal değerler bakımından, Göreme ve çevresinden ayrı düşünülemez.	583	4,12	,927
	11	Ihlara Vadisi ve çevresini, Kapadokya Bölgesi'nden ayrı bir gezi programında ziyaret etmek isterim.	583	3,59	1,197
	12	Bu gezimiz sırasında Ihlara Vadisi çevresinde konaklamayı tercih ederdim.	583	3,64	1,144
	Faktör 3 Ortalama			583	15,53
Faktör 4: Eski evlerin turizmde kullanımı	13	Bu bölgedeki, eski evler restore edilmelidir.	583	4,22	,921
	14	Bu bölgedeki evler restore edilip, turistlerin konaklamaları için kullanılmalıdır.	583	3,82	1,137
	15	Eski evler konaklama tesisine dönüştürüldüğü takdirde, yerel halk tarafından işletilmelidir.	583	3,96	1,035
	Faktör 4 Ortalama			583	12,02
Genel Ortalama			583	62,54	7,659

“Ihlara Vadisi ve çevresini, Kapadokya Bölgesi’nden ayrı bir gezi programında ziyaret etmek isterim.” ($\bar{X}=3.59$), “Bu gezimiz sırasında Ihlara Vadisi çevresinde konaklamayı tercih ederdim.” ($\bar{X}=3.64$), “Bu bölgedeki evler restore edilip, turistlerin konaklamaları için kullanılmalıdır.” ($\bar{X}=3.82$) ve “Eski evler konaklama tesisine dönüştürüldüğü takdirde, yerel halk tarafından işletilmelidir.” ($\bar{X}=3.96$) maddelerine ise turistler “Katılıyorum” ile “Kısmen katılıyorum” seçenekleri arasına denk gelen cevaplar vermişlerdir (Tablo 40).

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasına ilişkin öneri ölçeğinin faktörlerinin ortalamaları incelendiğinde; “koruma olgusuna yaklaşım” faktörüne ilişkin tutumun ($\bar{X}=18,18$) yüksek olduğu belirlenmiştir (4.00-9.33 puan: düşük, 9.34-14.67 puan: orta, 14.68-20.00 puan: yüksek). “Yerel halkın turizme katılımı” faktörüne ilişkin tutumun yine yüksek ($\bar{X}=16,79$) olduğu görülmektedir (4.00-9.33 puan: düşük, 9.34-14.67 puan: orta, 14.68-20.00 puan: yüksek). “Ihlara turizmi-Kapadokya ilişkisi” faktörüne ilişkin tutum yüksek düzeyde ($\bar{X}=15,53$) bulunmuştur (4.00-9.33 puan: düşük, 9.34-14.67 puan: orta, 14.68-20.00 puan: yüksek). Son faktör olan “eski evlerin turizmde kullanımına” ilişkin tutum düzeyleri de yüksek ($\bar{X}=12,02$) olarak bulunmuştur (3.00-7.00 puan: düşük, 7.01-11.00 puan: orta, 11,01-15.00 puan: yüksek).

Betimsel istatistik sonuçlarına göre, alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri alt ölçeğine ait genel ortalamanın da ($\bar{X}=62.54$), “yüksek” düzeyde olduğu tespit edilmiştir (15.00–35.00 puan: düşük, 35.01–55.00 puan: orta ve 55.01–75.00 puan: yüksek).

4.3.6. Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'nin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen Verilere Ait Bulgular

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Aşağıdaki tabloda görülebileceği gibi, cinsiyete göre yapılan değerlendirmede, kadın turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.18$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri ($\bar{X}=39.44$) erkek turistlerden yüksek bulunmuştur (sırasıyla $\bar{X}=17,75$ ve $\bar{X}=38,77$), (Tablo 45).

Tablo 45. Turistlerin cinsiyetine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Erkek	284	17,7500	4,14288
	Kadın	299	18,1806	4,06996
	Toplam	583	17,9708	4,10776
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Erkek	284	38,7782	8,13817
	Kadın	299	39,4482	8,05225
	Toplam	583	39,1218	8,09420

Cinsiyete göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-66306406,868)}=6.495$, $p>.05$). Grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-581)}=1.076$ ve $.013$; $p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, cinsiyete göre, farklılıklar göstermesine rağmen, farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.997, $F=.845$; $p>.05$), (Tablo 46).

Tablo 46. Cinsiyete göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,964	7786,835	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,036	7786,835	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	26,851	7786,835	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	26,851	7786,835	2,000	580,000	,000
Cinsiyet	Pillai's Trace	,003	,845	2,000	580,000	,430
	Wilks' Lambda	,997	,845	2,000	580,000	,430
	Hotelling's Trace	,003	,845	2,000	580,000	,430
	Roy's Largest Root	,003	,845	2,000	580,000	,430

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Uyuğa Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin uyuğuna göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin oluşturulan gruplara ait varyansların homojen olduğu yapılan Levene testi sonuçlarından anlaşılmaktadır (sırasıyla $F_{(1-581)}=3.022$ ve 2.343 ; $p>.05$). Ancak gruba ait kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmamıştır ($F_{(3-35576372)}=6.428$, $p<.05$). Dolayısıyla bu gruba ait karşılaştırmanın bağımsız gruplar için t-testi ile yapılması uygun bulunmuştur.

Uyuğa göre yapılan değerlendirmede, yabancı turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.96$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri ($\bar{X}=39.76$) yerli turistlerden yüksek bulunmuştur (sırasıyla $\bar{X}=17,12$ ve $\bar{X}=38,57$), (Tablo 47).

Tablo 47. Turistlerin uyuğuna göre alan ile ilgili tatmin düzeyleri arasındaki farklılığın anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Turizm Alt Yapısı	Yerli	315	17,1270	4,12964	581	-5.512	.000(*)
	Yabancı	268	18,9627	3,85973			
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Yerli	315	38,5714	8,31106	581	-1.783	.075
	Yabancı	268	39,7687	7,79745			

* $p<.001$

Yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi, yerli ile yabancı turistler arasında Turizm Alt Yapısı puanlarına ilişkin, yabancı turistlerin lehine tespit edilen puan farkı yapılan t-testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t_{(581)}=-5.512$; $p<.001$). Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler puanlarına ilişkin farklılık ise uyuğu bağı olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($t_{(581)}=-1.783$; $p>.05$), (Tablo 47).

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Yaş gruplarına göre yapılan değerlendirmede, turizm alt yapısı ile ilgili tatmin düzeyleri bakımından en yüksek tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=19.21$) 55-64 yaş grubundaki turistlere ait iken, en düşük tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=16,84$) 65 yaş ve üzeri turistlerde görülmektedir. Kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler ile ilgili tatmin düzeyi puanları bakımından değerlendirildiğinde, yine 55-64 yaş grubunun en yüksek tatmin düzeyi ortalamalarına ($\bar{X}=41,48$) sahip olduğu, buna karşılık 45-54 yaş grubu turistlerin en düşük tatmin düzeyi ortalamalarına ($\bar{X}=37,88$) sahip olduğu görülmektedir (Tablo 48).

Yaş gruplarına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(15-422844,942)}= 19,519$, $p>.05$). Grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, turizm alt yapısına ait varyansların eşit olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(5-571)}=3.284$; $p>.05$). Buna karşılık kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ait varyansların eşit olduğu görülmektedir ($F_{(5-571)}=.497$; $p>.05$).

Tablo 48. Turistlerin yaş gruplarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Yaş grubu	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	18-24	109	17,7706	3,80943
	25-34	173	18,1445	3,95129
	35-44	109	18,1101	4,03076
	45-54	85	17,4471	4,65604
	55-64	56	19,2143	3,53535
	65+	45	16,8444	4,91730
	Toplam	577	17,9671	4,11602
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	18-24	109	38,0275	8,53583
	25-34	173	39,7514	7,99357
	35-44	109	39,1284	8,30339
	45-54	85	37,8824	7,68953
	55-64	56	41,4821	7,13504
	65+	45	38,4444	8,54548
	Toplam	577	39,0988	8,11670

Varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, yaş gruplarına göre, farklılıklar göstermesine rağmen, farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.973, $F=1.561$; $p>.05$), (Tablo 49).

Tablo 49. Yaş gruplarına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,957	6360,189	2,000	570,000	,000
	Wilks' Lambda	,043	6360,189	2,000	570,000	,000
	Hotelling's Trace	22,316	6360,189	2,000	570,000	,000
	Roy's Largest Root	22,316	6360,189	2,000	570,000	,000
Yaş grupları	Pillai's Trace	,027	1,560	10,000	1142,000	,113
	Wilks' Lambda	,973	1,561	10,000	1140,000	,113
	Hotelling's Trace	,027	1,561	10,000	1138,000	,113
	Roy's Largest Root	,021	2,429	5,000	571,000	,034

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Medeni Duruma Göre Değerlendirilmesi

Tatmin düzeyi puanlarının turistlerin medeni durumlarına göre karşılaştırılması sonucunda, evli turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.02$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler ($\bar{X}=39.17$) değişkenleri ile ilgili tatmin düzeyi puanlarının bekar turistlere göre yüksek olduğu görülmüştür (sırasıyla $\bar{X}=18.01$ ve $\bar{X}=38.90$), (Tablo 50).

Tablo 50. Turistlerin medeni durumlarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Medeni durum	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Bekar	249	18,01	3,98433
	Evli	290	18,02	4,10625
	Toplam	539	18,01	4,04663
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Bekar	249	38,90	8,20840
	Evli	290	39,17	8,24146
	Toplam	539	39,04	8,21965

Turistlerin medeni durumlarına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-197939968,271)}=.328$, $p>.05$). Grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda da, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-537)}=.285$ ve $.007$; $p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları arasında medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=1.00, $F=.111$; $p>.05$), (Tablo 51).

Tablo 51. Medeni duruma göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,963	7004,552	2,000	536,000	,000
	Wilks' Lambda	,037	7004,552	2,000	536,000	,000
	Hotelling's Trace	26,136	7004,552	2,000	536,000	,000
	Roy's Largest Root	26,136	7004,552	2,000	536,000	,000
Medeni durum	Pillai's Trace	,000	,111	2,000	536,000	,895
	Wilks' Lambda	1,000	,111	2,000	536,000	,895
	Hotelling's Trace	,000	,111	2,000	536,000	,895
	Roy's Largest Root	,000	,111	2,000	536,000	,895

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Eğitim durumuna göre yapılan değerlendirmede, “İlköğretim” mezunu turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=19.08$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri puanları ($\bar{X}=40.52$), diğer eğitim seviyelerine sahip turistlerin puanlarından yüksek bulunmuştur (Tablo 52).

Tablo 52. Turistlerin eğitim durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	İlköğretim	59	19,0847	4,86822
	Lise	229	18,3799	4,12520
	Üniversite	235	17,3574	3,77235
	Lisansüstü	56	17,6786	4,22592
	Toplam	579	17,9689	4,11164
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	İlköğretim	59	40,5254	7,65046
	Lise	229	38,7380	8,83928
	Üniversite	235	38,9745	7,54469
	Lisansüstü	56	39,8750	7,58482
	Toplam	579	39,1261	8,09543

En düşük turizm alt yapısı puanı ($\bar{X}=17.35$) “Üniversite” ve en düşük kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri puanı da ($\bar{X}=38.73$) “Lise” eğitim seviyesine sahip turistlere aittir (Tablo 52).

Levene testine göre, turistlerin eğitim durumuna göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin puanlara ait varyansların homojen olduğu saptanmıştır (sırasıyla $F_{(3-575)}=1.725$ ve 1.299 ; $p>.05$). Diğer yandan, gruplara ait kovaryans matrisi yapılan Box’s M testinde homojen bulunmamıştır ($F_{(9-254229,05)}=2.246$, $p<.05$). Dolayısıyla bu gruba ait karşılaştırmanın ANOVA ile yapılmasına karar verilmiştir.

Tablo 53’te görüldüğü gibi, eğitim durumuna göre gruplanan turistlerin Turizm Alt Yapısı puanları arasında tespit edilen ortalama farkları, yapılan varyans analizi sonucunda anlamlı bulunurken ($F_{(3-575)}=4.102$; $p<.01$), Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler puanları arasında tespit edilen farklılıklar ise anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($F_{(3-575)}=.950$; $p>.05$).

Tablo 53. Turistlerin eğitim durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeyleri arasındaki farklılığın anlamlılığına ilişkin ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı (KT)	Serbestlik Derecesi (sd)	Kareler Ortalaması (KO)	F	p
Gruplar arası	204,728	3	68,243	4,102	,007
Grup içi	9566,713	575	16,638		
Toplam	9771,440	578			
Gruplar arası	186,833	3	62,278	,950	,416
Grup içi	37692,963	575	65,553		
Toplam	37879,796	578			

* $p<0.01$

Farkın kaynağını tespit etmeye yönelik yapılan LSD çoklu karşılaştırma testinde, “İlköğretim” ve “Lise” eğitim seviyesine sahip turistler ile “Üniversite” mezunu turistler arasında İlköğretim ve Lise eğitim seviyesine sahip turistlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer gruplar arasındaki puan farkları ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 54).

Tablo 54. Eğitim durumuna ait turizm alt yapısı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları

Bağımlı Değişken	Okul Türü (I)	Okul Türü (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Turizm Alt Yapısı Puanı	İlköğretim	Lise	,70483	,59552	,237
		Üniversite	1,72730(*)	,59397	,004
		Lisansüstü	1,40617	,76099	,065
	Lise	İlköğretim	-,70483	,59552	,237
		Üniversite	1,02247(*)	,37875	,007
		Lisansüstü	,70134	,60808	,249
	Üniversite	İlköğretim	-1,72730(*)	,59397	,004
		Lise	-1,02247(*)	,37875	,007
		Lisansüstü	-,32112	,60655	,597
	Lisansüstü	İlköğretim	-1,40617	,76099	,065
		Lise	-,70134	,60808	,249
		Üniversite	,32112	,60655	,597

* Ortalamalar arası fark ,01 düzeyinde anlamlı

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Mesleklerine Göre Değerlendirilmesi

Meslek gruplarına göre yapılan değerlendirmede, turizm alt yapısı ile ilgili tatmin düzeyleri bakımından en yüksek tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=18,65$) ev hanımlarına ait iken, en düşük tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=16,57$) emekli turistlerde görülmektedir. Kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler ile ilgili tatmin düzeyi puanları bakımından değerlendirildiğinde ise, diğer grubunda yer alan içinde subay, avukat vs gibi mesleklere sahip grubun en yüksek tatmin düzeyi ortalamalarına (\bar{X}

=40,44) sahip olduğu, emekli turistlerin ise en düşük tatmin düzeyi ortalamalarına ($\bar{X}=38,14$) sahip olduğu görülmektedir (Tablo 55).

Tablo 55. Turistlerin mesleklerine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Meslek	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Kamuda çalışan	139	18,2878	3,69340
	Özel sektörde çalışan	195	18,0769	4,12176
	Emekli	61	16,5738	4,93443
	Öğrenci	97	17,6289	3,94314
	Ev hanımı	29	18,6552	3,89391
	Diğer	52	18,2500	4,20958
	Toplam	573	17,9372	4,10179
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Kamuda çalışan	139	38,9065	6,96980
	Özel sektörde çalışan	195	39,6769	8,60432
	Emekli	61	38,1475	7,69163
	Öğrenci	97	38,2680	8,11957
	Ev hanımı	29	39,7241	8,65158
	Diğer	52	40,4423	8,08148
	Toplam	573	39,1606	8,00647

Meslek gruplarına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(15-166106,990)}= 19.177, p>.05$). Grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda ise, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(5-567)}=2.154$ ve $.620; p>.05$).

Varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, meslek gruplarına göre farklılıklar göstermesine rağmen, farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.975, $F=1.416; p>.05$), (Tablo 56).

Tablo 56. Meslek gruplarına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,949	5271,535	2,000	566,000	,000
	Wilks' Lambda	,051	5271,535	2,000	566,000	,000
	Hotelling's Trace	18,627	5271,535	2,000	566,000	,000
	Roy's Largest Root	18,627	5271,535	2,000	566,000	,000
Meslek grupları	Pillai's Trace	,025	1,417	10,000	1134,000	,167
	Wilks' Lambda	,975	1,416	10,000	1132,000	,167
	Hotelling's Trace	,025	1,416	10,000	1130,000	,168
	Roy's Largest Root	,018	2,072	5,000	567,000	,067

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Gelir Düzeylerine Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin gelir düzeylerine göre yapılan değerlendirmede, turizm alt yapısı ile ilgili tatmin düzeyleri bakımından en yüksek tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=18.95$) 5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla gelir grubundaki turistlere ait iken, en düşük tatmin düzeyi puanı ($\bar{X}=17.49$) 750 TL/500 Euro/750\$'dan az gelir düzeyine sahip turistlerde görülmektedir. Kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler ile ilgili tatmin düzeyi puanları bakımından değerlendirildiğinde, yine en yüksek tatmin düzeyi ortalamalarına ($\bar{X}=41,59$) sahip grubun 5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla gelir düzeyine sahip olan grup, buna karşılık 750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$ gelir düzeyine sahip olan grubun en düşük tatmin düzeyi ortalamalarına ($\bar{X}=38,06$) sahip olduğu görülmektedir (Tablo 57).

Tablo 57. Turistlerin gelir düzeylerine göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Gelir düzeyi	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	750 TL/500 Euro/750\$'dan az	91	17,4945	4,13219
	750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$	125	17,7200	4,41698
	1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$	154	17,7078	4,12536
	3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$	105	18,0095	3,96255
	5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla	47	18,9574	3,37483
	Toplam	522	17,8467	4,10835
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	750 TL/500 Euro/750\$'dan az	91	38,1319	8,20868
	750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$	125	38,0640	8,84430
	1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$	154	38,6753	7,60193
	3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$	105	39,4952	8,22066
	5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$'dan fazla	47	41,5957	5,91850
	Toplam	522	38,8621	8,05119

Gelir düzeylerine göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(12-424285,352)}= 16,031$; $p>.05$). Grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, her iki değişken için de varyansların eşit olduğu sonucuna varılmıştır (sırasıyla $F_{(4-517)}=1.618$ ve 1.645 ; $p>.05$).

Varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, gelir düzeylerine göre farklılıklar göstermesine rağmen, farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)= $.983$, $F=1.111$; $p>.05$), (Tablo 58).

Tablo 58. Gelir düzeylerine göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,959	6057,810	2,000	516,000	,000
	Wilks' Lambda	,041	6057,810	2,000	516,000	,000
	Hotelling's Trace	23,480	6057,810	2,000	516,000	,000
	Roy's Largest Root	23,480	6057,810	2,000	516,000	,000
Gelir düzeyleri	Pillai's Trace	,017	1,110	8,000	1034,000	,354
	Wilks' Lambda	,983	1,111	8,000	1032,000	,353
	Hotelling's Trace	,017	1,113	8,000	1030,000	,352
	Roy's Largest Root	,016	2,103	4,000	517,000	,079

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Alanı Ziyaret Sayılarına Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre yapılan değerlendirmede, alanı ilk defa ziyaret edenlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.13$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri ($\bar{X}=39.16$) alanı birden fazla defadır ziyaret edenlerden yüksek bulunmuştur (sırasıyla $\bar{X}=17,21$ ve $\bar{X}=38,97$), (Tablo 59).

Tablo 59. Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Ziyaret sayısı	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Bir	470	18,1319	4,07023
	Birden fazla	108	17,2130	4,20736
	Toplam	578	17,9602	4,10817
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Bir	470	39,1660	8,21396
	Birden fazla	108	38,9722	7,64451
	Toplam	578	39,1298	8,10452

Alanı ziyaret sayısına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-512915,534)}= 3,575$, $p>.05$). Turistlerin alanı ziyaret

sayılarına göre, grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-576)}=.509$ ve $.721$; $p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin ziyaret sayısına göre oluşturulan gruplar arasında turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Wilks Lambda (Λ)=.990, $F=3.046$; $p<.05$), (Tablo 60).

Tablo 60. Ziyaret sayısına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,941	4623,748	2,000	575,000	,000
	Wilks' Lambda	,059	4623,748	2,000	575,000	,000
	Hotelling's Trace	16,083	4623,748	2,000	575,000	,000
	Roy's Largest Root	16,083	4623,748	2,000	575,000	,000
Ziyaret sayısı	Pillai's Trace	,010	3,046	2,000	575,000	,048
	Wilks' Lambda	,990	3,046	2,000	575,000	,048
	Hotelling's Trace	,011	3,046	2,000	575,000	,048
	Roy's Largest Root	,011	3,046	2,000	575,000	,048

Gruplar arasındaki söz konusu farklılık turizm alt yapısına ilişkin tatmin düzeyi puanları bakımından alanı ilk defa ziyaret eden turistlerin lehine anlamlı bulunmuştur ($F_{(1-576)}= 4.420$; $p<.05$). Buna karşılık gruplar arası farklılık, kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyleri için anlamlı bulunmamıştır ($F_{(1-576)}=.050$; $p>.05$), (Tablo 61).

Tablo 61. Ziyaret sayısına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Turizm Alt Yapısı	74,162	1	74,162	4,420	,036
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	3,296	1	3,296	,050	,823
Kesişim	Turizm Alt Yapısı	109710,134	1	109710,134	6539,067	,000
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	536192,030	1	536192,030	8149,853	,000
Ziyaret sayısı	Turizm Alt Yapısı	74,162	1	74,162	4,420	,036
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	3,296	1	3,296	,050	,823
Hata	Turizm Alt Yapısı	9663,923	576	16,778		
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	37895,972	576	65,792		
Toplam	Turizm Alt Yapısı	196183,000	578			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	922897,000	578			
Düzeltilmiş Toplam	Turizm Alt Yapısı	9738,085	577			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	37899,268	577			

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Turistlerin Ihlara Vadisi'ni Ziyaretlerinin Kapsamına Göre Değerlendirilmesi

Turistlere ziyaretlerinin sadece Ihlara Vadisi'ni mi kapsadığı ya da Kapadokya ziyaretinin bir bölümü mü olduğu sorusu yöneltmiştir. Değerlendirmelerde turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerinin değişimine bakılmıştır. Buna göre; Kapadokya ziyaretlerinin bir bölümünde Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.08$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler ($\bar{X}=39.46$) değişkenlerine ilişkin tatmin düzeylerinin sadece Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlere göre yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 56), (sırasıyla $\bar{X}=17,03$ ve $\bar{X}=36,28$), (Tablo 62).

Tablo 62. Turistlerin Ihlara Vadisi'ni ziyaretlerinin kapsamına göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Ziyaret kapsamını	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Sadece Ihlara Vadisi	17,0317	3,82677	63
	Kapadokya'nın bir bölümü	18,0846	4,12947	520
	Toplam	17,9708	4,10776	583
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Sadece Ihlara Vadisi	36,2857	7,38226	63
	Kapadokya'nın bir bölümü	39,4654	8,11566	520
	Sadece Ihlara Vadisi	39,1218	8,09420	583

Alanı ziyaretin kapsamına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-143861,899)}=1.452$, $p>.05$). Ziyaret kapsamına göre oluşturulan grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-581)}=.982$ ve $.592$; $p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, alanı ziyaret kapsamına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Wilks Lambda (Λ)=.985, $F=4.406$; $p<.05$), (Tablo 63).

Tablo 63. Ziyaret kapsamına göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,908	2868,623	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,092	2868,623	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	9,892	2868,623	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	9,892	2868,623	2,000	580,000	,000
Ziyaret kapsamı	Pillai's Trace	,015	4,406	2,000	580,000	,013
	Wilks' Lambda	,985	4,406	2,000	580,000	,013
	Hotelling's Trace	,015	4,406	2,000	580,000	,013
	Roy's Largest Root	,015	4,406	2,000	580,000	,013

Gruplar arasındaki söz konusu farklılık kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyleri bakımından Ihlara Vadisi'ni Kapadokya turunun bir

bölümünde ziyaret eden turistler lehine anlamlı bulunmuştur ($F_{(1-581)}= 8.787$; $p<.05$). Buna karşılık gruplar arası farklılık, turizm alt yapısına ilişkin tatmin düzeyleri için anlamlı bulunmamıştır ($F_{(1-581)}= 3.709$; $p>.05$), (Tablo 64).

Tablo 64. Ziyaret kapsamına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Turizm Alt Yapısı	62,291	1	62,291	3,709	,055
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	568,119	1	568,119	8,787	,003
Kesişim	Turizm Alt Yapısı	69293,797	1	69293,797	4125,724	,000
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	322443,193	1	322443,193	4987,443	,000
Ziyaret kapsamı	Turizm Alt Yapısı	62,291	1	62,291	3,709	,055
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	568,119	1	568,119	8,787	,003
Hata	Turizm Alt Yapısı	9758,213	581	16,796		
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	37562,234	581	64,651		
Toplam	Turizm Alt Yapısı	198101,000	583			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	930420,000	583			
Düzeltilmiş Toplam	Turizm Alt Yapısı	9820,504	582			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	38130,353	582			

Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Puanlarının Turistlerin Konaklama Durumlarına Göre Değerlendirilmesi

Alanı ziyaret eden turistlerin, ziyaretlerinin konaklamalı olup olmama durumuna göre yapılan değerlendirmede, konaklama yapan turistlerin hem turizm alt yapısı ($\bar{X}=18.40$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklerle ilgili tatmin düzeyleri ($\bar{X}=40.25$) konaklama yapmayan turistlerden yüksek bulunmuştur (sırasıyla $\bar{X}=17,16$ ve $\bar{X}=37,14$), (Tablo 65).

Tablo 65. Turistlerin konaklama durumuna göre alan ile ilgili tatmin düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Konaklama durumu	N	\bar{X}	SS
Turizm Alt Yapısı	Evet	386	18,4041	4,12813
	Hayır	185	17,1622	3,85832
	Toplam	571	18,0018	4,08098
Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	Evet	386	40,2591	7,85354
	Hayır	185	37,1459	7,77086
	Toplam	571	39,2504	7,95483

Turistlerin konaklama durumlarına göre oluşturulan grupların turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin kovaryans matrisi yapılan Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-3138505,500)}= 4,026, p>.05$). Konaklama durumuna göre oluşturulan grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-569)}=1.143$ ve $.410; p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm alt yapısı ile kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyi ortalamaları, konaklama durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (Wilks Lambda (Λ)=.965, $F=10.398; p<.05$), (Tablo 66).

Tablo 66. Konaklama durumuna göre, Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği'ne ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,961	6962,151	2,000	568,000	,000
	Wilks' Lambda	,039	6962,151	2,000	568,000	,000
	Hotelling's Trace	24,515	6962,151	2,000	568,000	,000
	Roy's Largest Root	24,515	6962,151	2,000	568,000	,000
Konaklama durumu	Pillai's Trace	,035	10,398	2,000	568,000	,000
	Wilks' Lambda	,965	10,398	2,000	568,000	,000
	Hotelling's Trace	,037	10,398	2,000	568,000	,000
	Roy's Largest Root	,037	10,398	2,000	568,000	,000

Gruplar arasındaki söz konusu farklılık hem turizm alt yapısı ($F_{(1-569)}=11.803$; $p<.01$) hem de kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyleri ($F_{(1-569)}=19.785$; $p<.001$) bakımından ziyaretleri sırasında konaklama yapan turistlerin lehine anlamlı bulunmuştur (Tablo 67).

Tablo 67. Konaklama durumuna göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Turizm Alt Yapısı	192,910	1	192,910	11,803	,001
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	1212,035	1	1212,035	19,785	,000
Kesişim	Turizm Alt Yapısı	158197,813	1	158197,813	9678,892	,000
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	749309,268	1	749309,268	12231,549	,000
Konaklama durumu	Turizm Alt Yapısı	192,910	1	192,910	11,803	,001
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	1212,035	1	1212,035	19,785	,000
Hata	Turizm Alt Yapısı	9300,089	569	16,345		
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	34857,153	569	61,260		
Toplam	Turizm Alt Yapısı	194533,000	571			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	915750,000	571			
Düzeltilmiş Toplam	Turizm Alt Yapısı	9492,998	570			
	Kültürel Peyzaj Değerleri ve Doğal Çekicilikler	36069,187	570			

4.3.7. Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği'nin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen Verilere Ait Bulgular

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Uyuşma Göre Değerlendirilmesi

Alanı ziyaret eden turistlerin, uyuşmalarına göre yapılan değerlendirmede, yabancı turistlerin alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut

durumuna ilişkin tutum puanları ($\bar{X}=32.70$) yerli turistlerin puanlarından ($\bar{X}=31.37$) yüksek bulunmuştur. Turistlerin uyruklarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları karşılaştırıldığında ise; yerli turistlerin puanlarının ($\bar{X}=64.08$) yabancı turistlerin puanlarından ($\bar{X}=60.72$) daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 68).

Tablo 68. Turistlerin uyruklarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Uyruk	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Yerli	315	31,3746	8,58858
	Yabancı	268	32,7052	8,67812
	Toplam	583	31,9863	8,64793
Öneri	Yerli	315	64,0889	7,56322
	Yabancı	268	60,7201	7,38051
	Toplam	583	62,5403	7,65996

Turistlerin uyruklarına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ortalamalarına ait olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde homojen bulunmuştur ($F_{(3-355763724,283)}= 2,831$, $p>.05$). Uyruğa göre oluşturulan grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda ise, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-581)}=.067$ ve $.516$; $p>.05$).

Yapılan varyans analizi sonucunda, turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları, uyruğa göre anlamlı farklılık göstermektedir (Wilks Lambda (Λ)=.932, $F=21.220$; $p<.001$), (Tablo 69).

Tablo 69. Uyuşa göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri leğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,986	20610,576	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,014	20610,576	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	71,071	20610,576	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	71,071	20610,576	2,000	580,000	,000
Uyruk	Pillai's Trace	,068	21,220	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,932	21,220	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	,073	21,220	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	,073	21,220	2,000	580,000	,000

Gruplar arasındaki anlamlı farklılık turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından yerli turistlerin lehine gerçekleşmiştir ($F_{(1-581)}=29.372$; $p<.001$).

Alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik mevcut duruma ilişkin tutum puanları bakımından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($F_{(1-581)}=3.443$; $p>.05$), (Tablo 70).

Tablo 70. Uyuşa göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Mevcut Durum	256,381	1	256,381	3,443	,064
	neri	1643,280	1	1643,280	29,372	,000
Kesişim	Mevcut Durum	594592,539	1	594592,539	7983,873	,000
	neri	2255635,212	1	2255635,212	40316,967	,000
Uyruk	Mevcut Durum	256,381	1	256,381	3,443	,064
	neri	1643,280	1	1643,280	29,372	,000
Hata	Mevcut Durum	43269,510	581	74,474		
	neri	32505,522	581	55,948		
Toplam	Mevcut Durum	640006,000	583			
	neri	2314431,000	583			
Düzeltilmiş Toplam	Mevcut Durum	43525,890	582			
	neri	34148,803	582			

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Alanı ziyaret eden turistlerin, cinsiyetlerine göre yapılan değerlendirmede, erkek turistlerin alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları ($\bar{X}=32.39$) kadın turistlerin puanlarından ($\bar{X}=31.59$) yüksek bulunmuştur. Turistlerin cinsiyetlerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları karşılaştırıldığında ise; kadın turistlerin puanlarının ($\bar{X}=62.86$) erkek turistlerin puanlarından ($\bar{X}=62.19$) daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 71).

Tablo 71. Turistlerin cinsiyetlerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Erkek	284	32,3944	8,58173
	Kadın	299	31,5987	8,70698
	Toplam	583	31,9863	8,64793
Öneri	Erkek	284	62,1937	7,68514
	Kadın	299	62,8696	7,63424
	Toplam	583	62,5403	7,65996

Turistlerin cinsiyetlerine göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ortalamalarına ait olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-66306406,868)}=.405$, $p>.05$). Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan grupların Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir (sırasıyla $F_{(1-581)}=.006$ ve $.020$; $p>.05$).

Turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında farklılıklar bulunmakla birlikte, yapılan varyans

analizi sonucunda uyruğa göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.994, $F=1.628$; $p>.05$), (Tablo 72).

Tablo 72. Cinsiyete göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,986	20056,773	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,014	20056,773	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	69,161	20056,773	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	69,161	20056,773	2,000	580,000	,000
Cinsiyet	Pillai's Trace	,006	1,628	2,000	580,000	,197
	Wilks' Lambda	,994	1,628	2,000	580,000	,197
	Hotelling's Trace	,006	1,628	2,000	580,000	,197
	Roy's Largest Root	,006	1,628	2,000	580,000	,197

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Alanı ziyaret eden turistlerin, yaş gruplarına göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları en yüksek olan grup 55-64 yaş grubuyken ($\bar{X}=34.66$) en düşük puana sahip grup 65 ve üzeri yaş grubundaki turistlerdir ($\bar{X}=27.11$). Turistlerin yaş gruplarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları değerlendirildiğinde; 35-44 yaş grubu turistlerin en yüksek puana ($\bar{X}=64.72$) ve 25-34 yaş grubu turistlerin en düşük puana sahip oldukları görülmektedir ($\bar{X}=61.23$), (Tablo 73).

Tablo 73. Turistlerin yaş gruplarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Yaş grupları	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	18-24	109	33,8716	7,51554
	25-34	173	32,0173	8,12438
	35-44	109	30,5596	8,54772
	45-54	85	32,1294	9,45388
	55-64	56	34,6607	9,10400
	65+	45	27,1111	8,72359
	Toplam	577	31,9827	8,62408
Öneri	18-24	109	63,1101	7,19354
	25-34	173	61,2370	7,45657
	35-44	109	64,7248	7,03940
	45-54	85	62,2353	8,32616
	55-64	56	62,4821	8,71778
	65+	45	61,6444	7,55030
	Toplam	577	62,5494	7,67265

Turistlerin yaş gruplarına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ait tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(15-422844,942)}= 17.153$, $p>.05$). Yaş grupları değişkenine göre oluşturulan grupların öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(5-571)}=1.160$; $p>.05$). Buna karşılık, mevcut durum alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda varyansların eşit olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(5-571)}=2.236$; $p<.05$).

Turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında yapılan varyans analizi sonucunda yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Wilks Lambda (Λ)=.920, $F=4.860$; $p<.001$), (Tablo 74).

Tablo 74. Yaş gruplarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,983	16550,604	2,000	570,000	,000
	Wilks' Lambda	,017	16550,604	2,000	570,000	,000
	Hotelling's Trace	58,072	16550,604	2,000	570,000	,000
	Roy's Largest Root	58,072	16550,604	2,000	570,000	,000
Yaş grupları	Pillai's Trace	,081	4,850	10,000	1142,000	,000
	Wilks' Lambda	,920	4,860	10,000	1140,000	,000
	Hotelling's Trace	,086	4,869	10,000	1138,000	,000
	Roy's Largest Root	,061	6,967	5,000	571,000	,000

Tablo 75'te görüldüğü gibi, gruplar arasındaki anlamlı farklılık hem turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından ($F_{(5-571)}=5.831$; $p<.001$) hem de alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik mevcut duruma ilişkin tutum puanları açısından gerçekleşmiştir ($F_{(5-571)}=3.091$; $p<.01$).

Tablo 75. Yaş gruplarına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Mevcut Durum	2081,240	5	416,248	5,831	,000
	Öneri	893,550	5	178,710	3,091	,009
Kesişim	Mevcut Durum	476919,635	1	476919,635	6681,319	,000
	Öneri	1855269,825	1	1855269,825	32086,921	,000
Yaş grupları	Mevcut Durum	2081,240	5	416,248	5,831	,000
	Öneri	893,550	5	178,710	3,091	,009
Hata	Mevcut Durum	40758,587	571	71,381		
	Öneri	33015,293	571	57,820		
Toplam	Mevcut Durum	633048,000	577			
	Öneri	2291379,000	577			
Düzeltilmiş Toplam	Mevcut Durum	42839,827	576			
	Öneri	33908,842	576			

Varyans analizi sonucunda, ortalamalar arasında farklılık tespit edilen gruplarda farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Önerilere ilişkin tutum değişkeni için LSD testi sonuçları incelenmiş, ancak mevcut durum değişkenine ait oluşturulan grupların varyanslarının homojen

olmaması sebebiyle bu grupların karşılaştırılmasında Dunnett C testi tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2009).

Tablo 76. Yaş gruplarına ait mevcut duruma ilişkin tutum puanlarının Dunnett C analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları

Bağımlı Değişken	Yaş Grupları (I)	Yaş Grupları (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata
Mevcut Duruma İlişkin Tutum Puanı	18-24	25-34	1,8542	,94854
		35-44	3,3119(*)	1,09019
		45-54	1,7421	1,25287
		55-64	-,7892	1,41359
		65+	6,7604(*)	1,48638
	25-34	18-24	-1,8542	,94854
		35-44	1,4577	1,02559
		45-54	-,1121	1,19709
		55-64	-2,6434	1,36440
		65+	4,9062(*)	1,43968
	35-44	18-24	-3,3119(*)	1,09019
		25-34	-1,4577	1,02559
		45-54	-1,5698	1,31217
		55-64	-4,1011	1,46641
		65+	3,4485	1,53670
	45-54	18-24	-1,7421	1,25287
		25-34	,1121	1,19709
		35-44	1,5698	1,31217
		55-64	-2,5313	1,59108
		65+	5,0183(*)	1,65608
	55-64	18-24	,7892	1,41359
		25-34	2,6434	1,36440
		35-44	4,1011	1,46641
		45-54	2,5313	1,59108
		65+	7,5496(*)	1,78078
	65+	18-24	-6,7604(*)	1,48638
		25-34	-4,9062(*)	1,43968
		35-44	-3,4485	1,53670
45-54		-5,0183(*)	1,65608	
55-64		-7,5496(*)	1,78078	

* Ortalamalar arası fark .05 düzeyinde anlamlı.

Sonuçlara göre, 18-24 yaş grubu puanları ile 35-44 ve 65 ve üstü yaş gurubuna ait turistlerin puanları arasında 18-24 yaş grubu lehine; 25-34 yaş grubu ile

65 ve üstü yaş grubuna ait puanlar arasında 25-34 yaş grubu lehine; 45-54 yaş grubu ile 65 yaş ve üstü grubu arasında 45-54 yaş grubu lehine ve 55-64 yaş grubu ile 65 yaş ve üstü grubu arasında 55-64 yaş grubu lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 76).

Tablo 77. Yaş gruplarına ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları

Bağımlı Değişken	Yaş Grupları (I)	Yaş Grupları (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	P
Öneri Puanı	18-24	25-34	1,8731(*)	,92988	,044
		35-44	-1,6147	1,03001	,118
		45-54	,8748	1,10032	,427
		55-64	,6279	1,25018	,616
		65+	1,4656	1,34735	,277
	25-34	18-24	-1,8731(*)	,92988	,044
		35-44	-3,4878(*)	,92988	,000
		45-54	-,9983	1,00720	,322
		55-64	-1,2451	1,16907	,287
		65+	-,4075	1,27244	,749
	35-44	18-24	1,6147	1,03001	,118
		25-34	3,4878(*)	,92988	,000
		45-54	2,4895(*)	1,10032	,024
		55-64	2,2426	1,25018	,073
		65+	3,0803(*)	1,34735	,023
	45-54	18-24	-,8748	1,10032	,427
		25-34	,9983	1,00720	,322
		35-44	-2,4895(*)	1,10032	,024
		55-64	-,2468	1,30872	,850
		65+	,5908	1,40183	,674
	55-64	18-24	-,6279	1,25018	,616
		25-34	1,2451	1,16907	,287
		35-44	-2,2426	1,25018	,073
		45-54	,2468	1,30872	,850
		65+	,8377	1,52230	,582
	65+	18-24	-1,4656	1,34735	,277
		25-34	,4075	1,27244	,749
		35-44	-3,0803(*)	1,34735	,023
		45-54	-,5908	1,40183	,674
		55-64	-,8377	1,52230	,582

* Ortalamalar arası fark .05 düzeyinde anlamlı.

Yaş gruplarına bağlı olarak, turistlerin öneri puanlarına ilişkin yapılan değerlendirmede ise, 18-24 yaş grubu turistlerin ortalamaları ile 25-34 yaş grubu ortalamaları arasında 18-24 yaş grubu lehine; 35-44 yaş grubu ortalamaları ile 25-34, 45-54 ve 65 yaş ve üstü ortalamaları arasında 35-44 yaş grubu lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır (Tablo 77).

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Alanı ziyaret eden turistlerin, eğitim düzeylerine göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları en yüksek olan grup ilköğretim ve altı seviyedeki eğitim düzeyine sahip olan turistlerken ($\bar{X}=32,91$) en düşük puana sahip grup üniversite eğitim düzeyine sahip turistlerdir ($\bar{X}=31,21$), (Tablo 78).

Tablo 78. Turistlerin eğitim düzeylerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Eğitim düzeyi	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	İlköğretim ve altı	59	32,9153	9,52906
	Lise	229	32,5983	7,81335
	Üniversite	235	31,2128	8,85915
	Lisansüstü	56	31,2679	9,91508
	Toplam	579	31,9396	8,65155
Öneri	İlköğretim ve altı	59	63,8644	7,64618
	Lise	229	61,2576	7,65420
	Üniversite	235	63,0468	7,53070
	Lisansüstü	56	64,0179	7,74242
	Toplam	579	62,5164	7,66724

Eğitim düzeylerine göre turistlerin alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları incelendiğinde; lisansüstü eğitim düzeyine sahip

turistler en yüksek puana ($\bar{X}=64.01$) ve lise eğitim düzeyine sahip turistlerin en düşük puana sahip oldukları görülmektedir ($\bar{X}=61.25$), (Tablo 78).

Turistlerin eğitim düzeylerine göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ait tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde homojen bulunmuştur ($F_{(9-254229,059)}=9.370, p>.05$).

Eğitim düzeyi değişkenine göre oluşturulan grupların öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(3-575)}=.028; p>.05$). Buna karşılık, mevcut durum alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda varyansların eşit olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3-575)}= 3.901; p<.05$).

Eğitim düzeylerine göre, turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında yapılan varyans analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Wilks Lambda (Λ)=.967, $F=3.194; p<.01$), (Tablo 79).

Tablo 79. Eğitim düzeylerine göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,978	12982,252	2,000	574,000	,000
	Wilks' Lambda	,022	12982,252	2,000	574,000	,000
	Hotelling's Trace	45,234	12982,252	2,000	574,000	,000
	Roy's Largest Root	45,234	12982,252	2,000	574,000	,000
Eğitim düzeyleri	Pillai's Trace	,033	3,183	6,000	1150,000	,004
	Wilks' Lambda	,967	3,194	6,000	1148,000	,004
	Hotelling's Trace	,034	3,205	6,000	1146,000	,004
	Roy's Largest Root	,030	5,782	3,000	575,000	,001

Eğitim dzeyelelerine göre oluşturulan gruplar arasındaki anlamlı farklılık turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından ($F_{(3,575)}= 3.811$; $p<.05$) gerçekleşirken, alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik mevcut duruma ilişkin tutum puanları açısından anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($F_{(3,575)}=1.360$; $p>.05$), (Tablo 80).

Tablo 80. Eğitim dzeyelelerine göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Dztilmiş Model	Mevcut Durum	304,925(a)	3	101,642	1,360	,254
	öneri	662,412(b)	3	220,804	3,811	,010
Kesişim	Mevcut Durum	377229,817	1	377229,817	5049,289	,000
	neri	1464435,708	1	1464435,708	25274,521	,000
Eğitim düzeyi	Mevcut Durum	304,925	3	101,642	1,360	,254
	neri	662,412	3	220,804	3,811	,010
Hata	Mevcut Durum	42957,959	575	74,709		
	neri	33316,182	575	57,941		
Toplam	Mevcut Durum	633921,000	579			
	neri	2296885,000	579			
Dztilmiş Toplam	Mevcut Durum	43262,884	578			
	neri	33978,594	578			

Varyans analizi sonucunda, ortalamalar arasında farklılık tespit edilen gruplarda farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. neri durumuna ilişkin tutum değişkeni için LSD testi sonuçları incelenmiştir. Sonuçlara göre; eğitim dzeyelelerine göre, turistlerin öneri puanlarına ilişkin yapılan incelemede, lise eğitim düzeyine sahip turistlerin ortalamaları ile diğer üç eğitim düzeyine (ilköğretim ve altı, niversite, lisansüstü) sahip turistlerin ortalamaları arasında lise eğitimine sahip turistlerin aleyhine anlamlı farklılık görülmektedir (Tablo 81).

Tablo 81. Eğitim düzeylerine ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları

Bağımlı Değişken	Eğitim Düzeyi (I)	Eğitim düzeyi (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	P
Öneri Puanı	İlköğretim ve altı	Lise	2,6068(*)	1,11134	,019
		Üniversite	,8176	1,10843	,461
		Lisansüstü	-,1535	1,42011	,914
	Lise	İlköğretim ve altı	-2,6068(*)	1,11134	,019
		Üniversite	-1,7892(*)	,70681	,012
		Lisansüstü	-2,7602(*)	1,13476	,015
	Üniversite	İlköğretim ve altı	-,8176	1,10843	,461
		Lise	1,7892(*)	,70681	,012
		Lisansüstü	-,9710	1,13191	,391
	Lisansüstü	İlköğretim ve altı	,1535	1,42011	,914
		Lise	2,7602(*)	1,13476	,015
		Üniversite	,9710	1,13191	,391

* Ortalamalar arası fark .05 düzeyinde anlamlı.

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Medeni Duruma Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin, medeni durumlarına göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları bekar turistlerin ($\bar{X}=32.67$) evli turistlere ($\bar{X}=31.85$) göre daha yüksekken, öneri ölçeğine ilişkin tutum puanları ortalamaları evli turistlerin ($\bar{X}=62.61$) bekar turistlere ($\bar{X}=62.13$) göre daha yüksektir (Tablo 82).

Tablo 82. Turistlerin medeni durumlarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Medeni durum	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Bekar	249	32,6707	8,00076
	Evli	290	31,8586	8,94528
	Toplam	539	32,2338	8,52381
Öneri	Bekar	249	62,1325	7,38804
	Evli	290	62,6172	7,87016
	Toplam	539	62,3933	7,64800

Turistlerin medeni durumlarına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ait tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-197939968,271)}= 4.116$, $p>.05$). Medeni durum değişkenine göre oluşturulan grupların öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir ($F_{(1-537)}=.452$; $p>.05$). Buna karşılık, mevcut durum alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda varyansların eşit olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(1-537)}= 4.596$; $p<.05$).

Medeni durum değişkenine göre yapılan analiz sonucuna göre; turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında farklılıklar bulunmasına rağmen farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.995, $F=1.223$; $p>.05$), (Tablo 83).

Tablo 83. Medeni duruma göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,986	18320,887	2,000	536,000	,000
	Wilks' Lambda	,014	18320,887	2,000	536,000	,000
	Hotelling's Trace	68,362	18320,887	2,000	536,000	,000
	Roy's Largest Root	68,362	18320,887	2,000	536,000	,000
Medeni durum	Pillai's Trace	,005	1,223	2,000	536,000	,295
	Wilks' Lambda	,995	1,223	2,000	536,000	,295
	Hotelling's Trace	,005	1,223	2,000	536,000	,295
	Roy's Largest Root	,005	1,223	2,000	536,000	,295

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Meslek Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin, meslek gruplarına göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları

açısından en yüksek puana sahip grup ev hanımlarıdır ($\bar{X}=36.00$), en düşük puana sahip grup emekli turistlerdir ($\bar{X}=28.96$). Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından değerlendirildiğinde yine en yüksek puana sahip grup ev hanımlarıdır ($\bar{X}=63.62$), en düşük puana sahip grup yine emekli turistlerdir ($\bar{X}=60.90$), (Tablo 84).

Tablo 84. Turistlerin meslek gruplarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Meslek	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Kamuda çalışan	139	31,4388	8,36497
	Özel sektörde çalışan	195	31,8103	8,80428
	Emekli	61	28,9672	9,62283
	Öğrenci	97	33,5567	7,60341
	Ev hanımı	29	36,0000	7,50714
	Diğer	52	32,0000	8,84507
	Toplam	573	31,9424	8,63773
Öneri	Kamuda çalışan	139	63,2662	7,25476
	Özel sektörde çalışan	195	62,8564	7,89492
	Emekli	61	60,9016	8,67699
	Öğrenci	97	62,4845	7,16780
	Ev hanımı	29	63,6207	6,38868
	Diğer	52	61,4038	7,80965
	Toplam	573	62,5916	7,64309

Turistlerin meslek gruplarına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ait tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(15-166106,990)}= 13,735$, $p>.05$). Meslek gruplarına göre oluşturulan grupların hem mevcut durum ($F_{(5-567)}=1.765$; $p>.05$) hem de öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir ($F_{(5-567)}=.954$; $p>.05$).

Meslek gruplarına göre yapılan analiz sonucuna göre; turistlerin turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları

arasında anlamlı farklılık görülmektedir (Wilks Lambda (Λ)=.961, $F=2.262$; $p<.05$), (Tablo 85).

Tablo 85. Meslek gruplarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,979	13520,209	2,000	566,000	,000
	Wilks' Lambda	,021	13520,209	2,000	566,000	,000
	Hotelling's Trace	47,775	13520,209	2,000	566,000	,000
	Roy's Largest Root	47,775	13520,209	2,000	566,000	,000
Meslek grupları	Pillai's Trace	,039	2,262	10,000	1134,000	,013
	Wilks' Lambda	,961	2,266	10,000	1132,000	,013
	Hotelling's Trace	,040	2,269	10,000	1130,000	,013
	Roy's Largest Root	,032	3,598	5,000	567,000	,003

Meslek gruplarına göre oluşturulan gruplar arasındaki anlamlı farklılık turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik mevcut duruma ilişkin tutum puanları açısından ($F_{(5-567)}= 3.588$; $p<.01$) gerçekleşirken, alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{(5-567)}=1.222$; $p>.05$), (Tablo 86).

Tablo 86. Meslek gruplarına göre, ölçeklere ait puanların izleme analizi sonuçları

Kaynak	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	P
Düzeltilmiş Model	Mevcut Durum	1309,017	5	261,803	3,588	,003
	Öneri	356,326	5	71,265	1,222	,297
Kesişim	Mevcut Durum	404879,340	1	404879,340	5549,365	,000
	Öneri	1512585,376	1	1512585,376	25943,280	,000
Meslek grupları	Mevcut Durum	1309,017	5	261,803	3,588	,003
	Öneri	356,326	5	71,265	1,222	,297
Hata	Mevcut Durum	41368,082	567	72,960		
	Öneri	33058,114	567	58,304		
Toplam	Mevcut Durum	627319,000	573			
	Öneri	2278263,000	573			
Düzeltilmiş Toplam	Mevcut Durum	42677,099	572			
	Öneri	33414,440	572			

Varyans analizi sonucunda, ortalamalar arasında farklılık tespit edilen gruplarda farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Meslek gruplarına göre mevcut duruma ilişkin tutum değişkeni için LSD testi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 87. Meslek gruplarına ait öneri puanlarının LSD analizine dayalı çoklu karşılaştırma sonuçları

Bağımlı Değişken	Meslek grupları (I)	Meslek grupları (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	P
Mevcut Durum Puanı	Kamuda çalışan	Özel sektörde çalışan	-,3714	,94818	,695
		Emekli	2,4716	1,31185	,060
		Öğrenci	-2,1179	1,13007	,061
		Ev hanımı	-4,5612(*)	1,74377	,009
		Diğer	-,5612	1,38851	,686
	Özel sektörde çalışan	Kamuda çalışan	,3714	,94818	,695
		Emekli	2,8430(*)	1,25308	,024
		Öğrenci	-1,7464	1,06128	,100
		Ev hanımı	-4,1897(*)	1,70000	,014
		Diğer	-,1897	1,33312	,887
	Emekli	Kamuda çalışan	-2,4716	1,31185	,060
		Özel sektörde çalışan	-2,8430(*)	1,25308	,024
		Öğrenci	-4,5895(*)	1,39579	,001
		Ev hanımı	-7,0328(*)	1,92663	,000
		Diğer	-3,0328	1,61218	,060
	Öğrenci	Kamuda çalışan	2,1179	1,13007	,061
		Özel sektörde çalışan	1,7464	1,06128	,100
		Emekli	4,5895(*)	1,39579	,001
		Ev hanımı	-2,4433	1,80776	,177
		Diğer	1,5567	1,46807	,289
	Ev Hanımı	Kamuda çalışan	4,5612(*)	1,74377	,009
		Özel sektörde çalışan	4,1897(*)	1,70000	,014
		Emekli	7,0328(*)	1,92663	,000
		Öğrenci	2,4433	1,80776	,177
Diğer		4,0000(*)	1,97963	,044	
Diğer	Kamuda çalışan	,5612	1,38851	,686	
	Özel sektörde çalışan	,1897	1,33312	,887	
	Emekli	3,0328	1,61218	,060	
	Öğrenci	-1,5567	1,46807	,289	
	Ev hanımı	-4,0000(*)	1,97963	,044	

* Ortalamalar arası fark .05 düzeyinde anlamlı.

Sonuçlara göre; meslek gruplarına göre, turistlerin mevcut duruma ilişkin tutum puanları için yapılan incelemede, özel sektörde çalışan ile emekliler arasında özel sektörde çalışanlar lehine; öğrenciler ile emekliler arasında öğrencilerin lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Ayrıca, ev hanımları ile kamuda çalışanlar, özel sektörde çalışanlar, emekliler ve diğer meslek grupları arasında ev hanımları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Tablo 87).

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Gelir Düzeylerine Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin, gelir düzeylerine göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları açısından en yüksek puana sahip grup en yüksek gelir düzeyine sahip turistlerken (\bar{X} =33.61), en düşük puana sahip grup 1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$ arası gelire sahip gruptur (\bar{X} =30.33), (Tablo 88).

Tablo 88. Turistlerin gelir düzeylerine göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Gelir düzeyleri	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	750 TL/500 Euro/750\$'dan az	91	33,5165	8,09714
	750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$	125	32,8800	8,35174
	1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$	154	30,3312	8,52682
	3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$	105	31,7048	8,89136
	5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$ +	47	33,6170	8,63399
	Toplam	522	32,0690	8,56157
Öneri	750 TL/500 Euro/750\$'dan az	91	62,0000	7,40720
	750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$	125	63,4480	7,97522
	1501-3000 TL/1501-2500 Euro/2001-3500\$	154	62,0325	7,59551
	3001-5000 TL/2501-5000 Euro/3501-7500\$	105	62,4667	7,92764
	5001-10000 TL ve 5.001 Euro/7.501 \$ +	47	62,6383	7,53088
	Toplam	522	62,5077	7,70951

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından değerlendirildiğinde en yüksek puana sahip grup 750-1500 TL/501-1500 Euro/751-2000\$ arası gelire sahip grup ($\bar{X}=63.44$) ve en düşük puanlı grup ise en düşük gelir düzeyine sahip olan turistlerdir ($\bar{X}=62.00$), (Tablo 88).

Turistlerin gelir düzeylerine göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına dair tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde homojen bulunmuştur ($F_{(12-424285,352)}=4.074, p>.05$). Gelir düzeylerine göre oluşturulan grupların hem mevcut durum ($F_{(4-517)}=.228; p>.05$) hem de öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(4-517)}=.400; p>.05$).

Turistlerin gelir düzeylerine göre yapılan turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında farklılıklar olmasına rağmen MANOVA sonucuna göre gruplar arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.973, $F=1.799; p>.05$), (Tablo 89).

Tablo 89. Gelir düzeylerine göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,983	15275,461	2,000	516,000	,000
	Wilks' Lambda	,017	15275,461	2,000	516,000	,000
	Hotelling's Trace	59,207	15275,461	2,000	516,000	,000
	Roy's Largest Root	59,207	15275,461	2,000	516,000	,000
Gelir düzeyi	Pillai's Trace	,027	1,797	8,000	1034,000	,074
	Wilks' Lambda	,973	1,799	8,000	1032,000	,073
	Hotelling's Trace	,028	1,801	8,000	1030,000	,073
	Roy's Largest Root	,023	3,001	4,000	517,000	,018

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Alanı Ziyaret Sayılarına Göre Değerlendirilmesi

Turistlerin, alanı ziyaret sayılarına göre yapılan değerlendirmede, alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının mevcut durumuna ilişkin tutum puanları açısından alanı ilk defa ziyaret edenler ($\bar{X}=32.29$) birden fazla ziyaret edenlere ($\bar{X}=30.58$) göre yüksek puana sahip iken; öneri puanları açısından alanı birden fazla ziyaret edenlerin puanı ($\bar{X}=63.16$) alanı ilk defa ziyaret edenlere göre daha yüksektir ($\bar{X}=62.39$), (Tablo 90).

Tablo 90. Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Alanı ziyaret sayısı	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Bir	470	32,2915	8,62325
	Birden fazla	108	30,5833	8,69432
	Toplam	578	31,9723	8,65470
Öneri	Bir	470	62,3915	7,58603
	Birden fazla	108	63,1667	7,97602
	Toplam	578	62,5363	7,65931

Turistlerin alanı ziyaret göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına dair tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde homojen bulunmuştur ($F_{(3-512915,534)}= 3.026$, $p>.05$). Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre oluşturulan grupların hem mevcut durum ($F_{(1-576)}=.296$; $p>.05$) hem de öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(1-576)}=.658$; $p>.05$).

Turistlerin alanı ziyaret sayılarına göre yapılan turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında farklılıklar olmasına rağmen farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=.990, $F=2.854$; $p>.05$), (Tablo 91).

Tablo 91. Ziyaret sayılarına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,977	12151,817	2,000	575,000	,000
	Wilks' Lambda	,023	12151,817	2,000	575,000	,000
	Hotelling's Trace	42,267	12151,817	2,000	575,000	,000
	Roy's Largest Root	42,267	12151,817	2,000	575,000	,000
Ziyaret sayısı	Pillai's Trace	,010	2,854	2,000	575,000	,058
	Wilks' Lambda	,990	2,854	2,000	575,000	,058
	Hotelling's Trace	,010	2,854	2,000	575,000	,058
	Roy's Largest Root	,010	2,854	2,000	575,000	,058

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Ziyaretin Kapsamına Göre Değerlendirilmesi

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının hem mevcut durumuna ilişkin tutum puanları hem de öneri puanları açısından, alanı Kapadokya turunun bir bölümünde ziyaret edenlerin puanları (sırasıyla; $\bar{X}=32.03$, $\bar{X}=62.57$) sadece Ihlara Vadisi'ni ziyaret edenlerin puanlarına (sırasıyla; $\bar{X}=31.58$, $\bar{X}=62.28$) göre yüksektir (Tablo 92).

Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına dair tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-143861,899)}=.436$, $p>.05$).

Tablo 92. Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Ziyaretin kapsamı	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Sadece Ihlara Vadisi	63	31,5873	8,53387
	Kapadokya'nın bir bölümü	520	32,0346	8,66852
	Toplam	583	31,9863	8,64793
Öneri	Sadece Ihlara Vadisi	63	62,2857	7,28549
	Kapadokya'nın bir bölümü	520	62,5712	7,71023
	Toplam	583	62,5403	7,65996

Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre oluşturulan grupların hem mevcut durum ($F_{(1-581)}=.003$; $p>.05$) hem de öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(1-581)}=.006$; $p>.05$).

Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre yapılan turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları arasında farklılıklar olmasına rağmen farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Wilks Lambda (Λ)=1.000, $F=.091$; $p>.05$), (Tablo 93).

Tablo 93. Ziyaret kapsamına göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,964	7700,227	2,000	580,000	,000
	Wilks' Lambda	,036	7700,227	2,000	580,000	,000
	Hotelling's Trace	26,553	7700,227	2,000	580,000	,000
	Roy's Largest Root	26,553	7700,227	2,000	580,000	,000
Ziyaretin kapsamı	Pillai's Trace	,000	,091	2,000	580,000	,913
	Wilks' Lambda	1,000	,091	2,000	580,000	,913
	Hotelling's Trace	,000	,091	2,000	580,000	,913
	Roy's Largest Root	,000	,091	2,000	580,000	,913

Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Tutum ve Öneri Puanlarının Konaklama Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Alandaki turizm faaliyetlerinin ve alanın korunmasının hem mevcut durumuna ilişkin tutum puanları hem de öneri puanları açısından, konaklama yapmayan turistlerin puanları (sırasıyla; $\bar{X}=32.21$, $\bar{X}=63.00$) konaklama yapan turistlerin puanlarına (sırasıyla; $\bar{X}=31.87$, $\bar{X}=62.30$) göre yüksektir (Tablo 94).

Tablo 94. Turistlerin konaklama durumlarına göre alandaki turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Bağımlı Değişkenler	Konaklama	N	\bar{X}	SS
Mevcut Durum	Evet	386	31,8705	8,80489
	Hayır	185	32,2108	8,47207
	Toplam	571	31,9807	8,69248
Öneri	Evet	386	62,3031	7,63613
	Hayır	185	63,0000	7,55919
	Toplam	571	62,5289	7,61166

Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamına göre oluşturulan grupların alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına dair tutum ve öneri ortalamalarına ilişkin olarak yapılan kovaryans matrisi Box's M testinde eşit bulunmuştur ($F_{(3-3138505,500)}=1.428$, $p>.05$). Turistlerin alanda konaklama durumlarına göre oluşturulan grupların hem mevcut durum ($F_{(1-569)}=.530$; $p>.05$) hem de öneri alt ölçeğine ait Levene testi ile yapılan homojenlik testi sonucunda, varyansların eşit olduğu tespit edilmiştir ($F_{(1-569)}=.052$; $p>.05$).

Turistlerin ziyaretlerinin konaklamalı olma durumuna göre yapılan turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri puanlarının ortalamaları

arasında farklılıklar olmasına rağmen farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (Wilks Lambda (Λ)=.998, F =.537; p >.05), (Tablo 95).

Tablo 95. Konaklama göre, turizm faaliyetlerine ve alanın korunmasına ilişkin tutum ve öneri ölçeğine ait puanların çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez sd	Hata sd	p
Kesişim	Pillai's Trace	,984	17485,033	2,000	568,000	,000
	Wilks' Lambda	,016	17485,033	2,000	568,000	,000
	Hotelling's Trace	61,567	17485,033	2,000	568,000	,000
	Roy's Largest Root	61,567	17485,033	2,000	568,000	,000
Konaklama durumu	Pillai's Trace	,002	,537	2,000	568,000	,585
	Wilks' Lambda	,998	,537	2,000	568,000	,585
	Hotelling's Trace	,002	,537	2,000	568,000	,585
	Roy's Largest Root	,002	,537	2,000	568,000	,585

Ara sonuç

- Turistlerin büyük bir kısmı Ihlara Vadisi'ni ilk defa ziyaret etmektedir.
- Turistlerin %89,2'si Ihlara Vadisi'ni, Kapadokya Bölgesi ziyaretlerinin bir bölümünde ziyaret etmektedir.
- Turistlerin %55,2'si Ihlara Vadisi çevresini ziyaret ettiğini belirtmekte, ancak bu ziyaretin kapsadığı alanı Ürgüp, Göreme, Avanos olarak ifade etmektedirler. Bu durum da, aslında Ihlara Vadisi'nde yer alan Belısırma, Selime gibi alanları ziyaret etmediklerini göstermektedir.
- Turistlerin %48,7'si seyahat acentası ile alanı ziyaret ederken, %26,9'u dernek/okul gezisi ile, %12,7'si bireysel olarak ziyaretlerde bulunmaktadır.
- Konaklama yapan turistlerin, tamamına yakını Nevşehir, Göreme ve Ürgüp çevresinde konakladığını belirtmektedir. Sadece, %1'lik kesim Ihlara çevresinde konaklamaktadır.
- Konaklama yapan turistlerin, çok büyük bir bölümü 1-3 gün arasında konaklama yapmaktadır.
- Turistlerin, %35'i akraba-arkadaş tavsiyesi sonucu alanı ziyaret ederken, internet aracılığıyla alanı tercih edenlerin oranı %17 civarındadır.
- Turistlerin alana yönelik memnuniyet düzeyleri incelendiğinde; Ihlara Vadisi'ne ulaşım, alanda konaklama, yeme-içme mekanları, hediyelik eşya dükkanları gibi turizm alt yapısına ilişkin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir.
- Buna karşılık turistlerin, alandaki doğal ve kültürel peyzaj değerlerine ilişkin memnuniyet düzeyleri yüksek bulunmuştur.
- Turistlerin, genel olarak alandaki turizmin mevcut durumuna ilişkin tutum düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur.

➤ Turistlerin, genel olarak alandaki turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin öneriler konusundaki tutumları ise yüksek düzeyde bulunmuştur.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerlerinin korunması konusunda turistlerin, yerel halkın ve yerel yöneticilerin orta düzeyde çabaları olduğunu düşünmektedir.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'nin tanıtım, bilgilendirme araçları bakımından yetersiz olduğunu düşünmektedir.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'nde turizm faaliyetlerine yönelik alt yapı hizmetlerinin yetersiz olduğu görüşündedir.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerlerinin korunması konusunda olumlu görüşe sahiptir.

➤ Turistler, yerel halkın Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerine katılımını desteklemektedir.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'nin Kapadokya Bölgesi içinde olduğunu ve Ihlara Vadisi'nin de Kapadokya gibi geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi'ndeki eski evlerin turizm amaçlı kullanımı konusunda olumlu tutuma sahiptirler.

➤ Turistlerin memnuniyet düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması sonucunda; turistlerin alandaki turizm altyapısı ve doğal-kültürel çekicilikler faktörleri ile ilgili memnuniyet düzeyleri arasında cinsiyete, yaş gruplarına, medeni duruma, meslek gruplarına, gelir düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

➤ Turistlerin turizm alt yapısına ilişkin memnuniyet düzeyleri yabancı turistlerin lehine anlamlı olarak farklılık göstermektedir.

➤ Turizm alt yapısına ilişkin memnuniyet düzeyleri, eğitim düzeyi arttıkça anlamlı olarak düşmektedir.

➤ Turistlerin alanı ziyaret sayısı değişkenine göre memnuniyet düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda; turizm alt yapısına ilişkin tatmin düzeyi puanları bakımından alanı ilk defa ziyaret eden turistlerin lehine anlamlı bulunmuştur.

➤ Turistlerin alanı ziyaretlerinin kapsamı değişkenine göre memnuniyet düzeylerinin karşılaştırılması sonucu; kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekiciliklere ilişkin tatmin düzeyleri alanı Kapadokya turunun bir bölümünde ziyaret edenler lehine anlamlı bulunmuştur.

➤ Turistlerin konaklama durumları değişkenine göre memnuniyet düzeylerinin karşılaştırılması sonucu; hem kültürel peyzaj değerleri ve doğal çekicilikler hem de turizm altyapısına ilişkin memnuniyet düzeylerinin konaklama yapanların lehine anlamlı bulunmuştur.

➤ Turistlere uygulanan diğer ölçekler, İhlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilere ilişkin tutumu ölçmeye yöneliktir. Turistlerin bu ölçeklere göre tutum düzeyleri farklı değişkenlerle karşılaştırılmıştır. Sonuçta; turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları yerli turistlerin lehine anlamlı olarak bulunmuştur.

➤ Yapılan karşılaştırmalarda, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

➤ Yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmalarda; alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılık, yaş grubu daha düşük olan turistlerin lehine gerçekleşmiştir.

➤ Eğitim düzeylerine göre oluşturulan gruplar arasındaki anlamlı farklılık, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından gerçekleşmiştir. Eğitim düzeyine göre farklılık lise ile üniversite eğitim düzeyine sahip turistlerin ortalamaları arasında üniversite eğitime sahip turistlerin lehine anlamlı farklılık görülmektedir.

➤ Yapılan karşılaştırmalarda, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında medeni duruma göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

➤ Meslek gruplarına göre oluşturulan gruplar arasındaki anlamlı farklılık turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik mevcut duruma ilişkin tutum puanları açısından gerçekleşirken, alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına ilişkin öneri puanları açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sonuçlara göre; meslek gruplarına göre, turistlerin mevcut duruma ilişkin tutum puanları için yapılan incelemede, özel sektörde çalışan ile emekliler arasında *özel sektörde* çalışanlar lehine; öğrenciler ile emekliler arasında *öğrencilerin* lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Ayrıca, ev hanımları ile kamuda çalışanlar, özel sektörde çalışanlar, emekliler ve diğer meslek grupları arasında *ev hanımları* lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

➤ Yapılan karşılaştırmalarda, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

➤ Yapılan karşılaştırmalarda, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında ziyaret sayılarına, ziyaretin kapsamına ve konaklama durumuna göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

4.4. Ihlara Vadisi'ndeki Yerel Halk İle Yapılan Görüşmelere İlişkin

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, Ihlara Vadisi başlangıcında bulunan Ihlara Kasabası, vadi içinde bulunan Belisırma ve Yaprakhisar köyleri ve vadinin bitişinde bulunan Selime Beldesi'nde yaşayan yerel halk ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde; "Ihlara Vadisi'ndeki yerel halkın, bölgedeki turizm faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal etkileri ile alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunması hakkındaki düşünceleri nelerdir?" araştırma sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırma alanında, 44 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin; %38,6'sı Ihlara Kasabası, %22,7'si Selime Beldesi, %20,5'i Belisırma Köyü ve %18,2'si Yaprakhisar Köyü'nde yapılmıştır. Görüşme yapılan bireylerin %52,3'ünü bayanlar, %47,7'sini erkekler oluşturmaktadır. Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında %52,3'ünü 35-54 yaş arasında bireylerin oluşturduğu görülmektedir. Görüşülen bireyler arasında, çiftçiler %43,2 oranı ile en büyük grubu oluşturmaktadır (Tablo 96).

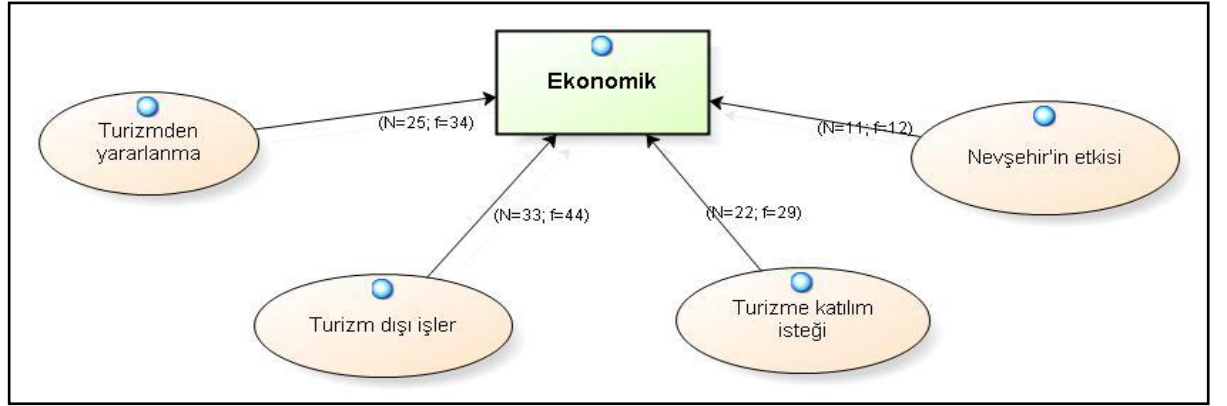
Tablo 96. Araştırma alanında görüşme yapılan bireylerin demografik özellikleri

Görüşme yapılan yer	Kişi sayısı	%
Ihlara Kasabası	17	38,6
Selime Beldesi	10	22,7
Belisırma Köyü	9	20,5
Yaprakhisar Köyü	8	18,2
Toplam	44	100,0
Cinsiyet	Kişi sayısı	%
Erkek	21	47,7
Kadın	23	52,3
Toplam	44	100,0
Yaş grupları	Kişi sayısı	%
18-34	8	18,2
35-54	23	52,3
55+	13	29,5
Toplam	44	100,0
Meslek	Kişi sayısı	%
Çiftçi	19	43,2
Emekli	8	18,2
Ev hanımı	7	15,9
Muhtar	1	2,3
Boyacı	3	6,8
Garson	2	4,5
Şoför	1	2,3
Öğretmen	1	2,3
İşsiz	2	4,5
Toplam	44	100,0

Sürdürülebilir turizm, yerel halkın ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasını sağlarken, alandaki değerlerin korunmasını da esas almaktadır. Buradan hareketle, araştırma kapsamında görüşülen bireylerin görüşleri; turizmin ekonomik etkisi, turizmin sosyal etkisi ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması temaları altında değerlendirilmiştir.

4.4.1. Turizmin Ekonomik Etkisine İlişkin Yerel Halk Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, İhlara Vadisi'nde turizmin yerel halka ekonomik etkileri, yerel halkın görüşleri doğrultusunda değerlendirilecektir. Yerel halk görüşleri doğrultusunda, turizmin ekonomik katkılarına ilişkin tema altında, turizmden yararlanma, turizm dışı işlerde çalışma, turizme katılım isteği ve Nevşehir'in etkisi kodları ortaya çıkmıştır (Şekil 26).

Şekil 26. Turizmin ekonomik etkisine ilişkin model

Araştırma alanı, mekânsal olarak ve kültürel peyzaj değerleri bakımından Göreme ve çevresine yakındır. Ancak, yerel halkın turizme katılımı ve turizmden pay alması bakımından Göreme ve çevresinin çok gerisinde kalmaktadır (Varnacı Uzun ve Somuncu, 2010). Şekil 26'da görüldüğü gibi, yapılan görüşmelerden 25'inde, 34 defa yerel halk turizmden pay alamadığını belirten cümleler kullanılmıştır. Yerel halk, bu durumu aşağıdaki ifadelerle dile getirmektedir:

“Buraya da turistler geliyor ama kalmıyor, hemen gidiyor. Bizim buradaki bakkallardan hiçbir şey satın almazlar, kahvelerde bir şey içmezler. Bizim köyde uygun yer çok ama turistler için kimse bir dükkan açmıyor. Satış yapamayacaklarını düşünüyorlar. Çocuklarımızın bazıları turizm mezunu ama işsiz. Burada

çalışabilecekleri pansiyon, otel ya da restaurant yok.” (YH1, Ihlara Kasabası, Erkek, Boyacı, 35-54 yaş)

“Bizim burada turizm gelişmiyor. Turizmden para kazanan kimse yok. Çok turist geliyor Nevşehir’den ama köylümüze bir faydası yok. Kimse çalışmıyor turizmde. Sadece bir kaç lokanta var nehrin kıyısında. Oralara da her turist girmiyor, rehberleri isterse.”(YH11, Selime Beldesi, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

“Bizim buraya turistler gelir gelmesine de, bize bir faydası olmaz. Kalabalık halinde gelirler. Bir tek büyük kiliseyi gezerler, giderler. Ne bir su alırlar ne bir çay içerler. Biz sadece kalabalığı izleriz.” (YH25, Selime Beldesi, Erkek, Çiftçi, 35-54 yaş).

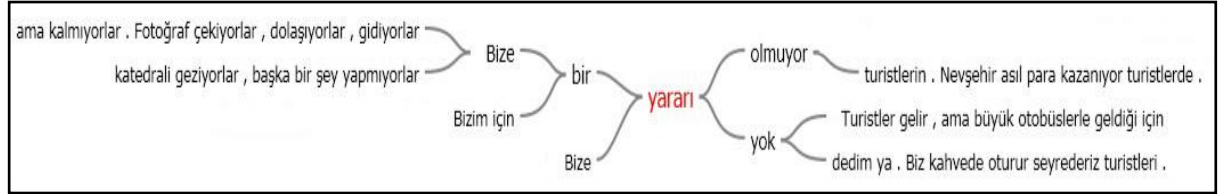
“Hafta sonları otobüsleri park etmeye yer olmaz. Merdiven kalabalık olur. Ama turistler vadide bir saat dolaştıktan sonra gidiyorlar. Köye bir faydası olmuyor. Vadinin başındaki restaurant kazanıyor, onun işletmecisi de köyden değil zaten.” (YH4, Ihlara Kasabası, Erkek, Boyacı, 18-34 yaş).

“Turistler çok gelir buraya, kayaların dibindeki mağaraların fotoğraflarını çekiyorlar gidiyorlar. Biz sadece turistin kalabalığını görüyoruz, bize hiç faydası yok.” (YH29, Yaprakhisar Köyü, Erkek, Emekli, 55+ yaş).

“Ne düşünelim. Biz hiç yararlanamıyoruz ki. Her hafta turist gelir bizim köye. Ama bize ne faydası olacak.” (YH23, Belisırma Köyü, Bayan, Çiftçi, 18-34 yaş).

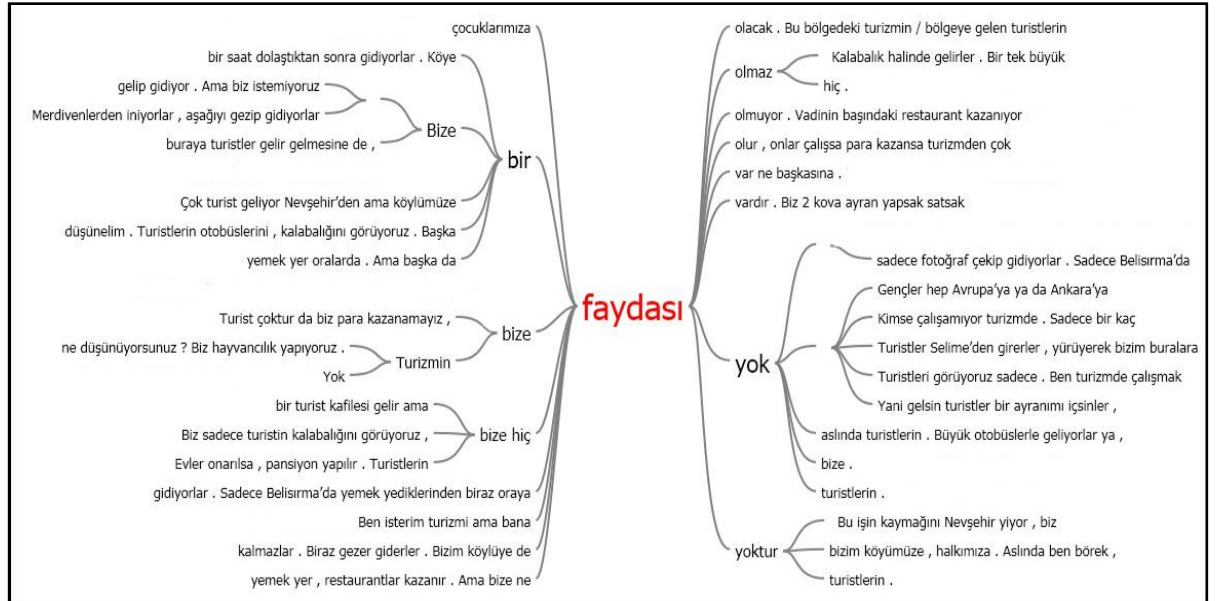
Yerel halk görüşmelerinden aktarılan doğrudan alıntılarda da görüldüğü gibi yerel halk, köyelerine sürekli ve kalabalık gruplar halinde turistlerin geldiğini ama kendilerinin turizmden ekonomik olarak fayda sağlayamadıklarını dile getirmektedir.

Yerel halk görüşmelerde turizm ile ilgili olarak, “bize bir faydası yok”, “bize bir yararı yok” ifadelerini sıklıkla kullanmaktadır. Şekil 27 ve 28’de *yararı* ve *faydası* kelimelerinin görüşmelerdeki kullanım frekanslarına bağlı olarak oluşturulan kelime ağaçları (word tree), yerel halkın turizmden pay alamadığını doğrulamaktadır.

Şekil 27. “Yarar” kelimesine ait kelime ağacı

Fayda ve *yarar* kavramları ile ilişkilendirilen cümleler, turistlerin Ihlara Vadisi’ni kısa süreli olarak ziyaret ettiklerini ve yerel halkın turizmden kazanç sağlayamadığını göstermektedir. Turistlerin, sadece bir kısmı ziyaretlerinde Belisırma Köyü’ndeki dört restoranttan birinde yemek yemektedir. Bu durumda da, yerel halktan sadece birkaç kişi turizmden faydalanmaktadır.

Şekil 28. “Fayda” kelimesine ait kelime ağacı

Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin vadiyi kısa süreli ziyaret etmeleri, vadi içinde ya da çevresinde konaklama yapmamaları ve yerel halka ekonomik katkı sağlayabilecek yöresel ürün satın alma vb. gibi diğer turistik faaliyetlerde bulunmamaları yerel halkın turizmden pay alamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Alanda devam eden turizm faaliyetlerine rağmen yerel halk turizm dışı işlerde çalışmaktadır (Varnacı Uzun ve Somuncu, 2010). Tablo 96'da görüldüğü gibi görüşülen bireylerin %43,2 gibi büyük bir bölümü çiftçilik yapmaktadır. Bireylerin sadece 2'si garsondur ve turizm ile ilgili bir işte çalışmaktadır. Görüşülen bireyler, turizm dışındaki işlerden kazanç sağladıkları şu sözlerle belirtmektedir:

“Tarım yapıyoruz. Geçimlik olarak; patates, fasulye gibi ürünler yetiştiriyoruz.” (YH3, Belisırma Köyü, Bayan, 35-54 yaş).

“Ben ev hanımıyım, beyim boyacılık yapıyor. Bahçemiz var, onu ekiyorum kendimize kadar.” (YH11, Selime Beldesi, Bayan, 18-34 yaş).

“Çiftçilik yapıyoruz. Onu da kendimize kadar, fazlasını götüremiyoruz şehre, araba kiralamak pahalı.” (YH21, Ihlara Kasabası, Bayan, 35-54 yaş).

“Gençler hep Avrupa'ya ya da Ankara'ya gidiyor çalışmaya, burada yaşlılar kalıyor. Ancak ekersek bir yiyeceğimiz oluyor, yoksa tandırda pişirip kuru ekmek yiyoruz. Hiçbir gelirimiz yok.” (YH30, Yaprakhisar Köyü, Bayan, 18-34 yaş).

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi yerel halk genel olarak tarımla uğraşmaktadır. Ancak tarım faaliyetlerini de, geçimlik düzeyde gerçekleştirmektedir. Boyacılık yerel halkın sahip olduğu diğer mesleklerdendir. Halkın büyük bölümü de,

görüşmecilerin de belirttiği gibi, büyük şehirlere ya da başka ülkelere iş amaçlı olarak göç etmektedir.

Araştırmada yerel halkın turizme katılma isteği olup olmadığını ve katılması halinde ne gibi işler yapabileceklerini tespit etmek amacıyla halka, “*Turizm ile ilgili işlerde çalışmak istiyor musunuz?*” ve “*Turizmden gelir elde etmek için neler yapabilirsiniz?*” soruları yöneltilmiştir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda; görüşmecilerin 22’si 29 defa turizm ile ilgili işlerde çalışmak ve turizmden kazanç sağlamak istediğini ifade etmiştir (Şekil 26). Yerel halk, turizme katılma isteklerini görüşmelerde şu şekilde dile getirmektedir:

“Turizmle uğraşmak isterim tabii ki, yöresel ürünleri satarız.” (YH13, Belisırma Köyü, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

“El işi yapıyoruz, tezgahlarda onları satarız. Turistler sever öyle şeyleri. Ama şimdi nerde satacağız, yerimiz yok.” (YH23, Belisırma Köyü, Bayan, Çiftçi, 18-34 yaş).

“Halı dokumacılık yapabilirim. Turistlere halı satabiliriz. Ben tek başıma çekinirim de köyden başka kadınlar da yapsa beraber olabilir.”(YH3, Belisırma Köyü, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“İsteriz tabii ki turizmle uğraşmak. Herkes ister, üretir satar. Turistik eşya yerleri olsa, el işi satarız. Çekirdek, fasulye, elma satarız.”(YH32, Ihlara Kasabası, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“Yerel halk duyarlı, turizmde çalışmak istiyor ama tek başına yatırım yapamaz. Bilgisi yok.” (YH33, Ihlara Kasabası, Erkek, Muhtar, 35-54 yaş).

“Rehberlik yapmak isterim.” (YH4, Ihlara Kasabası, Erkek, Boyacı, 18-34 yaş).

“İsterim, çocuklarım için isterim. Ev pansiyonculuğu yaparız, turistleri gezdiririz.” (YH9, Ihlara Kasabası, Erkek, Emekli, 55+ yaş).

“Rehberlik yapabilirim. Ben çocukluğumda çobanlık yaparken bütün mağaralara girdim çıktım. Hepsini avucumun içi gibi bilirim. Turistleri gezdiren rehberlerden daha çok bilirim. Bizim köylüler de bilir. Biz turistleri gezdirebiliriz. Turistlere taşımacılık hizmeti de verebilirim.” (YH5, Belısırma Köyü, Erkek, Şoför, 35-54 yaş).

Örneklerden de anlaşılacağı gibi; yerel halk turizme katılım konusunda oldukça isteklidir. Turizmden kazanç elde etmek için, yöresel ürünlerin satışını yapabileceklerini sıklıkla dile getirmektedirler. Bunun yanında, yöresel rehberlik ve ev pansiyonculuğu da yapmak istedikleri işler arasındadır. Ancak yerel halk, turizme yatırım yapma ve girişimcilik konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Ayrıca, özellikle bayanların turizme katılım konusunda teşvik edilmeye ihtiyacı vardır.

Görüşmelerde öne çıkan bir başka konu ise; Nevşehir’in Ihlara Vadisi’ndeki yerel halkın turizmden pay almasını olumsuz yönde etkilediğidir. Görüşmecilerden 11 kişi, 12 defa Nevşehir ya da Kapadokya ile ilgili olumsuz tutuma sahip olduklarını belirten cümleler kullanmıştır (Şekil 26). Bu cümlelerden örnekler şu şekilde sıralanabilir:

“Kapadokya kaymağını yiyor bu işin. Turizmden onlar çok kazanıyor. Bize bir şey kalmıyor. Oteller orada, turistler gece orada kalıyor, en büyük pay da onlara

kalıyor böylece. Buralarda (Ihlara çevresi) kalınmaz, yemek yenmez diye anlatırlarmış turistlere.” (YH2, Selime Beldesi, Erkek, İşsiz, 35-54 yaş).

“Kapadokya bizi olumsuz etkiliyor. Turistler orda kalıyor, orda yemek yiyor. Bize bir şey kalmıyor. Bize gelince boş gezip gidiyorlar.” (YH21, Ihlara Kasabası, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“Nevşehir turizmin kaymağını yiyor biz tozunu. Buradaki pansiyonlar Nevşehir’den gelen rehberlere yalvarma ile turistlerin sadece 1-2 gece konaklamasını sağlayabiliyorlar. Ama normalde Nevşehir’de 60-70 liraya konaklarken burada 20-25 lira arası ancak. Nevşehir’den turlar buraya getiriyor, burada sadece öğle yemeği yiyip gidiyorlar. Ama halkın %1’i bile bundan faydalanmıyor.” (YH33, Ihlara Kasabası, Erkek, Muhtar, 35-54 yaş).

“Bu işin kaymağını Nevşehir yiyor, biz kahvede oturup seyrediyoruz. Aksaray’da valilik de bir şey yapmıyor. Nevşehir’den getirirlerse turist görüyor buraları, kendi haline bırakırsan bilmez ki turist. Nevşehir’i bilir, Kapadokya’yı bilir turistler.” (YH7, Selime Beldesi, Erkek, Emekli, 55+ yaş).

“Aslında burası Kapadokya’nın bir parçasıdır. Ama bunu kimse dile getirmiyor. Hep geri planda kalıyor burası.” (YH13, Belisırma Köyü, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

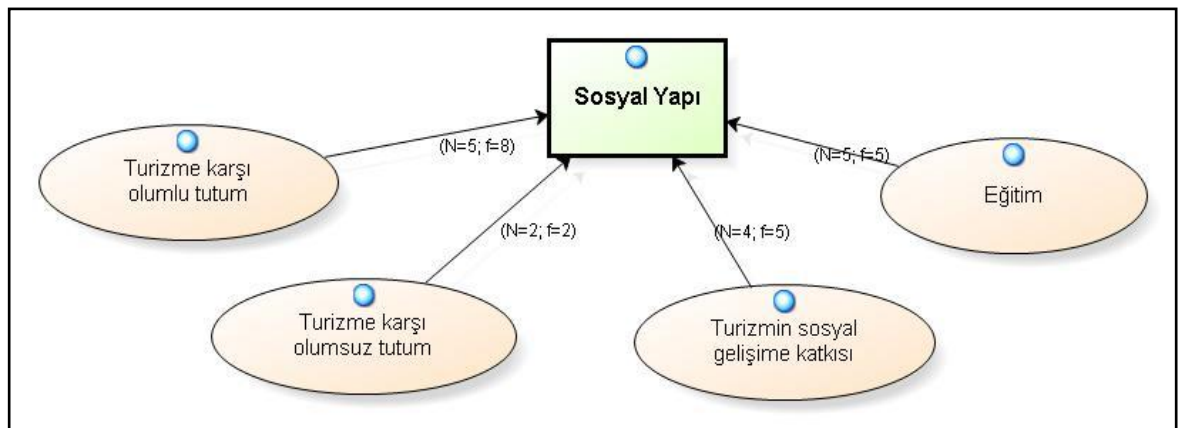
“Burası Kapadokya’ya bağlı aslında ama buraya daha az turist geliyor. Turlarla turistleri buraya getiriyorlar.” (YH24, Belisırma Köyü, Bayan, Garson, 18-34 yaş).

Yerel halkın da dile getirdiği gibi; Nevşehir, Göreme ve Ürgüp’te turizm altyapısının gelişmiş olması sebebiyle turistler konaklama ve yeme-içme

faaliyetlerini, bir başka deyişle seyahat harcamalarını Nevşehir ve çevresinde gerçekleştirmektedir. Buna karşılık, Ihlara Vadisi'ndeki yerleşimlerde konaklama ve diğer faaliyetleri gerçekleştirebilecek alt yapının yetersiz olması sebebiyle yerel halk turizmden fayda sağlayamamaktadır. Yerel halk bu durumu, Ihlara Vadisi'nin aslında Kapadokya'nın bir parçası olmasına rağmen geri planda kalmasına, Nevşehir'den sayıca az turistin bu bölgeye getirilmesine ve vadide uzun süreli ziyarete imkân verilmemesine bağlamaktadır. Nevşehir'deki halkın turizmden büyük kazanç elde ettiğini ve kendilerine ise pay bırakılmadığını, bu nedenle de Kapadokya'nın olumsuz etkisi olduğunu görüşmelerde ifade etmektedirler.

4.4.2. Turizmin Sosyal Yapıya Etkisine İlişkin Yerel Halk Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Ihlara Vadisi'nde yaşayan yerel halkın alanda turizmin gelişimi ve turizmin kendilerine sosyal anlamda katkısı, yerel halkın görüşleri doğrultusunda incelendiğinde; turizme karşı olumlu-olumsuz tutum, turizmin sosyal gelişime katkısı ve eğitim kodları ortaya çıkmıştır (Şekil 29).

Şekil 29. Turizmin sosyal etkilerine ilişkin model

Yerel halk ile yapılan görüşmeler sonucunda, görüşmecilerin 5'i 8 defa turizmin gelişimi konusunda olumlu tutuma sahip olduğunu dile getirmiştir (Şekil 29). Olumlu düşünceye sahip olanlar bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bizim köyümüze turist gelmesinden memnunuz. Turistler geliyor geziyor. Kalabalık oluyor buralar. Farklı insanları görüyoruz, yabancıları görüyoruz.”(YH12, Selime Beldesi, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“Halk turizmi, turistleri kabullenmiş durumda, çatışma yok aramızda.”(YH33, Ihlara Kasabası, Erkek, Muhtar, 35-54 yaş).

“Bence turizm olumlu bir şey. Para kazanıyoruz.”(YH24, Belisırma Köyü, Bayan, Garson, 18-34 yaş).

Yerel halkın turizme karşı olumlu düşüncelerine karşılık sadece 2 kişi, olumsuz düşünceye sahip olduğunu belirtmiştir (Şekil 27):

“Ama turistler gençlerimizin aklını çelıyor. Kıyafetleri bizim toplumumuza uygun değil.” (YH27, Ihlara Kasabası, Bayan, Çiftçi, 36-60 yaş).

“Turizm iyi değildir. Kalabalık oluyor buralar. Pisliklerini çevreye, nehire atıyorlar.” (YH22, Ihlara Kasabası, Bayan, İşsiz, 60+ yaş).

Turizmin olumsuz olduğunu düşünenler, turistlerin kıyafetlerinin yerel halkın geleneksel yapısına uygun olmaması ve turistlerin yarattığı çevre kirliliğini sebep göstermişlerdir.

Yapılan görüşmelerde 4 görüşmeci 5 defa turizmin halkı geliştireceği yönünde düşüncelerini belirtmiştir (Şekil 29). Bu durum aşağıdaki sözlerden anlaşılmaktadır:

“Turistlerin bizim köye gelmesi çok güzel. Yeni insanlar görüyoruz, onların kültürlerini de tanıyoruz. ” (YH13, Belısırma Köyü, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

“Turizm bizim için güzel, çalışıyoruz, para kazanıyoruz. Farklı insanlar görüyorum her seferinde. Yabancı dil de konuşuyorum birazcık da olsa. Gelişiyorum.” (YH24, Belısırma Köyü, Bayan, Garson, 18-34 yaş).

Görüşmelerin değerlendirilmesi sonucunda yerel halkın turizm faaliyetlerine katılmak istediği ancak bunu nasıl gerçekleştireceğini bilmediği görülmektedir. Bununla birlikte halk, turizme katılım konusunda yönlendirilmeye ve turizm ile ilgili çeşitli alanlarda eğitimler almaya isteklidir. Bu konudaki isteklerini şu sözlerle vurgulamaktadırlar:

“Şimdi biz turizmden hiç yararlanamıyoruz ya, belediyenin teşviki ile köydeki insanlar toplu halde bilgilendirilse, eğitilse turizm ile ilgili işler yapabiliriz. Ürettiklerimizi satarız, pansiyon işletebiliriz.” (YH21, Ihlara Kasabası, Bayan, 35-54 yaş).

“Rehberlik yapmak isterim. Rehberlik eğitimi verilsin, biz turistleri gezdirelim.” (YH4, Ihlara Kasabası, Erkek, Boyacı, 18-34 yaş).

“Çalışmak isterim. El sanatları eğitimi verilse, öğrenir, sonra da satışını yapabiliriz. Vadi başında tezgah açılabilir.” (YH6, Ihlara Kasabası, Bayan, Ev hanımı, 35-54 yaş).

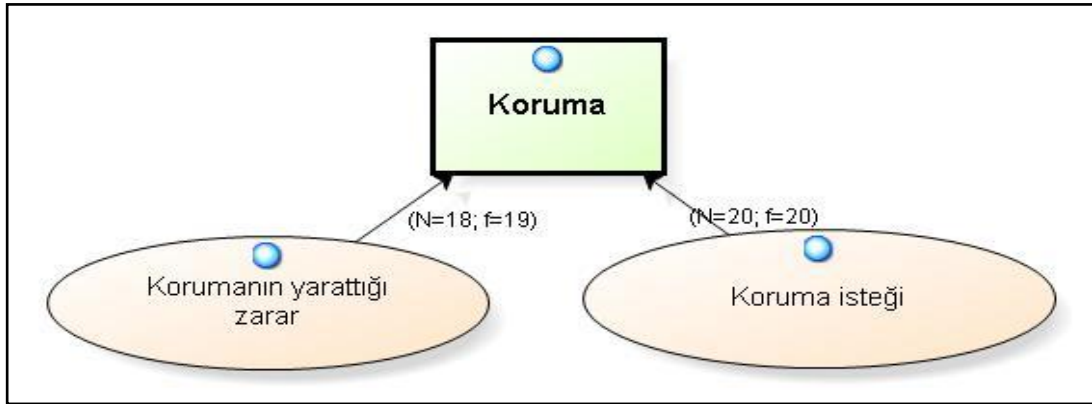
“İsteriz isteriz. Pansiyon işletmeciliği hakkında bilgi verilse iyi olur. Öğreniriz biz de yaparız.” (YH8, Selime Beldesi, Erkek, Emekli, 35-54 yaş).

“Kurslar açılrsa turizmle ilgili gider öğreniriz. Elişi eğitimi olabilir mesela. Sonradan bir şeyler yaparız.” (YH13, Belısırma Köyü, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

Yerel halk, el sanatları, rehberlik ve pansiyon işletmeciliği alanlarında eğitim almak istemektedir.

4.4.3. Yerel Halkın Alandaki Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunmasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Ihlara Vadisi ve vadi içindeki köyler Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamında koruma altındadır. Yerel halkın alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin görüşleri koruma isteği ve korumanın yarattığı zarar kodlarına karşılık gelecek şekilde değerlendirilmiştir (Şekil 30).

Şekil 30. Kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin model

Görüşme yapılan bireylerin 20’si alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunmasının gerekliliği ve korunmasını istediklerine dair görüş belirtmiştir (Şekil 30). Bu konudaki görüşlerden örnekler şu şekilde verilebilir:

“Kültürel mirasın korunması için önemlidir buraların korunması. Ama kimse farkında değil. Biz de bir şey yapamıyoruz. Devletin bir şeyler yapması lazım.

Köylüye eğitim verilse, daha çok korur.” (YH10, Belisırma Köyü, Erkek, Garson, 18-35 yaş).

“Burası miras olarak görüldüğü için koruma altına alındı.” (YH12, Selime Beldesi, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“Eskiden kalan mağaraların içindeki resimleri kırdılar, onların korunmasını isterim. Daha çok turist gelir hem de.” (YH21, Ihlara Kasabası, Bayan, Çiftçi, 35-54 yaş).

“Korunmalıdır. Korunursa daha çok turist gelir. Turist de para kazandırır.... Biz bir şey yapmıyoruz, ne yapabiliriz bilmiyoruz ki.. Muhtar da bir şey yapmıyor. Kimse bize bir şey anlatmadı ki.” (YH24, Belisırma Köyü, Bayan, Garson, 18-34 yaş).

“Korunmalı tabii ki. Korunursa iyi olur, çocuklarıma da kalır.” (YH26, Selime Beldesi, Bayan, Ev hanımı, 18-34 yaş).

“Korunursa iyi tabi, turist daha çok gelir. Ama devlet bir şey yapmıyor ki, biz de yapmıyoruz. Devlet düzenlese, korusa böyle mi olurdu. Vadiye girin bir kere, kiliselerin içleri pislik, çöp içinde.” (YH8, Selime Beldesi, Erkek, Emekli, 35-54 yaş).

“Vadi koruma altında ama yeterli değil. Sadece bekçi var. Kiliselerin duvarları kırılmış durumda.” (YH33, Ihlara Kasabası, Erkek, Muhtar, 35-54 yaş).

“Geçmişte yaşayan insanların kültürü ve değerlerini tanıtan yapılar korunmalıdır. Tahrip olmayı engeller koruma olunca. Ama koruma vadinin içi için yapılmalı.” (YH4, Ihlara Kasabası, Erkek, Boyacı, 18-34 yaş).

Yerel halk Ihlara Vadisi'ndeki kültürel mirasın korunmasını istemekte ve turizmin devam etmesi için korumanın gerekliliğine inanmaktadır ama koruma amaçlı olarak kendilerinin ne yapması gerektiği konusunda bilgiye sahip değillerdir. Ayrıca, Ihlara Vadisi'nin içindeki kiliseler için şu andaki koruma faaliyetlerini yetersiz bulmaktadırlar. Ancak, korumanın sınırlarının vadinin içindeki kiliseler, bir başka deyişle turistik değerler ile sınırlı kalmasını istemektedir. Bunun nedeni; yerel halkın, korumanın gerekliliğine inanmakla birlikte devam eden koruma anlayışının kendilerine zarar verdiğini düşünmeleridir (Şekil 30). Bu düşüncelerini şu sözlerle dile getirmektedirler:

“Bizim evlerimize dokunmasınlar. Evlerimizde oturamıyoruz, üstünü onaramıyoruz evlerimizin.” (YH18, Belisırma Köyü, Erkek, Boyacı, 35-54 yaş).

“Sit alanı olmasından rahatsızım. Eskiden mağaralara davarlarımızı bağlardık, şimdi ne bize faydası var ne başkasına. Ev yaptırmıyorlar, oğlum evlenecek nereye ev yapacağımı düşünüyorum. Evin damı akıyor, 5 senedir yaptıramadım, izin vermiyorlar.” (YH14, Belisırma Köyü, Bayan, Ev hanımı, 35-54 yaş).

“Korumanın getirisinden çok götürüsü var. Hayatı zindan ediyorlar bize. Kendi evimizi tamir edemiyoruz, kullanamıyoruz. Sadece korunması gerekenleri korusunlar, evlerimize dokunmasınlar.” (YH2, Selime Beldesi, Erkek, İşsiz, 35-54 yaş).

“Ama burası özel çevre oldu, koruma diye bir şey göremiyoruz, sadece evlere dokundurtmuyorlar. Başka bir yanını görmedik özel çevrenin.” (YH7, Selime Beldesi, Erkek, Emekli, 55+ yaş).

“Evlerimizde oturulmuyor genelde, yaptırmıyorlar da. Biz de samanlık, odunluk olarak kullanıyoruz eski evleri. Evleri korumak için bir çalışma yok. Kendi kendine bırakıldı, yok olup gidecek.” (YH29, Yaprakhisar Köyü, Erkek, Çiftçi, 55+ yaş).

Yerel halk, eski evlerin koruma altında olması ve evlerinde herhangi bir tadilata ya da yıkıma izin verilmemesi sebebiyle korumanın kendileri için zararı olduğunu düşünmektedir. Ancak, aslında var olan duruma Ihlara Kasabası’nda Kayaardı Mahallesi’nin muhtarı açıklık getirmektedir:

“Biz eski evleri onarmak istiyoruz ama tapusunu tek kişi üzerine istiyorlar. Ama evler çok varisli. Bir ev 50 bazen 100 kişiye ait. Tüm varisleri bir araya getirip tek tapuya dönüştürmek imkansız. Sürekli gidiyoruz, eksik evrak var diyorlar. Anıtlar kurulu evlerin fotoğrafını çekti, beton atmaya izin vermiyorlar. Evi onarmak için proje gerekiyor, proje çizdiriyoruz, o zaman da ev sadece sana ait değil diyorlar. Ihlara’da 40 tane tescilli bina var. O zaman bunların hepsinin projesini anıtlar kurulu çizsin, onlar onarsın. Devlet yapsın, halk da ev pansiyon olarak işletsin.”

Evlerin onarılabilmesi için restorasyon projesi ve tek kişi üzerine kayıtlı tapu gereklidir. Ancak, evlerin miras yoluyla yıllardır devredilmiş olması ve tapular üzerinde pek çok kişinin hak sahibi olması sebebiyle evler için onarım izni alınamamaktadır. Yerel halk ise, çoğu zaman bilgilendirmenin yetersizliğinden, hiçbir şekilde onarıma izin verilmediğini ve mağdur olduklarını düşünmektedir.

Ara Sonuç

Bu bölümde, Ihlara Vadisi'nde yaşayan yerel halkın alandaki turizm faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal katkısı ile birlikte alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunması konusundaki düşünceleri, alanda gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelere göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ihlara Vadisi içindeki köylerde yaşayan yerel halk, alanda devam eden turizm faaliyetlerinden pay alamamaktadır.
- Halkın büyük bir kısmı geçimlik düzeyde tarım ile uğraşmakta ya da iş amaçlı olarak başka şehirlere/ülkelere göç etmektedir.
- Yerel halk turizm faaliyetlerine katılmak istemektedir.
- Turizm faaliyetleri kapsamında, el sanatları ve yöresel yemek satışı, ev pansiyonculuğu ve yöresel rehberlik yapabileceklerini düşünmektedir. ancak, bu konularda yeterli bilgiye sahip değildir.
- Yerel halk turizme katılım konusunda teşvik ve eğitim istemektedir.
- Yerel halk, Nevşehir'in turizmden yüksek pay alması sebebiyle kendilerini olumsuz etkilediğini düşünmektedir.
- Yerel halk, turizmin gelişimine ve turistlere karşı olumlu tutuma sahiptir.
- Yerel halk, kültürel peyzaj değerlerinin vadi içi ile sınırlı olmak şartıyla korunması gerektiğine inanmaktadır.
- Koruma sınırlarının evlerde tadilata izin verilmediği gerekçesi ile eski evleri kapsamasını istememektedirler.

4.5. Yerel Yöneticiler İle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinden etkilenen paydaş gruplarından yerel yöneticiler ile yapılan görüşme sonuçları değerlendirilmiştir. Görüşmeler, Aksaray Valiliği, Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Güzelyurt Kaymakamlığı, Selime Belediye Başkanlığı, Ihlara Belediye Başkanlığı yetkilileri ve Belisırma Muhtarı ile gerçekleştirilmiştir. Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden 3 yetkili, diğer kurumlardan birer yetkili olmak üzere toplamda 8 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmeler, alandaki turizm faaliyetleri, yerel halkın turizme katılımı ve koruma olgusu başlıkları altında doğrudan alıntılar yoluyla değerlendirilmiştir.

Yerel yöneticilerin alandaki turizm faaliyetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi:

Yerel yöneticilere alandaki turizm faaliyetleri ile ilgili olarak, *“Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerini nasıl buluyorsunuz?”*, *“Sizce neden vadiye gelen turistler kısa süreli ziyarette bulunuyor?”*, *“Neden Nevşehir çevresi daha fazla tercih ediliyor?”*, *“Bu bölgedeki turizm faaliyetlerini iyileştirmek için neler yapılabilir?”*, *“Turizm amaçlı ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?”* soruları yöneltmiştir.

Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerine yönelik görüşleri şöyledir:

“Vadinin tanıtımı yapılmamış.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

“Turist gelmesi için reklam yapılmalıdır. Turist de bir şeyler görmek istiyor. Konaklama tesisleri çok zayıf. Kafe, çay bahçesi gibi imkanlar hiç yok.” Güzelyurt Kaymakamlığı

“İhlara’ya ulaşım için yollar çok kötü durumda. İl özel idare bu duruma çözüm bulmalıdır. Turizm için alt yapı eksikliği çok fazla. Konaklama tesisi, restaurant yok. İlerde belki çoğalır.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

“Vadideki tesisler çok kötü, işletme mantığı yok. Sadece vadi içindeki çay bahçesi para kazanıyor.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“Aksaray’da turizmi profesyonel yapacak kişiler yok. Yetişmiş eleman yok.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“İhlara’nın Nevşehir’in gölgesinde kaldığına inanıyorum. Sıkıntısı çok buraların. Yerel yönetimler bazında turizm amaçlı çalışma zayıf. Konaklama Nevşehir’de olunca burası geri kalıyor. Turlar, turistleri buradan resmen kaçırıyor.” Selime Belediye Başkanlığı

“Nevşehir’de halk girişimci, o yüzden turizm o kadar gelişmiş orada.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Yetkili 1

“Tur şirketleri Nevşehir’e bağlı olarak çalışıyor. Nevşehir’in kalkınması sağlanıyor. Turist bilmez ki burayı, tur nereyi gezdirirse o kadar görüyor. Konaklama alt yapımız çok yetersiz. Otellerimiz olmalı. Turlar, turistleri vadi içinde yürütmüyor. Yürütürse 3 saat alır. Bu da turların işine gelmiyor. Burada turisti oyalayacak şeyler olmalı. Eğlence olmalı. Termal turizm merkezi olabilir.

İşadamlarına teklif ediyoruz, onlar yapmalılar.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü- Yetkili 1

“Konaklama imkanları yok, o yüzden turist gelmiyor. Konaklama da özel sektörün işi. Tur operatörleri burayı farklı gösterirse turistler daha uzun kalırlar. Tur operatörleri satışı iyi yaparsa turist gelir.” Aksaray Valiliği

“Biz de konaklama imkanları yok, olmadıkça da halk para kazanamaz. Nevşehir’de 5 yıldızlı oteller varken halk da rekabet edemez diye korkup yatırım yapmıyor.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi’ndeki turizm faaliyetlerinin durumu ile ilgili görüşleri, alanda konaklama imkanlarının yetersiz, Nevşehir’deki tesisler ile rekabet gücünün düşük olduğu ve buna bağlı olarak da turistlerin daha çok Nevşehir’i tercih ettiği yönündedir. Ayrıca, konaklama imkanları ile birlikte diğer alt yapı hizmetlerinin de yetersiz olduğunu, vadinin tanıtımının iyi yapılamadığını ve bu sebeplerle de vadideki turizm faaliyetlerinin yetersiz kaldığını dile getirmektedirler. Yöneticiler, turistlerin Ihlara’yı ziyaret süresinin kısa olmasının sorumluluğunu tamamen tur şirketlerine yüklemektedir.

Yerel yöneticilerin vadideki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi amaçlı gerçekleştirilen çalışmalar konusundaki görüşleri ise şöyledir:

“Ihlara’nın tanıtımı yapılmamış. Şimdi belgesel film çektiriyoruz. 14.000 TL ödenek bulundu bunun için. Film CD’lerde çoğaltılacak, isteyenlere verilir. Ziyaretçi merkezi henüz yok, planlaması da yok ama vadi girişine detaylı harita konulması düşünülüyor.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

“Ahiler Kalkınma Ajansı'na bir proje kabul ettirdik. Sümbüllü, Yılanlı, Kırkdamaltı ve Ağaçalı kiliselerine çıkış merdivenleri yenilenecek. Levhalama çalışmaları yapılacak. Levhalamayı diğer kiliseler için de düşünüyoruz. 47 adet levha hazırlanıyor, İngilizce çevirileri yapılacak.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

“Vadi için rehber sıkıntısı var. Kiliselerde de bilgi yoktu. Bu yönde çalışmalar yapıyoruz. Ayrıca, Ihlara'nın Aksaray'a ait olduğunu belirten imgeler kullanıyoruz levhalarımızda. Ihlara'dan Belisırma'ya kadar olan yolu iyileştirmeyi düşünüyoruz. Vadi içine WC koyduracağız. Ayrıca, ya ağaçtan bir kulübe ya da kaya oyma mekanlardan birine mescit yapacağız. Belisırma civarına çeşme yapacağız. Freskler tamir edilecek. Kiliselere merkezi kilit sistemi kurulacak, freskler koruma altına alınacak. 30 yıldır hiç bir şey yapılmamış vadede.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerini iyileştirmek için Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün çeşitli çalışmaları bulunduğu görülmektedir. Özellikle vadi içindeki kiliselerde yapılacak iyileştirme, onarma ve bilgilendirme çalışmaları olumlu gelişmeler olmakla birlikte tanıtım amaçlı çekilecek filmin sadece isteyenlere verilecek olması ve ziyaretçi merkezi fikrinin henüz gelişmemiş olması önemli eksikliklerdendir. Ayrıca, kaya oyma mekanların amaç dışı kullanımının vadinin doğal ve kültürel dokusuna zarar vereceği düşünülmektedir. Vadinin dokusuna zarar verilmemesi düşünce ile daha önce gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalar da durdurulmuştur:

“2006 yılında Ihlara’ya asansör ihalesi yapılmıştır. Ama il encümeni tarafından doğal görünümü bozacağı gerekçesi ile iptal edilmiştir.” Güzelyurt Kaymakamlığı

Vadideki turizm faaliyetlerine yönelik olarak belediyelerin de çeşitli girişimleri bulunmaktadır:

“Belediye olarak, Selime Katedrali’nin yanındaki otoparkı yaptırdık. Otopark, WC yoktu, biz otoparkı yaptık. Yapınca da biraz daha gelişmeye başladı. Valilik ve Turizm Müdürlüğü işbirliği ile sokaklara taş döşemesi yaptık, turistler rahat gezsin diye. Modern bir WC yapmak istiyoruz. Bakanlığa başvurduk, inşallah destek verir Bakanlık. Biz çalışma yapmak istiyoruz da paraya ihtiyacımız var.” Selime Belediye Başkanlığı

“Yerli turistleri çekmek için imar planına akarsu boyunca mesire alanları eklettirdik.” Selime Belediye Başkanlığı

“Vadinin girişindeki park alanı çok küçüktü, yoğun dönemlerde otobüsler sıkıntı yaşıyordu. Şimdi yukarıya büyük bir park alanı yaptık. Oraya yeni bir WC’de yaptık. Turistler için şimdi daha iyi oldu.” Ihlara Belediye Başkanlığı

Belediyelerin de turizm alt yapısını geliştirmeye yönelik çeşitli girişimleri olduğu görülmektedir. Ancak bir yetkilinin, Ihlara Belediyesi tarafından yaptırılan otoparkın turizme zarar verdiği yönünde görüşleri bulunmaktadır:

“... Ihlara Vadisi girişinden 300 metre yukarıda belediye rant sağlamak için otopark yaptırdı. Şimdi araçlar aşağıya inemiyor. Böyle olunca da yaşlılar inmiyorlar aşağıya, yukarıdan bakıp geri dönüyorlar.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

Yukarıda belirtilen görüşe göre, Ihlara girişindeki otoparkın vadi başlangıç noktasından uzak olması dezavantajlı gruplar olan yaşlıları, vadiyi ziyaretten uzaklaştırmaktadır.

Turizm faaliyetleri ile ilgili bir başka önemli konulardan olan turistlerin memnuniyetleri düzeylerine ilişkin yöneticiler tarafından gerçekleştirilen çalışmaların varlığı sorgulandığında aşağıdaki şekilde görüş dile getirilmiştir:

“Turistler için bir anket sistemimiz yok. Geri dönüşler tur operatörlerinden alınır. Sonucu bilmiyorum ama memnundurlar herhalde. Zaten burası kültür turizmi alanı. Turistler de alt yapı aramazlar, olsa iyi olur tabii ama turistler de olmadığını bile bile geliyorlar.” Aksaray Valiliği

Yerel yöneticilerin yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi:

Yerel yöneticilere alandaki paydaşlardan yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımına ilişkin görüşlerini almak üzere, “Yerel halkın turizme katılımına nasıl bakıyorsunuz?”, “Yerel halk turizm faaliyetlerine nasıl dahil edilebilir?”, “Yerel halkın kalkınması için neler yapılabilir?” soruları yöneltilmiştir.

Yerel yöneticilerin halkın turizme katılımı ile ilgili görüşleri şöyledir:

“Halkın turizmden faydalanma oranı çok düşük. Turizmde amatörlük vadinin girişinden başlıyor. Yerel ürünler yerlerde satılıyor. Hediyelik eşya alanları oluşturmak istedik, proje geçmedi. Ihlara’da en iyi yer yine TÜRSAB’a ait hediyelik eşya alanıdır.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“Halkın turizme dahil olabilmesi için yerel unsurlar tespit edilmelidir. Sonra yerel ürün satış noktaları oluşturulabilir. Ama belediyelerine iş düşüyor, onlar yapmalılar.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“Belde belediye başkanları uyanık olmalı. İnsanlar üretici olmalılar. Domates üretiyorlar, satsınlar turistlere. Başka yerlerde bu tip uygulamaları görüyoruz. Turist yöresel ürünün tadını almalı. Turistik eşya satmalılar. Ama yerel halk tembel. Çoğunun Avrupa’da akrabası var, masraflarını oradan karşılıyorlar. Halkın paraya ihtiyacı yok. Halk turizm kavramını tam bilmiyor. Para kazandıkça gelişir aslında. Sadece Belisırma’dakiler biliyor turizmi. Halka ekoturizmi iyi anlatmak gerek.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

“Halk çok tembel, sadece dedikodu yapmayı biliyor. Yöresel ürünümüz yok gibi. El sanatlarımız az da olsa var. Dikiş nakış kursu açıyoruz. Orada ürettiklerini satabilirler ama çekiniyorlar. Satarlarsa el alem ne der korkusu var halkta. Halkın girişimci olması için dışarıdan destek olmak gerekli.” Selime Belediye Başkanı

Yerel yöneticiler Ihlara Vadisi’ndeki yerel halkın turizme katılmadığını ve turizmden kazanç elde edemediğini dile getirmektedir. Ancak bu durumun sorumlusu olarak da halkı görmektedirler. Halkın paraya ihtiyacı olmadığını, tembel olduğunu ve talebinin olmadığını vurgulamaktadırlar.

Yöneticilerin, yerel halkın turizme katılımını sağlamak için yapılabilecekler konusundaki görüşleri şöyledir:

“Halk bilinçlendirilmelidir. Tanıtım eksik. Halkın yaptığı bir çalışma yok. Halkı devlet ya da belediyeler teşvik etmelidir. Kaymakamlıkta bu yönde bir çalışma görmedim.” Güzelyurt Kaymakamlığı

“Halk üzerinde belediye başkanları etkili olmalı. Maddi destek, kaynak bulmalı. Biz kasabalarda halk eğitim kursları açmak istiyoruz ama Bakanlıktan gelir alamıyoruz.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Yetkili 1

“Halka eğitim vermeye kalksak iki gün gelirler üçüncü gün gelmezler. Halk bir şey yapmamış ki bizden istiyor. Tezgahlara karışmıyoruz. Vadi başında yerlerde satıyorlar. Talep olsa belediye yapardı düzgün tezgah, demek ki talep yok. Satılacak yöresel ürün de gelmiyor benim aklıma.” Aksaray Valiliği

Yöneticilerin bir kısmı halkı bilinçlendirmenin, teşvik etmenin ve turizm amaçlı eğitimin gerekliliğine inanırken bir kısmı ise halkın bu yönde talebinin olmadığını düşünmektedir. Ayrıca, halkın açtığı yöresel ürün tezgâhlarının olumlu karşılandığının dile getirilmesine rağmen Belisırma Köyü muhtarı bu konuda farklı bir görüş belirtmektedir:

“Köylü, şu restaurantların ilerisinde ürünlerini satmak istiyor. Ben de söz verdim, küçük kulübeler yaptırmak için. Ama Aksaray’a gittim, izin istedim, vermediler. Burası sit alanı dediler. Şurada akarsuyun kıyısında yapacaktık, zararımız olmayacaktı. Yaptıramayınca ben de köylüyle karşı karşıya geliyorum”
Belisırma Köyü muhtarı

Yerel yöneticilerin koruma olgusu ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi:

Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile eski evlerin restorasyonu ve turizm amaçlı kullanımları ile ilgili görüşlerini belirlemek üzere, *“Ihlara Vadisi’ndeki değerlerin korunması ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Bu yöndeki çalışmalarınız nelerdir?”*, *“Bu alanın dünya mirası alanı*

olması yönünde bir çalışmanız bulunmakta mıdır?”, “Yerel halk neden özel çevre koruma bölgesine tepkili? Yerel halkın koruma bilincinin gelişmesi yönünde çalışmalarınız var mı?”, “Eski evlerin restorasyonu ve turizm amaçlı kullanımı konusunda düşünceleriniz nasıldır?” şeklinde sorular sorulmuştur.

Yerel yöneticilerin alandaki değerlerin korunması ile ilgili görüşleri şöyledir:

“Ihlara Vadisi’nde belli başlı yerler Konya Kültürel Varlıkları Koruma Kurulu’na bağlı olarak sit alanı ilan ediliyor. Sık sık sit kararları geliyor. Ama koruma daha da geliştirilebilir.” Güzelyurt Kaymakamlığı

“Koruma için korumada görevli arkadaşlar artırılabilir. Ekstra bir şey gerek yok. Özel çevre koruma kurumunun da korumaya bir katkısı yok.” Aksaray Valiliği

“Korumaya karşı değilim ama korumacılık prosedürü uzatıyor. Projelerimiz geçmiyor. Bir WC için izin almak bile 8 ay sürdü. Kaya düşmesi diye bir şey çıkarttılar. Bu doğal bir süreç, biz ne yapabiliriz ki. Korumasalar daha iyi korumacılık mantığından. Ama bilinçsiz vatandaş için sıkı olabilir kurallar. Örneğin ağaç kesiminde sıkı olması iyidir. Ama bizim için projelerin geçmesi kolaylaştırılmalıdır. Nevşehir’de bu aşılmış. Nevşehir tüm oyuklarını turizmde değerlendiriyor. Bizde de halktan biri bize müracaat edip, evimin arkasındaki peribacasını lokanta yapmak istiyorum dediğinde, bunun yolunu açabilmeliyim. Ama biz prosedürden dolayı bölgemizi iyi pazarlayamıyoruz.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“Kiliselerin korunması güzel tabii ama baharda tüm köylü evinin yakınındaki ağaçları budasın diye anons ettirdim. Bir süre sonra özel çevre korumadan geldiler,

halka ceza yazmaya kalktılar. Ben gelen yetkililerle tartıştım. Bana siz karar veremezsiniz ağaçların budanmasına diyorlar.” Belisırma Köyü muhtarı

Yöneticilerin görüşleri değerlendirildiğinde, koruma olgusuna her kurumun kendi açısından baktığı görülmektedir. Yöneticiler, halka yönelik olarak koruma anlayışının daha sıkı kuralları olması gerektiğini savunurken, araştırmanın daha önceki bölümlerinde de değinildiği üzere yerel halk ve halktan biri olan köy muhtarı da korumanın kendilerine zarar verdiğini dile getirmektedir. Yerel yöneticiler vadideki değerleri koruma amaçlı yapılan çalışmalar konusunda ise şu şekilde görüş bildirmişlerdir:

“Kaya düşmelerine önlem olarak alternatif merdiven yapılacaktır.” (Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

“Sanat tarihçileri ve arkeologlar ile yeni çalışmalar yapmak istiyoruz. Belki bilinmeyen orijinal kiliseler vardır. Ama kaya düşmesinden gözükmeyen kiliseleri bozulma endişesi ile açtıramıyoruz. Yer altı mağaralarını da temizleyip, en iyilerini turizme açmak istiyoruz ama zaman alır bu çalışmalar.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

“Selime Katedrali'nin korunması İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı. Şimdilerde kaya düşmelerine karşı bazı çalışmalar yapacaklar. Biz belediye olarak temizliğini yaptırıyoruz. Bu yıl ilk defa giriş ücretlerinden %5 pay vermeye başladılar. Bu parayı turizm amaçlı kullanmayı düşünüyoruz.” Selime Belediye Başkanlığı

Vadideki değerleri koruma, iyileştirme ve turizme yeni alanlar kazandırma yönünde çabaları olduğu görölmektedir. Özellikle giriş ücretlerinden alınacak payın tekrar turizm amaçlı kullanılmasının düşünölmesi bölge için olumlu bir gelişimdir.

Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi'nin dünya mirası alanı olması ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“Dünya miras alanı olması için başvuru yapılacak. Haritalar hazırlanıyor diye biliyorum.” Aksaray Valiliği

“Dünya miras alanı olması için başvuruda bulunulmuş ama 1/1000, 1/5000 ve 1/25.000'lik haritaları eksik diye başvuru reddedilmiş. Göreme'den farklı bir alan olması için başvuru yapılmış.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

“Biz burayı dünya miras alanı olarak Göreme'den ayrı bir yer şeklinde sunmak istiyoruz. Ama Bakanımız birlikte olduğunu düşünüyor. Her şey benziyor, birlikte sunulabilir ama biz gölgede kalırız. Kapadokya denilince Ürgüp geliyor akla. Ama bence Kapadokya'nın başladığı yer Aksaray'dır. Bu imajı oluşturmaliyiz. Biz aslında beşe katlarız Göreme'yi.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

Vadinin dünya mirası alanı olması yönünde çalışma bulunmaktadır ancak görüşler değerlendirildiğinde kurumlar arası koordineli bir yaklaşımın olmadığı görölmektedir.

Yerel yöneticiler özel çevre koruma bölgesinin yerel yönetimlere olan katkısını ve halkın tepkisini şu sözlerle dile getirmektedir:

“Özel çevre korumanın bana göre bir sıkıntısı yok. Faydası var zararı yok bence. Ihlara Belediyesi özel çevre korumadan yardım alarak bir şeyler yapıyor. Biz

de özel çevre koruma olduğu için hibe alıyoruz. Altyapıyı iyileştiriyoruz. Ama halka anlatılmamış, ondan tepkili özel çevre korumaya. Özel çevre evleri yıkmayın onarın diyor ama halk kolay yolu istiyor. Ben anonsla, sorunlarınız varsa gelin diyorum ama 10 kişi ancak geliyor. Kahvede çıkıp da anlatamam ki özel çevre korumanın ne olduğunu. Özel çevre, ağaçlara da karışıyor diye kızıyor halk ama özel çevrenin amacı korumak.” Selime Belediye Başkanlığı

“Evlerine dokunamamak da halkı tepkili hale getiriyor tabii. Ağaç bile budamalarına izin verilmiyor. Tabii onlar da zamanında bilinçsiz budamalarla bitki örtüsünü tahrip etmişler.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

Alandaki eski evlerin restorasyonu ve turizm amaçlı kullanımı ile ilgili olarak yerel yöneticilerin görüşleri şu şekilde sıralanmaktadır:

“Önceden burası Nevşehir koruma kuruluna bağlıymış, tüm istekleri geri çevrilmiş. Şimdi Konya Koruma Kurulu’na bağlı, şimdi daha iyi. Vatandaş bir şey yapamıyor. Mağaraları, evleri onarmak için ekonomik güçleri yok. (...) Halkta üretilen de kazanayım düşüncesi yok. Sit alanı içindeyiz tamam ama tescilli binanı proje yaptır, restore edelim, butik otel yapalım diyorum. Ama girişim yok. Binalar göçüyor, tarihimiz yok oluyor böyle de. Sadece 1-2 kişi istekli. Onlarla da istimlak ederek proje üreteceğiz. 10 yıl içinde bölgenin daha iyi olacağına inanıyorum.” Selime Belediye Başkanlığı

“Halk babadan kalan evlerine çivi bile çakamıyor. Kendi çabası ile bir şey yapamazlar. Çok uzun vadelerle restorasyon kredisi verilirse olabilir. O zaman firmalar da organize olurlar.” Aksaray Valiliği

“Evleri restore etmek için izin almak çok zor. Koruma kurulu sadece çok iyi projelere izin veriyor. (...) Köylerdeki evlerin restorasyonu için Avrupa Birliği’nden destek alınsa ya da TOKİ işbirliği ile otel yapılırsa, çok fazla para kazanılır aslında.”

Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 1

“Bakanlık destekliyor evlerin restore edilmesini biz de istiyoruz. Örneğin, tarihi Demirci evlerini restore ettirip, bir Safranbolu ya da Beypazarı gibi yapmak istiyoruz. Selime, Yaprakhisar ya da Belısırma köylerindeki tüm evler boşaltılıp, bir kişiye satılmalı ve bu kişiyle protokol yapılmalı. 500 yataklı butik otel alanı yapabilir buraları alacak kişi. Böyle olunca, örneğin Belısırma’da turistler gece gündüz vakit geçirebilirler. Odaların geceliği 300\$’a satılabilir. Ben niye satıp tek kişinin almasını düşünüyorum: köylünün keyfi gelecek de, evini restore ettirip bir otel yapacak. Hem köylü turisti nasıl getireceğini de bilmez, bir işadamı bilir bu işleri. Köylü de bu otellerde çalışır. Kadınlar tüm tarım ürünlerini otele satabilir.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 3

Yerel yöneticiler, evlerin restore edilmesi ve konaklama tesisi şeklinde turizm amaçlı kullanımı konusunda olumlu görüşe sahiptirler. Ancak, yerel halkın bu konuda hem bilgilerinin, hem girişimlerinin hem de ekonomik güçlerinin olmadığını vurgulamaktadırlar. Halkı, evleri restore ettirip turizm amaçlı kullanımları yönünde destekleme konusunda yeterli çalışma bulunmamakla birlikte halkı turizm faaliyetlerinin tamamen dışında bırakacak çeşitli düşüncelere de sahip oldukları görülmektedir.

Yerel yöneticilere Ihlara Vadisi için tüm paydaşları dahil edecek bir turizm planlama çalışmasının olup olmadığı sorulduğunda aşağıdaki yanıtları vermişlerdir:

“Herhangi bir planlama girişimi yoktur.” Güzelyurt Kaymakamlığı

“Planlama girişimimiz yok. Son yıllarda çalıştaylar oluyor, kararları kurumlar kendileri uygulamaya çalışıyor.” Aksaray Valiliği

“Güzelyurt, Ilisu, Ihlara ve Selime'nin bütünleştirilmesini sağlayacak planlara ihtiyaç vardır. Ama paydaşların hepsinin bir araya gelmesi çok zor. Hatta, Aksaray'da kültür ve turizm ile ilgili üç farklı kurum vardır. Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü ve İl Özel İdaresinin bünyesinde Kültür Müdürlüğü. Bu üç kurumun birbirinden haberi yoktur.” Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü – Yetkili 2

Yöneticilerin görüşlerinde de belirttiği gibi vadi ile ilgili bir planlama çalışması bulunmamaktadır. Bir yetkilinin belirttiği gibi kurumların birbirinden kopuk olması ise, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin planlı gelişiminin önündeki en büyük engellerdendir.

Ara Sonuç

- Yerel yöneticiler, alanda konaklama imkanlarının ve diğer alt yapı hizmetlerinin yetersiz ve Nevşehir'deki tesisler ile rekabet gücünün düşük olduğunu düşünmektedir.
- Yöneticilerin vadideki turizm alt yapısını geliştirmeye yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.
- Yerel yöneticiler, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılamamasının sebebi olarak halkın girişimci olmaması olduğunu dile getirmektedir.
- Yerel yöneticiler, koruma olgusunun alanda yapmak istedikleri çalışmaları engellediğini düşünmektedir.

➤ Vadinin dünya mirası alanı olması yönünde çalışma bulunmaktadır ancak kurumlar arası koordineli bir çalışma bulunmamaktadır.

➤ Yerel yöneticiler eski evlerin restore edilip turizm amaçlı kullanımı konusunda olumlu görüşe sahip olmakla birlikte bu konuda halkı turizm faaliyetlerinin tamamen dışında bırakacak sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla bağdaşmayan yaklaşım içindedirler.

➤ İhlara Vadisi'nde turizmin planlı gelişimi yönünde bir çalışma bulunmamaktadır.

4.6. Ihlara Vadisi'ndeki Turizm Faaliyetlerinin Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu bölümünde, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olup olmadığı Gebhard et al., (2008) tarafından ortaya konulan sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ve kavramsal çerçeve bölümünde yer verilen kriterlere ait göstergeler doğrultusunda yüksek, orta ve düşük şeklinde yapılmıştır.

Toplumsal refah kriterinin değerlendirilmesi:

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri toplumsal refah kriteri açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Ihlara Vadisi içinde bulunan yerleşmelerde yerel halkın temel geçim kaynağını geleneksel yöntemle yapılan tarım oluşturmaktadır. Bu durum, yerleşmelerin bağlı bulunduğu Güzelyurt ilçesinde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı ve yerel halkın görüşleri ile açıklanabilmektedir. İlçe nüfusunun, %77'sinin tarımda istihdam edilirken, turizmin de içinde bulunduğu hizmetler sektöründe halkın %21'inin çalışıyor olması halkın turizmden gelir oranının düşük, turizm dışı işlerde çalışan nüfusun yüksek olduğunun göstergesidir.

Bunun yanında yerel halk ile yapılan görüşmelerde halkın sürekli olarak, turistlerin bölgeye geldiğini ama kendilerine bir faydasının olmadığını dile getirmesi yerel halkın turizmden pay alamadığını doğrulamaktadır. Ihlara Vadisi'nde turizmden kazanç sağlayan aile sayısı oldukça azdır. Alanda turizme hizmet eden işletmelerin sayısı 7 yeme-içme mekanı ve 5 pansiyon ile sınırlıdır. Ayrıca, Ihlara

Vadisi’ni ziyaret eden turistlerin vadiyi kısa süreli ziyaret etmeleri, vadi içinde ya da çevresinde konaklama yapmamaları ve yöresel ürün satın alma vb. gibi diğer turistik faaliyetlerde bulunmamaları turizmin yerel ekonomiye katkısının en düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, toplumsal refah kriterlerinden “*kazanç ve gelirler*” “*istihdam*” ve “*yerel ekonominin güçlenmesi ve uzun vadeli olma durumu*” kriterlerinin düşük olarak değerlendirilmektedir (Tablo 97).

Tablo 97. Toplumsal refah temel kriterinin değerlendirilmesi

1. TOPLUMSAL REFAH			
Kriterler	Yüksek	Orta	Düşük
Kazanç ve gelirler			X
İstihdam			X
Yerel ekonominin güçlenmesi ve uzun vadeli olma durumu			X
Yaşam koşullarının iyileşmesi		X	
Katılım ve yerel kontrol			X
Turizmden memnuniyet		X	
Sosyal ve kültürel kalıpların güçlenmesi		X	

Yerel yöneticilerin dile getirdiği üzere turistlerin alanda, daha iyi koşullara sahip olmalarını sağlamak için alt yapı çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Köy içindeki yolların turistler gezsin diye taş döşenmesi, belde meydanlarının turizm amaçlı düzenlenmesi yerel halkın da turizmden kaynaklanan alt yapı çalışmalarından yararlanmasını sağlamaktadır. Ancak, giriş gelirlerinin yeniden turizm alt yapısı amaçlı kullanımı henüz uygulamaya geçmediği için bu anlamda halka sağlanan fayda bilinmemektedir. Bu nedenlerle, “*yaşam koşullarının iyileşmesi*” kriteri orta düzeyde değerlendirilebilmektedir (Tablo 97).

Alanda bir turizm planlamasının olmaması ve yerel yöneticilerin tüm paydaşları dahil edecek bir planlama düşüncesinde bulunmamaları “*katılım ve yerel kontrol*” kriterinin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir (Tablo 97).

Yerel halk görüşmelerinde, yerel halkın turizmin gelişimi konusunda olumlu tutuma sahip olduğu ve turizmin halkı geliştireceği yönünde inançlarının yüksek olduğu görülmüştür. Ancak, yerel halktan bazı kişiler turistlerin kıyafetlerinin yerel halkın geleneksel yapısına uygun olmaması ve turistlerin yarattığı çevre kirliliğini sebep olarak göstererek turizmin gelişiminin olumsuz olduğunu da dile getirmişlerdir. Turizme karşı iki yönlü tutumun olması sebebiyle, “*turizmden memnuniyet*” ve “*sosyal ve kültürel kalıpların güçlenmesi*” kriterleri orta düzeyde değerlendirilmektedir (Tablo 97).

Doğal ve kültürel çevrenin korunması kriterinin değerlendirilmesi:

Ihlara Vadisi’ndeki turizm faaliyetleri, doğal ve kültürel çevrenin korunması kriteri açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Ihlara Vadisi içinde yer alan çok sayıdaki kaya oyma kilise ve mağaradan, sadece 12 kilise ve Selime Katedrali, Konya Kültürel Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 1. Derece arkeolojik sit olarak tescil edilmiştir. Bunun yanında Ihlara Vadisi, özel çevre koruma bölgesi olarak koruma altındadır. Ancak, koruma statüsünün varlığına rağmen kültürel peyzaj değerlerinin korunmasında çeşitli sorunlar gözlenmiştir.

Tescilli kiliselerin içlerinde bulunan fresklerin hiç biri iyi korunamamış ve hem yerel halk hem de turistler tarafından tahrip edilmiştir. Fresklerin pek çoğunda renkler dahi seçilemeyecek durumdadır.

Tescil edilmemiş yapılar açısından değerlendirildiğinde; vadi duvarına oyulmuş yapıların bazılarında kaya düşmeleri sebebiyle ulaşılamadığı gibi yıkılmalar olduğu için bazı yapıların sadece pencerelerin görüldüğü tespit edilmiştir. Buna karşılık, bazı yapıların da günümüze kadar korunarak geldiği ancak herhangi bir koruma önlemi alınmadığı için kendi haline terk edildiği de gözlenmiştir.

Yaprakhisar'da çevresinde bulunan ve özellikleri iyi korunmuş yapıların yerel halk tarafından ürün depolama amaçlı kullanması, bu yapıların yanlış kullanım sonucu tahrip olmasını sağlamaktadır.

Vadideki değerlerin turistik kullanım açısından değerlendirilmesinde de çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Tescilli kiliseler ulaşım için kullanılan merdivenler bakımsız ve güvenlik sorunu taşımaktadır. Kiliselere ulaşım için levhalama sistemi olmakla birlikte Selime Katedrali dışında hiçbir kilisede bilgilendirme levhası bulunmamaktadır. Ayrıca, vadi içinde yaşanan kaya düşmelerine karşı hiçbir önlem alınmamıştır. Sadece birkaç noktada kaya düşmesine karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.

Araştırma alanında bulunan eski evler koruma altında olmasına rağmen büyük bir kısmında yıkıntılar bulunmaktadır ve evler kullanılamaz durumdadır. Bunun yanında, araştırma alanında bulunan kültürel peyzaj değerlerinden yer altı mağaralarının hiç biri turizm amaçlı kullanılmamaktadır. Mağaraların içleri ya çöp atma amaçlı ya da hayvan barınağı ve samanlık olarak kullanılmaktadır.

Yerel yöneticilerin belirttiğine göre, koruma, onarma ve yenileme çalışmaları için Bakanlıktan destek alınamaması ve yerel yöneticilerin bireysel girişimleri ile

projelerin alınması bu alanda koruma faaliyetlerine ayrılan harcamaların da düşük olduğunu göstermektedir.

Ihlara Vadisi içinde sadece giriş noktalarında görevliler bulunmaktadır. Bu durumda da alan içinde koruma ve turizm amaçlı kullanıma yönelik olarak yerel halkın istihdamı yok denecek kadar azdır.

Bu bilgiler doğrultusunda Ihlara Vadisi'ndeki doğal ve kültürel değerleri korunması ve sürdürülebilir kullanımının oldukça sorunlu olduğu söylenebilmektedir. Buna göre; doğal ve kültürel çevrenin korunması kriterlerinden “doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı”, “doğal mirasın korunması” ve “kültürel mirasın korunması” kriterleri düşük düzeyde tespit edilmiştir (Tablo 98).

Tablo 98. Doğal ve kültürel çevrenin korunması temel kriterinin değerlendirilmesi

2. DOĞAL VE KÜLTÜREL ÇEVRENİN KORUNMASI			
Kriterler	Yüksek	Orta	Düşük
Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı			X
Doğal mirasın korunması			X
Kültürel mirasın korunması			X
Çevresel farkındalığın artması		X	

Çevre bilincinin artması kriteri açısından değerlendirme yapıldığında, bölgede halkın çevre bilincini artırmaya yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Yerel yönetici görüşleri arasında yer alan “*halka, kahvede özel çevre koruma bölgesinin yararlarını anlatamam ki*” ifadesi de bu yönde bir çalışmanın olmadığını doğrulamaktadır. Ancak, yerel halk ile yapılan görüşmelerde halkın kültürel peyzaj değerlerinden özellikle kiliselerin, turistlerin gelmesini sağladığı için, korunmasının gerekliliği yönünde görüşler alınmıştır. Bu durumda, herhangi bir çalışma

olmamasına rağmen “çevre bilincinin artması” kriteri orta düzeyde değerlendirilebilir (Tablo 98).

Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti kriterinin değerlendirilmesi:

Ihlara Vadisi’ndeki turizm faaliyetleri ürün kalitesi ve turist memnuniyeti açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Ihlara Vadisi’nin doğal görünümü ve kültürel peyzaj özellikleri en önemli turistik çekiciliklerini oluşturmaktadır. Ancak, çekicilikler dışında turizm için gerekli olan ulaşım ve konaklama gibi alt yapı hizmetleri anlamında yetersizlikler bulunmaktadır. Ulaşımın yetersiz olduğu yerel yetkililer tarafından da dile getirilmektedir. Turistlere uygulanan anketlerde turistlerin turizm altyapısına ilişkin memnuniyet düzeyleri düşük bulunmuştur. Ayrıca, turistik hizmetler konusunda düşük tutum düzeyine sahiptirler.

Turistler tarafından ziyaret edilen alanlarda kaya düşmelerine karşı önlem alınmamış olması alanın güvenlik bakımından da sorunları olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, vadi ziyaretleri için engelli ve yaşlılara yönelik herhangi bir uygulama bulunmamaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda “*hizmetler ve deneyimin kalitesi*” kriteri düşük düzeyde tespit edilmiştir (Tablo 99).

Tablo 99. Ürün kalitesi ve turist memnuniyeti temel kriterinin değerlendirilmesi

3. ÜRÜN KALİTESİ VE TURİST MEMNUNİYETİ			
Kriterler	Yüksek	Orta	Düşük
Hizmetler ve deneyimin kalitesi			X
Turist memnuniyeti		X	
Turistik ürün kalitesi ve ekonomik uygulanabilirlik			X
Turistlerle sürdürülebilir iletişim		X	
Kültürel değişimi barış için güç olarak kullanmak	X		

Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlere uygulanan anket sonuçlarına göre, alandaki kültürel peyzaj değerlerine ilişkin memnuniyet düzeyleri yüksek düzeyde iken, altyapı hizmetlerine ilişkin memnuniyet düzeyleri düşük düzeydedir. Bu durum turistlerin ziyaret beklentilerinin orta düzeyde karşılandığını göstermektedir. Bunun yanında alanı ziyaret eden turistlerin %80'inin ilk ziyaretidir. Alanı yeniden ziyaret etme oranı da %20 civarında kalmaktadır. Buna göre, “*turist memnuniyeti*” kriterini orta düzeyde değerlendirmek mümkündür (Tablo 99).

Ihlara Vadisi'nde ürün kalite yönetimine ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi alanı yeniden ziyaret eden turist oranı %20 civarındadır. Toplam turist sayısı anlamında değerlendirildiğinde, 2007 yılından itibaren bir artış eğilimi gözlenmektedir. Ancak, turistlerin alanda harcama yapmadıkları yerel halk ile yapılan görüşme sonuçlarında görülmektedir. Turistlerin alanda kalış sürelerinin birkaç saatle sınırlı olması ve konaklama yapmamaları harcamalarının da düşük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, alanda iklimle de bağlantılı olarak turizm sezonu sınırlıdır. Ziyaretler nisan-ekim ayları arasında olmakla birlikte en yoğun ziyaretçi mayıs-temmuz ayları arasında gelmektedir. Alanda turizm sezonunun kısa olması, turistlerin alana ekonomik katkısının düşük olması ve alandaki altyapı yetersizlikleri sebebiyle “*turistik ürün kalitesi ve ekonomik uygulanabilirlik*” kriteri düşük olarak belirlenmiştir (Tablo 99).

Ihlara Vadisi'nde bilgilendirme amaçlı uygulamalar oldukça azdır. Sadece vadi içindeki kiliselere ulaşmak için yön tabelaları ve Selime Katedrali'ni anlatan bir levha bulunmaktadır. Turistlere uygulanan anket sonuçlarına göre; turistlerin turistik ekipman ve bilgilendirme faktörüne ilişkin tutum düzeylerinin düşük olması da bu durumu doğrulamaktadır. Bununla birlikte, yerel yöneticilerle yapılan görüşmelere

göre, vadi için çeşitli bilgilendirme levhalarının oluşturulacağı yönünde çalışmalar olduğu ancak ziyaretçi bilgilendirme merkezi ile ilgili bir çalışmanın olmadığı dile getirilmiştir.

Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin alandaki turizm faaliyetlerinin mevcut durumuna ilişkin tutum düzeyleri orta seviyede bulunmuştur. Alana turizm faaliyetlerine yönelik öneriler konusundaki tutum düzeylerinin yüksek bulunması ise turistlerin alanın gelişimine yönelik istekleri olduğunu göstermektedir. Özellikle turistlerin alanın korunması ve yerel halkın turizme katılımının sağlanması konularında yüksek tutuma sahip olmaları alandaki turizmin sürdürülebilirliğinin istenmesi yönünde önemli bir husustur.

Bu bilgilere göre, “*turistlerle sürdürülebilir iletişim*” kriterinin orta düzeyde olduğu söylenebilmektedir (Tablo 99).

Alandaki turizm faaliyetlerinin kültürel değişimi barış için kullanmak kriterine göre değerlendirilmesinde alandaki yerel halkın turistlere karşı ve turistlerin yerel halka karşı tutumu ele alınabilmektedir. Yerel halk ile yapılan görüşmelerde halkın büyük bir kısmının alandaki turizm faaliyetlerinin gelişmesi yönünde olumlu tutuma sahip olduğu ve turistlerle çatışma yaşamadıkları yönünde görüşler alınmıştır. Turistlere uygulanan anket sonuçlarına göre de, turistler yerel halkın turizme katılımı ve eski evlerin restore edilip yerel halkın bu evleri işletmesi ve yöresel rehberlerin olması konularında yüksek düzeyde olumlu tutuma sahip oldukları görülmektedir. bu durumda “*kültürel değişimi barış için güç olarak kullanmak*” kriterinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 99).

Yönetim ve izleme kriterinin değerlendirilmesi:

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri yönetim ve izleme kriteri açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Ihlara Vadisi'nin sürdürülebilir turizm amaçlı yönetimine ilişkin bir planlama ve izleme çalışması bulunmamaktadır. Bu konuda yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerde bu yönde bir çalışma girişimi de olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, alandan sorumlu kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliği ve yetki çatışmalarının varlığı da planlama yaklaşımını güçleştirmektedir.

Planlama olmamasına paralel olarak alanı kullanım ile ilgili bir zonlama ve ziyaretçi bilgilendirme merkezi de bulunmamaktadır. Ayrıca, temel ziyaretçi tesislerinden olan WC, otopark, ikram hizmetleri gibi hizmetler de yetersiz düzeydedir.

Alana ilişkin tanımlanmış bir taşıma kapasitesi ölçüm sistemi de geliştirilmemiştir. Özellikle mayıs ve haziran aylarındaki yoğun kullanımı düzenleyecek bir sistemin olmaması vadideki kültürel peyzaj değerlerinin korunmasını güçleştirmekte ve tahribatı artırmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda değerlendirildiğinde “*planlama ve yönetim*” ile “*taşıma kapasitesi*” kriterleri düşük seviyede bulunmaktadır (Tablo 100).

Tablo 100. Yönetim ve izleme temel kriterinin değerlendirilmesi

4. YÖNETİM VE İZLEME			
Kriterler	Yüksek	Orta	Düşük
Planlama ve yönetim			X
Taşıma kapasitesi			X

Genel değerlendirme:

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirilmesi sonucunda, dört ana kriteri oluşturan 18 alt kriterden 11 kriter düşük, 6 kriter orta ve 1 kriter yüksek seviyede bulunmuştur. Özellikle, yönetim ve izleme ana kriterindeki kriterlerin düşük olması Gebhard et al., (2008) tarafından da belirtildiği gibi, diğer kriterlerin amaçlarının yerine getirilmesinde bir araçtır. Yapılan değerlendirmeye göre; kriterlerin yarıdan fazlasının düşük seviyede olması, bununla birlikte yönetim ve izleme kriterinin eksik olması sebebiyle, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir nitelikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.7. Ihlara Vadisi'nde Sürdürülebilir Turizm İçin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) İle Değerlendirme

Araştırmanın bu bölümünde; “Ihlara Vadisi’nde geliştirilecek sürdürülebilir turizmde; kısa, orta ve uzun vadeli uygulamalarda hangi faktörlere öncelik verilmelidir?” araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın diğer bölümlerinden elde edilen bulgular analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile bir arada değerlendirilerek, alanda gerçekleştirilecek sürdürülebilir turizme yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Analitik hiyerarşi sürecinin (AHS) uygulanabilmesi için gerekli olan alternatifler, yöntem bölümünde de açıklandığı üzere sürdürülebilir turizm yaklaşımı çerçevesinde, sürdürülebilir turizmin 3 bileşenini ele almaktadır. AHS için sürdürülebilir turizm ana hedefi doğrultusunda alternatifler, 3 alt hedef olarak geliştirilmiştir.

1. alternatif: Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunması
2. alternatif: Turist Memnuniyeti
3. alternatif: Yerel Halkın Kalkınması

AHS ile ulaşılmaya çalışılan sonuç, sürdürülebilir turizm kapsamında kısa, orta ve uzun vadeli uygulamalar için alternatifler arasında bir sıralanım oluşturabilmektir. Belirlenen alternatiflere ve sürdürülebilir turizm yaklaşımına uygun olarak 3 temel faktör belirlenmiştir. Faktörlere ait alt faktörler ise, alan çalışmaları sonucunda oluşturulmuştur.

Kültürel peyzaj değerleri faktörüne ait alt faktörler; arazi çalışmaları ile araştırma alanında tespit edilmiş olan; kaya kiliseleri ve katedraller, freskler, yeraltı mağaraları ve eski evler şeklindedir.

Turist beklentileri faktörüne ait alt faktörler; yerli ve yabancı turistlere uygulanan anketlerin faktör analizi sonuçlarına göre belirlenmiştir (Tablo 101).

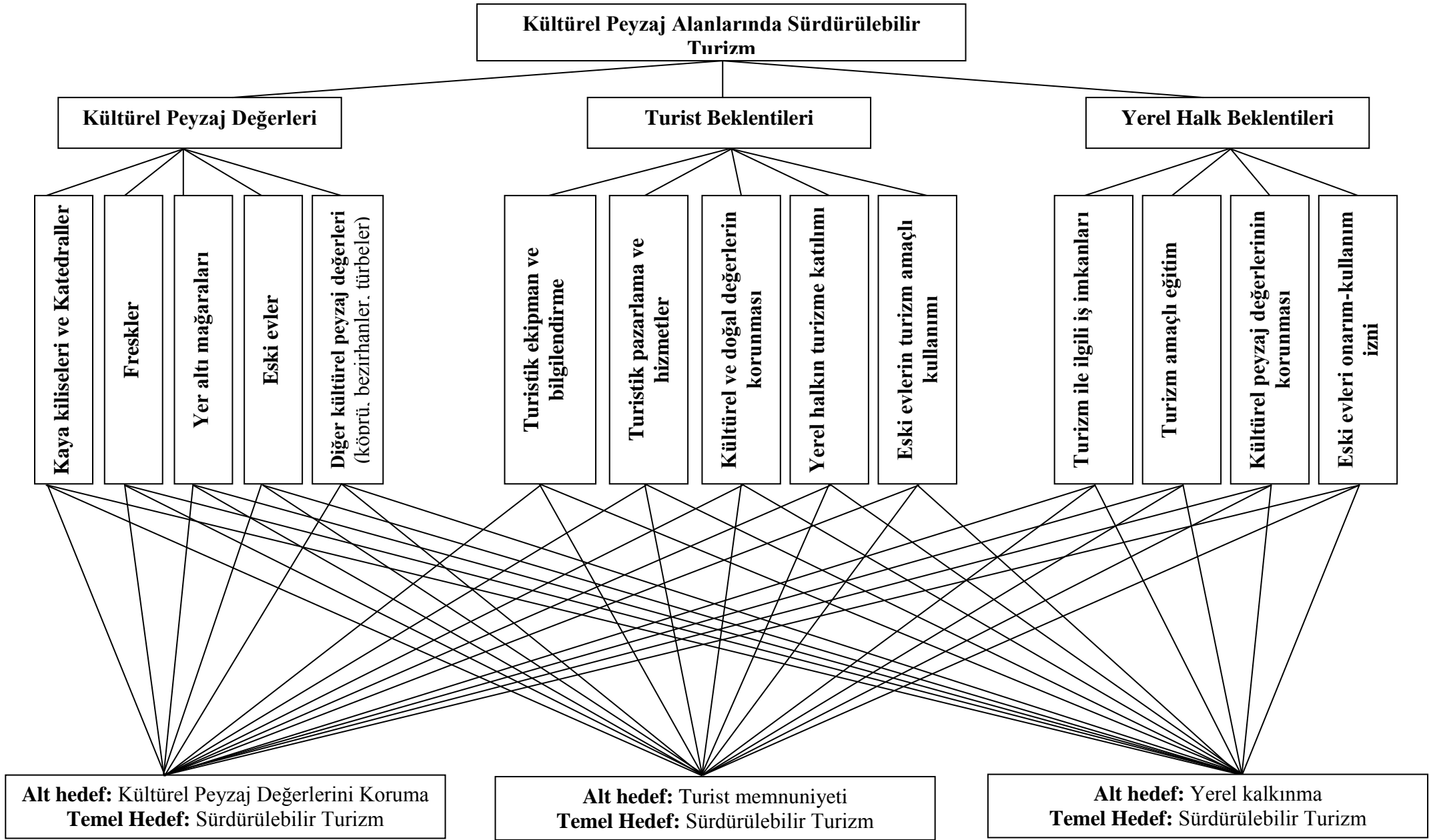
Tablo 101. AHS için turist beklentileri faktörüne ait alt faktörlerin içerikleri

Ölçeğe ait Faktörler	Faktörlerin içeriğindeki maddeler
Turistik Ekipman ve Bilgilendirme	Bu bölgede ziyaret ettiğim alanlar içinde, WC, çöp kutusu, oturak ve aydınlatma gibi ekipmanlar yeterlidir.
	Ihlara Vadisi'ne girişte, vadi ile ilgili yeterince broşür ve harita temin edebildim.
	Vadi içinde, kiliseler ve duvar resimleri ile ilgili bilgilendirme levhaları yeterli açıklama içermektedir.
	Vadiye inerken kullanılan merdiven oldukça güvenlidir.
	Vadi içinde bazı alanlarda kaya düşmesi vs. gibi tehlikelere karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.
Turistik Pazarlama ve Hizmetler	Bu bölge ile ilgili internet ortamında yeterli bilgiye ulaşılabilmektedir.
	Bu bölgedeki konaklama ve yeme-içme imkanları yeterlidir.
	Bölgede, yerel ürünlerin satıldığı hediyelik eşya tezgahları/dükkanları yeterlidir.
	Ihlara Vadisi seyir terasları yeterlidir.
Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması	Bu bölgeye, girişte ödediğim paranın buradaki kiliseler ve diğer eserlerin korunması için kullanılmasını isterim.
	Bu bölgedeki kültürel değerler korunmalıdır.
	Bu bölgedeki doğal değerler korunmalıdır.
	Ihlara Vadisi ve çevresinin uluslararası kriterlerle korunmasını isterim.
Yerel Halkın Turizme Katılımı	Yerel halk, bu bölgede geleneksel el sanatlarını satabilir.
	Bu bölgedeki, konaklama ve yeme-içme mekanları yerel halk tarafından işletilmelidir.
	Yerel halk bu bölgede geleneksel yiyecek ve içeceklerini satabilir.
	Bu bölgeyi gezerken, yanımızda yöreden birisinin bize rehberlik etmesini isterdim.
Eski evlerin turizm amaçlı kullanımını	Bu bölgedeki, eski evler restore edilmelidir.
	Bu bölgedeki evler restore edilip, turistlerin konaklamaları için kullanılmalıdır.
	Eski evler konaklama tesisine dönüştürüldüğü takdirde, yerel halk tarafından işletilmelidir.

Turistlerin alanda yetersiz olduğunu düşündüğü ve alanda olmasını istediği gelişmeleri içeren maddelerden oluşan faktörler AHS için alt faktör olarak belirlenmiştir. Buna göre seçilen faktörler; turistik ekipman ve bilgilendirme, turistik pazarlama ve hizmetler, kültürel ve doğal değerlerin korunması, yerel halkın turizme katılımı ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımı şeklinde sıralanmaktadır. Faktörlerin hangi sorulara karşılık olarak isimlendirildiği ya da başka bir deyişle içerikleri Tablo 93'te yer almaktadır.

Yerel halk beklentileri faktörüne ait alt faktörler ise, alanda yerel halk ile yapılan görüşmelerin analizi sonucunda yerel halkın görüşlerine göre oluşturulmuştur. Buna göre; alt faktörler, turizm ile ilgili iş imkanları, turizm amaçlı eğitim, kültürel peyzaj değerlerinin korunması, eski evleri onarım-kullanım izni olarak sıralanmaktadır.

Faktörler, alt faktörlere ayrılarak 3 alternatif için en üstten en alta kadar hiyerarşi oluşturulmuştur (Şekil 31). Bu hiyerarşi kapsamında ikili karşılaştırmalar için matrisler oluşturulmuş ve karşılaştırmalar yapılarak, bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 31. Kültürel peyzaj alanlarında sürdürülebilir turizm için oluşturulmuş fuzzy set

4.7.1. Değerlendirme Faktörlerinin Birbirleriyle ve Alternatiflere Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde Ihlara Vadisi için sürdürülebilir turizme yönelik olarak geliştirilen alternatiflerin analitik hiyerarşi süreci ile değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

4.7.1.1. Temel Faktörlerin Karşılaştırılması

Ihlara Vadisi'nde geliştirilecek sürdürülebilir turizm uygulamalarında kısa, orta ve uzun vadeli planlamalarda öncelik verilecek alternatiflerin belirlenmesinde kültürel peyzaj değerleri, turist beklentileri ve yerel halk beklentileri olmak üzere üç temel faktör karşılaştırılmıştır.

Matris: Temel Faktörler

	Kültürel Peyzaj Değerleri	Turist Beklentileri	Yerel Halk Beklentileri	μ Temel Faktörler
Kültürel Peyzaj Değerleri	1	5	7	0.73064
Turist Beklentileri		1	3	0.18839
Yerel Halk Beklentileri			1	0.08096

\check{U}_{max} : 3.06489 Consistency Index (CI): 0.03244 Consistency Ratio (CR): 0.05594

Temel faktörlerin birbirleriyle karşılaştırılmasında, en önemli faktörün 0.73064 değeri ile kültürel peyzaj değerleri faktörü olduğu, bunu 0.18839 değeri ile turist beklentileri ve 0.08096 değeri ile yerel halk beklentileri faktörünün izlediği görülmektedir. Bu değerlerden, Ihlara Vadisi için önerilecek turizm uygulamalarında kültürel peyzaj değerlerinin alternatifler üzerinde en etkili faktör olduğu anlaşılmaktadır.

4.7.1.2. Kültürel Peyzaj Değerleri Faktörlerinin Karşılaştırılması

Kültürel peyzaj değerleri faktörü kapsamında, kaya kiliseleri ve katedraller, freskler, yer altı mağaraları, eski evler ve diğer kültürel peyzaj değerleri alt faktörleri birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Matris: Kültürel Peyzaj Değerleri Faktörleri

	Kaya kiliseleri ve katedraller	Freskler	Yer altı mağaraları	Eski evler	Diğer Kültürel Peyzaj Değerleri	μ Kültürel Peyzaj
Kaya kiliseleri ve katedraller	1	3	5	5	9	0.50153
Freskler		1	3	3	7	0.24805
Yer altı mağaraları			1	1/3	3	0.07782
Eski evler				1	5	0.13855
Diğer KP değerleri					1	0.03406

\check{U}_{\max} : 5.25193 CI: 0.06298 CR: 0.05623

Karşılaştırma sonucunda; en önemli alt faktör 0.50153 değeri ile kaya kiliseleri ve katedraller iken, freskler 0.24805 ile ikinci eski evler 0.13855 değeri ile üçüncü sırada yer almıştır.

Matris: Kaya kiliseleri ve katedraller

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Kaya kiliseleri ve katedraller
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	5	7	0.73064
Turist Memnuniyeti		1	3	0.18839
Yerel kalkınma			1	0.08096

\check{U}_{\max} : 3.06489 CI: 0.03244 CR: 0.05594

Kültürel peyzaj değerleri faktörünün alt faktörlerine göre alternatiflerin karşılaştırılmasında, kaya kiliseleri ve katedraller dikkate alındığında en uygun alternatif kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi en yüksek değere sahip bulunmuştur (μ : 0.73064).

Freskler dikkate alındığında yine en uygun alternatifin 0.73064 değeri ile kültürel peyzaj değerlerini koruma olduğu görülmektedir.

Matris: Freskler

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel Kalkınma	μ Freskler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	5	7	0.73064
Turist Memnuniyeti		1	3	0.18839
Yerel Kalkınma			1	0.08096
\check{U}_{max} : 3.06489 CI: 0.03244 CR: 0.05594				

Yer altı mağaraları dikkate alındığında en uygun alternatif 0.63699 değeri ile kültürel peyzaj değerlerini koruma iken turist memnuniyeti alternatifi 0.25828 değeri ile ikinci sırada yer almaktadır.

Matris: Yer altı mağaraları

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel Kalkınma	μ Yer altı mağaraları
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	3	5	0.63699
Turist Memnuniyeti		1	3	0.25828
Yerel Kalkınma			1	0.10473
\check{U}_{max} : 3.03851 CI: 0.01925 CR: 0.03320				

Eski evler alt faktörü dikkate alındığında kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi ilk sırada bulunmaktadır.

Matris: Eski evler

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Eski evler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	6	7	0.75825
Turist Memnuniyeti		1	2	0.15125
Yerel kalkınma			1	0.09051
\check{U}_{max} : 3.03237	CI: 0.01618	CR: 0.02790		

Diğer kültürel peyzaj değerleri alt faktörü dikkate alındığında kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi 0.67831 değeri ile ilk sırada, turist memnuniyeti alternatifi 0.22554 değeri ile ikinci sırada yer almaktadır.

Matris: Diğer Kültürel Peyzaj Değerleri

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Diğer KP değerleri
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	4	5	0.67381
Turist Memnuniyeti		1	3	0.22554
Yerel kalkınma			1	0.10065
\check{U}_{max} : 3.08577	CI: 0.04288	CR: 0.07394		

Tüm kültürel peyzaj değerlerinin bir arada incelenmesi sonucunda en uygun alternatifin “**Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma**” olduğu belirlenmiştir. Turist memnuniyeti ve yerel halkın kalkınması faktörleri bunu takip etmektedir.

Matris: Tüm Kültürel Peyzaj Değerleri

	Kilise ve katedraller	Freskler	Mağaralar	Eski evler	Diğer KP değerleri	μ Alternatifler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	0.73064	0.73064	0.63699	0.75825	0.67381	0.72524
Turist Memnuniyeti	0.18839	0.18839	0.25828	0.15125	0.22554	0.18995
Yerel kalkınma	0.08096	0.08096	0.10473	0.09051	0.10065	0.08480

4.7.1.3. Turist Beklentileri Faktörlerinin Karşılaştırılması

Turist beklentileri temel faktörü kapsamında turistik ekipman ve bilgilendirme, turistik pazarlama ve hizmetler, kültürel ve doğal değerlerin korunması, yerel halkın turizme katılımı, eski evlerin turizm amaçlı kullanımı alt faktörleri karşılaştırılmıştır.

Matris: Turist Beklentileri Faktörleri

	Tur. ekip. ve bilgi.	Turistik paz. ve hiz.	Kül. ve doğ. değ. Kor.	Y.halkın tur. kat.	Es. evl. tur. amaç. kull.	μ Turist beklentileri
Turistik ekipman ve bilgilendirme	1	1/2	1	3	6	0.23173
Turistik pazarlama ve hizmetler		1	3	5	5	0.42357
Kültürel ve doğal değerlerin korunması			1	3	5	0.20908
Yerel halkın turizme katılımı				1	3	0.08898
Eski evlerin turizm amaçlı kullanımı					1	0.04665

\tilde{U}_{\max} : 5.17604 CI: 0.04401 CR: 0.03930

Karşılaştırma sonucunda; turist beklentileri faktörlerinden turistik pazarlama ve hizmetler faktörü 0.42357 değerle en önemli alt faktör olarak belirlenmiştir. Bu faktörü 0.23173 değeri ile turistik ekipman ve bilgilendirme ve 0.20908 değeri ile kültürel ve doğal değerlerin korunması faktörleri izlemektedir. Yerel halkın turizme katılımı 0.08898 ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımı 0.04665 değerleri ile son sırada yer almışlardır.

Alt faktörlerden turistik ekipman ve bilgilendirme dikkate alındığında; en uygun alternatif 0.65049 değeri ile turist memnuniyeti olarak bulunmuştur.

Matris: Turistik ekipman ve bilgilendirme

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Turistik ekipman ve bilgilendirme
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1/3	5	0.27768
Turist Memnuniyeti		1	7	0.65049
Yerel kalkınma			1	0.07184

\bar{U}_{max} : 3.06662 CI: 0.03331 CR: 0.05743

Turistik pazarlama ve hizmetler alt faktörüne göre; en uygun alternatif 0.73210 değeri ile turist memnuniyetidir.

Matris: Turistik pazarlama ve hizmetler

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Turistik pazarlama ve hizmetler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1/7	1/3	0.07977
Turist Memnuniyeti		1	5	0.73210
Yerel kalkınma			1	0.18813

\bar{U}_{max} : 3.06316 CI:0.03158 CR: 0.05445

Turist beklentilerine faktörüne ait, kültürel ve doğal değerlerin korunması alt faktörü dikkate alındığında, en uygun alternatif 0.72669 değeri ile kültürel peyzaj

değerlerini koruma olarak belirlenmiştir. Bu değeri, 0.19996 ile turist memnuniyeti alternatifi takip etmektedir.

Matris: Kültürel ve doğal değerlerin korunması

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Kültürel ve doğal değerlerin korunması
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	4	9	0.72669
Turist Memnuniyeti		1	3	0.19996
Yerel kalkınma			1	0.07336

\check{U}_{max} : 3.00921 CI: 0.00460 CR: 0.00794

Turist beklentilerine ait alt faktörlerden yerel halkın turizme katılımına göre; en uygun alternatif 0.65233 değeri ile yerel halkın kalkınması olarak bulunmuştur. Buna karşılık turist memnuniyeti alternatifi 0.27659 ile ikinci sırada yer almaktadır.

Matris: Yerel halkın turizme katılımı

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Yerel halkın turizme katılımı
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1/5	1/7	0.07108
Turist Memnuniyeti		1	1/3	0.27659
Yerel kalkınma			1	0.65233

\check{U}_{max} : 3.06316 CI: 0.03158 CR: 0.05445

Eski evlerin turizm amaçlı kullanımı alt faktörü dikkate alındığında; 0.60981 değeri ile yerel halkın kalkınması en uygun alternatif olarak değerlendirilirken; 0.22466 ile kültürel peyzaj değerlerini koruma ikinci alternatif, 0.16553 ile turist memnuniyeti üçüncü alternatif olarak belirlenmiştir.

Matris: Eski evlerin turizm amaçlı kullanımı

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Eski evlerin turizm amaçlı kullanımı
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1	1/2	0.22466
Turist Memnuniyeti		1	1/5	0.16553
Yerel kalkınma			1	0.60981

\bar{U}_{\max} : 3.09401

CI:0.04701

CR: 0.08104

Tüm turist beklentileri faktörlerine göre alternatifler karşılaştırıldığında en uygun alternatif 0.53497 değeri ile “**Turist Memnuniyeti**” olarak bulunmuştur. Kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi ikinci sırada iken, yerel halkın kalkınması alternatifi son sırada yer almıştır.

Matris: Tüm Turist Beklentileri

	Turistik ekipman ve bilgilendirme	Turistik pazarlama ve hizmetler	Kültürel ve doğal değerlerin korunması	Yerel halkın turizme katılımı	Eski evlerin turizm amaçlı kullanımı	μ Alternatifler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	0.27768	0.07977	0.72669	0.07108	0.22466	0.26687
Turist Memnuniyeti	0.65049	0.73210	0.19996	0.27659	0.16553	0.53497
Yerel kalkınma	0.07184	0.18813	0.07336	0.65233	0.60981	0.19816

4.7.1.4. Yerel Halk Beklentileri Faktörlerinin Karşılaştırılması

Yerel halk beklentileri temel faktörü kapsamında; turizm ile ilgili iş imkanları, turizm amaçlı eğitim, kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve eski evleri onarım-kullanım izni alt faktörleri değerlendirilmiştir.

Yerel halk beklenti faktörlerinin birbirleriyle karşılaştırılması sonucu; en ağırlıklı alt faktör 0.56519 değeri ile turizm ile ilgili iş imkanları olmuştur. İkinci

sırada; 0.22961 ile turizm amaçlı eğitim; 0.10735 ile kültürel peyzaj değerlerinin korunması üçüncü sırada ve eski evleri onarım-kullanım izni 0.09786 değeri ile son sırada yer alan faktörler olmuştur.

Matris: Yerel Halk Beklentileri Faktörleri

	Turizm ile ilgili iş imkanları	Turizm amaçlı eğitim	Kültürel peyzaj değerlerinin korunması	Eski evleri onarım-kullanım izni	μ Yerel halk beklentileri
Turizm ile ilgili iş imkanları	1	3	5	5	0.56519
Turizm amaçlı eğitim		1	2	3	0.22961
Kültürel peyzaj değerlerinin korunması			1	1	0.10735
Eski evleri onarım-kullanım izni				1	0.09786

\bar{U}_{max} : 4.03414 CI: 0.01138 CR: 0.01264

Yerel halk beklentileri faktörüne ait alt faktörlerden turizm ile ilgili iş imkanları alt faktörü dikkate alındığında yerel halkın kalkınması alternatifi 0.68479 ile en uygun alternatif olarak bulunmuştur.

Matris: Turizm ile ilgili iş imkanları

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Turizm ile ilgili iş imkanları
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1/2	1/7	0.10127
Turist Memnuniyeti		1	1/3	0.21394
Yerel kalkınma			1	0.68479

\bar{U}_{max} : 3.00300 CI: 0.00150 CR: 0.00259

Turizm amaçlı eğitim alt faktörüne yapılan değerlendirmede en uygun alternatif 0.62630 değeri ile yerel halkın kalkınması olarak belirlenmiştir.

Matris: Turizm amaçlı eğitim

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Turizm amaçlı eğitim
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	1/2	1/4	0.13632
Turist Memnuniyeti		1	1/3	0.23738
Yerel kalkınma			1	0.62630

\check{U}_{max} : 3.01921 CI: 0.00961 CR: 0.01656

Bir diğer alt faktör olan kültürel peyzaj değerlerinin korunması alt faktörü dikkate alındığında; 0.74501 ile kültürel peyzaj değerlerinin korunması en uygun alternatif olarak belirlenmiştir. Buna karşılık yerel halkın kalkınması bu alt faktör için 0.09855 değeri ile son sırada yer almıştır.

Matris: Kültürel peyzaj değerlerinin korunması

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Kültürel peyzaj değerlerinin korunması
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	6	6	0.74501
Turist Memnuniyeti		1	2	0.15644
Yerel kalkınma			1	0.09855

\check{U}_{max} : 3.05362 CI: 0.02681 CR: 0.04622

Eski evleri onarım-kullanım izni alt faktörüne göre yapılan değerlendirmede ise; kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi 0.73959 değeri ile ilk sırada yer alırken, yerel halkın kalkınması alternatifi 0.16659 değeri ile ikinci sırada tercih edilecek alternatif olarak değerlendirilmiştir.

Matris: Eski evleri onarım-kullanım izni

	Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	Turist Memnuniyeti	Yerel kalkınma	μ Eski evleri onarım-kullanım izni
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	1	7	5	0.73959
Turist Memnuniyeti		1	1/2	0.09381
Yerel kalkınma			1	0.16659

\bar{U}_{max} : 3.01416 CI: 0.00708 CR: 0.01221

Tüm yerel halk faktörlerinin alternatiflere göre değerlendirilmesi sonucunda, en uygun alternatif 0.55772 değeri ile yerel halkın kalkınması bulunmuştur. İkinci alternatif olarak 0.24089 değeri ile kültürel peyzaj değerlerini koruma belirlenirken, turist memnuniyeti 0.20139 ile üçüncü alternatif olarak belirlenmiştir.

Matris: Tüm Yerel Halk Beklentileri

	Turizm ile ilgili iş imkânları	Turizm amaçlı eğitim	Kültürel peyzaj değerlerinin korunması	Eski evleri onarım-kullanım izni	μ Alternatifler
Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma	0.10127	0.13632	0.74501	0.73959	0.24089
Turist Memnuniyeti	0.21394	0.23738	0.15644	0.09381	0.20139
Yerel kalkınma	0.68479	0.62630	0.09855	0.16659	0.55772

4.7.1.5. Tüm faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesi

$$\begin{bmatrix} \text{K.P.K.} & \text{T.B.} & \text{Y.H.B.} \\ 0.72524 & 0.26687 & 0.24089 \\ 0.18995 & 0.53497 & 0.20139 \\ 0.08480 & 0.19816 & 0.55772 \end{bmatrix} * \begin{bmatrix} \text{T.Özvektör} \\ 0.73064 \\ 0.18839 \\ 0.08096 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \text{Alternatifler} \\ 0.59967 \\ 0.25588 \\ 0.14445 \end{bmatrix} \begin{matrix} \text{Kültürel Peyzaj Değerlerini Koruma} \\ \text{Turist Memnuniyeti} \\ \text{Yerel Halk Kalkınması} \end{matrix}$$

K.P.K.: Kültürel peyzajı koruma faktörleri
T.B.: Turist beklentileri faktörleri

Y.H.B.: Yerel halk beklentileri faktörleri
T. Özvektör: Temel özvektör

Tüm faktörlerin birbirleriyle karşılaştırılması ve alternatiflere göre değerlendirilmesi sonucunda, Ihlara Vadisi için sürdürülebilir turizm uygulamalarında kısa vadeli alternatif olarak 0.59967 değeri ile kültürel peyzaj değerlerini koruma belirlenmiştir. Orta vadeli alternatif olarak, 0.25588 değeri ile turist memnuniyeti, uzun vadeli alternatif olarak da 0.14445 değeri ile yerel halkın kalkınması bulunmuştur.

Ara Sonuç

Bu bölümde, alan araştırmaları sonucunda ortaya çıkan faktörler sürdürülebilir turizm yaklaşımına uygun alternatiflere göre analitik hiyerarşı süreci ile değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

➤ Temel faktörlerin karşılaştırılması sonucuna göre, en etkili faktör kültürel peyzaj değerleri faktörüdür.

➤ Kültürel peyzaj değerleri faktörleri önem sırasına göre; kaya kiliseleri ve katedraller, freskler, eski evler, yer altı mağaraları ve diğer kültürel peyzaj değerleri olarak sıralanmıştır.

➤ Her bir kültürel peyzaj değeri dikkate alınarak alternatifler karşılaştırıldığında; en uygun alternatif her bir değeri için kültürel peyzaj değerlerini koruma olarak bulunmuştur. Bu alternatifi, ikinci sırada turist memnuniyeti takip ederken yerel halkın kalkınması alternatifi üçüncü sırada yer almaktadır.

➤ Tüm kültürel peyzaj değerlerinin bir arada alternatiflere göre değerlendirilmesi sonucu da en uygun alternatif olarak kültürel peyzaj değerlerini koruma belirlenmiştir.

➤ Turist beklentileri faktörlerinin birbirleri ile karşılaştırılması sonucu; en önemli alt faktör turistik pazarlama ve hizmetler olmuştur. Bu faktörü; turistik ekipman ve bilgilendirme ve az farkla kültürel ve doğal değerlerin korunması faktörleri izlemektedir. Yerel halkın turizme katılımı ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımı faktörleri ise son iki sırada yer almaktadır.

➤ Alt faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesinde turistik ekipman ve bilgilendirme ile turistik pazarlama ve hizmetler faktörleri için en uygun alternatifler turist memnuniyeti olarak belirlenmiştir.

➤ Kültürel ve doğal değerlerin korunması alt faktörüne göre en uygun alternatif kültürel peyzaj değerlerini koruma olarak bulunmuştur.

➤ Yerel halkın turizme katılımı ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımında ise; en uygun alternatif olarak yerel halkın kalkınması sonucuna ulaşılmıştır.

➤ Tüm faktörlerin birlikte dikkate alınarak alternatiflere göre değerlendirilmesi sonucunda ise; en uygun alternatif turist memnuniyeti olarak bulunurken; kültürel peyzaj değerlerinin korunması ikinci, yerel halkın kalkınması üçüncü sırada yer almıştır.

➤ Yerel halk beklentileri faktörüne ait alt faktörlerin birbirleriyle karşılaştırılması sonucu; en etkili faktör turizm ile ilgili iş imkanları olurken; bu faktörü turizm amaçlı eğitim, kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve eski evleri onarım-kullanım izni alt faktörleri izlemektedir.

➤ Alt faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesinde; turizm ile ilgili iş imkanları ve turizm amaçlı eğitim faktörlerine göre en uygun alternatif yerel halkın kalkınması olarak bulunurken, kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve eski evleri onarım-kullanım izni faktörlerine göre en uygun alternatif kültürel peyzajı koruma olarak belirlenmiştir.

➤ Yerel halk beklentilerine ait tüm alt faktörlerin bir arada alternatiflere göre değerlendirilmesi sonucunda ise; en uygun alternatif yerel halkın kalkınması iken; ikinci sırada kültürel peyzaj değerlerini koruma alternatifi, az bir farkla üçüncü sırada turist memnuniyeti alternatifi yer almıştır.

➤ Son olarak tüm faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesi sonucunda; en uygun alternatif kültürel peyzaj değerlerinin korunması, ikinci alternatif turist

memnuniyeti ve üçüncü alternatif ise yerel halkın kalkınması olarak değerlendirilmiştir.

5. SONUÇ ve TARTIŞMA

“Ihlara Vadisi Kültürel Peyzaj Alanında Sürdürülebilir Turizm” başlıklı bu tez çalışmasının sonuçları araştırma sorularına cevap oluşturacak şekilde ve benzer özellikteki diğer çalışmalar ile karşılaştırılarak verilmiştir.

“Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri ve korunma durumları nasıldır?” araştırma sorusuna karşılık aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

➤ Ihlara Vadisi UNESCO’nun kültürel peyzaj kategorisindeki fosil peyzaj tanımına uyan değerler bakımından zengindir. Araştırma kapsamında bu değerlerin konum ve özelliklerini içeren haritalar oluşturulmuştur.

➤ Vadide yer alan 12 kaya kilisesi ve Selime Katedrali, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1. Derece arkeolojik sit olarak tescil edilmiştir. Tescilli kiliselerin duvar ve tavanlarında freskler bulunmaktadır. Ancak, kiliseler ve içlerindeki freskler koruma altında olmalarına rağmen aşırı tahrip edilmiş ve bakımsız durumdadır. Bu yapılarda, herhangi bir onarım ve koruma çalışması görülmemektedir. Ayrıca, turist ziyaretlerine açık olmasına rağmen hiçbiri turistlere hizmet edebilecek alt yapıya sahip değildir. Sadece tescilli kiliselere ulaşım için yön levhaları bulunmakta, bunun dışında bilgilendirme ve uyarı levhaları bulunmamaktadır.

➤ Tescil edilmiş değerler dışında, Ihlara Vadisi’nde tescil edilmemiş pek çok kilise veya mağara tespit edilmiştir. Ihlara-Belisırma arasındaki bölgede daha çok kaya oyma yapılar görülürken, bunların bir kısmına kaya düşmeleri sebebiyle ulaşılamamaktadır. Belisırma-Selime arasındaki yapılar ise daha çok peribacalarına oyulmuş yapılar şeklindedir. Özellikle Yaprahisar çevresinde iyi korunmuş ancak tescil edilmemiş ve turist ziyaretine açılmamış yapılar mevcuttur. Bu bölgedeki

yapılar turist ziyaretine açılmadığı için yerel halk tarafından depolama alanı olarak kullanılmakta ve yanlış kullanım sebebiyle tahrip edilmektedir.

➤ Araştırma alanında bulunan ve 3. Derece arkeolojik sit alanı kapsamında tescil edilmiş eski evlerde, restorasyon çalışması uzun ve masraflı bir süreç gerektirdiği için evlerin çoğu terk edilmiş ya da hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, araştırma alanında tescil edilmemiş ve genellikle hayvan barınağı veya samanlık olarak kullanılan yer altı mağaraları da tespit edilmiştir.

➤ Ihlara Vadisi, Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak koruma altındadır. Ayrıca; vadi içi 1. derece arkeolojik ve doğal sit alanı, vadi yerleşmeleri ise 3. derece sit alanı olarak koruma altındadır. Ancak, arazi çalışmalarında bu alandaki koruma ile ilgili çalışma ve uygulamaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Ihlara Vadisi ile ilgili yapılan bir çalışmada da, Özel Çevre Koruma Kurumu'nun bölgeye ayırdığı bütçenin yetersiz olması, alandaki doğal ve kültürel potansiyelin belirlenmemesi ve yöre halkının taleplerinin dikkate alınmaması, alandaki koruma ile ilgili çalışmaların yetersiz olması ve çevre düzeni planının iyi işleyememesinin nedenleri olarak gösterilmektedir (Gülkal, 1999).

“Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerleri Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı’ndaki değerler ile bütünleşik midir?”, “Ihlara Vadisi, mekansal olarak Kapadokya ile bütünleşmenin neresindedir?” ve “Ihlara Vadisi’nin Kapadokya Bölgesi’ne göre turizm bakımından yeri ve önemi nedir?” araştırma sorularına karşılık aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

➤ Ihlara Vadisi’ndeki kültürel peyzaj değerleri ile Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı’ndaki kültürel peyzaj değerleri

yapısal anlamda benzerlik göstermektedir. Her iki alanın da volkanik süreçler sonucu oluşmuş olması ve kaya oyma mekanlarıyla insanlar için ibadet ve barınma amaçlı kullanılması alanların kültürel peyzaj bağlamında benzerliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, dünya mirası alanının karışık kategorisinde bulunmasına rağmen kültürel peyzaj kategorisinde geçici listede olması alanın bir kültürel peyzaj alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumdan ve iki alanın benzerliğinden hareketle Ihlara Vadisi'nin de bir kültürel peyzaj alanı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bunun yanında, Ihlara Vadisi dünya mirası alanına karayoluyla 75 km mesafede bulunmakta ve bu anlamda mekansal olarak da bütünlük taşımaktadır. Turistlerin neredeyse tamamının Ihlara Vadisi'ni Kapadokya turlarının bir bölümünde ziyaret ediyor olması ve yerel yöneticilerin Ihlara'nın Kapadokya'nın giriş kapısı olduğunu düşünmesi bu bütünlüğü destekler niteliktedir. Ancak, bu özelliklere rağmen Ihlara Vadisi dünya mirası alanı sınırları içinde bulunmamaktadır.

Ihlara Vadisi'nde turizm faaliyetleri, 1970'li yıllarda Ürgüp merkezli olarak başlayan turizm hareketini takiben başlamıştır. Ancak, Ihlara Vadisi Kapadokya turlarının sadece birkaç saatlik kısmında ziyaret edilen bir alan konumundadır. Bu nedenle, Ihlara çevresinde konaklama ve diğer harcamalar gerçekleştirilmemektedir. Bu durum da, Ihlara Vadisi çevresindeki yerel halkın, Göreme ve çevresindeki halktan farklı olarak, turizm dışı işlerde istihdam edilmesi ve halkın turizmden pay alamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

“Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili tutumları nasıldır?”, “Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin memnuniyet düzeyleri nasıldır?”, “Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ile ilgili önerilere

ilişkin tutumları nasıldır?” ve “Ihlara Vadisi’ni ziyaret eden turistlerin bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzaj değerlerinin korunması ile ilgili görüşleri, memnuniyet düzeyleri ve alan ile ilgili önerileri çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” araştırma sorularına karşılık aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

➤ Turistlerin alana yönelik memnuniyet düzeyleri incelendiğinde; Ihlara Vadisi’ne ulaşım, alanda konaklama, yeme-içme mekanları, hediyelik eşya dükkanları gibi turizm alt yapısına ilişkin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’deki çeşitli alanlarda yapılan çalışmalarda da, bu çalışmadaki duruma benzer şekilde turistlerin altyapı hizmetlerinden memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir (Çakıcı ve Aksu, 2006; Belkayalı ve Akpınar, 2009). Bu durum da, Türkiye’deki turizm altyapısında genel olarak çeşitli sorunların olduğunu düşündürmektedir.

➤ Ihlara Vadisi’ni ziyaret eden turistlerin, alandaki doğal ve kültürel peyzaj değerlerine ilişkin memnuniyet düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bu durum yapılan başka çalışmalarda olduğu gibi (Chi and Qu, 2008; Demir, 2010; Talay vd., 2010) Ihlara’da da, turistlerin daha çok alanı doğal ve kültürel peyzaj özellikleri için tercih ettiği ve bu yöndeki beklentilerinin karşılandığı düşünülmektedir.

➤ Turistlerin, genel olarak alandaki turizmin mevcut durumuna ilişkin tutum düzeyleri orta düzeyde; alandaki turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin öneriler konusundaki tutumları ise yüksek düzeyde bulunmuştur.

➤ Turistler, Ihlara Vadisi’nde oturak, çöp kutusu, tuvalet gibi turistik ihtiyaçlar ve ziyaretçi merkezi, harita, broşür gibi bilgilendirme araçları ile tanıtım, pazarlama ve alt yapı hizmetlerinin yetersiz olduğu görüşündedir. Turistlerin Ihlara

Vadisi'ndeki alt yapı hizmetlerini yetersiz bulmaları, alanda konaklama ve yeme-içme faaliyetlerine katılmamalarının bir nedeni olarak düşünülebilir.

➤ Turistler, yerel halkın Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerine katılımını desteklemektedir. Ayrıca, Ihlara Vadisi çevresindeki eski evlerin restore edilip, pansiyon şeklinde yerel halk tarafından işletilmesi konusunda olumlu tutuma sahiptirler. Literatürdeki çeşitli çalışmalarda da, yerel halkın turizme katılımının ve yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmış olmasının turist memnuniyetini ve turizmin sürdürülebilir gelişimini artırdığı ifade edilmektedir (Çalışkan, 2009; Altınkaya Özmen, 2007; Özelçi Eceral ve Altınkaya Özmen, 2009). Turistlerin kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve yerel halkın turizme katılımı konusunda olumlu tutuma sahip olması da, Ihlara Vadi'sindeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

➤ Turistlerin memnuniyet düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması sonucunda; yabancı turistlerin ve eğitim seviyesi daha düşük olan turistlerin alandaki alt yapı hizmetlerine yönelik memnuniyet düzeyleri anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden yabancı turistlerin memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olmasının sebebi, turist rehberlerinin ve konaklama-yeme içme mekanı sahiplerinin yabancı turistlere çok daha ilgili ve misafirperver davranmalarının olabileceği düşünülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça memnuniyet seviyesinin düşmesinin nedeni de, Eagles et al., (2002) tarafından da belirtildiği gibi; eğitim seviyesi arttıkça, daha yüksek kaliteli hizmet alma isteğinden kaynaklandığını düşünülmektedir. Bu çalışmada, cinsiyet değişkenine göre memnuniyet düzeyinde farklılık tespit edilmemiş olmasına rağmen farklı bölgelerde yapılan çalışmalarda kadınların memnuniyet düzeylerinin erkeklere göre anlamlı

olarak farklı bulunmuştur (Aksu vd., 2008; Gürbüz 2009). Bu çalışmada, farklılık tespit edilmemesinin sebebi, Ihlara Vadisi'ni ziyaret eden turistlerin cinsiyete göre benzer ziyaret motivasyonuna sahip olmaları şeklinde düşünülebilir.

➤ Turistlerin alanı ziyaret sayısı değişkenine göre, turizm alt yapısına ilişkin memnuniyet düzeyleri alanı ilk defa ziyaret eden turistlerin lehine anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçtan, alanı ilk defa ziyaret edenlerin alandaki turistik alt yapının yeterli olduğunu düşünmesine rağmen, alanı birden fazla ziyaret edenlerin alandaki altyapı hizmetlerinde bir değişme ve gelişme olmadığını fark ettikleri için memnuniyet düzeylerinin düşük kaldığı düşünülebilir.

➤ Turistlere uygulanan diğer ölçekler, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilere ilişkin tutumu ölçmeye yöneliktir. Bu ölçekler için yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmalarda; turizm faaliyetleri ve alanın korunmasının mevcut durumu ve önerilerine ilişkin tutumlarında yaş grubu daha düşük olan turistlerin lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ihlara Vadisi'nin kültürel peyzaj özellikleri ile ön plana çıkan bir bölge olmasına rağmen gençlerin bölgedeki turizm faaliyetlerinin mevcut durumu konusunda daha yüksek tutuma sahip olmalarının sebebi, vadiye merdivenle iniş-çıkışta yaşanan zorluk ve vadi içinde yürüyüş yollarının yaşlılara uygun olmaması olarak düşünülebilir. Yaşlı turistler bu bölgede karşılaştıkları zorluklar sebebiyle alandaki turizme karşı olumlu tutum geliştirememektedirler.

➤ Eğitim düzeylerine göre oluşturulan gruplar arasında, turistlerin alandaki turizm faaliyetleri ve alanın korunmasına yönelik öneri puanları açısından, üniversite eğitime sahip turistlerin lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuç, literatür ile uyum göstermektedir. Yapılan çalışmalara göre, eğitim seviyesi artıkça koruma

bilincinin, sürdürülebilir turizme karşı olumlu tutumun ve kültürel bölgeleri ziyaret isteğinin, bu çalışmada da olduğu gibi arttığı görülmektedir (Eagles, 2002; Özdiçiner, 2008). Bu çalışmada da eğitim düzeyi yüksek turistler alanın sürdürülebilir gelişimine yönelik öneriler konusunda olumlu tutuma sahiptir.

“Ihlara Vadisi’ndeki yerel halkın bölgedeki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzajın korunması ile ilgili görüşleri nasıldır?” araştırma sorusuna karşılık aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

➤ Ihlara Vadisi içindeki yerleşmelerde yaşayan yerel halk, alanda devam eden turizm faaliyetlerinden pay alamadığını, geçimlik düzeyde tarımla uğraştığını ancak turizm faaliyetlerine katılma konusunda istekli olduklarını dile getirmektedir. Ihlara Vadisi’nde yapılan bir diğer çalışmada da yerel halkın turizme katılım isteği vurgulanmaktadır (Gülkal, 1999). Kapadokya Bölgesi’nde yapılan bir çalışmada ise, turizme yerel katılımın sağlanmasının Kapadokya Bölgesi’nde turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Tosun, 1998). Ihlara Vadisi’nde de yerel halkın turizme dahil edilmesi, alandaki turizmin sürdürülebilirliği yönünde en önemli adımlardan biri olacaktır.

➤ Yerel halk turizme katılımı ekonomik kazanç elde etmek için istemektedir. Literatürdeki farklı çalışmalarda, yerel halkın turizmin gelişimini istemesi ve olumlu ekonomik yararlar sağlaması arasında doğru orantı bulunduğu belirtilmesi (Andereck et al., 2005; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Kurt, 2009; Gürsoy and Rutherford, 2004; Lepp, 2007; Takano, 2008), Ihlara Vadisi’nde de, yerel halkın turizm ile ilgili olarak en fazla turizmin ekonomik yönünden bahsetmesi durumunu desteklemektedir

➤ Ihlara Vadisi'ndeki yerel halk, turizmin gelişimine ve turistlere karşı olumlu tutuma sahip olması yanında turizme katılım konusunda teşvik ve eğitim istemektedir.

➤ Ihlara Vadisi'ndeki yerel halk, kültürel peyzaj değerlerinin vadi içi ile sınırlı olmak şartıyla koruması gerektiğine inanmaktadır. Koruma sınırlarının; evlerde tadilata izin verilmediği gerekçesi ile eski evleri kapsamasını istememektedirler. Bu sonuçtan hareketle, yerel halkın Ihlara Vadisi'nde yer alan kilise, mağara, freskler gibi kültürel peyzaj değerlerinin turizm için öneminin farkında olduğu düşünülebilir. Ancak, halk eski evlerin turizm amaçlı kullanılması konusunda aynı bilinçte değildir. Eski evleri korumanın onlara zarar verdiğini düşünmektedirler.

“Yerel yöneticilerin Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri ile ilgili görüşleri nasıldır?” araştırma sorusuna karşılık aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

➤ Yerel yöneticiler, turistler ve yerel halk ile paralel olarak alanda konaklama imkanlarının ve diğer alt yapı hizmetlerinin yetersiz ve Nevşehir'deki tesisler ile rekabet gücünün düşük olduğunu düşünmektedir.

➤ Yerel yöneticiler, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılamamasının sebebi olarak halkın girişimci olmaması olduğunu dile getirmektedir. Bununla birlikte vadi içinde gerçekleştirmek istedikleri çeşitli uygulamalar halkı turizm faaliyetlerinin tamamen dışında bırakacak sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla bağdaşmayan yaklaşıma sahiptir. Yüksel et al., (1999) tarafından Pamukkale'de yapılan çalışmada yöneticilerin yerel halkın dahil edilmediği turizm planlarının başarısız olacağı yönündeki görüşlerine rağmen Ihlara'da yöneticilerin bunun tam

tersi düşünce içinde olmaları bu bölge turizminin sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir durumdur.

➤ Ihlara Vadisi'ndeki yerel yöneticilerin turizm planlaması yönünde bir girişimi bulunmamaktadır. Bununla birlikte alandan sorumlu kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliği ve yetki çatışmalarının varlığı da planlama yaklaşımını güçleştirmektedir. Ürgüp'te yapılan çalışmada da Ihlara Vadisi'ndekine benzer bir şekilde yasal sistemin, planlama ve sürdürülebilirlik girişimlerini engellediği vurgulanmaktadır (Tosun, 1998).

“Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri sürdürülebilir nitelikte midir?”

araştırma sorusuna cevap olarak aşağıdaki sonuç elde edilmiştir:

➤ Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin Gebhard et al., (2008) tarafından hazırlanan sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirilmesi sonucunda, kriterlerin yarısından fazlasının düşük seviyede olması, bununla birlikte yönetim ve izleme kriterinin eksik olması sebebiyle, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir nitelikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Ihlara Vadisi'nde geliştirilecek sürdürülebilir turizmde; kısa, orta ve uzun vadeli uygulamalarda hangi uygulamalara öncelik verilmelidir?”

araştırma sorusuna karşılık aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

➤ Alanda gerçekleştirilecek sürdürülebilir turizmde öncelikleri belirlemek üzere analitik hiyerarşi süreci tekniği uygulanmıştır. Tüm faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesi sonucunda; en uygun alternatif kültürel peyzaj değerlerinin korunması, ikinci alternatif turist memnuniyeti ve üçüncü alternatif ise yerel halkın kalkınması olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuca göre, vadide

gerçekleştirilecek sürdürülebilir turizm uygulamalarında kısa vadeli hedef olarak koruma, orta vadeli hedef olarak turist memnuniyetinin sağlanması ve uzun vadeli hedef olarak yerel halkın kalkınması öngörülmektedir.

➤ ***Bu araştırma sonucunda ulaşılan iki temel sonuç şu şekilde özetlenebilir:***

Ihlara Vadisi'ndeki kültürel peyzaj değerlerinin sistematik olarak tanımlanması ve envanterinin oluşturulması sonucunda alandaki değerlerin UNESCO tanımlamalarına göre "Kültürel Peyzaj" kategorisine uygun olduğu saptanmıştır.

İkinci önemli sonuç ise, alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizme uygun nitelikte olmadığıdır.

6. IHLARA VADİSİ'NDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME YÖNELİK ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, analitik hiyerarşi süreci ile ortaya çıkan sonuçlara uygun olarak geliştirilecek sürdürülebilir turizm uygulamaları için öneriler geliştirilmiştir. Bu bölümde sunulan öneriler, sadece yapılan araştırmanın sonuçlarına uygun önerilerdir. Ihlara Vadisi ile ilgili yapılacak uygulamalarda yerel ve ulusal ölçekte yöneticiler ile planlayıcılara fikir vereceği düşünülmektedir.

Bu öneriler sıralanırken öncelikle analitik hiyerarşi sürecinin (AHS) sonuçlarına uygun olarak kısa, orta ve uzun vadeli öneriler başlığı altında değerlendirilmiştir. Her bir başlığın içindeki önerilerin sıralaması yine AHS sonuçlarına göre yapılmış, önerilerin içeriğinin geliştirilmesinde alanda yapılan diğer çalışmaların sonuçlarından yararlanılmıştır. Ihlara Vadisi'ne yönelik sürdürülebilir turizm uygulamaları için öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Kısa vadede gerçekleştirilmesi gereken öneriler:

✓ Kısa vadede öncelikli olarak yapılması gereken; alandaki kültürel peyzaj değerlerinin etkin olarak korunmasıdır.

✓ Alanı koruma ile ilgili iki yaklaşım esas alınabilir. Birincisi, alanda hâlihazırda var olan özel çevre koruma statüsündeki korumanın etkin hale getirilmesidir. Bunun için öncelikle yasal düzenlemenin kültürel peyzaj değerlerini, turistleri ve yerel halkı dikkate alacak şekilde değiştirilmesi ve mali kaynakların artırılması gerekmektedir.

✓ Koruma ile ilgili ikinci yaklaşım ise alanın uluslar arası koruma statüsüne ulaştırılmasıdır. Bunun için; alandaki kültürel peyzaj değerlerinin coğrafyacı, peyzaj

mimarı, sanat tarihçisi, arkeolog gibi farklı disiplinlerden uzman kişilerce tespitinin yapılması ve envanter çalışmalarının tamamlanmasının ardından, Ihlara Vadisi'nin UNESCO Dünya Mirası Kültürel Peyzaj Alanı kategorisinde tespit edilmesi ya da Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası alanına dahil edilmesi için ilgili kurumlara başvurulara bulunulmalıdır.

✓ Alandaki kültürel peyzaj değerlerinin tespiti yapıldıktan sonra coğrafi bilgi sistemleri temelli bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Bu veri tabanı, izleme, koruma ve zonlama çalışmalarında planlayıcılara yardımcı olacaktır. Ayrıca bu veri tabanı sonraki süreçlerde alandaki paydaşların ve özellikle turistlerin yararlanabileceği bir turistik bilgi sistemini de dönüştürülebilir.

✓ Alan ile ilgili koruma ve düzenleme çalışmalarında ise, alanda bulunan kültürel peyzaj değerleri arasında bir sıralama önerilmektedir. Alanda yer alan kilise, katedral ve fresklere koruma ve onarım çalışmalarında öncelik verilmelidir.

✓ Daha önceden tescili yapılmış kiliselerin içleri temizlenmeli, tahrip edilmiş freskler aslına uygun olarak onarılmalıdır. Kiliselerin çevrelerindeki yoğun çalılar ve düşmüş kaya blokları temizlenerek çevre düzenleri tamamlanmalıdır.

✓ Kiliselerin önlerine, alandaki doğal malzeme olan taş kullanılarak, doğa ile uyumlu bilgi levhaları yerleştirilmelidir. Bu levhalarda, kilisenin dönemi, yapısal ve sanatsal unsurları ile birlikte koruma kapsamındaki yerine (tescil tarihi vs.) verilmelidir.

✓ Ayrıca, kiliselere ulaşım için kullanılan merdiven ve patikaların bakımı yapılmalıdır. Ulaşım için kullanılan levhalar, doğal ortama uyumlu, çeşitli dillerde ve malzeme, boyut anlamında standardize hale getirilmelidir.

✓ Kiliseler, kaya düşmesi gibi tehlikeler içeriyorsa uygun önlemler alınmalı ve uyarı levhaları yerleştirilmelidir.

✓ İkinci aşamada, tescili yapılmamış kiliseler ele alınmalıdır. Bu kiliseler tescil edilmeli ve tescilli olan kiliseler için yapılan uygulamalar bunlar için de gerçekleştirilmelidir.

✓ Bunun yanında; tescilli olmayan kiliselerden kaya düşmeleri sebebiyle ulaşılamayanlardan, en azından vadi tabanına yakın olanlarda gerekli temizlemeler yapılarak ve önlemler alınarak ulaşılabilir hale getirilmesi sağlanmalıdır.

✓ Selime Katedrali, çevresinde temizlik ve bakım çalışmaları yapılarak koruma önlemleri artırılmalıdır. Ayrıca; girişe katedral ile ilgili yeterli bilgi ve krokileri içeren bilgilendirme panosu yerleştirilmelidir. Katedral içinde ise; odaların girişlerine tanıtıcı levhalar yerleştirilmelidir. Katedralden anayola doğru olan kaya düşmelerine karşı önlemler alınmalıdır. Ayrıca; katedral çevresinin sınırları belirlenerek yapının arka tarafından gerçekleşen kontrolsüz girişler engellenmelidir.

✓ Yaprakhisar'da bulunan peri bacalarına oyulmuş ve samanlık olarak kullanılan yapılar temizlenmeli ve tescil edilerek korunmalıdır.

✓ Eski evler, koruma altına alınarak düzenlemeler yapılacak kültürel peyzaj değerleri arasında kilise, katedral ve fresklerden sonra üçüncü sıradadır. Yerleşmelerde bulunan eski evler yöresel mimariye uygun olarak restorasyon çalışmaları başlatılmalıdır. İlk aşamada tüm evlerin restore edilmesi mümkün değildir. Ancak, örnek uygulamalarla başlaması, mülk sahibi olan yerel halkı harekete geçireceği ve restorasyon çalışmalarının bireysel olarak da devam edeceği düşünülmektedir.

✓ Koruma çalışmaları ile ilgili olarak son aşamada ise; yer altı mağaralarının yerleri tespit edilmeli ve samanlık ve çöplük olarak kullanılanlar temizlenmelidir.

✓ Diğer kültürel peyzaj değerlerinden olan bezirhaneler için de kiliselerde olduğu gibi bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Kapalı durumda bulunan, Ihlara Kasabası'ndaki bezirhane ise turist ziyaretlerine açılmalıdır.

✓ Kültürel peyzaj değerlerinin korunması amaçlı çalışmaların uygulanması ve korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için Ihlara Vadisi ve Selime Katedrali'nden elde edilen gelirin büyük bir kısmı bu değerlerin korunması ve bakımına ayrılmalıdır.

Kısa vadede gerçekleştirilecek önerilerin orta ve uzun vadeli hedeflerin de gerçekleştirilmesinde etkisi olacağı düşünülmektedir.

Orta vadede gerçekleştirilmesi gereken öneriler:

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için orta vadedeki hedef turist memnuniyetinin artırılmasıdır. Bu amaçla gerçekleştirilebilecek öneriler ise şöyle sıralanabilir:

✓ Öncelikle, Ihlara Vadisi ve çevre yerleşmelerinde turistlerin konaklayabileceği yüksek hizmet ve kaliteye sahip konaklama tesisleri açılmalıdır. Bu tesisler restore edilen evlerin pansiyon şeklinde düzenlenmesi ile olabileceği gibi özgün mimariye yakın özelliklerde yeni binalar da olabilir. Konaklama tesislerinde kalite ile birlikte çevresel kaynakları koruma amaçlı olarak tesislerin enerji ve su kullanımları sürdürülebilir uygulamaları barındırmalıdır.

✓ Konaklama tesisleri dışında, alandaki yeme-içme mekanlarının sayıca ve kalite bakımından iyileştirilmesi gerekmektedir. Kaliteli ve ilgi çekici özelliklerdeki

konaklama tesisleri ve yeme-içme mekanlarının artırılması, turistlerin alanda konaklamasını ve daha fazla zaman geçirmesini sağlayacaktır. Ayrıca, bu şekilde turistlerin alanı birden fazla defa ziyaret etmeleri ve her ziyaretten memnuniyet duymaları sağlanabilir. Ancak, bu tesislerin işletmeleri mutlaka yerel halk tarafından gerçekleştirilmelidir.

✓ Turistlerin memnuniyetini ve alana ilişkin imajlarını geliştirmek amacıyla, alanın iyi tanıtıldığı ve pazarlandığı internet sitesi hazırlanmalıdır. Sitede alandaki kültürel peyzaj değerleri ve korunmaları ilgili bilgi, interaktif ve sorgulama yapılabilir harita ve alandaki hizmetler hakkında bilgiler yer almalıdır. İnternet sitesi İngilizce, Almanca, Japonca gibi farklı dillerde de hazırlanmalıdır.

✓ Kapadokya turlarının bir kısmında kısa süreli ziyaretler yerine sadece Ihlara Vadisi, Belisırma ve Selime'yi kapsayan turların düzenlenmesi teşvik edilmelidir. Turistlerin, vadi içinde geçirdikleri sürenin seyahat acenteleri tarafından uzatılması ve böylece vadideki kültürel peyzaj değerlerini tanımaları sağlanmalıdır. Bunun için, Ihlara-Belisırma arası kısa yürüyüş ve Ihlara-Selime arası uzun yürüyüş güzergahları ve turları oluşturulmalıdır. Böylece, turistlerin ziyaret etmedikleri Belisırma-Yaprakhisar ve Selime gibi mekanları görmeleri de sağlanacaktır.

✓ Turist memnuniyetini artırmak amacıyla ikinci aşamada yapılacak uygulamalar, turistik ekipman ve bilgilendirme ile ilgilidir.

✓ Turistlerin istekleri arasında bulunan bilgilendirme ve uyarı levhaları ile eksiklerin koruma çalışmaları kapsamında tamamlanmış olacağı düşünülmektedir. Ancak, turistlerin bilgilendirilmesi amacıyla vadi girişinde etkin çalışan bir ziyaretçi merkezi oluşturulmalıdır. Bu merkezden vadi ile ilgili ayrıntılı bilgi içeren broşür,

harita temin edilebileceği gibi bilgilendirme amaçlı olarak ve çeşitli engelleri sebebiyle vadiye inemeyenler için vadi ile ilgili video gösterimleri olmalıdır.

✓ Kilise bilgilendirme levhalarında, uyarı ve yön levhalarında, broşür, harita ve video gösterimlerinde ve diğer gerekli alanlarda yabancı dilde de uygulamalar olmalıdır. Bu şekilde, yabancı turistlerin ihtiyaçları dikkate alındığı takdirde alana ilişkin olumlu tutumları artacaktır.

✓ Vadiye inerken kullanılan merdivende bakım ve onarım çalışmaları yapılmalıdır. Merdivenin korkulukları yenilenmelidir. Ayrıca, merdiven boyunca dinlenme amacıyla çeşitli aralıklarla oturaklar yerleştirilmelidir.

✓ Vadi içindeki, Ihlara-Belisırma ve Belisırma-Selime arasındaki Melendiz Çayı'nın güney tarafında bulunan yürüyüş amaçlı patika düzenlenmelidir. Patika güzergahı üzerindeki düşen kayalar temizlenmeli ve zemini doğal yapıya uyumlu olarak taş döşenmelidir. Turistlerin vadinin iki tarafını da görmelerine imkan sağlamak için çayın karşı tarafındaki yoğun çalı ve kaya blokları temizlenerek, karşı tarafta da patika oluşturulmalıdır.

✓ Vadi girişindeki tuvaletler ortama uyumlu olarak yeniden inşa edilmeli ve her zaman temiz olması sağlanmalıdır.

✓ Vadi içinde belirli aralıklarla oturak, çöp kutusu, aydınlatma gibi malzemeler artırılmalıdır.

✓ Vadiyi iyi gören noktalara seyir terasları yapılmalıdır. Hâlihazırdaki seyir teraslarının ise gölgelik, oturak gibi eksikleri tamamlanmalı, bakım ve onarım çalışmaları yapılmalıdır.

✓ Vadi için gerçekleştirilecek merdiven, bilgilendirme araçları, tuvalet, oturak vb gibi uygulamalarda yaşlı turistlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.

✓ Düşük eğitim seviyesindeki turistlerin kültürel peyzaj değerlerine ilgisini ve değerleri koruma bilincini artırabilecek ilgi çekici uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Bunun için ziyaretçi merkezindeki görsel ve video gösterimleri artırılabilir.

✓ Turistlerin beklentileri arasında bulunan kültürel peyzaj değerlerinin korunması ise; kısa vadede gerçekleştirilecek olan hedefler arasındadır. Bununla birlikte; yerel yöneticilerin ve sivil toplum kuruluşlarının kültürel peyzajı koruma ile ilgili çalışmalar yapması ve koruma bilincini yaymak için girişimlerde bulunması sağlanmalıdır.

✓ Turistlerin beklentileri arasında son sıralarda yer alan yerel halkın turizme katılımı ve eski evlerin turizm amaçlı kullanımı uzun vadede gerçekleştirilecek öneriler arasında ele alınması daha doğru olacaktır.

Turistlerin beklentilerine yönelik olarak gerçekleştirilecek uygulamalarla turist memnuniyetinin artması ve alanı ziyaret sürelerinin artması beklenmektedir. Bu durum da dolaylı olarak uzun vadede gerçekleştirilmesi önerilecek çalışmalara destek sağlayacaktır.

Uzun vadede gerçekleştirilmesi gereken öneriler:

Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için uzun vadedeki hedef yerel halkın kalkınmasının sağlanmasıdır. Bu aşamada gerçekleştirilecek önerilerin bazıları turist beklentilerini de karşılamaya yöneliktir. Bu amaçla gerçekleştirilebilecek öneriler ise şöyle sıralanabilir:

✓ Bu aşamada öncelikli olarak yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımı sağlanmalıdır. Bunun için de yerel halkın ilk beklentisi turistik iş imkanlarının artırılmasıdır.

✓ Turist memnuniyetini artırmak için planlanmış olan konaklama ve yeme-içme mekanlarını yerel halkın açması ve işletmesi sağlanmalıdır.

✓ Yerel halktan özellikle kadınların; el sanatları ve yöresel kuru yiyecek satışı yapabilecekleri küçük bir pazar alanı düzeninde tezgahlar oluşturulmalıdır. Bu tezgahlar; Ihlara Vadisi girişi, Selime Katedrali girişi ve Belisırma Köyü'nde kurulabilir. Halkın tezgahlarda kendi hazırladıkları ürünleri temiz bez torba ya da geri dönüşümlü poşetlerde, el değmeden satış yapmaları sağlanmalıdır.

✓ Yerel halktan istekli bireyler, vadi içindeki kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri, önemi ve koruma bilinci konusunda eğitilerek yöresel rehberlik anlayışı geliştirilmelidir.

✓ Yerel halkın turizme katılımı, kültürel peyzaj değerlerinin korunması konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla çeşitli panel ve toplantılar düzenlenerek halkın eğitilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, turizme yönelik olarak el sanatları ve yabancı dil kursları açılmalıdır.

✓ Kültürel peyzaj değerlerinin korunması süreci ile başlayan eski evlerin restorasyon çalışmalarına halkın da dahil edilmesi özendirilmelidir. Restorasyon çalışması tamamlanan evlerin, ev pansiyonculuğu amaçlı olarak hizmete açılması konusunda halk teşvik edilmelidir.

Turizm yönetim planı ve izleme sistemi:

Ihlara Vadisi için yukarıda geliştirilen önerilerin uygulamaya geçirilebilmesi amacıyla mutlaka bir turizm yönetim planı hazırlanmalıdır. Ancak, yönetim planının

Ihlara Vadisi'nin Kapadokya Bölgesi'nden ayrı tutulamayacağı düşüncesi ile Kapadokya düzeyinde bölgesel sürdürülebilir turizmin gelişimine yönelik bir planlama olması öngörülmektedir.

Bu plan, alan için politikaları, alanın hedeflerini, karar süreçlerini ve gerekli eylemleri kapsamalıdır. Ayrıca, alanın koruma, kullanma, gelişme ve yönetimine ilişkin süreçleri de içermelidir.

Planlama sürecinin en önemli unsuru ise kuşkusuz, tüm paydaşların bu sürece dahil edilmesidir. Bu nedenle, Kapadokya Bölgesi sınırlarındaki tüm yönetici, yerel halk, tur şirketleri, turistik işletmeler, turistler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla planlama gerçekleştirilmelidir.

Plana dahil olacak kurumlar arasındaki yetki sınırlarının belirlenmesi, farklı koruma statülerini (milli park, özel çevre koruma kurumu, dünya mirası alanı) bünyesinde barındıran Kapadokya Bölgesi için planın önemli adımlarından biri olacaktır.

Kapadokya Bölgesi için yapılacak planlamada ilk önemli yaklaşım doğal ve kültürel mirasın korunması olmalıdır. Planda, alanın bütüncül korunması yönünde sorunlar, çözüm önerileri ve hedefler belirlenmelidir.

Koruma altındaki bölgelerin turizm amaçlı kullanımına yönelik olarak ise, ziyaretçi taşıma kapasitesini belirleyecek sistemler geliştirilmelidir. Bunun yanında, ziyaretçi kullanım alanlarını ve ziyaretçi akışını düzenlemeye yönelik olarak alan kullanım zonlaması ve ziyaret kısıtlamasına yönelik uygulamalar da, planda bulunmalıdır. Ziyaret edilen bölgeler için bilgilendirme sistemlerinin geliştirilmesine yönelik hedefler planda yer alması öngörülen diğer uygulamalardır.

Kapadokya Bölgesi turizm planlamasında koruma ve turizmden etkilenen önemli paydaş gruplarından yerel halkın kalkınmasına yönelik olarak da önlemler yer almalıdır. Planda, özellikle Kapadokya Bölgesi'nin tüm alanlarında yerel halka ekonomik ve sosyal anlamda fırsat eşitliği sağlayacak önlemler yer almalıdır.

Planlama sürecini ise mutlaka izleme ve denetleme takip etmelidir. Planlamaya dahil edilen hedef ve uygulamaların sistemli ve periyodik olarak izlenmesi ve raporlaştırılması gereklidir. İzleme sistemi, uygulanmakta olan planın beklenen etkileri sağlayıp sağlamadığını değerlendirmek açısından önemlidir. İzleme sistemi, Kapadokya Bölgesi'ndeki korunan alanlarda ziyaretçi etkisini sistematik olarak değerlendirmelidir. Bu şekilde olumsuz etkilerin hızlı belirlenmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesi ile doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır. Bunun yanında Kapadokya Bölgesi'nde sağlanan hizmetin kalitesinin izlenmesi ve değerlendirilmesi ile sorunlara kısa sürede müdahale edilmesi ile alandan sağlanan ekonomik fayda da sürdürülebilir olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aas, C., Ladkin, A., Fletcher, J., (2005), "Stakeholder Collaboration and Heritage Management", **Annals of Tourism Research**, V.32, N.1, pp.28-48.
- Abed, M.H. et al., (2011), "Site Selection Using Analytical Hierarchy Process by Geographical Information System for Sustainable Coastal Tourism", **2011 International Conference on Environmental and Agriculture Engineering**.
- Aguilera, P. et al., (2004), "Characterization of Visitors to Natural Areas in the Southeast of Spain", Pineda, F.D., Brebbia, C. A. (ed) içinde, Boston: WITpress.
- Ağaoğlu, Y.S. vd., (2006) "Yabancı Turistlerin Kapadokya'ya Yönelik Tutumları", **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S.34, s.201-210.
- Ahiler Kalkınma Ajansı, (2010), TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde) Bölge Planı 2010-2013.
- Akın, H.M., (2006), **Türkiye'de Ekoturizmin Sürdürülebilir Gelişimi: Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Akova, O., (2006), "Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına Ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", **Akademik İncelemeler Dergisi**, C.2, S.1, s.1-34.
- Akpınar, N. vd., (2008), **Göreme Tarihi Milli Parkı'nın Rekreatif ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Tespiti**, Ankara: TÜBİTAK, 106Y012 nolu proje sonuç raporu.
- Akpınar, N., (1995), **Madencilik Sonrası Alan Kullanım Alternatiflerinin Değerlendirilmesinde Fuzzy Set Tekniğinden Yararlanma Olanakları Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:1430.
- Akpınar, N., (2003), "Sürdürülebilir Alan Kullanım Planlamasında Alan Kullanım Tiplerine Ait Önceliklerin Simos Prosedürü ve ELECTRE 1 Yöntemi ile Belirlenmesi", **Tarım Bilimleri Dergisi**, C.9, S.2, s.234-242.
- Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2012a), **Aksaray İli Konaklama Tesisleri**, Aksaray.
- Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2012b), **Aksaray İli Ören Yerleri Gelir ve Ziyaretçi İstatistiği (2004-2011)**, Aksaray.
- Aksaray Valiliği, (2009), **Kültür Envanteri (Aksaray-Güzelyurt, 2)**, Aksaray: Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

- Aksu, A. vd., (2008), **Antalya Yöresi Turist Profili Araştırması**, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, AKTOB (Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği) ve ICF Airports.
- Akşit, S., (2007), “Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm”, **Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.23, S.2, s.441-460.
- Akten, M., (2008), **Isparta Ovasının Optimal Alan Kullanım Planlaması Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Akten, S., (2009), **Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçi Etki Yönetim Yaklaşımı (Gölcük Tabiat Parkı Örneği)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Alaeddinoğlu, F., (2007), “Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.5, S.1, s.1-16.
- Alaş, A., Çil, O.H.Ş., (2002), “Aksaray İline İçme Suyu Sağlayan Bazı Kaynaklarda Su Kalite Parametrelerinin İncelenmesi”, **Ekoloji Çevre Dergisi**, C.11, S.42, s.40-44.
- Albacete-Sa’ez, C.A., Fuentes-Fuentes, M.M., Llore’ns-Montes, F.J., (2007), “Service Quality Measurement In Rural Accommodation”, **Annals of Tourism Research**, V.34, N.1, pp.45–65.
- Albaladejo-Pina, I.P., Diaz-Delfa, M.T., (2009), “Tourist preferences for rural house stays: Evidence from discrete choice modelling in Spain”, **Tourism Management**, V.30, pp. 805-811.
- Altanlar, A., Akıncı Kesim M. G. (2009), “Akçakoca İlçesinin Ekoturizm Olanaklarının Değerlendirilmesi”, **Düzce Üniversitesi, Ormancilık Dergisi**, C.5, S.1, s.25- 41.
- Altın, T., (2010), “Hasandağı ve Melendiz Dağı Çevresinde Topografik Faktörlere Göre Yayla ve Ağılların Dağılışı”, **Ankara Üniversitesi, Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.8, S.2, s.189-211.
- Altinkaya Özmen, C., (2007), **Yerel Ekonomik Kalkınma Girişimi Ve Etkileri Beypazarı Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Aminu, M., (2007), **A Geographic Information System (GIS) and Multi-Criteria Analysis for Sustainable Tourism Planning**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malasia: Universiti Teknologi Malaysia.
- Andereck, K.L. et al., (2005), “Residents’ Perceptions of Community Tourism Impacts”, **Annals of Tourism Research**, V.32, N.4, pp.1056–1076.

- Apostolakis, A., (2003), "The Convergence Process In Heritage Tourism", **Annals of Tourism Research**, V.30, N.4, pp.795–812.
- Aref, F., (2011), "Barriers to Community Capacity Building for Tourism Development in Communities in Shiraz, Iran", **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.3, pp.347-359
- Arı, Y. (ed)., (2005c), **20.Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Arı, Y., (2005a), "Peyzajın Morfolojisi (Morphology of Landscape)", Arı, Y. (Ed) içinde, s.53-84.
- Arı, Y., (2005b), "Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı", **Doğu Coğrafya Dergisi**, C.13, S.1, s.311-340.
- Arıbaş, K., (1995), **Aksaray Ovası Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Basılmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Aronsson, L., (2000), **The Development of Sustainable Tourism**, London: Continuum.
- Aşılıoğlu, F., Memlük, Y., (2010), "Frig Vadisi Kültür Mirası Alanlarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, C.2, S.2, s.185-197.
- Avcıkurt, C., (2003), **Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi**, Ankara: Detay Yayınları.
- Ayaş, N., (2007), "Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.9, S.1, s.59 – 69.
- Ayeni, O., (2006), "A Multimedia GIS Database for Planning Management and Promotion of Sustainable Tourism Industry in Nigeria", Germany: Shaping the Changes, **XXXIII FIG Congress Munich**.
- Baciu, N. et al., (2007), "Cultural Landscape And Tourism Potential in the Transylvanian Plain", **Romanian Review of Regional Studies**, V.3, N.2, pp.53-58.
- Bailey, S. O., (2008), **"In Search of Sustainable Tourism: Green Policies and Innovations in the Fifty United States"**, College of Business and Public Management Department of Public Administration, University of Le Verne, Basılmamış Doktora Tezi, USA.
- Ballantyne, R., Packer, J., Falk, J., (2011), "Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling", **Tourism Management**, V.32, pp.1243-1252.

- Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K., (2008), "Environmental awareness, interests and motives of botanic gardens visitors: Implications for interpretive practice", **Tourism Management**, V.29, pp.439-444.
- Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K., (2009), "Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences", **Tourism Management**, V.30, pp.658-664.
- Ballesteros, E.R., Ramirez, M.H., (2007), "Identity and community—Reflections on the development of mining heritage tourism in Southern Spain", **Tourism Management**, V.28, pp.677-687.
- Banerjee, A., (2007), **An Evaluation of The Potential and Limitations of Ecotourism as a Vehicle for Biodiversity Conservation and Sustainable Development in the Protected Areas of India**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: Faculty of the University of Delaware in Environmental and Energy Policy.
- Barre, S., (2009), **Place Identity, Guides and Sustainable Tourism in Canada's Yukon Territory**, Basılmamış Doktora Tezi, Canada: University of Alberta.
- Başoğlan, Ö., (2010), **Mimari Miras Yönetimi ve Sürdürülebilir Turizm: Batı Anadolu Tarihi Kaplıcaları Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Baykal, M.H., (2006), **Acarlar Longozu (Sakarya) Örneğinde Korunan Alanlarda Eğitim Ve Bilinçlendirme Araçlarının Genel Özelliklerinin Saptanması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Baykan, E., (2007), **Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması (Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Baylak, H. M., (2006), **Fiziki Coğrafya Açısından Melendiz Çayı Havzası'nın İncelenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Bayram, N., (2004), **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi**, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Baysan, S., (2001), "Perceptions of the Environmental Impacts of Tourism: A Comparative Study of the Attitudes of German, Russian and Turkish Tourists in Kemer, Antalya", **Tourism Geographies**, V.3, N.2, pp.218-235.
- Beekman, P.H., (1966), **Hasan Dağı - Melendiz Dağı Bölgesinde Pliosen ve Kuaterner Volkanizma Faaliyetleri**, Ankara: Maden Tetkik Arama Enstitüsü Raporu.
- Bekdemir, Ü., Özdemir, Ü., (2002), "Doğu Karadeniz Bölümünde Gelişmekte Olan Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Bektaş Yaylası", **Doğu Coğrafya Dergisi**, C.7, s.7-37.

- Belkayalı, N., Akpınar, N., (2009), “Yalova Termal Kaplıcaları’nın Rekreasyon ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Seyahat Maliyeti Yöntemiyle Tespit Edilmesi”, **Ankara Üniversitesi, Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.7, S.2, s.177-184.
- Berkes, F., (1998), **Sacred Ecology**, USA: Taylor & Francis.
- Besculides, A., Lee, M.E., McCormick, P.J., (2002), “Residents’ Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism”, **Annals of Tourism Research**, V.29, N.2, pp.303–319.
- Bestard, A.B., Nadal, J.R., (2007), “Modelling Environmental Attitudes Toward Tourism”. **Tourism Management**, V.28, pp.688-695.
- Biran, A., Poria, Y., Oren, G., (2011), “Sought Experiences At (Dark) Heritage Sites”, **Annals of Tourism Research**, V.38, N.3, pp.820–841.
- Boakye, K.A., (2012), “Tourists’ views on safety and vulnerability. A study of some selected towns in Ghana”, **Tourism Management**, V.33, pp.327-333.
- Boers, B., Cottrell, S., (2005), “Sustainable Tourism Infrastructure Planning: A GIS Based Approach”, **Proceedings, 2005 Northeastern Recreation Research Symposium**.
- Bojanic, D.C., (2011), “The impact of age and family life experiences on Mexican visitor shopping expenditures”, **Tourism Management**, V.32, pp.406-414.
- Boniface, B., Cooper, C., Cooper, R. (2009), **Worldwide Destinations: The Geography of Travel and Tourism**. London: Routledge.
- Bornhorst, T., Ritchie, J.R.B., Sheehan, L., (2010), “Determinants of Tourism Success for DMOs & Destinations: An Empirical Examination of Stakeholders’ Perspectives”, **Tourism Management**, V.31, pp.572-589.
- Bosque, I.R., Martí’n, H.S., (2008), “Tourist Satisfaction A Cognitive-Affective Model”, **Annals of Tourism Research**, V.35, N.2, pp.551–573.
- Boyd, S., (2002), “Cultural and Heritage Tourism in Canada: Opportunities, Principles and Challenges”, **Tourism and Hospitality Research**, V.3, N.3, pp.211-233.
- Bramwell, B. et al.,(1996), **Sustainable Tourism Management: Principle and Practice**, Netherlands: Tilburg University Press.
- Bramwell, B., Sharman, A., (1999), “Collaboration in Local Tourism Policymaking”, **Annals of Tourism Research**, V.26, N.2, pp.392-415.
- Briassoulis, H., (2002), “Sustainable Tourism and The Question of the Commons”, **Annals of Tourism Research**, V.29, N.4, pp.1065–1085.

- Brown, G., (2006), "Mapping Landscape Values and Development Preferences: A Method for Tourism and Residential Development Planning", **International Journal Tourism Research**, V.8, pp.101–113.
- Brown, T.J., Ham, S.H., Hughes, M. (2010), "Picking Up Litter: An Application of Theory-Based Communication to Influence Tourist Behaviour in Protected Areas", **Journal of Sustainable Tourism**, V.18, N.7, pp.879-900.
- Buckley, R., Ollenburg, C., Zhong, L., (2008), "Cultural Landscape In Mongolian Tourism", **Annals of Tourism Research**, C.35, S.1, s.47–61.
- Bunruamkaewa, K., Murayamaa, Y., (2011), "Site Suitability Evaluation for Ecotourism Using GIS & AHP: A Case Study of Surat Thani Province, Thailand", **Procedia Social and Behavioral Sciences**. V.21, pp.269–278.
- Burçak, M. vd., (2005), "Exploration of the Heat Source and Geothermal Possibilities of the Aksaray Region, Central Anatolia, Turkey", **Antalya: Proceedings World Geothermal Congress**, 24-29 April 2005.
- Burçak, M., (2006), **Aksaray Jeotermal Sahaları (Acıgöl-Zığa-Şahinkalesi) Jeotermal Isı Kaynaklarının Araştırılması ve Jeotermal Sistemlerin Kavramsal Modellemesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Burton, R. (1995) **Travel Geography**. Longman.
- Butler, R., (1999), "Sustainable Tourism: A State of the Art Review", **Tourism Geographies**, V.1, pp.7-25.
- Butler, R., (2000), "Tourism and the environment: a geographical perspective", **Tourism Geographies**, V.2, N.3, pp.337–358.
- Buultjens, J. et al., (2010), "The mining sector and indigenous tourism development in Weipa, Queensland", **Tourism Management**, V.31, pp.597–606.
- Büyüköztürk, Ş. vd., (2009), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., (2010), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Byrd, E.T., Bosley, H.E., Dronberger, M.G., (2009), "Comparisons of Stakeholder Perceptions of Tourism Impacts in Rural Eastern North Carolina", **Tourism Management**, V.30, pp.693–703.
- Cater, E., (1995), "Environmental Contradictions in Sustainable Tourism", **The Geographical Journal**, V.161, N.1, pp.21-28.
- Catibog-Sinha, C., (2008), "Visitor Impact and Biodiversity: A Monitoring Framework for Protected Areas in Southern Highlands, New South Wales,

- Australia”, **Asia Pacific Journal of Tourism Research**, V.13, N.3, pp.245-263.
- Catibog-Sinha, C., Wen, J., (2008), “Sustainable Tourism Planning and Management Model for Protected Natural Areas: Xishuangbanna Biosphere Reserve, South China”, **Asia Pacific Journal of Tourism Research**, V.13, N.2, pp.145-162.
- Cengiz, T., (2003), **Peyzaj Değerlerinin Korunmasına Yönelik Kırsal Kalkınma Modeli Üzerine Bir Araştırma: Seben İlçesi (Bolu) Alpağut Köyü Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Cengiz, T., Çelem, H., (2003), “Kırsal Kalkınmada Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Yönteminin Kullanımı”, **Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi**, C.1-2, s.144-153.
- Chaminuka, P. et al., (2012), “Tourist Preferences for Ecotourism in Rural Communities Adjacent to Kruger National Park: A choice Experiment Approach”, **Tourism Management**, V.33, pp.168-176.
- Chang, G., Caneday, L., (2011), “Web-Based GIS in Tourism Information Search: Perceptions, Tasks and Trip Attributes”, **Tourism Management**, V.32, pp.1435-1437.
- Chaudhuri, T., (2009), **Social Universe of a Protected Area: Community-Based Ecotourism in Periyar Tiger Reserve**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: University of Washington.
- Chen, C., Chen, F., (2010), “Experience Quality, Perceived Value, Satisfaction and Behavioral Intentions for Heritage Tourists”, **Tourism Management**, V.31, pp.29-35.
- Chen, C., Chen, S.H., Lee, H.T., (2011), “The Destination Competitiveness of Kinmen's Tourism Industry: Exploring the Interrelationships Between Tourist Perceptions, Service Performance, Customer Satisfaction and Sustainable Tourism”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.2, pp.247-264.
- Chen, L., Chen, J.S., (2011), “The Motivations and Expectations of International Volunteer Tourists: A Case Study of Chinese Village Traditions”, **Tourism Management**, V.32, pp.435-442.
- Chhabra, D., (2009), “Proposing a Sustainable Marketing Framework for Heritage Tourism”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, V.3, pp.303-320.
- Chi, C.G.Q., Qu, H., (2008), “Examining the Structural Relationships of Destination Image, Tourist Satisfaction and Destination Loyalty: An Integrated Approach”, **Tourism Management**, V.29, pp.624–636.
- Choi, A.S. et al., (2010), “Economic Valuation of Cultural Heritage Sites: A Choice Modeling Approach” **Tourism Management**, V.31, pp.213-220.

- Choi, H.C., Murray, I., (2010), "Resident Attitudes Toward Sustainable Community Tourism", **Journal of Sustainable Tourism**, V.18, N.4, pp.575-594.
- Choi, H.C., Sırakaya, E., (2006), "Sustainability Indicators for Managing Community Tourism", **Tourism Management**, V.27, pp.1274-1289.
- Chou, T., Hsu, C., Chen, M., (2008), "A Fuzzy Multi-Criteria Decision Model for International Tourist Hotels Location Selection", **International Journal of Hospitality Management**, V.27, pp.293-301.
- Chuanrong, Z., (2004), **GIS, Remote Sensing and Spatial Modeling for Conservation of Stone Forest Landscape in Lunan, China**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: The University of Wisconsin-Milwaukee.
- Connell, C., Page, S.J., Bentley, T., (2009), "Towards Sustainable Tourism Planning in New Zealand: Monitoring Local Government Planning Under the Resource Management Act.", **Tourism Management**, V.30, pp.867-877.
- Corrigan, C., Granziera, A., (2010), **A Handbook for the Indigenous and Community Conserved Areas Registry**, UNEP-WCMC.
- Crick-Furman, D., Prentice, R., (2000), "Modeling Tourists' Multiple Values", **Annals of Tourism Research**, V.27, N.1, pp.69-92.
- Currie, R.R., Seaton, S., Wesley, F., (2009), "Determining Stakeholders for Feasibility Analysis", **Annals of Tourism Research**, V.36, N.1, pp.41-63.
- Çakıcı, A.C., Aksu, M., (2006), "Gökçeada'ya Gelen Turistlerin Beklenti ve Tatmin Düzeylerinin Karşılaştırılması", **İşletme Fakültesi Dergisi**, C.7, S.1, s.1-17.
- Çalışkan, S., (2009), **Tarihi Konut İşletmeciliği Ve Kültür Turizmi İlişkisi Beypazarı Örneği**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çelebioğlu, B., (2001), **Aksaray Güzelyurt'ta Büyük Kilise Camii (Hagios Gregories Theologos Kilisesi)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çelebioğlu, B., (2008), **VI-XI. yüzyıllar arasında Kapadokya'da Hıristiyan Dini Mimarisi ve Koruma Metodolojisi**. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çetin, T., (2010), "Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı", **Millî Folklor**, C.22, S.87, s.181-190.
- Çıracı, H., Turgut, S., Kerimoğlu, E., (2008), "Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği", **İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, Mimarlık, Planlama, Tasarım**, C.7, S.2, s.89-102.

- Dal, N., Baysan, S., (2007), “Kuşadası’nda Kıyı Kullanımı Ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları”, **Ege Coğrafya Dergisi**, C.16, s.69-85.
- Deery, M., Jago, L., Fredline, L., (2012), “Rethinking Social Impacts of Tourism Research: A New Research Agenda”, **Tourism Management**, V.33, pp.64-73.
- Demir, Ş.Ş., (2010), “Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisi: Dalyan Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, C.10, S.3, s.1041-1054.
- Demirayak, F., (2006), **Türkiye’de Korunan Alanlar İçin Yeni Bir Yaklaşım Ortaklaşa Yönetim**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Devesa, M., Laguna, M., Palacios, A., (2010), “The Role of Motivation in Visitor Satisfaction: Empirical Evidence in Rural Tourism”, **Tourism Management**, V.31, pp.547-552.
- Devine, A., Devine, F., (2011), “Planning and Developing Tourism within a Public Sector Quagmire: Lessons From and for Small Countries”, **Tourism Management**, V.32, pp. 1253-1261.
- Diedrich, A., Garcia-Buades, E., (2009), “Local Perceptions of Tourism as Indicators of Destination Decline”, **Tourism Management**, V.30, pp.512-521.
- Doğanay, H., (2001), **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Doğaner, S., (1992), “Gemlik Körfezi Kıyılarının Turizm Coğrafyası”, **Türk Coğrafya Dergisi**, C.27, s.59-84.
- Doğaner, S., (1993), “Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Coğrafi Özelliklerin Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi**, C.4, s.23-53.
- Doğaner, S., (1995), “Peribacalarının Turizm Bakımından Önemi”, **Türk Coğrafya Dergisi**, C.30, s.25-39.
- Doğaner, S., (1998), “Türkiye Kıyı Kullanımında Turizm Olgusu”, **Türk Coğrafya Dergisi**, C.33, s.25-52.
- Doğaner, S., (2001), **Türkiye Turizm Coğrafyası**, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Doğdu, M.Ş., (1995), **Melendiz Havzası (Aksaray) Hidrojeoloji İncelemesi**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Dolnicar, S., Leisch, F., (2008), “Selective Marketing for Environmentally Sustainable Tourism”, **Tourism Management**, V.29, pp.672–680.

- DPT, (2004), **İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara: Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Droste, B., Plachter, H., Rössler, M., (1995), **Cultural Landscapes of Universal Value Culture**, London: VCH Publishing.
- Duffy, L. N., (2009), **The University of North Carolina At Greensboro Study Abroad Students' Preparation for and Participation in Sustainable Tourism Practices**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, USA: The University of North Carolina.
- Dyer, P. et al., (2007), "Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia", **Tourism Management**, V.28, pp. 409-422.
- Dyre, D., (2010), **Linking Tourism Resources and Local Economic Development: A Spatial Analysis in West Virginia**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, USA: West Virginia University.
- Eagles, P.F.J., (2009), "Governance of Recreation and Tourism Partnerships in Parks and Protected Areas", **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.2, pp.231-248.
- Eagles, P.F.J., McCool, S.F., Haynes, C.D., (2002), **Sustainable Tourism in Protected Areas. World Commission on Protected Areas**, Spain: Best Practice Protected Area Guidelines Series:8.
- Elhatip, H., (2002), **Aksaray İlindeki Su Kaynakları ve Çevre Sorunları**. Aksaray: Aksaray Valiliği Çevre Koruma Vakfı.
- Emekli, G. İbrahimov, A., Soykan, F., (2006), "Turizmde Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye", **Ege Coğrafya Dergisi**, C.15, s.1-16.
- Emekli, G., (2001), **Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri**, İzmir: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Emekli, G., (2003), "Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri", **Ege Coğrafya Dergisi**, C.12, s.39-50.
- Emekli, G., (2005), "Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm", **Ege Coğrafya Dergisi**, C.14, s.99-107.
- Emekli, G., (2006), "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", **Ege Coğrafya Dergisi**, C.15, s.51-59.
- Emir, O., Avan, A., (2010), "Yabancı Turistlerin Satın Alma Karar Sürecinde Kültürel Varlıkların Etkisi: Konya Örneği", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.24, s.203-219.

- Emre, Ö., (1991), **Hasan Dağı-Keçiboyduran Dağı Volkanizmasının Jeomorfolojisi**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Endresen, K., (1999), **Sustainable Tourism and Cultural Heritage**, NWHO.
- Erkuş-Öztürk, H., Eraydın, A., (2010), “Environmental Governance for Sustainable Tourism Development: Collaborative Networks and Organisation Building in the Antalya Tourism Region”, **Tourism Management**, V.31, pp.113–124.
- Esposito, M., Cavelzani, A., (2006), “The World Heritage and Cultural Landscapes”, **Revista de Turismo y Patrimonio Cultural**, V.4, N.3, pp.409-419.
- Farina, A., (1997), “Landscape Structure and Breeding Bird Distribution in a Sub-Mediterranean Agro-Ecosystem”, **Landscape Ecology**, V.12, pp.365–378.
- Farina, A., (2000), “The Cultural Landscape as a Model for the Integration of Ecology and Economics”, **BioScience**, V.50, N.4, pp.313-320.
- Farina, A., Napoletano, B., (2010), “Rethinking the Landscape: New Theoretical Perspectives for a Powerful Agency”, **Biosemiotics**, V.3, pp.177–187.
- Farrelly, T.A., (2011), “Indigenous And Democratic Decision-Making: Issues from Community-Based Ecotourism in the Boumā National Heritage Park, Fiji”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.7, pp.817-835.
- Feng, X., (2008), **Economic and Socio-Cultural Impacts of Tourism Development in Fenghuang County, China**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: Washington State University.
- Fennell, D., (2003), **Ecotourism**, London: Routledge.
- Fletcher, R. et al., (2007), “Living with Heritage: Site Monitoring and Heritage Values in Greater Angkor and the Angkor World Heritage Site, Cambodia”, **World Archaeology**, V.39, N.3, pp.385-405.
- Fokiali, P. et al., (2006), “Tourism and Sustainable Development Strategies in Rhodes: The Awareness of the Local Societies”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, C.2, S.6, s.25-46.
- Font, X., Harris, C., (2004), “Rethinking Standards From Green to Sustainable”, **Annals of Tourism Research**, V.31, N.4, pp.986–1007.
- Forsyth, T., (1997), “Environmental Responsibility and Business Regulation: The Case of Sustainable Tourism”, **The Geographical Journal**, V.163, N.3, pp. 270-280.
- Fowler, P.J., (2003), **World Heritage Cultural Landscapes 1992 -2002**, France: UNESCO World Heritage Series Papers, V.6.

- Fredline, E., Faulkner, B., (2000), "Host Community Reactions A Cluster Analysis", **Annals of Tourism Research**, V.27, N.3, pp.763-784.
- Garrod, B., Fyall, A., (2000), "Managing Heritage Tourism", **Annals of Tourism Research**, V.27, N.3, pp.682-708.
- Gebhard, K., Meyer, M., Roth, S., (2007), **Sustainable Tourism Management Planning in Biosphere Reserves**. Ecological Tourism in Europe and UNESCO MaB.
- George, R., (2010), "Visitor Perceptions of Crime-Safety and Attitudes Towards Risk: The Case of Table Mountain National Park, Cape Town", **Tourism Management**, V.31, pp. 806-815.
- Ghimere, K.B., Pimbert M.P., (1997), **Social Change Conservation**. London: Earthscan.
- Giraud, R.F., (2011), **Intangible Heritage and Tourism Development at the Tsodilo World Heritage Site**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: University of California, Berkeley.
- Global Sustainable Tourism Council (2012), **The Global Sustainable Tourism Criteria**, (<http://www.gstcouncil.org/sustainable-tourism-gstc-criteria.html>, 12.07.2012).
- Godfrey, K.B., (1998), "Attitudes Towards 'Sustainable Tourism' in the UK: A View From Local Government", **Tourism Management**, V.19, N.3, pp.213-224.
- Goodall, B., (1995), "Environmental Auditing: A Tool for Assessing the Environmental Performance of Tourism Firms", **The Geographical Journal**, V.161, N.1, pp.29-37.
- Goossens, C., (2000), "Tourism Information and Pleasure Motivation", **Annals of Tourism Research**, V.27, N.2, pp.301-321.
- Gordon, K., (2007), **Evaluation of Tools for Sustainability Assessment In Tourism**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, USA: Oklahoma State University,.
- Göçmez, G., (1997), **Aksaray Sıcak ve Mineralli Su Kaynaklarının Hidrojeoloji İncelemesi**, Aksaray: Aksaray Valiliği Yayınları.
- Göçmez, G., Güzel, A., (1994), "Ziga-Yaprakhisar-İlisu-Ihlara-Belisırma (Aksaray) Sıcak ve Mineralli Su Kaynaklarının Korunma Alanları Ve Kirlenebilirliği", Denizli: **Jeotermal Uygulamalar Sempozyumu**, 225-234, Pamukkale Üniversitesi.
- Gönençgil, B., (1998), "Türkiye'de Turizmin Gelişme Süreci İçinde Çevresel Etkiler", **Türk Coğrafya Dergisi**, S.33, s.529-536.

- Güçlü, A., (2007), **Sürdürülebilir Kalkınma Ve Türkiye'nin Çevre Politikaları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gülkal, Ö., (1999), **Ihlara (Kapadokya) Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Yakın Çevresi Örneğinde; Koruma-Kullanma Dengeli Planlamaların Oluşturulmasında Kriterlerin Saptanması**, Basılmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gündüz, S., (2004), **Ankara İli Kalecik İlçesinde Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma**. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Güneş, G., (2002), **Beypazarı-Eğriova Yayla Ekosisteminin Bütüncül Yönetimi Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gürbüz, A., (2009), "Safranbolu'yu Ziyaret Eden Turistlerin Demografik Özelliklerine Göre Turistik Ürünleri Algılama Durumu", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, C.10, S.2, s.217-234.
- Gürbüz, M., Korkmaz, M., (2001), "Ilıca Kasabası'nda Sağlık (Termal) Turizmi", **Türk Coğrafya Dergisi**, C.36, s.87-103.
- Gürler, G., (2007), **Göreme Tarihi Milli Parkı Ve Yakın Çevresinin Jeolojik Miras Açısından Değerlendirilmesi**, Ankara: Jeoloji Etüdüleri Dairesi Başkanlığı, MTA Rapor no: 10989.
- Gürsoy, D., Jurowski, C., Uysal, M., (2002), "Resident Attitudes A Structural Modeling Approach", **Annals of Tourism Research**, V.29, N.1, pp.79-105.
- Gürsoy, D., Rutherford, D.G., (2004), "Host Attitudes Toward Tourism an Improved Structural Model", **Annals of Tourism Research**, V.31, N.3, pp.495-516.
- Güvenç, C., (2007), **Türkiye'deki Termal Turizm Tesislerinin Planlama ve Tasarım İlkelerine İlişkin Bir Model Önerisi (Çanakkale Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Haley, A.J., Snaith, T., Miller, G., (2005), "The Social Impacts of Tourism A Case Study of Bath, UK", **Annals of Tourism Research**, V.32, N.3, pp.647-668.
- Hall, C.M., Lew, A.A., (1998), **Sustainable Tourism: A Geographical Perspective**, USA: Longman.
- Hall, M., Page, S.J. (2002), **The Geography of Tourism and Recreation**. London: Routledge.
- Hampton, M.P., (2005), "Heritage, Local Communities and Economic Development", **Annals of Tourism Research**, V.32, N.3, pp.735-759.

- Hasegawa, H., (2010), "Analyzing Tourists' Satisfaction: A Multivariate Ordered Probit Approach", **Tourism Management**, V.31, pp.86-97.
- Hasse, J.C., Milne, S., (2005), "Participatory Approaches and Geographical Information Systems (PAGIS) in Tourism Planning", **Tourism Geographies**, V.7, N.3, pp.272–289.
- Haukeland, J. V., (2011), "Tourism Stakeholders' Perceptions of National Park Management in Norway", **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.2, pp.133-153.
- Hawkins, D.E., Chang, B., Warnes, K., (2009), "A comparison of the National Geographic Stewardship Scorecard Ratings by Experts and Stakeholders for Selected World Heritage Destinations", **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.1, pp.71-90.
- Hendriatiningsih, S. et al., (2010), "Cultural Landscape Mapping: The Basis for Managing a Sustainable Future?", Sydney, Australia: **FIG Congress 2010**, 11-16 April 2010.
- Hepcan, Ş., Güney, A., (1996), "Koruma Alanlarında Yeni Yönetim Kategorileri ve Önemi", **Ekoloji Çevre Dergisi**, C.20, s.6-8.
- Hodur, N.M., (2010), **Characteristics and The Economic Impacts of Visitors to Heritage and Cultural Tourism Attractions in North Dakota**. Basılmamış Doktora Tezi, USA: North Dakota University.
- Hosse, K., Schilcher, M., (2001), **Temporal GIS for Analysis and Visualisation of Cultural Heritage**, Germany: University of Munich.
- Huang, Y., Deng, J., Li, J., Zhong, Y., (2008), "Visitors' Attitudes Towards China's National Forest Park Policy, Roles and Functions and Appropriate Use", **Journal of Sustainable Tourism**, V.16, N.1, pp.63-84.
- Hunt, C. A., (2009), **We Are Even Poorer, But There is More Work: An Ethnographic Analysis of Ecotourism in Nicaragua**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: Texas A&M University.
- Hutchings, E., (2010), **Uluru Kata Tjuta National Park Management Plan 2010-2020**, Avustralian Government.
- ICOMOS, (1993), **Cultural Tourism, Tourism at World Heritage Cultural Sites: The Manager's Hand Book**, National Committee of ICOMOS.
- ICOMOS, (2009), **World Heritage Cultural Landscapes**, France: UNESCO-ICOMOS Documentation Centre.
- İncekara, S., (2001), **Integrated Coastal Zone Management and Sustainable Development: A Case Study of Şile Using GIS**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi.

- İzgi, M.T., (2007), **Osmaniye İlinin Turizm Potansiyelinin Bölgesel Kalkınma Politikaları Açısından Değerlendirilmesi Ve Sürdürülebilir Turizmin Gelişimi İçin Bir Model Önerisi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Jamal, T., Stronza, A., (2009), “Collaboration Theory and Tourism Practice in Protected Areas: Stakeholders, Structuring and Sustainability”. **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.2, pp.169-189.
- Jeong, S., (2008), **Assessing Social Capital And Community Involvement: Social Network Analysis For The Sustainable Amish Community Tourism Development**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: University of Illinois at Urbana.
- Jie, H., (2008), **GIS-Based Cultural Route Heritage Authenticity Analysis and Conservation Support in Cost-Surface and Visibility Study Approaches**. Basılmamış Doktora Tezi, Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong.
- Jimura, T., (2011), “The Impact of World Heritage Site Designation on Local Communities- A Case Study of Ogimachi, Shirakawa–Mura, Japan”, **Tourism Management**, V.32, pp.288-296.
- Joseph, C.A., Kavoori, A.P., (2001), “Mediated Resistance Tourism And The Host Community”, **Annals of Tourism Research**, V.28, N.4, pp.998–1009.
- Kalas, V., (2000), **Rock-Cut Architecture of the Peristrema Valley: Society and Settlement in Byzantine Cappadocia**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: New York University.
- Kalas, V., (2005), “The 2003 Survey At Selime-Yaprakhisar in The Peristrema Valley, Cappadocia”, **Kültür ve Turizm Bakanlığı, 22. Araştırma Sonuçlar Toplantısı**, s.59-70.
- Kalas, V., (2006), “The 2004 Survey of the Byzantine Settlement at Selime-Yaprakhisar in the Peristrema Valley, Cappadocia”, **Dumbarton Oaks Papers**, V.60, pp.271-293.
- Kalem, S., (2001), **Doğal Ve Kültürel Değerlerin Korunabilmesi İçin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde Bir Yöntem Yaklaşımı Ve Kastamonu İli Kıyı Bölgesi Ve Yakın Çevresinde Uygulanması**, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karabacak, V., (2007), “İhlara Vadisi (Orta Anadolu) Travertenlerinin Genel Özellikleri ve Kabuksal Deformasyon Açısından Önemler”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, C.20, S.2, s.65-82.

- Karakaya, E., (1995), **Analysis of Current Reclamation Practices Post Mining Land Use Alternatives and Suggested Procedures in GELI Mines**, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara: ODTÜ.
- Karaman, S., (1998), **Balıkesir Bölgesi Turizm Arz-Talep İncelemesi Ve Turizm Geliştirilmesi İçin Bir Model Önerisi**. Basılmamış Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Karasar, N., (2004), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, İ., (1997), **Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme**, Basılmamış Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Kaya, L.G., (2002), “Cultural Landscape for Tourism”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi Dergisi**, C.4, S.4, s.54-60.
- Keitumetse, S. O., (2009a), “Sustainable Development and Cultural Heritage Management in Botswana: Towards Sustainable Communities”, **Sustainable Development**, DOI: 10.1002/sd.419.
- Keitumetse, S. O., (2009b) “The Eco-tourism of Cultural Heritage Management (ECT-CHM): Linking Heritage and ‘Environment’ in the Okavango Delta Regions of Botswana”, **International Journal of Heritage Studies**, V.15, N.2, pp.223 – 244.
- Keleş, Ö., (2007), **Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Çevre Eğitimi Aracı Olarak Ekolojik Ayak İzinin Uygulanması Ve Değerlendirilmesi**. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., (2005), **Çevre Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kelly, J. et al., (2007), “Stated Preferences of Tourists for Eco-Efficient Destination Planning Options”, **Tourism Management**, V.28, pp.377–390.
- Kemer, N., (2009), **An Assessment of Natural Resources Management Conflicts in the Working Landscapes of Mediterranean Turkey: Köprülü Kanyon National Park**, Basılmamış Doktora Tezi, USA: University of Massachusetts Amherst.
- Kervankıran, İ., (2011), **Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi Ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Kılıç Benzer, A. N., (2006), **Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kiper, T., (2006), **Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Kocaboyun, H., (2009), **Antalya Kaleiçi Yerleşiminin Doğal, Kültürel Ve Tarihi Miras Olarak İncelenmesi ve Alanın Turizm Açısından Sürdürülebilir Kullanımı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kocapınar, A., (2009), **Sürdürülebilir Turizm Ve Çevresel Kuznets Eğrisinin Türkiye Turizmi İçin Geçerliliği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kozak, M., (2001), “Comparative Assessment of tourist Satisfaction with Destinations Across Two Nationalities”, **Tourism Management**, V.22, pp.391-401.
- Kozak, M., (2002), “Comparative Analysis of Tourist Motivations by Nationality and Destinations”, **Tourism Management**, V.23, pp.221–232.
- Köse, A., (1997), “Kaz Dağı'nda Doğal Çevre Özelliklerine Dayanan Günübürlük Rekreasyon Alanlarına Üç Örnek: Ayazma, Pınarbaşı ve Sütüven”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S.32, s.237-262.
- Kurt, İ.B., (2009), **Beypazarı İlçesinde Kırsal Turizm**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kuş Saillard, E., (2009), **NVIVO 8 ile Nitel Araştırma Projeleri**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuter, N., Erdoğan, E., (2006), “Yalvaç, Pisidia Antiocheia Antik Kenti Ve Çevresinin Peyzaj Özellikleri Ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, C.1, s.111-123.
- Kuter, N., Ünal, H. E., (2009), “Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri”, **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, C.9, S.2, s.146-156.
- Kuvan, Y., Akan, P., (2005), “Residents’ Attitudes Toward General and Forest-Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya”, **Tourism Management**, V.26, pp. 691-706.
- Kuyler, P., (2006), **Application of Multi-Criteria Analysis in Land Use Decisions**, Basılmamış Doktora Tezi, South Africa: University of The Free State Bloemfontein.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2007), **Türkiye Turizm Stratejisi 2023**, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2011), **Turizm Belgeli Tesis İstatistikleri 2010**, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012a), **Dünya Miras Listesi**. (<http://kvmgm.turizm.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>, 19.07.2012).

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012b), **Dünya Miras Geçici Listesi**. (<http://kvmgm.turizm.gov.tr/TR,44395/dunya-miras-gecici-listesi.html>, 19.07.2012).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012c), **Aksaray, Ziga Kaphçaları**. (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-43516/genel-bilgiler.html>, 12.03.2012).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012d), **Müze İstatistikleri**, (<http://kvmgm.turizm.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html>, 22.07.2012).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012e), **Müze ve Örenyerlerine Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge**, (<http://dosim.kulturturizm.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF073F52E6932F1252>, 22.07.2012).
- Lackwood, M., Worboys, G.L., Kothari, A. (ed)., (2006), **Managing Protected Areas A Global Guide**, UK: Earthscan.
- Lai, W. et al., (2011) “Study and Implementation of Fire Sites Planning Based on GIS and AHP”, **Procedia Engineering**, V.11, pp.486–495.
- Landorf, C., (2009), “Managing for Sustainable Tourism: A Review of Six Cultural World Heritage Sites”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.1, pp.53-70.
- Larsen, S., Brun, W., Qgaard, T., (2009), “What Tourists Worry About – Construction of a Scale Measuring Tourist Worries”, **Tourism Management**, V.30, pp.260-265.
- Leader-Elliott, L., (2005), “Cultural Landscapes of a Tourism Destination: South Australia's Barossa Valley”, **Understanding Cultural Landscapes Symposium**, 11-15 July. Flinders University.
- Lee, T.H., (2009), “A Structural Model for Examining How Destination Image and Interpretation Services Affect Future Visitation Behavior: A Case Study of Taiwan's Taomi Eco-Village”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.6, pp.727-745.
- Lee, Y. et al., (2009), “Tourists’ Attitudes Towards Textiles and Apparel-Related Cultural Products: A Cross-Cultural Marketing Study”, **Tourism Management**, V.30, pp. 724-732.
- Lennon, J., (2006), “Cultural Heritage Management”, Lackwood, M., Worboys, G.L., Kothari, A. (Ed) içinde, pp.448-473.
- Lepp, A., (2007), “Residents’ Attitudes Towards Tourism in Bigodi Village, Uganda”, **Tourism Management**, V.28, pp.876-885.

- Li, M., Wu, B., Cai, L., (2008), "Tourism Development of World Heritage Sites in China: A Geographic Perspective", **Tourism Management**, V.29, pp.308–319.
- Li, Y., (2000), "Geographical Consciousness and Tourism Experience", **Annals of Tourism Research**, V.27, N.4, pp.863-883.
- Li, Y., (2003), "Heritage Tourism: The Contradictions Between Conservation and Change", **Tourism and Hospitality Research**, V.4, N.3, pp.247-261.
- Locke, H., Dearden, P., (2005), "Rethinking Protected Area Categories And The New Paradigm", **Environmental Conservation**, V.32, N.1, pp. 1–10, doi:10.1017/S0376892905001852.
- Marques, C., Reis, E., Menezes, J., (2010), "Profiling the Segments of Visitors to Portuguese Protected Areas", **Journal of Sustainable Tourism**, V.18, N.8, pp.971-996.
- McGeheea, N.G., Kimb, K., Jennings, G.R., (2007), "Gender and Motivation for Agri-Tourism Entrepreneurship", **Tourism Management**, V.28, pp.280–289.
- McKerchera, B., Hoa, P.S.Y., Cros, H., (2005), "Relationship Between Tourism and cultural Heritage Management: Evidence From Hong Kong", **Tourism Management**, V.26, pp.539-548.
- Melnick, R., (1984), **Cultural Landscapes: Rural Historic Districts in the National Park System**, UK: University of Michigan Library.
- Meng, F., Uysal, M., (2008), "Effects of Gender Differences on Perceptions of Destination Attributes, Motivations, and Travel Values: An Examination of a Nature-Based Resort Destination", **Journal of Sustainable Tourism**, V.16, N.4, pp.445-466.
- Mikesell, M.W., (1977), *Landscape, Man, Space and Environment*, English, P.W., Mayfield, R.C. (Ed) içinde, pp. 9-15.
- Miller, G., et al., (2010), "Public Understanding of Sustainable Tourism", **Annals of Tourism Research**, V.37, N.3, pp.627–645.
- Min, W., (2008), "Research on Intelligent Systems Applied to Tourism Development Design", **Eighth International Conference on Intelligent Systems Design and Applications**.
- Mitchell, N., Rössler, M., Tricaud, P.M., (2009), **World Heritage Cultural Landscapes A Handbook for Conservation and Management**, France: World Heritage Papers 26.
- Mohsin, A., (2005), "Tourist Attitudes and Destination Marketing-The Case of Australia's Northern Territory and Malaysia", **Tourism Management**, V.26, pp.723-732.

- Muangyai, N., (2008), **Cultural Landscapes and Management Plan for Cultural and Historical Tourism in Places Dating From King Rama Vi's Reign**, Basılmamış Doktora Tezi, Bangkok: Silpakorn University.
- Murphy, P.E., (1995), **Tourism and Sustainable Development**. In: Theobald, W. (ed) *Global Tourism: The Next Decade*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Nayir, O., (2009), **Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Ekoturizm Talep Ve Eğilimlerinin Belirlenmesi**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Nicholas, L. N., Thapa, B., Ko, Y. J., (2009), "Residents' Perspectives of a World Heritage Site The Pitons Management Area, St. Lucia", **Annals of Tourism Research**, V.36, N.3, pp.390-412.
- Nicolau, J. L., Ma's, F. J., (2005), "Stochastic Modeling A Three-Stage Tourist Choice Process", **Annals of Tourism Research**, V.32, N.1, pp.49-69.
- O'Donnell, P., (1995), **Cultural Landscapes of North America: An Overview of Status in The U.S. and Canada, Cultural Landscapes of Universal Value**, Germany: GFV Publication.
- Okazaki, E., (2008), "A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use", **Journal of Sustainable Tourism**, V.16, N.5, pp.511-529.
- Okazaki, S., Hirose, M., (2009), "Does Gender Affect Media Choice in Travel Information Search? On the Use of Mobile Internet", **Tourism Management**, V.30, pp.794-804.
- Okello, M.M., Yerian, S., (2009), "Tourist Satisfaction in Relation to Attractions and Implications for Conservation in the Protected Areas of the Northern Circuit, Tanzania", **Journal of Sustainable Tourism**, V.17, N.5, pp.605-625.
- Okuyucu, A., (2011), **Osmaneli İlçe Merkezinde Kültürel Mirasın Korunması Ve Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Orman ve Su İşleri 8. Bölge Müdürlüğü, (2012), "**Göreme Tarihi Milli Parkı**", <http://nevsehir.ormansu.gov.tr/Nevsehir/AnaSayfa/hizlierisim/milliparklar.aspx?sflang=tr> (04.11.2012).
- Öter, Z., Özdoğan, O.N., (2005), "Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, V.16, N.2, pp.127-138.
- Ötüken, Y., (1983), "Kappadokya Bölgesi Çalışmaları. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü", İstanbul: **I. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 23-26 Mayıs 1983.

- Özcan, A. U., (2009), **Ankara-Hasanoğlan Taş Ocaklarının Onarımı ve Kentsel Kullanım Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma**. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özcan, S., (2009), **Aksaray-Doğantarla ve Konya-Kulu Bölgelerinde Üst Miyosen Yaşlı Jeolojik Serilerin Sedimantolojik ve Mineralojik İncelenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Özdemir, A., (2009), “Ankara-Kalecik İlçesi Ve Yakın Çevresi Peyzaj Potansiyelinin Belirlenmesi Ve Değerlendirilmesi”, **Bartın Orman Fakültesi Dergisi**, C.11, S.15, s.61-70.
- Özdemir, M.A., Kervankıran, İ., (2011), “Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği”. **Marmara Coğrafya Dergisi**, C.24, s.1-25.
- Özdemir, N., (2007), **Ihlara Kasabasının Zemin Özelliklerinin Jeolojik-Jeoteknik-Jeofizik Yöntemlerle İncelenmesi**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Özdipçiner, N.S., (2008), “Türk Turizm Pazarında Yaşlı Yabancı Tüketicilerin Turistik Tercihleri”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, C.2, s.134-146.
- Özel Çevre Koruma Kurumu, (2005), **Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi**, Ankara: Özel Çevre Koruma Kurumu Yayınları.
- Özelçi Eceral, T., Altinkaya Özmen, C., (2009), “Beypazarı’nda turizm gelişimi ve yerel ekonomik kalkınma”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.5, S.2, s.46-74.
- Özgüç, N., (1998), **Turizm Coğrafyası**, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özsüle, Z., (2005), **Geleneksel Yerleşimlerin Korunması Açısından Kültürel Peyzaj Değerlendirmesi: Mudanya Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Öztürk, C., (2005), **Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İrdelenmesi**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Pamela, H. S. Y., (2006), **Marketing Cultural and Heritage Resources for Optimal Cultural Tourism Development: The Case of Hong Kong**. Basılmamış Doktora Tezi, Hong Kong: The Hong Kong Polytechnic University.
- Pearce, P.L., Kang, M., (2009), “The Effects of Prior and Recent Experience on Continuing Interest in Tourist Settings”, **Annals of Tourism Research**, V.36, N.2, pp.172–190.

- Pehlivan, G., (2005), **Kappadokia Kaya Kiliselerindeki Melek Tasvirleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Pekak, M. S., (2009), “Kappadokia Bölgesi Osmanlı Dönemi Kiliseleri: Örnekler, Sorunlar, Öneriler”, **METU JFA**, C.26, S.2, s.249-277, DOI:10.4305.
- Phillips, A., (2002), **Cultural Landscapes: IUCN’s Changing Vision of Protected Areas**, France: UNESCO World Heritage Series Papers; V.7.
- Pineda, E.D., Brebbia, C.A.(ed)., (2004), **Sustainable Tourism**, Boston: WITPress.
- Polat, A.T., (2006), **Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Poria, Y., Butler, R., Airey, D., (2003), “The Core of Heritage Tourism”, **Annals of Tourism Research**, V.30, N.1, pp.238–254.
- Poria, Y., Reichel, A., Biran, A., (2006), “Heritage Site Management Motivations and Expectations”, **Annals of Tourism Research**, V.33, N.1, pp.162–178.
- Prentice, R.C., Witt, S.F., Hamer, C., (1998), “Tourism as Experience The Case of Heritage Parks”, **Annals of Tourism Research**, V.25, N.1, pp.1-24.
- Pyo, S., (2005), “Knowledge Map for Tourist Destinations—Needs and Implications”, **Tourism Management**, V.26, pp.583–594.
- Reichel, A., Uriely, N., Shani, A., (2008), “Ecotourism and Simulated Attractions: Tourists' Attitudes Towards Integrated Sites in a Desert Area”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.16, N.1, pp.23-41.
- Resmi Gazete, (2005), “**Kapadokya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilanı**”, tarih: 06/01/2005, sayı: 25692.
- Restle, M., (1967), **Byzantine wall painting in Asia Minor**. Irish University Press, Shanon.
- Ritchie, B. W., Inkari, M., (2006), “Host Community Attitudes Toward Tourism and Cultural Tourism Development: The Case of the Lewes District, Southern England”, **International Journal of Tourism Research**, V.8, pp.27–44.
- Rodley, L., (1985), **Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia**, New York: Cambridge.
- Rosentraub, M.S., Joo, M., (2009), “Tourism and Economic Development: Which Investments Produce Gains for Regions?”, **Tourism Management**, V.30, pp.759-770.
- Rössler, M., (2000), “World Heritage Cultural Landscapes”, **The George Wright Forum**, V.17, N.1, pp.27-34.

- Ryan, C., Chaozhi, Z., Zeng, D., (2011), “The Impacts of Tourism at a UNESCO Heritage Site in China – A Need for a Meta-Narrative? The case of the Kaiping Diaolou”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.6, pp.747-765.
- Saaty, T.L., (1990), “How to make a decision: The Analytic Hierarchy Process”, **European Journal of Operational Research**, V.48, pp.9-26.
- Saaty, T.L., (2008), “Decision making with the analytic hierarchy process”, **Int. J. Services Sciences**, V.1, N.1, pp.83-98.
- Sarı, C., (2007), **Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları Ve Planlaması**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sarı, M. vd., (2005), “İhlara Vadisindeki Doğal Ve Tarihi Yapının Korunmasına Yönelik Risk Haritasının Çıkarılması Ve Vadi Bilgi Sisteminin Oluşturulması”, İstanbul: **2. Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu**, 23-25 Kasım 2005, İTÜ.
- Sarı, Y., (2001), **Amasra İlçesinin Doğal Ve Kültürel Peyzaj Değerlerinin Sürdürülebilir Turizm Bağlamında İrdelenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.
- Sauer, C.O., (1925), “The Morphology of Landscape”, **University of California Publications in Geography**, V.2, N.2, pp.19-53.
- Savage, M., (1993), “Ecological Disturbance and Nature Tourism”, **Geographical Review**, V.83, N.3, pp. 290-300.
- Sayılan, H., (2007), **Muş İlinde Kültür Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yönden Değerlendirilmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Schianetz, K., Kavanagh, L., (2008), “Sustainability Indicators for Tourism Destinations: A Complex Adaptive Systems Approach Using Systemic Indicator Systems”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.16, N.6, pp.601-628.
- Settatchai, N., (2008), **Global Tourism And Community Life: Toward A Responsible Tourism Framework**, Basılmamış Doktora Tezi, USA:The University Of Hawaii.
- Sezgin, M., Karaman, A., (2008), “Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi ve Pazarlaması”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.19, s.429-438.
- Sıkı, M., (1993), **İhlara Vadisi'nde Gözlenen Kuş Türleri**, İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi.
- Sırakaya, E., Woodside, A.G., (2005), “Building and Testing Theories of Decision Making by Travellers”, **Tourism Management**, V.26, pp.815-832.

- Smith, A., (2008), **Exploring the Socioeconomic Effects of Mass and Sustainable Tourism in Greece**, Basılmamış Doktora Tezi, Arizona: Northcentral University.
- Somuncu, M., (1997), “Doğu Karadeniz Bölümünde Yayla-Dağ Turizminin Bugünkü Yapısı, Sorunları ve Geleceği”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C.6, s.273-315.
- Somuncu, M., (2004), “Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.2, S.1, s.1-22.
- Somuncu, M., Khan, A. A., (2010), “Current Status of Management and Protection of Taxila World Heritage Site, Pakistan”, **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, C.2, S.1, s.45-60.
- Somuncu, M., Yiğit, T., (2009), “Göreme Milli Parkı Ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı’ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi”, Ankara: **V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, 16-17 Ekim 2008, Bildiriler Kitabı, s.387-402,
- Somuncu, M., Yiğit, T., (2010), “World Heritage Sites in Turkey: Current Status and Problems of Conservation and Management”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.8, S.1, s.1-26.
- Soykan, F., (2000), “Turizm Coğrafyası ve Turizm Planlaması”, **Ege Coğrafya Dergisi**, C.11, s.39-55.
- Soykan, F., (2003), “Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi”, **Ege Coğrafya Dergisi**, C.12, s.1-11.
- Sönmez, M., (2008), **WEB Tabanlı CBS ile Bergama’nın Turizm Coğrafyasında Kültürel Miras Değerlendirmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Stone, L.S., Stone, T. M., (2010), “Community-Based Tourism Enterprises: Challenges and Prospects for Community Participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana”, **Journal of Sustainable Tourism**, V.19, N.1, pp.97-114.
- Strickland-Munro, J.K., Allison, H.E., Moore, S.A., (2010), “Using Resilience Concepts to Investigate the Impacts of Protected Area Tourism on Communities”, **Annals of Tourism Research**, V.37, N.2, pp.499–519.
- Swarbrooke, J., (1999), **Sustainable Tourism Management**, UK: CABI Publishing.
- Şimşek, Ş., (1993), **Ihlara (Kapadokya) Özel Çevre Koruma Bölgesi’nin Jeolojisi Ve Bölgede Yer Alan Termal Kaynakların Hidrojeolojik Ve Hidrojeokimyasal Araştırması**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası Karst Su Kaynakları Uygulama Ve Araştırma Merkezi Proje No: 12.Ö.92/04.

- Şimşek, Ş., (1997), **Ihlara (Kapadokya) Özel Çevre Koruma Bölgesinin Jeolojisi ve Bölgede Yer Alan Termal Kaynakların Hidrojeolojik ve Hidrokimyasal Araştırması ve Korumaya İlişkin Öneriler**. Aksaray: Aksaray Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, (2012), **Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi**. <http://www.ozelcevre.gov.tr/icerik-24-Ihlara.html>, erişim: 12.03.2012.
- Takano, A., (2008), **Beyazır'da Turizm Gelişme Sürecinde Yerli Halk İle Turist Yabancılar Arasındaki Etkileşim Üzerine Etnolojik Bir İnceleme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Talay, İ., Akpınar, N., Belkayalı, N., (2010), "Doğal Kaynakların Rekreatif ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Tespiti: Göreme Tarihi Milli Parkı Örneği", **Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.8, N.2, s.137-146.
- Tanyolaç, J., (1995), **Ihlara Vadisi'nin Flora, Fauna, Ekolojik Varlıklarının Tespiti ve Korunması**, Sivas: Devlet Planlama Teşkilatı Proje no: 1991/91K, 120510.
- Tazebay, İ., Somuncu, M., Akpınar, N., (2010), "A Quantitative Assessment for Quality of Life: The Case of Metropolitan Ankara, Turkey", **African Journal of Agricultural Research**, V.5, N.12, pp.1360-1372.
- TBMM, (1999), Genel Kurul Tutanağı, 21. Dönem 1. Yasama Yılı, 58. Birleşim, 26.08.1999, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g.birlesim_baslangic?P4=1386&P5=B&page1=95&page2=95 , 05.11.2012
- TBMM, (2000), 7/1852-5174 esas no'lu yazılı soru önergesi, 1.6.2000.
- TBMM, (2006), B.51, O.3 soru önergesi, 18.1.2006.
- Teye, V., Sönmez, S.F., Sırakaya, E., (2002), "Residents' Attitudes Toward Tourism Development", **Annals of Tourism Research**, V.29, N.3, pp.668-688.
- Thierry, N., (1968), "Notes critiques à propos des peintures rupestres de Cappadoce", **Revue des études byzantines**, V.26, pp.337-366.
- Thrane, C., (2012), "Analyzing Tourists' Length of Stay at Destinations with Survival Models: A Constructive Critique Based on a Case Study", **Tourism Management**, V.33, pp.126-132.
- Tkaczynski, A., Rundle-Thiele, S.R., Beaumont, N., (2009), "Segmentation: A tourism Stakeholder View", **Tourism Management**, V.30, pp.169-175.
- Torrent, R.R., (2008), "Sustainable Development in Tourism Municipalities: The Role of Public Goods", **Tourism Management**, V.29, pp.883-897.

- Tosun, C., (1998), "Roots of Unsustainable Tourism Development at the Local Level: The Case of Urgup in Turkey", **Tourism Management**, V.19, N.6, pp.595-610.
- Tosun, C., (2000), "Limits to Community Participation in The Tourism Development Process in Developing Countries", **Tourism Management**, V.21, pp.613-633.
- Tosun, C., (2001), "Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case of Turkey", **Tourism Management**, V.22, pp.289-303.
- Tosun, C., (2006), "Expected Nature of Community Participation in Tourism Development", **Tourism Management**, V.27, pp.493-504.
- Tourism for Nature, (2012), www.tourism4nature.org, 15.09.2012.
- Tsai, C.H. et al., (2009), "The Construction of Decision Model for Tourism Disaster Evacuation Based on GIS and Fuzzy Theory", **World Academy of Science, Engineering and Technology**, V.54, pp.81-85.
- Turnock, D., (1999), "Sustainable Rural Tourism in the Romanian Carpathians", **The Geographical Journal**, V.165, N.2, pp.192-199.
- TÜİK, (2011), **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı**, 2011.
- Tümertekin, E., Özgüç, N., (2006), **Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür ve Mekan**. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkiye Çevre Vakfı, (2012), **Avrupa Peyzaj Sözleşmesi**, <http://www.cevre.org.tr/Tcm/Sozlesmeler/Avrupa%20Peyzaj%20Sozlesmesi.htm>, 04.11.2012.
- Uğurlar, A., (2006), **Turizmin Yerel Ekonomiye Etkileri Ve Sürdürülebilirliği; Van Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ulusoy, D.B., (1994), **Güzelyurt Örneğinde, Kapadokya Bölgesi Yiğma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- UNEP, (2007), **Göreme National Park and The Rock Sites of Cappadocia, Turkey**, World Heritage Sites.
- UNESCO, (1996), "Beyond the Monuments a Living Heritage", **UNESCO Sources**, No.90.
- UNESCO, (1998), "Natural Sacred Sites", Paris: **Cultural Diversity and Biological Diversity International Symposium**, 22-25 September 1998.

- UNESCO, (1999), **The World Heritage Convention and Cultural Landscapes in Africa Expert Meeting**, Tiwi, Kenya, 9-14 March 1999.
- UNESCO, (2001), **Report of the Thematic Expert Meeting on Asia-Pacific Sacred Mountains**, Wakayama, Japan: 5-10 September 2001.
- UNESCO, (2002), **Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers**, France: World Heritage Manuals 1.
- UNESCO, (2003), “The Importance of Sacred Natural Sites for Biodiversity Conservation”, **Proceedings of the International Workshop Kunming and Xishuangbanna Biosphere Reserve**, People’s Republic of China: 17–20 February 2003.
- UNESCO, (2005), **Meeting of Experts on Cultural Landscapes in the Caribbean: Identification and Safeguarding Strategies**, Santiago de Cuba: November 7-10, 2005.
- UNESCO, (2006), **Culture, Tourism and Development**, France.
- UNESCO, (2008a), **Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention**, Paris. (<http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf#annex3>, 20.02.2010)
- UNESCO, (2008b), **World Heritage Information Kit**, France:UNESCO World Heritage Centre.
- UNESCO, (2012a), **World Heritage List**, (<http://whc.unesco.org/en/list>, 19.07.2012).
- UNESCO, (2012b), **Cultural Landscape**, (<http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>, 20.07.2012).
- Uriely, N., Reichel, A., (2000), “Working Tourists and Their Attitudes to Hosts”, **Annals of Tourism Research**, V.27, N.2, pp.267-283.
- Uslu, A.; Kiper, T., (2006), “Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı”, **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi**, C.3, S.3, s.305-314.
- Üstüner, B., (2008), **Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Kars İlinin Ekonomik Kaynaklarının Değerlendirilmesi: Turizm Sektörü Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Vanderwerf, J. L., (2008), **Creative Destruction and Rural Tourism Planning: The Case of Creemore, Ontario**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Canada: University of Waterloo.

- Var, T., Chon, J.H., (2003), "Preserving and Sustaining the Oldest Ottoman Village: Cumalikizik", **Journal of Travel and Tourism Research**, V.3, N.1-2, pp.1-10.
- Vargas-Sa'nchez, A., Porras-Bueno, N., Plaza-Mejía, M.A., (2011), "Explaining Residents' Attitudes to Tourism is a Universal Model Possible?", **Annals of Tourism Research**, V.38, N.2, pp.460-480.
- Varnacı Uzun, F., Somuncu, M., (2010), "Kültürel Peyzaj Değerlerinin Yerel Kalkınma İçin Önemi: Ihlara Vadisi Örneği", Ankara: **VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, 03-05 Kasım 2010, Bildiriler Kitabı, s.355-365.
- Varnacı, F., (2005), "Marmaris'te Turistik Ürün Çeşitlendirmesine Bir Örnek: Orhaniye Köyü", İstanbul: **Ulusal Coğrafya Kongresi**, 28-30 Eylül 2005, Bildiri Kitabı, s.697-705.
- Varnacı, F., (2006), "Turizmin Ekonomik, Sosyal Ve Çevresel Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Orhaniye Köyü (Marmaris)", Çanakkale: III. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi, 25-28 Mayıs 2006, Bildiriler Kitabı, s.799-807.
- Ward, C., Berno, T., (2011), "Beyond Social Exchange Theory Attitudes Toward Tourists", **Annals of Tourism Research**, V.38, N:4, pp.1556-1569.
- Watt, L.A., (2001), **Managing Cultural Landscapes: Reconciling Local Preservation and Institutional Ideology in the National Park Service**. Basılmamış Doktora Tezi, Berkeley: University of California.
- Weaver, D., (2009), "Indigenous Tourism Stages and Their Implications for Sustainability", **Journal of Sustainable Tourism**, V.18, N.1, pp.43-60.
- West, P.C., Brechin, S.R., (1991), **Resident Peoples and National Parks**. USA: The University of Arizona Press.
- Western, D., Wright R.M., (1994), **Natural Connections Perspectives in Community Based Conservation**, USA: Island Press.
- Williams, J., Lawson, R., (2001), "Community Issues and Resident Opinions of Tourism", **Annals of Tourism Research**, V.28, N.2, pp.269-290.
- Williams, S. (2009), **Tourism Geography A New Synthesis**. London: Routledge.
- World Commission on Environment and Development, (1987), (<http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>, 19.02.2010).
- Wozniczka, I. A., (2008), **Exploring Opportunities And Constraints Associated With Protected Areas in Northern Ontario, Canada**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Lakehead University.
- WTO, (2004), **Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations, A Guidebook**. Madrid.

- WTO, (2010), (<http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/a21-def.pdf>, 20.02.2010)
- Yazgan, M. E., (1992), **Ihlara Vadisi'nin Doğal ve Kültürel Değerlerinin Saptanması, Korunması ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1278.
- Yazıcı, H., (2000), "Alternatif Turizm Merkezlerine Tipik Bir Örnek: Zigana Yayla Tatil Köyü", **Türk Coğrafya Dergisi**, C.35, s.69-84.
- Yazıcı, H., Cin, M., (1997), "Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler", **Türk Coğrafya Dergisi**, C.32, s.57-77.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2006), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, H.M. vd., (2006), "Bir Peri Bacasındaki Deformasyonun Yersel Lazer Tarama Teknolojisi İle Belirlenmesi", **TÜBİTAK- 106M057 nolu Kapadokya (Selime-Aksaray) Bölgesindeki Doğal Sit Alanındaki Değişimlerin Yersel Lazer Tarama Teknoloji Kullanılarak Üç Boyutlu Modelleme İle Belirlenmesi araştırma projesi**.
- Yılmaz, H.M. vd., (2007), "Kapadokya Bölgesi'ndeki Toprak Aşınmasının Araştırılması", Ankara: **TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı**, 11-15 Mayıs 2009.
- Yihui, S., Tian, C., Meng, Z., (2008), "Sustainable Tourism Development Management of Local Cultural Landscapes", **Chinese Journal of Population, Resources and Environment**, V.6, N.2, pp.74-79.
- Yoon, Y., (2002), **Development of a Structural Model for Tourism Destination Competitiveness from Stakeholders' Perspectives**. Basılmamış Doktora Tezi, USA: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Young, M., (1999), "The Relationship Between Tourist Motivations and the Interpretation of Place Meanings", **Tourism Geographies**, V.1, N.4, pp.387-405.
- Yüksel, F., Bramwell, B., Yüksel, A., (1999), "Stakeholder Interviews and Tourism Planning at Pamukkale, Turkey", **Tourism Management**, V.20, pp.351-360.
- Zabkar, V., Brencic, M.M., Dmitrovic, T., (2010), "Modelling Perceived Quality, Visitor Satisfaction and Behavioural Intentions at the Destination Level", **Tourism Management**, V.31, pp.537-546.
- Zadeh, L.A., (1965), "Fuzzy Sets", **Information and Control**. V.8, pp.338-353.
- Zamani-Farahani, H., Musa, G., (2008), "Residents' Attitudes and Perception Towards Tourism Development: A Case Study of Masooleh, Iran". **Tourism Management**, V.29, pp.1233-1236.

EKLER

Ek 1. Anket Uygulama İzin Belgesi

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

2011
Mehmet Akif ERSOY
Yılı

Sayı : B.16.0.K.V.M.4.68.00.00- 152/ **773**
Konu: Anket

26/04/2011

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dairesi Başkanlığının 13.04.2011 tarih ve 1163 sayılı yazısı.

İlgi yazıda; Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi Funda VARNACI UZUN'un hazırlamakta olduğu "İhlara Vadisi ve Çevrenin Sürdürülebilir Turizm Amaçlı Kullanımı" konulu çalışma kapsamında İhlara Vadisi, Selime Katedrali ve Güzelyurt Manastır Vadisine gelen yerli ve yabancı turistlere ilişkin anket çalışması yapılması için gerekli izin talebinde bulunmaktadır.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdir de söz konusu anket çalışmasına gerekli izin verilmesi hususunda;

Olurlarınızı arz ederim.

Mahmut YILMAZ
Şube Müdürü

Uygun Görüşle Arz Ederim.

25./04/2011

Mustafa DOĞAN
İl Kültür ve Turizm Müdürü V.

OLUR
26./04/2011

Emin Sait KABAHALILOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek 2. Ziyaretçi Anketi

İyi günler, bu anket çalışması Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde yürütülmekte olan "Kültürel Peyzaj Alanlarında Sürdürülebilir Turizm: Ihlara Vadisi Örneği" başlıklı doktora çalışması kapsamında yapılmaktadır. *Kültürel peyzaj, insan ve doğanın etkileşimi sonucu ortaya çıkan görünümü ifade etmektedir.* Ankete katılım isteğinize bağlı olup, isim yazılmamaktadır. Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, bu bölgedeki kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve bölge turizminin planlı şekilde gelişmesi yönünde alınacak kararlara katkı sağlayacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür eder, iyi geziler dilerim.

Funda VARNACI UZUN – Ankara Üniversitesi Doktora Öğrencisi

BÖLÜM A: ANKET YAPILAN BİREYLER İLE İLGİLİ VERİLER

A1: Cinsiyetiniz nedir?

1. Erkek 2. Kadın

A2: Hangi yaş grubundasınız?

1. 18-24 2. 25-34 3. 35-44 4. 45-54 5. 55-64 6. 65+

A3: Eğitim durumunuz nedir?

1. Hiç okula gitmemiş 1a. Okur Yazar değil 1b. Okur yazar
2. İlkokul mezunu
3. İlköğretim mezunu
4. Ortaokul mezunu
5. Lise mezunu
6. Üniversite mezunu
7. Yüksek lisans mezunu
8. Doktora mezunu

A4: Medeni durumunuz nedir?

1. Bekar 2. Evli 3. Boşanmış 4. Dul

A5: Mesleğiniz nedir?

1. Kamuda çalışan 2. Özel sektörde çalışan 3. Emekli 4. Çiftçi
5. Öğrenci 6. Ev hanımı 7. İşsiz 8. Diğer

A6: Sürekli yaşadığınız yer neresidir?

- İl.....

A7: Aylık geliriniz aşağıdaki gelir gruplarından hangisine dahil edilebilir?

1. 750 TL'den az 2. 750-1.500 TL arası 3. 1.501-3.000 TL arası
4. 3.001-5.000 TL arası 5. 5.001- 10.000 TL arası 6. 10.001 TL ve üzeri

BÖLÜM B: ALAN ZİYARETİNE İLİŞKİN VERİLER

B1. Bu, Ihlara Vadisi'ne kaçınıcı gelişiniz? 1. Birinci 2. İkinci 3. Üçüncü 4. Daha fazla

B2. Bu ziyaretiniz, sadece Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmek için midir yoksa Kapadokya Bölgesi'ne yapılan ziyaretin bir bölümü müdür?

1. Sadece, Ihlara Vadisi'ni kapsamaktadır. 2. Kapadokya Bölgesi gezisinin bir bölümüdür.

B3. Bu ziyaretiniz sırasında, Ihlara Vadisi'nin yakın çevresini ziyaret ettiniz mi?

1. Evet (Lütfen, nereler olduğunu yazınız.).....
2. Hayır

B4. Ihlara Vadisi seyahatiniz ne tip bir organizasyonla gerçekleşmiştir?

1. Seyahat acentesi 2. Bireysel program 3. Okul/dernek gezisi 4. Diğer.....

B5. Ziyaretiniz konaklamalı mıdır? 1. Evet

2. Hayır (Lütfen B9 sorusuna geçiniz.)

B6. Nerede konaklıyorsunuz?

1. Ihlara/Selime/Belisırma 2. Güzelyurt 3. Nevşehir/Ürgüp/Göreme 4. Aksaray

B7. Hangi tip tesiste konaklıyorsunuz?

1. Otel/pansiyon 2. Kamu misafirhanesi 3. Arkadaş-Akraba yanı 4. Diğer.....

B8. Konaklama süreniz ne kadardır? 1. 1-3 gün 2. 4-6 gün 3. 7-10 gün 4. 10 günden fazla

B9. Ihlara Vadisi'ni tercih etmenizden en fazla hangi bilgi kaynağı etkili olmuştur?

1. Televizyon programları 2. İnternet 3. Gazete, dergi haberleri 4. Bilimsel kaynaklar

5. Arkadaş/akraba tavsiyesi 6. Diğer.....

BÖLÜM C: ALAN İLE İLGİLİ TATMİN DÜZEYİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki tabloda yer alan, Ihlara Vadisi ve çevresindeki değerlere ilişkin tatmin düzeylerinizi işaretleyiniz.

	Değerler	Çok Tatminkar	Tatminkar	Kısmen Tatminkar	Tatminkar Değil	Hiç Tatminkar Değil
1	Ihlara Vadisi'ne ulaşım olanakları					
2	Ihlara Vadisi'ndeki yiyecek-içecek hizmetleri					
3	Ihlara Vadisi'ndeki konaklama hizmetleri					
4	Ihlara Vadisi'ndeki alışveriş hizmetleri					
5	El sanatları					
6	Halkın misafirperverliği					
7	Yörenin geleneksel kültürü					
8	Kaya kiliseleri					
9	Manastırlar					
10	Volkanik kayalar					
11	Kilise freskleri (resimleri)					
12	Peri bacaları					
13	Kanyon vadi					
14	İnsanlar tarafından oyulmuş mağaralar					
15	Tarihi evler					
16	Yer altı şehirleri					
17	Doğal güzellikler ve manzara					

C1. Ihlara Vadisi ve çevresine yaptığınız ziyarete ilişkin memnuniyet düzeyiniz genel olarak nedir?

1. Çok memnunum 2. Memnunum 3. Kısmen memnunum 4. Memnun değilim 5. Hiç memnun değilim

C2. Ihlara Vadisi'ni ziyaret etmeyi çevrenizdeki insanlara tavsiye eder misiniz? 1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım

BÖLÜM D: ALANDAKİ TURİZM FAALİYETLERİNE VE ALANIN KORUNMASINA İLİŞKİN TUTUM

Ihlara Vadisi ve çevresinde devam etmekte olan turizm faaliyetleri ve bu alanın korunmasına yönelik düşüncelerinizi içeren seçeneği işaretleyiniz.

	Alandaki Turizm Faaliyetlerinin ve Alanın Korunmasının Mevcut Durumuna İlişkin Tutum Alt Ölçeği	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Bu bölgede ziyaret ettiğim alanlar içinde, WC, çöp kutusu, oturma ve aydınlatma gibi ekipmanlar yeterlidir.					
2	Ihlara Vadisi'ne girişte, vadi ile ilgili yeterince broşür ve harita temin edebildim.					
3	Vadi içinde, kiliseler ve duvar resimleri ile ilgili bilgilendirme levhaları yeterli açıklama içermektedir.					
4	Vadiye inerken kullanılan merdiven oldukça güvenlidir.					
5	Vadi içinde bazı alanlarda kaya düşmesi vs. gibi tehlikelere karşı uyarı levhaları bulunmaktadır.					
6	Bu bölge ile ilgili internet ortamında yeterli bilgiye ulaşılabilmektedir.					
7	Bu bölgedeki konaklama ve yeme-içme imkanları yeterlidir.					
8	Bölgede, yerel ürünlerin satıldığı hediyelik eşya tezgahları/dükkanları yeterlidir.					
9	Ihlara Vadisi seyir terasları yeterlidir.					
10	Turistler alanı gezerken kültürel ve doğal değerleri korumak için yeterince hassasiyet göstermektedirler.					
11	Bu bölgede yaşayan yerel halk alandaki kültürel değerlerin farkındadır ve alanı korumaya çalışmaktadır.					
12	Yerel yöneticilerin, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.					
13	Sivil toplum kuruluşlarının, bu bölgedeki turizmin gelişmesi ve alanın korunması konusunda yeterince çalışma yaptığını düşünüyorum.					
	Alandaki Turizm Faaliyetlerine ve Alanın Korunmasına İlişkin Öneri Alt Ölçeği	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Bu bölgeye, girişte ödediğim paranın buradaki kiliseler ve diğer eserlerin korunması için kullanılmasını isterim.					
2	Bu bölgedeki kültürel değerler korunmalıdır.					
3	Bu bölgedeki doğal değerler korunmalıdır.					
4	Ihlara Vadisi ve çevresinin uluslararası kriterlerle korunmasını isterim.					
5	Yerel halk bu bölgede geleneksel el sanatlarını satabilir.					
6	Bu bölgedeki, konaklama ve yeme-içme mekanları yerel halk tarafından işletilmelidir.					
7	Yerel halk bu bölgede geleneksel yiyecek ve içeceklerini satabilir.					
8	Bu bölgeyi gezerken, yanımızda yöreden birisinin bize rehberlik etmesini isterdim.					
9	Bu bölgedeki turizm faaliyetleri geliştirilmelidir.					
10	Bu bölge, sahip olduğu kültürel ve doğal değerler bakımından, Göreme ve çevresinden ayrı düşünülemez.					
11	Ihlara Vadisi ve çevresini, Kapadokya Bölgesi'nden ayrı bir gezi programında ziyaret etmek isterim.					
12	Bu gezimiz sırasında Ihlara Vadisi çevresinde konaklamayı tercih ederdim.					
13	Bu bölgedeki, eski evler restore edilmelidir.					
14	Bu bölgedeki evler restore edilip, turistlerin konaklamaları için kullanılmalıdır.					
15	Eski evler konaklama tesisine dönüştürüldüğü takdirde, yerel halk tarafından işletilmelidir.					

Ek 3. Visitor Questionnaire

Good day, this survey study is carried out within the context of a doctorate study called “The Sustainable Tourism in the Cultural Landscape Areas: Case of Ihlara Valley”, which is conducted in the department of Geography at the Faculty of Letters of Ankara University. Cultural landscape represents the scenery resulting from the interaction between man and nature. Participation in the survey is on voluntary basis, and no name is written. The responses you give sincerely to the questions in this questionnaire will make important contributions to the decisions to be made for the protection of landscape values of the region and development of tourism in a planned way. Thanks for taking your time, have a good journey.

Funda VARNACI UZUN – Ankara University Phd candidate

PART A: DEMOGRAPHIC PROPERTIES OF THE PARTICIPANTS

A1: What is your gender? 1. Male 2. Female

A2: What is your age group?

1. 18-24 2. 25-34 3. 35-44 4. 45-54 5. 55-64 6. 65+

A3: What is your education level?

1. Never exposed to schooling 1a. Illiterate 1b. Literate
2. Elementary school
3. Secondary school
4. High school
5. University
6. Master
7. PhD

A4: What is your marital status? 1. Single 2. Married 3. Divorced 4. Widow/er

A5: What is your job?

1. State employee 2. Private sector employee 3. Retired
4. Farmer 5. Student 6. Housewife 7. Unemployed 8. Others.....

A6: Which country do you come from?.....

A7: What is your monthly income?

1. Less than 500 Euro/750\$ 2. 501-1500 Euro/751-2000\$ 3. 1501-2500 Euro/2001-3500\$
4. 2501-5000 Euro/3501-7500\$ 5. more than 5.001 Euro/7.501 \$

PART B: DATA CONCERNING THE TRIP TO THE REGION

B1. How many times have you been to Ihlara Valley? 1. Once 2. Twice 3. Third times 4. More

B2. In this visit, have you come just to visit Ihlara Valley or just as a part of a visit to Cappadocia Region?

1. Only a visit to Ihlara Valley. 2. Part of a visit to Cappadocia Region.

B3. During this visit, have you seen the close surroundings of Ihlara Valley?

1. Yes (Please indicate where.).....
2. No

B4. What type of organization have you preferred in your visit to Ihlara Valley?

1. Travel agent 2. Individual program 3. School/association trip 4. Others.....

B5. Does this visit include accommodation? 1. Yes 2. No (Please skip question B9)

B6. Where do you stay?

1. Ihlara/Selime/Belisırma 2. Güzelyurt 3. Nevşehir/Ürgüp/Göreme 4. Aksaray

B7. What type of accommodation do you have?

1. Hotel/Pension 2. State guesthouse 3. at friends/relatives houses 4. others

B8. How long will you stay in this visit to Cappadocia Region ?

1. 1-3 days 2. 4-6 days 3. 7-10 days 4. more than 10 days

B9. Which sources of information has the most influence on your selection of Ihlara Valley?

1. Television programs 2. Internet 3. Newspapers, magazines 4. Scientific resources
5. Friend/relative suggestion 6. Others.....

PART C: DATA CONCERNING THE SATISFACTION FROM THE VISIT

Mark your satisfaction levels from the visit to the places and services in Ihlara Valley.

	Places and services	Very satisfactory	Satisfactory	Partially satisfactory	Unsatisfactory	Absolutely unsatisfactory
1	Transportation to Ihlara Valley					
2	Food and beverage services in Ihlara Valley					
3	Accommodation opportunities in Ihlara Valley					
4	Shopping opportunities in Ihlara Valley					
5	Handicrafts					
6	Hospitality of the people					
7	Traditional culture of the region					
8	Rock churches					
9	Monasteries					
10	Volcanic rocks					
11	Church frescoes (drawings)					
12	Fairy chimneys					
13	Canyon valley					
14	Caves carved by people					
15	Historical houses					
16	Underground cities					
17	Natural beauties and scenery					

C1. What is your general satisfaction level from the visit to Ihlara Valley and its surrounding area?

1. Very satisfied 2. Satisfied 3. Partially satisfied 4. Unsatisfied 5. Absolutely unsatisfied

C2. Do you recommend the people around you to visit Ihlara Valley? 1. Yes 2. No 3. Undecided

PART D: ATTITUDES TOWARDS AND SUGGESTION FOR TOURISM AND PROTECTION

Mark the option which best represents your opinion about tourism and protection activities carried out in and around Ihlara Valley.

The Attitude Scale for the Current Status of Tourism and Cultural Landscape Protection in Ihlara Valley		Strongly agree	Agree	Partially agree	Disagree	Strongly disagree
1	Among the places I have visited in the region, facilities such as toilets, garbage, benches and lighting are adequate.					
2	At entry to Ihlara Valley, I was able to get enough brochures and maps about the region.					
3	The information signs for churches and cave frescoes include enough information.					
4	The stairway used to descend the Valley is quite safe.					
5	There are enough warning signs about dangers such as rock fall in the Valley.					
6	Enough information is available about the region on the internet.					
7	Accommodation and food-beverage facilities in the region are adequate.					
8	The number of the shops where local products and souvenirs are sold is enough.					
9	Ihlara Valley observation terrace is satisfactory.					
10	Tourists pay adequate attention to the protection of natural and cultural beauties as they are visiting the region.					
11	The local people living in the region are aware of the cultural values in the region and make efforts to protect the region.					
12	I think that local governors put forth much effort to improve tourism and protect the region.					
13	Tourist guides should raise tourists' awareness of the protection of the cultural and natural values in the region.					
The Recommendation Scale for the Tourism and Cultural Landscape Protection in Ihlara Valley		Strongly agree	Agree	Partially agree	Disagree	Strongly disagree
1	I want the fee I paid to enter the region to be used for the protection of the churches and other historical values in the region.					
2	Cultural values in the region should be protected.					
3	Natural values in the region should be protected.					
4	I want Ihlara Valley and its surrounding area to be protected according to international criteria.					
5	Local people can sell traditional handicrafts in the region.					
6	The food and beverage organizations and accommodation organizations in the region should be run by the local people.					
7	Local people can sell their traditional food and beverage in the region.					
8	While travelling the region, I want someone from the region to guide us.					
9	Tourism activities in the region should be improved.					
10	This region can not be considered separately in terms of its cultural and natural values from Göreme region and its surrounding area.					
11	I want to visit Ihlara Valley and its surrounding area in a trip program apart from Cappadocia region.					
12	During this trip, I want to stay in a place located around Ihlara Valley.					
13	Old houses in the region should be restored.					
14	The old houses in the region should be restored to be used by tourist for accommodation.					
15	If old houses are converted into places of accommodations, they should be run by local people.					

Ek 4. Yerel Halk Görüşme Formu

1. Bu bölgedeki turizm faaliyetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Bu bölgedeki turizmin / bölgeye gelen turistlerin sizin için olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
3. Turizmden gelir elde ediyor musunuz? / Turizm faaliyetlerine katılıyor musunuz?
4. Şu anda hangi işi yaparak geçiminizi sağlıyorsunuz?
5. Turizm ile ilgili işlerde çalışmak istiyor musunuz?
6. Siz turizmden gelir/daha fazla gelir elde etmek için neler yapabilirsiniz?
7. Sizce, turistler bu bölgeyi neden tercih etmektedir?
8. Bu bölgedeki en önemli değerler nelerdir?
9. Bu değerler korunmalı mıdır? / Bu değerleri korumak için siz neler yapıyorsunuz? / Yöneticiler neler yapıyor?
10. Bu bölgedeki eski evler, kiliseler ve mağaraların durumu nasıldır? Hangi amaçlarla kullanılmaktadır?
11. Bu bölgenin yakınında Kapadokya olması buradaki turizmi nasıl etkilemektedir?

Ek 5. Yerel Yönetici Görüşme Formu

1. Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
2. Bu bölgede turistlerin ziyaretlerinin kısa olmasının nedenleri nelerdir?
3. Bölge turizmini iyileştirmek için neler yapılabilir?
4. Ihlara Vadisi'ndeki değerlerin korunması ile ilgili görüşleriniz ve çalışmalarınız nelerdir?
5. Ihlara Vadisi sizce neden dünya mirası alanı sınırlarında değildir?
6. Yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımına ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
7. Yerel halk turizme nasıl dahil edilebilir?
8. Yerel halkın kalkınması için neler yapılabilir?
9. Yerel halk sizce neden özel çevre koruma bölgesine bu kadar tepkili?
10. Halkı koruma konusunda eğitime amaçlı çalışmalarınız var mı?
11. Alandaki tüm paydaşları dahil edecek bir turizm yönetim planı çalışmanız var mıdır?

ÖZET

Ihlara Vadisi, İç Anadolu'da Hasan Dağı ve Melendiz Dağı'nın volkanik faaliyetleri sonucunda oluşan volkanik arazinin Hıristiyanlığın ilk zamanlarından itibaren insanlar tarafından oyularak, barınma ve ibadet amaçlı kullanıldığı kültürel peyzaj değerleri bakımından zengin bir alandır.

Bu araştırmada; öncelikli olarak araştırma alanındaki kültürel peyzaj değerlerinin tespitinin yapılması ve özelliklerinin belirlenerek sürdürülebilir turizm yönünden irdelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında alandaki kültürel peyzaj değerlerinin, korunma durumu ve alanın Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'na göre hem koruma hem de konum bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, alanı kullanan paydaşlardan turistler, yerel halk ve yerel yöneticilerin alandaki turizm faaliyetleri konusundaki görüşleri ile alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunma durumunu sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirerek alanda sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında; arazi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda; alanda, UNESCO tarafından kültürel peyzaj değeri olarak belirlenen; kaya kilisesi, mağara, yer altı mağarası, eski evler gibi değerlerin, GPS ile coğrafi koordinatları alınmış ve her bir değer fotoğraflanmıştır. GPS ile koordinatları belirlenen değerlerin hepsi ArcGIS 9.2 ortamında önceden oluşturulan harita üzerine aktarılmış ve araştırma alanındaki kültürel peyzaj değerlerine ait haritalar oluşturulmuştur. Arazi gözlemleri ve literatüre dayalı olarak da alandaki kültürel peyzaj değerlerinin özellikleri ortaya konulmuştur. Bunun yanında alandaki kültürel peyzaj değerlerinin Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'na göre durumu tartışılmıştır.

Araştırma kapsamında; turistler, yerel halk ve yerel yöneticiler alandaki turizm faaliyetleri ve kültürel peyzajın korunması konusundaki düşünceleri değerlendirilmek üzere seçilen paydaş gruplarıdır.

Turistlerden veri toplamak amacıyla bir "Anket", "Alan İle İlgili Tatmin Düzeyi Ölçeği" ve "Alandaki Turizme ve Korumaya İlişkin Tutum ve Öneri Ölçeği" geliştirilmiştir. Bu ölçekler toplam 583 yerli ve yabancı turiste Türkçe ve İngilizce olarak uygulanmıştır. Turistlere uygulanan anket ve ölçekler frekans, standart sapma ve ortalama değerleri verilerek yorumlanmıştır. Ayrıca, karşılaştırılacak grupların varyans homojenliğini kontrol etmek için Levene istatistiği, MANOVA testinde kovaryans eşitliği sayılısının kontrolü için ise Box's M istatistiği kullanılmıştır. Grupların varyans ve

kovaryanslarının eşit (homojen) olduğu sonucuna varılan testlerde ortalamaların uyruk, cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, medeni hali, meslek grubu, alanı ziyaret sayısı, konaklama durumu ve ziyaretin kapsamı bağımsız değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ile kontrol edilmiştir. Kovaryansların homojen olmadığı durumlarda ise karşılaştırmalar, bağımsız gruplar için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Anlamlı farklılık belirlenen gruplarda, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için ise Post-Hoc testlerinden LSD testi ve Dunnett C sonuçları incelenmiştir.

Yerel halktan veri toplama ve analizinde nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Ihlara Vadisi'nde bulunan Ihlara Kasabası, Selime Beldesi, Belisırma Köyü ve Yaprakhisar Köyü'nde yaşamakta olan yerel halkın, Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetlerinden ekonomik olarak yararlanma durumu, turizmin sosyal katkısı ve alandaki kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına ilişkin düşünceleri değerlendirmek amacıyla, yerel halk ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin analizi için NVivo 9.0 nitel veri analizi programı kullanılmıştır. İçerik analizi ile elde edilen verileri desteklemek amacıyla, kelime ağaçları (word tree) ve doğrudan alıntılara yer verilerek bulgular yorumlanmıştır. Yerel yöneticilerin görüşleri de doğrudan alıntılar yoluyla değerlendirilmiştir.

Araştırma alanındaki turizm faaliyetleri elde edilen bulgular ışığında sürdürülebilir turizm kriterlerine göre değerlendirilerek alandaki turizmin sürdürülebilir nitelikte olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında son olarak; Ihlara Vadisi'ndeki turizm faaliyetleri için sürdürülebilir turizme yönelik önerilere geliştirmek amacıyla kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin belirlenebilmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak analitik hiyerarşi süreci yöntemi uygulanmıştır. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizmin bileşenleri olan kültürel peyzajı koruma, turist memnuniyeti ve yerel halkın kalkınması alt hedefler (alternatifler) olarak belirlenmiştir. Belirlenen alternatiflere uygun olarak 3 faktör belirlenmiştir. Faktörler ve her bir faktöre ait alt faktörler ise, alanda gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına göre oluşturulmuştur. Kültürel peyzaj değerleri faktörüne ait alt faktörler; arazi çalışmaları ile alanda tespit edilen kültürel peyzaj değerlerinden oluşmaktadır. Turist beklentileri faktörüne ait alt faktörler; alanı ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere uygulanan anket sonuçlarına göre oluşturulmuştur. Yerel halk beklentileri faktörüne ait alt faktörler; alanda bulunan yerel halk ile yapılan görüşme sonuçlarına göre oluşturulmuştur.

Sonuç olarak; Ihlara Vadisi'nde, tüm faktörlere göre alternatiflerin değerlendirilmesi sonucunda; kültürel peyzaj değerlerinin korunması kısa vadeli, turist

memnuniyeti orta vadeli ve yerel halkın kalkınması uzun vadeli hedef olarak belirlenen sürdürülebilir turizm uygulamaları önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Ihlara Vadisi, kültürel peyzaj, sürdürülebilir turizm, turist memnuniyeti, yerel kalkınma, dünya mirası alanları, UNESCO, coğrafi bilgi sistemleri.

ABSTRACT

Ihlara Valley is rich in cultural landscape values formed as a result of volcanic activities of Hasan Mountain in Central Anatolia and Melendiz Mountain and carved to be used for settlement and worshipping purposes since the early years of Christianity

In the present study, the main purpose is first to determine the cultural landscape values in the area and then analyze them in terms of sustainable tourism by eliciting their characteristics. In addition to this, the study looks at the protection status of the cultural landscape values in the area and evaluates the area in terms of its location and protection status in comparison to Göreme national Park and Cappadocia Rocky Sites in the list of World Heritage Sites. Moreover, the study aims to elicit the opinions of various associates such as tourists, local people and local governors about tourism activities in the area to assess the present protection state of the cultural landscape values according to sustainable tourism criteria and in this way, make some suggestions to carry out sustainable tourism activities in the area.

Within the context of the present study, field works were carried out. Through these works geographical coordinates of the values accepted to be cultural landscape values by UNESCO such as cave churches, caves, underground caves and old houses were determined and their photographs were taken. Through GPS, all the values whose coordinates were determined were plotted on a map in ArcGIS 9.2 medium and maps of the cultural landscape values in the area were created. The characteristics of the cultural landscape values in the area were also determined based on field observations and literature review. In addition to this, the state of cultural landscape values in the area was discussed in comparison to Göreme National Park and Cappadocia Rocky Sites in the list of World Heritage Sites.

Within the framework of the present study, tourists, local people and local governors were selected as the associates whose opinions were elicited about tourism activities and the protection of cultural landscape.

In order to collect information from tourists, a “Questionnaire”, “Satisfaction Level Scale from the Area” and “Attitude and Suggestion Scale to Elicit the Opinions about the Tourism Activities and Protection Efforts” were developed. These scales were administered to totally 583 tourists both in Turkish and English. The data collected were interpreted by calculating frequencies, standard deviations and mean values. Moreover, in order to control the variance variability of the groups to be compared Levene statistic was conducted and Box’s M statistic was employed to control covariance homogeneity in

MANOVA test. In the tests where the variances and covariances for the groups were found to homogenous, MANOVA was used to check whether the means vary depending on the nationality, gender, age, income level, education level, marital status, profession, the number of visits to the area, type of accommodation and the content of the visit independent variables. In cases where covariance is not homogenous the comparisons were performed through t-test and one-way variance analysis (ANOVA) for independent groups. In groups where significant differences were determined, in order to decide the source of difference, LSD test and Dunnet C test were conducted.

Qualitative data collection methods were used to collect data from the local people. Interviews were carried out with the local people living in Ihlara town, Selime town, Belisırma village and Yaprakhisar village to elicit their opinions about the extent to which they economically benefit from tourism activities, social contribution of tourism and protection of the cultural landscapes in the area. In the analysis of the data collected through interviews, NVivo 9.0 qualitative data analysis program was used. In order to support the data obtained through content analysis, the findings were interpreted by using word trees and direct quotations. The opinions of the local governors were evaluated by means of direct quotations.

In light of the findings, the tourism activities carried out in the area were evaluated according to the criteria of sustainable tourism and found to be not sustainable.

Within the context of the present study, finally, analytic hierarchy process method was employed to determine and evaluate short, medium and long-term goals so that suggestions could be developed to make tourism activities sustainable in Ihlara Valley. In this regard, elements of sustainable tourism such as protection of cultural landscape, tourist satisfaction and development of local people were set to be sub-goals (alternatives). Parallel to the alternatives, 3 factors were determined. Factors and sub-factors of these factors were constructed as result of field works conducted in the area. Sub-factors of cultural landscape values factor consist of cultural landscape values detected in the area. Sub-factors of the tourist expectation factor were constructed according to the results of the questionnaire administered to the local people and foreign visitors to the area. Sub-factors of the local people's expectations factor were constructed as a result of the interviews conducted with local people in the area.

As a conclusion, as a result of the evaluation of all the alternatives according to the factors protection of the cultural landscape values was suggested to be a short-term goal, tourist satisfaction as a medium-term goal and development of local communities as

a long-term goal.

Key words: Ihlara Valley, cultural landscape, sustainable tourism, tourist satisfaction, local development, world heritage areas, UNESCO, geographical information sciences.

ÖZGEÇMİŞ

Funda VARNACI UZUN

E-mail: fundavarnaci@hotmail.com

Adres: Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Aksaray

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Coğrafya	Ege Üniversitesi	1999-2004
Yüksek Lisans	Coğrafya	Balıkesir Üniversitesi	2005-2008
Doktora	Beşeri ve İktisadi Coğrafya	Ankara Üniversitesi	2008-2012

Yüksek Lisans Tezi

- Kurutulan Amik Gölü'nün Yöresel Ekosistem Üzerindeki Etkileri

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Süleyman SÖNMEZ

Doktora Tezi

- Ihlara Vadisi Kültürel Peyzaj Alanında Sürdürülebilir Turizm

Danışman: Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Mesleki Deneyim

- Öğretim Görevlisi, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, AKSARAY (Şubat 2009, devam ediyor)
- Araştırma Görevlisi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, BALIKESİR. (Aralık-2004 – Şubat 2009)
- Öğretim Görevlisi, Celal Bayar Üniversitesi, Demirci Eğitim Fakültesi, MANİSA. (Eylül 2004 – Aralık 2004)

Projeler

Proje Yürütücüsü; TÜBİTAK - Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı destekli 112B059 Nolu, "*Ihlara Vadisi (Aksaray) ve Çevresinde Doğa Eğitimi III*" Projesi, 2012.

Proje Yürütücüsü; TÜBİTAK - Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı destekli 110B030 Nolu, "*Ihlara Vadisi (Aksaray) ve Çevresinde Doğa Eğitimi 2010*" Projesi, 2010.

Proje Yürütücüsü; TÜBİTAK - Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı destekli 109B061 Nolu, "*Ihlara Vadisi (Aksaray) ve Çevresinde Doğa Eğitimi*" Projesi, 2009.

Eğitmen; TÜBİTAK - Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı destekli 111B042 Nolu, "*Beypazarı'nda Uygulamalı Çevre Eğitimi*" Projesi, 2011

Yardımcı Personel; TÜBİTAK - BİDEB destekli, "Fen ve Teknoloji Öğretmenlerine Yönelik Laboratuvar Uygulamaları I", 31 Ocak- 06 Şubat 2011, Aksaray.

Yardımcı Personel; TÜBİTAK - BİDEB destekli, "Fen ve Teknoloji Öğretmenlerine Yönelik Laboratuvar Uygulamaları II", 11-15 Temmuz 2011, Aksaray.

Yardımcı Personel; TÜBİTAK - BİDEB destekli, "Fen ve Teknoloji Öğretmenlerine Yönelik Laboratuvar Uygulamaları III", 23 – 27 Ocak 2012, Aksaray.

Yayınlar

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler: -

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceedings)

basılan bildiriler:

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2012). "A Cultural Landscape Area: Ihlara Valley (Cappadocia-TURKEY)" **International Festival of Geography of Saint-Dié des Vosges**, 11-14 October, 2012, Saint-Dié des Vosges - FRANCE.

Varnacı Uzun, F., Keleş, Ö. (2012). "The Effects of Nature Education Project on the Environmental Awareness and Behavior", 4th World Conference on Educational Sciences, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, V.46, pp.2912 – 2916.

Varnacı Uzun, F. (2011). "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımına Örnek Ders Uygulaması: Yeryüzünde Yaşam", **International Educational Technology Conference 2011**, May 25-27, 2011, İstanbul.

Varnacı Uzun, F., Uzun, N., Keleş, Ö. (2010). "Use of Learning Diaries In A Nature Education Project As An Evaluation Tool" **International Conference of Education, Research an Innovation (ICERI2010)**, Conference Proceedings, ISBN: 978-84-614-2439-9, 15th-17th of November 2010, Madrid-SPAIN.

Uzun N., Sağlam N. and **Varnacı Uzun F.** (2008). "The Role of the Applied Environmental Education on Environmental Awareness for a Sustainable Development" (Oral Presentation) **XIII. IOSTE Symposium, The Use of Science and Technology Education for Peace and Sustainable Development**, September, 21-26, 2008, İZMİR-TURKEY.

Uzun N. ve **Varnacı F.** (2007). "Evaluation of the Environment Protection Education Projects in the Specially Protected Areas in Turkey" (Poster Presentation) **International Conference on Environment: Survival and Sustainability**, Near East University, 19-24 February 2007, Nicosia-Northern Cyprus, 374p.

C. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler: -

D. Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2012). "Ihlara Vadisi'ni Ziyaret Eden Turistlerin Yerel Halkın Turizme Katılımına İlişkin Görüşleri", **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14 (22): 113-118.

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2011) Kültürel Peyzajın Korunması ve Turizm İlişkisi Bağlamında Yerel Halkın Görüşleri: Ihlara Vadisi Örneği. **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, 3(2): 21-36.

Keleş, Ö., Uzun, N. ve **Varnacı Uzun, F. (2010)**. Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(32), 384-401.

Uzun, N., Sağlam, N., **Varnacı Uzun, F. (2008)**. Yeşil Sınıf Modeline Dayalı Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesinin Çevre Bilinci ve Kalıcılığına Etkisi. **Ege Eğitim Dergisi**, 2008 (9) 1: 59-74.

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2012). "Belısırma Köyü'nün Kırsal Turizm Potansiyeli", **(Sözlü sunum) 2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu**, Aksaray Üniversitesi, 20-22 Eylül 2012, AKSARAY.

Keleş, Ö., **Varnacı Uzun, F.** ve Uzun, N. (2012). "Öğretmen Adaylarının Çevre Kavramları Hakkında Kavramsal Değişimlerinin Kelime İlişkilendirme Testi İle Araştırılması", **(Sözlü Sunum-Özet) X.Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi**, Niğde Üniversitesi, 27-30 Haziran 2012, NİĞDE.

Varnacı Uzun, F., Somuncu, M. (2011). "Ihlara Vadisi'ni Ziyaret Eden Turistlerin Yerel Halkın Turizme Katılımına İlişkin Görüşleri", **(Sözlü Sunum) 1. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 13-15 Eylül 2011, KARAMAN.

Varnacı Uzun, F., Somuncu, M. (2010). "Kültürel Peyzaj Değerlerinin Yerel Kalkınma İçin Önemi: Ihlara Vadisi Örneği", **(Sözlü Sunum-Tam Metin) VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, TUCAUM, Ankara Üniversitesi**, 03-05 Kasım 2010, ANKARA.

Uzun, N., **Varnacı Uzun, F.**, Keleş, Ö. (2010). "Ihlara Vadisi (Aksaray) Ve Çevresinde Doğa Eğitimi Projesi'nin Öğretmen Adaylarının Çevre Bilincine Etkisi" **(Sözlü Sunum-Özet) IX. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi**, 23-25 Eylül 2010, İZMİR.

Varnacı Uzun, F. (2010). "Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanımı İçin Bir Model Önerisi: Ihlara Vadisi ve Çevresi Örneği", **(Sözlü Sunum-Özet) V. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi**, 27 - 30 Mayıs 2010, NEVŞEHİR.

Varnacı Uzun, F., Uzun, N. ve Keleş, Ö. (2010). "Ihlara Vadisi (Aksaray) ve Çevresinde Doğa Eğitimi 2009", **(Sözlü Sunum-Özet) Ekoloji 2010 Sempozyumu**, 5-7 Mayıs 2010, Bildiri Özetleri Kitabı, S.59, Aksaray Üniversitesi, AKSARAY.

Varnacı Uzun, F. (2009) "Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesinde Yöre Halkının Turizmi Algılaması" **(Sözlü Sunum-Özet) IX. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi**, 7-10 Ekim 2009, NEVŞEHİR.

Varnacı, F. (2008). "Amik Gölü'nün Kurutulması ile Beşeri Ortamda Meydana Gelen Değişim" **(Sözlü Sunum-Tam Metin) Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları, VII. Ulusal Kongresi, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi**, 27-30 Mayıs 2008, ANKARA.

Varnacı, F. (2007). "Kurutulan Sulak Alanların Ekosistemlerinde Yaşanan Değişime Bir Örnek: Amik Gölü" **(Poster Sunum-Özet) VII. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, İnönü Üniversitesi**, 10-13 Eylül 2007, Bildiri Özetleri Kitabı, MALATYA.

Uzun, A. ve **Varnacı, F. (2007)**. "Katı Atık Yönetimi Uygulamasına Bir Örnek: Balıkesir Kenti" (**Poster Sunum-Özet**) **VII. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, İnönü Üniversitesi**, 10-13 Eylül 2007, Bildiri Özetleri Kitabı, MALATYA.

Varnacı, F. (2006). "Turizmin Ekonomik, Sosyal Ve Çevresel Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Orhaniye Köyü (Marmaris)" (**Sözlü Sunum-Tam Metin**) **III. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi – Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Bildiriler Kitabı, s. 799-807, 25-28 Mayıs 2006, ÇANAKKALE

Varnacı, F. (2005). "Marmaris'te Turistik Ürün Çeşitlendirmesine Bir Örnek: Orhaniye Köyü" (**Poster Sunum-Tam Metin**), **Ulusal Coğrafya Kongresi 2005** Bildiri Kitabı, S. 697-705. Türk Coğrafya Kurumu, 28-30 Eylül 2005, İSTANBUL

Varnacı, F. ve Emekli, G. (2006). "Alternatif Turizm Yaklaşımıyla Muğla Kıyılarının Değerlendirilmesi: Bozburun Yarımadası" (**Poster Sunum**) **Muğla İli Kıyı Alanlarının Yönetim Sorunları Sempozyumu, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi**, 12-14 Mayıs 2005, MUĞLA.

F. Yazılan ulusal kitaplar veya kitaplarda bölümler:

Varnacı Uzun, F. (2011). "Milli Parklar", Ed. Laçın Şimşek, C., *Fen Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları*, 117-130, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.